ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

АНОТОВАНИЙ ПОКАЖЧИК ДИСЕРТАЦІЙНИХ РОБІТ

за 2023-2024рр.

(наявні у фонді Наукової бібліотеки Державного податкового університету)

Ірпінь

2025

ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

АНОТОВАНИЙ ПОКАЖЧИК ДИСЕРТАЦІЙНИХ РОБІТ ЗА 2023–2024 рр.

(наявних у фонді Наукової бібліотеки Державного податкового університету)

Ірпінь
2025

УДК 014(043.5)
А69

Рекомендовано до друку Вченою радою
Державного податкового університету
(протокол № 11 від 25 березня 2025 року)

А 69 **Анотований покажчик дисертаційних робіт за 2023–2024 рр. (наявних у фондах Наукової бібліотеки Державного податкового університету)** / [уклад. : Н. П. Гайдай ; наук. ред. С. Я. Цимбалюк] ; Державний податковий університет, Наукова бібліотека ДПУ. – Ірпінь, 2025. – 472 с.

Анотований покажчик дисертаційних робіт є цінним інструментом для вчених, аспірантів та дослідників, який об'єднує інформацію про завершені дисертаційні дослідження в конкретній предметній сфері, що дає змогу забезпечити доступ до наукових досягнень та результатів досліджень. У цьому покажчику представлено огляд дисертацій, захищених у спеціалізованих вчених радах Державного податкового університету за 2023–2024 роки, які зберігаються у фондах Наукової бібліотеки ДПУ. Матеріали, що зібрані в покажчику, переважно звірені de visu та розміщені відповідно до шифрів спеціальностей; у межах спеціальностей – за абеткою прізвищ дисертантів; розділено докторські дисертації та дисертації доктора філософії. Бібліографічні описи дисертацій згруповані у хронологічному порядку за роками, що надає можливість простежити динаміку розвитку науково-дослідної діяльності вчених, у межах року – за спеціальностями та в алфавіті прізвищ авторів. Подано допоміжні покажчики: алфавітний іменний покажчик дисертантів та покажчик назв дисертацій. Видання адресовано науково-педагогічним працівникам, аспірантам, студентам і магістрантам, а також всім, хто цікавиться останніми досягненнями в науковій галузі.

УДК 014(043.5)

© Наукова бібліотека, 2025
© Державний податковий університет, 2025

ЗМІСТ

Від укладачів 8

ДИСЕРТАЦІЇ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО
СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

2023

081 «Право» 10

Бессарабова В. М. Правові основи
фінансово-господарської діяльності підприємств
з державною часткою власності в Україні 10

Бородій І. В. Забезпечення безпеки свідків
у кримінальному процесі України 21

Варшамян Т. Г. Правове регулювання
оподаткування ІТ-сектору 30

Гончаров М. В. Теоретико-правові основи
регулювання інформаційної безпеки в Україні 39

Дишлева О. І. Дискреційні повноваження судів
у адміністративному судочинстві України 49

Донков С. В. Процесуальна незалежність
арбітражного керуючого в процедурах банкрутства 57

Жидовцев А. В. Правове забезпечення діяльності
органів юстиції України у 20–30-х роках ХХ ст. 66

Жидовцева О. С. Соціальна та правова цінність
жінки в Україні у добу Середньовіччя 75

Красюк І. П. Криміналістичне дослідження підписів
і коротких рукописних записів, виконаних
за допомогою технічних прийомів і засобів 85

Нетяга В. В. Контрабанда в Україні:
кримінально-правова та кримінологічна характеристика.....89

Остринський В. О. Правове регулювання
укладення та виконання EPC-контрактів
для потреб відновлювальної енергетики 96

Попович О. В. Принцип верховенства права
у податковій системі: теорія та практика 105

Самойленко І. М. Неідентифікаційні балістичні
дослідження в кримінальному провадженні 111

Селівон А. М. Витребування доказів
у господарському процесі 119

Солдусова А. В. Правове забезпечення
альтернативних систем оподаткування юридичних осіб 129

Христич І. П. Пенітенціарна пробація та її роль
у запобіганні рецидивної злочинності 136

Чайка О. С. Темпоральні характеристики
адміністративного судочинства при вирішенні
податкових спорів під час дії карантину 146

Чечетт С. В. Правове регулювання
запобігання правопорушенням у фінансовій сфері 153

051 «Економіка» 163

Борса В. В. Регулювання ринку інтелектуальної
власності при здійсненні зовнішньоекономічної
діяльності в Україні 163

Корінь І. С. Регулювання трансфертного ціноутворення
в процесі забезпечення фіскальної безпеки держави 170

Лісова Р. М. Трансформація бізнес-моделей
в умовах формування цифрової економіки в Україні 177

Рябініна Н. О. Соціальний капітал як ресурс
розвитку податкової служби України 186

**072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»** 197

Леснік Т. М. Вплив фінансової нестабільності
на валютний ринок України 197

Мацелюх Ю. В. Інституційне забезпечення
розвитку кредитного ринку в Україні 205

Міщенко Р. О. Бюджетне стимулювання
інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні 215
Савенко Д. О. Потенціал розбудови інституційного
забезпечення фінансового ринку України 220
Яценко І. В. Розвиток ринку інвестиційних
фінансових послуг в Україні 231
281 «Публічне управління та адміністрування» 243
Михайлова О. Г. Комунікації у публічному
управлінні та адмініструванні: стратегічний аспект 243

ДИСЕРТАЦІЇ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ
ДОКТОРА НАУК

081 «Право» 255
Бодунова О. М. Кримінологічні засади запобігання
злочинності у сфері інформаційних технологій 255
Вітюк Д. Л. Кримінологічні засади впровадження
міжнародних механізмів запобігання злочинності 263

ДИСЕРТАЦІЇ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ
ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

2024

081 «Право» 273
Бенескул А. В. Забезпечення кримінологічної
безпеки та запобігання злочинності у сфері
використання цифрових технологій в Україні 273
Корінна Н. М. Правове регулювання сплати
платежів з доходів від адвокатської діяльності 278
Любезніков Д. О. Досудове відшкодування заподіяної
шкоди кримінальним правопорушенням 287
Маркєлова В. М. Обмеження права власності
під час кримінального провадження:
теорія та сучасна практика 297
Мироненко-Шульган О. М. Правове регулювання
фінансової підтримки державою малого
підприємництва в умовах фінансової кризи 306

Омельян М. В. Кримінологічна характеристика
кримінальних правопорушень
у сфері господарської діяльності 314

Петричук М. В. Адміністративно-юрисдикційна
діяльність органів державного фінансового
контролю в Україні 319

Стрілецька О. В. Принцип змагальності
в кримінальному процесі: стан, проблеми
реалізації, перспективи вдосконалення 325

Таранова О. О. Правовий статус інформації
реєстру речових прав на нерухоме майно 334

Чепель О. В. Процесуально-правове становище
свідка в кримінальному процесі: стан, проблеми,
перспективи вдосконалення 340

Шпак І. В. Правове регулювання видатків бюджету
на національну безпеку та оборону 351

281 «Публічне управління та адміністрування» 358

Гусятинська А. М. Розвиток механізмів
інформаційно комунікативної взаємодії
органів публічного управління з громадськістю 358

051 «Економіка» 368

Когут С. С. Енергетична безпека в контексті
інклюзивного розвитку економіки України 368

Сокур М. Б. Формування системи управління
екоінноваційними проєктами розвитку регіону 378

071 «Облік і оподаткування» 392

Муравський О. Ю. Облік і контроль
операцій трансфертного ціноутворення
на засадах податкового комплаєнсу 392

072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок 406

Шірінян Е. А. Розвиток ринку банківських послуг в Україні 406

ДИСЕРТАЦІЇ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ КАНДИДАТА НАУК

2024

081 «Право» 415

Бинюк Н. М. Кримінологічна характеристика рецидиву насильницької злочинності неповнолітніх 415

Санжаров В. А. Становлення та розвиток канонічного права в Західній Європі у XII–XIV століттях 420

051 «Економіка» 423

Вільчинський О. М. Державна фінансова політика активізації інвестиційної діяльності в Україні 423

ДИСЕРТАЦІЇ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ ДОКТОРА НАУК

081 «Право» 425

Сизоненко А. С. Теорія та практика запобігання злочинності неповнолітніх в Україні 425

Сус Т. Й. Фінансування інноваційного розвитку аграрного сектору 435

051 «Економіка» 457

Тітенко З. М. Інвестиційно-інноваційне забезпечення фінансової безпеки підприємств аграрного сектору 457

Алфавітний іменний покажчик дисертантів 467

Покажчик назв дисертацій 469

ВІД УКЛАДАЧІВ

Наукова бібліотека Державного податкового університету здійснює інформаційну підтримку науково-дослідної роботи. Анотований покажчик дисертаційних робіт є важливим елементом наукової комунікації, який підтримує розвиток знань і сприяє прогресу наукових досліджень.

Метою анотованого покажчика дисертаційних робіт є створення систематизованого та структурованого ресурсу, який забезпечує доступ до значних наукових досліджень, представлених у формі дисертацій, з метою:

полегшення пошуку інформації: *забезпечити дослідникам та науковцям зручний інструмент для оперативного знаходження та вивчення дисертацій, що стосуються конкретних тем чи проблем*;

аналізу і узагальнення наукових досягнень: *сприяти систематизації та аналізу наукових досягнень у певній галузі знань, надаючи огляд основних тем, методів та результатів досліджень*;

сприяння міждисциплінарному діалогу: *підтримувати обмін знаннями та ідеями між дослідниками з різних дисциплін, демонструючи зв'язки між дисертаційними роботами в різних галузях*;

сприяння розвитку наукової діяльності: *виступати основою для нових наукових ідей, гіпотез та проєктів, ґрунтуючись на результатах попередніх досліджень*;

підвищення видимості дисертацій: *дати змогу авторами зрозуміти та представити свої наукові досягнення на широкій аудиторії, що підвищує їх професійний імідж у науковій спільноті*;

забезпечення інформаційної підтримки для аспірантів: *служити джерелом натхнення і рекомендацій для аспірантів, які працюють над своїми дисертаціями, надаючи їм доступ до досліджень, які вже були здійснені у їхній сфері.*

Анотований покажчик подає перелік 52-х дисертацій, захищених у спеціалізованих вчених радах Державного податкового університету та наявних у фонді Наукової бібліотеки за період 2023–2024 роки.

Структурно бібліографічні описи дисертацій згруповані у хронологічному порядку (нумерація наскрізна), у межах року – за спеціальністю та прізвищами авторів в алфавітному порядку. Для покращення інформаційного пошуку додатково надаються допоміжні покажчики: алфавітний іменний покажчик дисертантів, покажчик назв дисертацій. Бібліографічний опис дисертацій додатково доповнений анотаціями українською і англійською мовами, які повніше розкривають зміст наукових досліджень.

Бібліографічний опис здійснено відповідно до вимог чинних нормативних документів з бібліотечної справи, зокрема національних стандартів ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» та ДСТУ 3582:2013 «Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ)». Стиль та мова збережені в авторській редакції.

Під час відбору матеріалу було використано фонди Наукової бібліотеки Державного податкового університету, Національного репозитарію академічних текстів https://nrat.ukrintei.ua/, Інституційний репозитарій Державного податкового університету https://ir.dpu.edu.ua/home та сайт Державного податкового університету https://dpu.edu.ua.

З дисертаціями можна ознайомитися у відділі зберігання фондів Наукової бібліотеки кім. 433. З електронною версією анотованого покажчика можна ознайомитися на сторінці Наукової бібліотеки за електронною адресою https://dpu.edu.ua/uk/nauka/biblioteka та в інституційному репозитарії Державного податкового університету – https://ir.dpu.edu.ua/home

ДИСЕРТАЦІЇ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

2023

081 «Право»

1. Бессарабова В. М. Правові основи фінансово-господарської діяльності підприємств з державною часткою власності в Україні : дис. ... д-ра філософії : 081 / Вікторія Миколаївна Бессарабова ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 195 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень правових основ фінансово-господарської діяльності підприємств з державною часткою власності в Україні. Корпоративні правовідносини за участю підприємств з державною часткою власності виступають як врегульовані нормами права комплексні правові відносини, що виникають, змінюються та припиняються між засновниками та учасниками юридичної особи та самою юридичною особою в результаті реалізації ними своїх корпоративних прав держави, регламентуванні діяльності підприємства (корпорації) та здійснення корпоративного управління. Сфера управлінської діяльності підприємств з державною часткою власності в Україні є сферою взаємодії (солідаризації) публічних та приватних інтересів, з обов'язковим окресленням «компетенції» відповідних органів корпоративного управління. За своєю правовою природою корпоративні відносини підприємств з державною часткою власності в Україні підлягає комплексному правовому регулюванню з використанням інструментів господарського, фінансового, адміністративно-правового та приватно- правового (цивілітарного) характеру.

Корпоративне право є складним міжгалузевим утворенням, змістом якого є сукупність суб'єктивних прав у сфері корпоративного управління та участі. У поєднанні із речовим та немайновим компонентом воно виступає об'єктом як господарсько, цивільного так адміністративно-управлінського правовідношення.

Методологічну основу дослідження сфери корпоративного права складає синергетичний підхід, оскільки корпоративне право є синергетичною системою - це система, складна та відкрита у своєму розвитку. Стан наукових досліджень корпоративних прав у національній правовій доктрині носить цілісний але не кодифікований характер, наукові дослідження проблематики корпоративних відносин відзначаються винятковим динамізмом та викликають обґрунтований інтерес як серед дослідників господарського, цивільного права та представників адміністративного права.

Досвід іноземних країн свідчить про існування чотирьох основних моделей корпоративного управління державними підприємствами: децентралізовану, консультативну, дуальну і централізовану. Втім, зазначені моделі досить рідко зустрічаються у «чистому» вигляді, і в різних країнах поєднуються елементи більш ніж однієї моделі. Слід зазначити, що більшість країн ОЕСР використовують дуальну модель, згідно з якою права держави як акціонера здійснюються двома міністерствами: галузевим міністерством та міністерством, завданням діяльності якого є корпоративне управління. В останні роки в багатьох країнах світу спостерігається тенденція переходу до централізованих структур управління державними компаніями.

Джерела корпоративного права становлять єдину, цілісну систему, елементи (складові частини) якої перебувають у відносній субординації й ієрархічній підпорядкованості відповідно до логіки правового регулювання корпоративних правовідносин. Сьогодні основним концептуальним підходом, що випливає з конституційних приписів, має бути розміщення переважної частини правил, які встановлюють повноваження та способи дії органів виконавчої влади та інших суб’єктів у процесі управління державною власністю, кодифікованому нормативно-правовому акті. Реалізація подібних заходів можна реалізувати через нормативно-правову кодифікацію.

Це відкриває шлях до створення «Кодексу корпоративного права України», який має складатися з окремих розділів, що охоплюють ріні інститути корпоративних відносин. Зазначений нормативно-правовий акт необхідно побудувати виходячи з поширеної

у національній правовій системі моделі пандектної будови кодексу. До загальної частини Кодексу корпоративного права України необхідно включити положення щодо загальних засад (принципів) здійснення корпоративного управління, суб'єктивного складу учасників корпоративних відносин, положення щодо об'єктів корпоративного управління та особливостей і юридичної природи корпоративних прав, порядку застосування міжнародно-правових актів. До спеціальної частини Кодексу корпоративного права України необхідно віднести положення щодо регулювання формування та змісту кодексів корпоративного управління, порядку здійснення моніторингу у сфері корпоративного управління, відповідальності суб'єктів та її меж, порядку здійснення корпоративного управління у надзвичайних умовах (надзвичайний стан або військовий стан), порядок вирішення корпоративних спорів.

Система управлінських відносин у корпорації - юридичній особі включає як мінімум дві різнорідні за природою та змістом підгрупи відносин: відносини, пов'язані з управлінням юридичною особою та відносини, пов'язані з управлінням у юридичній особі. Щодо корпоративних відносин, пов'язаних з управлінням організацією, то вони мають більш варіативний характер, оскільки пов'язані з різними напрямками, формами та видами діяльності юридичного особи, тому мова про немайнові, а також про змішані правовідносини слід вести в основному стосовно корпоративних відносин, пов'язаних з управлінням корпорацією, а чи не з участю у ній. У структурі правових відносин саме функція публічно-правового управління спрямованого на отримання економічної та соціальної вигоди з метою виконання функцій та завдань держави, а також здійснення моніторингу і контролю лежить в основі корпоративних правовідносини за участі держави.

Сучасна модель управління корпоратизованими державними підприємствами передбачає запровадження ними інструментів корпоративного управління, зокрема стратегічного планування, розробку і затвердження державою як акціонером окремих політик власності для кожного підприємства, призначення незалежних наглядових рад та розробку системи заохочення для наглядових рад і правління. Основою такого регулювання можуть бути

«Керівні принципи ОЕСР щодо корпоративного управління державними підприємствами», які представляють за своєю юридичною природою збірки правових звичаїв. Щоб принципи корпоративного управління не були просто абстрактними для підприємств з державною часткою власності, необхідні внутрішні політики та процеси, які визначають процедури виконання різних видів діяльності, обов'язки співробітників, правління та членів ради та забезпечують ефективне виконання внутрішнього регламенту. Важливим інструментом здійснення управління виступає «Кодекс корпоративного управління підприємства» (мова йде про локальний нормативний акт окремого підприємства заснований на засадах закріплених у Кодексі корпоративного права України). Кодекс корпоративного управління підприємства з державною часткою власності має складається з принципів, які за правильного впровадження та дотримання підвищать довгострокову вартість компанії, забезпечать ефективне управління та прозорість рішень. Дотримання принципів обов'язково в залежності від типу компанії – це корисно як для інформування інвесторів, так і для координації співпраці між правлінням, радою та учасниками.

На нашу думку складовими частинами кодексу корпоративного управління підприємства з державною часткою власності мають виступати наступні елементи: Стратегія компанії; Внутрішня культура та етичні стандарти компанії; Система внутрішнього контролю; Політика управління ризиками; План внутрішнього аудиту; Періодичне виконання зовнішнього аудиту; Вибір, усунення та порядок денний членів Ради; Визначення винагороди Ради та Правління; Запобігання конфлікту інтересів; Прийняття рішень акціонерами/учасниками; Політика дивідендів; Прозорість інформації; Корпоративна соціальна відповідальність; Дотримання вимог захисту персональних даних; Процес пошуку ділових партнерів.

Особливість здійснення публічно-правового контролю діяльності підприємств з державною часткою власності в Україні полягає у його дуалістичній природі, який передбачає поєднання контролю корпоративного характеру (здійснення через інструментарій наглядових рад компаній) та контроль з боку органів

державної влади. Державний контроль є субсидіарним по відношенню до корпоративного, а відтоді господарсько-правові та адміністративно-правові елементи здійснення контролю за діяльністю підприємств з державною часткою взаємодоповнюють один одного. Особливого значення це набуває в період війни, який вимагаю консолідацію зусиль корпоративних та державних органів. Перебіг подій війни доводить неможливість повної відмови від використання державного контролю за діяльністю підприємств з державною часткою власності.

Державний контроль за діяльністю підприємств з державною часткою власності в Україні, в умовах війни передбачає здійснення заходів спрямованих на виконання такими підприємствами їх виробничих планів та соціальних зобов'язань, недопущення корупційних ризиків з боку менеджменту корпорацій, забезпечення збереження державної таємниці, протидії діяльності розвідувальних органів держави-агресора та виявлення колаборантів та зрадників з числа осіб причетних до управління корпораціями.

З метою формування ефективної нормативно-правової бази більш широкого використання акціонерних угод в вітчизняній практиці діяльності корпоративних підприємств необхідно внести доповнення до діючого законодавства у сфері корпоративних правовідносин, зокрема доповнити положення ч. 4 ст. 4 Закону України «Про акціонерні товариства» словами «…та акціонерною угодою». Відповідно виклавши цю норми у наступному вигляді : «4. Структура управління акціонерним товариством визначається статутом акціонерного товариства та акціонерною угодою».

Особливостями юридичної відповідальності підприємств з державною часткою власності в Україні є органічне поєднання елементів юридичної та соціальної корпоративної відповідальності. Соціальна відповідальність в корпоративних відносинах має на меті забезпечення більш етичної та відповідальної діяльності компаній, збільшення позитивного внеску в соціальне та екологічне довкілля. Фактично у такій соціальній відповідальності втілюється позитивна відповідальність у сфері корпоративних відносин. Корпоративну відповідальність у діяльності підприємств з

державною часткою власності в Україні як встановлений у законодавстві, статутних документах корпорації або укладених акціонерних угодах обов’язок компанії та її менеджменту дотримуватися нормативних вимог та обов’язків пов’язаних з встановленими фактами заподіянням шкоди суспільним інтересам або інтересам акціонерів, а також обов’язків відшкодування шкоди завдану іншим суб'єктам господарювання в результаті порушення правил здійснення господарювання та невиконання договірних зобов'язань, вчинення правопорушень у митно-податковій, адміністративно-правовій або кримінально-правовій сферах.

Зазначене дозволяє запропонувати важливе доповнення до змісту положень ст. 17 «Відповідальність за порушення законодавства з питань управління об'єктами державної власності» Закону України «Про управління об'єктами державної власності» від 21 вересня 2006 року№ 185-V словами «…а також заходи визначені в угодах щодо встановлення корпоративної соціальної відповідальності». Та викласти зазначену правову норму у наступному вигляді: «Стаття 17. Відповідальність за порушення законодавства з питань управління об'єктами державної власності 1. За невиконання вимог законів України та інших нормативно-правових актів з питань управління об’єктами державної власності та податкового законодавства до винних осіб застосовуються заходи фінансової, адміністративної, дисциплінарної, цивільно-правової та кримінальної відповідальності згідно із законом, а також заходи визначені в угодах щодо встановлення корпоративної соціальної відповідальності».

Ключові слова: *державне підприємство, податкові агенти, податкові правовідносини, інноваційний потенціал, спеціальні економічні зони, акції, арбітражний керуючий, фінансово-господарська діяльність, інвестори, корпоративні права, публічно-правове управління, корпоративне управління, керівні принципи ОЕСР, державна власність, корпоративна відповідальність, менеджмент.*

SUMMARY

Corporate legal relations with the participation of state-owned enterprises act as complex legal relations regulated by legal norms that arise, change and terminate between the founders and participants of a

legal entity and the legal entity itself as a result of their exercise of their corporate rights of the state, regulation of the activities of the enterprise (corporation) and implementation of corporate governance. The sphere of management activity of enterprises with a state share of ownership in Ukraine is the sphere of interaction (solidarity) of public and private interests, with a mandatory delineation of the "competence" of the relevant corporate governance bodies. By its legal nature, corporate relations of enterprises with a state-owned share in Ukraine are subject to complex legal regulation using economic, financial, administrative-legal and private-law (civil) instruments.

Corporate law is a complex interdisciplinary entity, the content of which is a set of subjective rights in the field of corporate governance and participation. In combination with the material and non-property component, it acts as an object of economic, civil, and administrative-management legal relations.

The methodological basis of research in the field of corporate law is a synergistic approach, since corporate law is a synergistic system - it is a system that is complex and open in its development. The state of scientific research on corporate rights in the national legal doctrine has a holistic but not codified character, scientific research on the problems of corporate relations is characterized by exceptional dynamism and arouses justified interest among researchers of economic and civil law and representatives of administrative law.

The experience of foreign countries shows the existence of four main models of corporate management of state-owned enterprises: decentralized, consultative, dual and centralized. However, these models are rarely found in their "pure" form, and elements of more than one model are combined in different countries. It should be noted that most of the OECD countries use a dual model, according to which the rights of the state as a shareholder are exercised by two ministries: a branch ministry and a ministry tasked with corporate governance. In recent years, in many countries of the world, there has been a trend of transition to centralized management structures of state-owned companies.

The sources of corporate law constitute a single, integral system, the elements (components) of which are in relative subordination and

hierarchical subordination in accordance with the logic of legal regulation of corporate legal relations. Today, the main conceptual approach stemming from constitutional prescriptions should be to place the majority of the rules that establish the powers and methods of action of executive power bodies and other subjects in the process of managing state property in a codified legal act. The implementation of such measures can be implemented through regulatory and legal codification.

This paves the way for the creation of the "Corporate Law Code of Ukraine", which should consist of separate sections covering early institutions of corporate relations. The specified regulatory legal act must be built based on the model of the pandect structure of the code widespread in the national legal system. The general part of the Code of Corporate Law of Ukraine must include provisions on the general principles (principles) of corporate governance, the subjective composition of participants in corporate relations, provisions on the objects of corporate governance and the specifics and legal nature of corporate rights, the procedure for applying international legal acts. The special part of the Code of Corporate Law of Ukraine should include provisions on the regulation of the formation and content of corporate governance codes, the procedure for monitoring in the field of corporate governance, the responsibility of entities and its limits, the procedure for corporate governance in emergency conditions (state of emergency or martial law), procedure for resolving corporate disputes.

The system of management relations in a corporation - a legal entity includes at least two subgroups of relations heterogeneous in nature and content: relations related to the management of a legal entity and relations related to management in a legal entity. As for corporate relations related to the management of the organization, they have a more variable nature, as they are related to different directions, forms and types of activity of a legal entity, therefore, we should talk about non-property, as well as mixed legal relations, mainly in relation to corporate relations , related to the management of the corporation, rather than participation in it. In the structure of legal relations, it is the function of public-law management aimed at obtaining economic

and social benefits in order to fulfill the functions and tasks of the state, as well as the implementation of monitoring and control, that is the basis of corporate legal relations with the participation of the state.

The modern management model of corporatized state-owned enterprises involves their introduction of corporate management tools, in particular strategic planning, the development and approval by the state as a shareholder of individual ownership policies for each enterprise, the appointment of independent supervisory boards and the development of an incentive system for supervisory boards and boards. The basis of such regulation can be the "OECD Guidelines for Corporate Governance of State Enterprises", which by their legal nature represent a collection of legal customs. To ensure that the principles of corporate governance are not simply abstract for state-owned enterprises, internal policies and processes are needed that define the procedures for performing various types of activities, the duties of employees, the board and board members, and ensure the effective implementation of internal regulations. The "Corporate Management Code of the Enterprise" is an important management tool (we are talking about a local regulatory act of a separate enterprise based on the principles laid down in the Code of Corporate Law of Ukraine). The corporate governance code of an enterprise with a state share of ownership should consist of principles that, if properly implemented and followed, will increase the long-term value of the company, ensure effective management and transparency of decisions. Adherence to the principles is mandatory depending on the type of company - this is useful both for informing investors and for coordinating cooperation between the board, board and participants.

In our opinion, the following elements should be part of the corporate governance code of a state-owned enterprise: Company strategy; Internal culture and ethical standards of the company; Internal control system; Risk management policy; Internal audit plan; Periodic performance of external audit; Selection, removal and agenda of Council members; Determination of remuneration of the Council and the Management Board; Prevention of conflict of interest; Decision-making by shareholders/participants; Dividend policy; Transparency of information; Corporate social responsibility; Compliance

with personal data protection requirements; The process of finding business partners.

The peculiarity of public-law control of the activities of enterprises with a state share of ownership in Ukraine lies in its dualistic nature, which involves a combination of control of a corporate nature (implemented through the tools of supervisory boards of companies) and control by state authorities. State control is subsidiary to corporate control, and since then economic-legal and administrative- legal elements of control over the activities of enterprises with a state share complement each other. This becomes especially important in the period of war, which requires the consolidation of the efforts of corporate and state bodies. The course of events of the war proves the impossibility of completely abandoning the use of state control over the activities of enterprises with a state-owned share.

State control over the activities of enterprises with a state share of ownership in Ukraine, in wartime conditions, involves the implementation of measures aimed at the fulfillment by such enterprises of their production plans and social obligations, prevention of corruption risks on the part of the management of corporations, ensuring the preservation of state secrets, countering the activities of state intelligence agencies - the aggressor and the identification of collaborators and traitors from among the persons involved in the management of corporations.

In order to form an effective legal framework for the wider use of shareholder agreements in the domestic practice of corporate enterprises, it is necessary to make additions to the current legislation in the field of corporate legal relations, in particular to supplement the provisions of Part 4 of Article 4 of the Law of Ukraine "On Joint-Stock Companies" with the words "...and a joint-stock agreement". Accordingly, setting out this norm in the following form: "4. The management structure of a joint-stock company is determined by the charter of the joint-stock company and the shareholders' agreement."

Features of the legal responsibility of enterprises with a state-owned share in Ukraine are an organic combination of elements of legal and social corporate responsibility. Social responsibility in

corporate relations is aimed at ensuring more ethical and responsible activities of companies, increasing the positive contribution to the social and ecological environment. In fact, such social responsibility embodies positive responsibility in the field of corporate relations. Corporate responsibility in the activities of enterprises with a state share of ownership in Ukraine as established in the legislation, statutory documents of the corporation or concluded shareholder agreements, the obligation of the company and its management to comply with regulatory requirements and obligations related to the established facts of harming public interests or the interests of shareholders , as well as obligations to compensate for damage caused to other business entities as a result of violation of business rules and non-fulfillment of contractual obligations, commission of offenses in the customs and tax, administrative and criminal law spheres.

This allows us to propose an important addition to the content of the provisions of Art. 17 "Responsibility for violations of legislation on the management of state- owned objects" of the Law of Ukraine "On the Management of State-owned Objects" dated September 21, 2006 No. 185-V with the words "...and also the measures defined in the agreements on establishing corporate social responsibility" . And set out the specified legal norm in the following form: "Article 17. Liability for violation of legislation on the management of state-owned objects. 1. For failure to comply with the requirements of the laws of Ukraine and other normative legal acts on the management of state-owned objects and tax legislation, the guilty persons shall be subject to financial, administrative, disciplinary, civil and criminal liability measures in accordance with the law, as well as the measures specified in agreements on establishing corporate social responsibility".

Keywords: *state enterprise, tax agents, tax legal relations, innovation potential, special economic zones, shares, arbitration manager, financial and economic activity, investors, corporate rights, public legal management, corporate management, OECD guidelines, state property, corporate responsibility, management.*

***

2. Бородій І. В. Забезпечення безпеки свідків у кримінальному процесі України : дис. ... д-ра філософії : 081 / Ірина Василівна Бородій ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 203 с.

АНОТАЦІЯ

У дисертації здійснено комплексне спеціальне наукове дослідження, присвячене інституту забезпечення безпеки свідків у кримінальному процесі України, а також розроблено на цій основі пропозиції щодо вдосконалення законодавства та імплементації в нього міжнародно-правових стандартів з досліджуваного питання. Викладено доктринальні погляди на сучасний стан, розвиток та перспективи інституту забезпечення безпеки свідків у кримінальному процесі України в контексті національного та міжнародного законодавства. Виносяться на розгляд нові положення, які можуть слугувати для подальшого розвитку та вдосконалення науки кримінального процесу.

Сформовано збалансоване з кримінальної процесуальної точки зору поняття ризиків та встановлення їх змісту. Констатовано, що проблема ризику в юриспруденції стала активно досліджуватися, починаючи з другої половини XX століття. Ризик розглядається представниками різних галузей права у частині тих завдань, які визначені у правовому регулюванні перед тією чи іншою галуззю права. Найбільш детально ризик досліджено представниками приватних галузей права, в основному представниками цивілістики. Разом із тим, ризик вивчається й у кримінальному, адміністративному праві, переважно як обставина, що виключає відповідальність.

Встановлено, що термін «забезпечення безпеки» передбачає створення тих комфортних умов для учасників кримінального провадження, які стимулювали б їх для більш активної участі в процесі забезпечення права та усунення небезпек в умовах виконання процесуальних обов’язків учасника провадження. На підставі вище викладеного запропоновано розуміти термін «забезпечення безпеки» як діяльність державних органів, посадових осіб

на підставі та відповідно до закону, спрямована на: профілактику протиправних впливів на учасників кримінального процесу та осіб, пов'язаних із ними родинними зв'язками; забезпечення особистої безпеки учасників кримінального процесу та пов'язаних з ними осіб у зв'язку з погрозами або посяганнями на цих осіб або безпосередньо посяганням на їхню особисту безпеку; захист їх майнових та пов'язаних із ними немайнових прав та інтересів.

Виокремлено перспективні такі напрямки удосконалення нормативно-правової бази, яка регламентує забезпечення безпеки суб'єктів кримінального провадження та захист їх майнових прав (приведення її у відповідність до КПК України 2012); розробка прикладних методик забезпечення безпеки учасників кримінального провадження за допомогою методичних рекомендацій щодо застосування законодавства та тактичних прийомів, що застосовуються на стадії досудового розслідування; з урахуванням позитивного досвіду інших держав проведення наукових досліджень правової регламентації та тактичного забезпечення безпеки учасників кримінального провадження та захисту їх майнових прав.

Запропоновано алгоритм застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, який включатиме в себе наступні стадії: а) виявлення факту можливих загроз з боку носія такої загрози щодо конкретного учасника кримінального провадження; б) визначення характеру та оцінки ступеню небезпеки загроз цінностям, що охороняються законом; в) вибір співрозмірного заходу забезпечення безпеки учасника кримінального провадження існуючій загрозі з визначенням конкретних способів та засобів її реалізації; г) дотримання процесуального порядку застосування обраного заходу забезпечення безпеки учасника кримінального провадження з винесенням відповідної постанови та з урахуванням ситуативних обставин, що сформувалися, доведенням його змісту до особи, що підлягає захисту з укладанням з нею конфіденційної угоди (договору) про дотримання визначених у такому акті умов та відповідальності за їх порушення; д) доведення змісту постанови (ухвали) про обрання заходу забезпечення безпеки учасників кримінального провадження до відповідних органів забезпечення безпеки таких осіб; е) здійснення

прокурорського нагляду за виконанням та дотриманням законності застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження; ж) мінімізація можливої шкоди при забезпеченні безпеки учасників кримінального провадження з урахуванням обстановки, що склалася, характеру та ступеня небезпеки загроз.

Висловлено переконання щодо можливості розширення використання відеоконференцзв'язку у кримінальному провадженні, що обумовлено декількома факторами: 1) веденням на території України активних бойових дій, що унеможливлює здійснення повноцінного досудового розслідування та судового розгляду справи; 2) необхідністю дотримання норм міжнародного права щодо необхідності розроблення ефективного механізму захисту свідків; 3) дотримання засад розумних строків та оперативності кримінального провадження.

Визначено, що ефективне збереження в таємниці персональних даних свідка, який приймає участь у слідчих (розшукових) діях під псевдонімом, може бути забезпечене за допомогою таких тактико-криміналістичних рекомендацій: 1) для запобігання витоку інформації доцільно не підшивати опечатаний конверт із постановою про використання псевдоніму до матеріалів кримінального провадження, а зберігати його у вигляді окремого додатку; виключити при присвоєнні псевдоніма будь-які збіги зі справжніми даними про особу що захищається, ідентифікацію його за рівнем подібності з конкретними особами; 3) використовувати з метою збереження в таємниці даних про особу, що захищається, формулювання середнього роду, зокрема «захищена особа», «допитана як свідка особа» тощо; 4) обирати час та місце проведення слідчих (розшукових) дій таким чином, щоб не допустити контактів особи з іншими учасниками провадження (особливо з боку захисту) та їх вплив на неї; 5) попередити особу, що захищається про нерозголошення результатів слідчих (розшукових) дій; 6) проінформувати особу, взяту під захист про заходи, які можуть бути застосовані для її захисту у разі розшифрування дійсних даних про особу допитуваного (або появи підозри про те, що вона виступає під псевдонімом); 7) слідчі (розшукові) дії за участю особи,

що захищається, доцільно проводити з використанням фактора раптовості з метою дезінформації осіб, які протидіють розслідуванню.

Наголошено, що, в першу чергу, у кримінальному процесуальному законодавстві (в окремій главі) доцільно передбачити право підозрюваного, обвинуваченого, свідка, потерпілого чи іншої особи на те, щоб щодо них були застосовані заходи забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні. Таке право повинно бути реалізоване залежно від згоди особи сприяти у розслідуванні кримінальних правопорушень, надавати необхідну для слідства і суду інформацію чи іншим чином співпрацювати з органами досудового розслідування та суду. Такі положення значною мірою підвищать ефективність розслідування кримінальних правопорушень в Україні.

Виокремлено особливості забезпечення безпеки свідків за законодавством зарубіжних країн: широке розповсюдження та використання програм захисту свідків (США, Ізраїль, Словаччина, ФРН); програми захисту свідків, в першу чергу, зорієнтовані на захист людини, а не на визначення рівня загрози (США, Ізраїль); поділ програм захисту свідків на довгострокові та короткострокові, що дозволяє ефективніше застосовувати інститут забезпечення безпеки свідків та залучати більшу кількість осіб, які володіють цінною інформацією для кримінального провадження (Словаччина); створення спеціально уповноважених органів з питань забезпечення безпеки свідків (Кенія); повна анонімність свідка, яка полягає у можливості приховати від органів досудового розслідування і суду всієї інформації про особу (Франція); забезпечення безпеки осіб під час кримінального провадження поширюється не лише на учасників процесу, а й на інших осіб, які такими учасниками не являються (Ізраїль).

Доведено необхідність реформувати кримінальне процесуальне законодавство щодо підвищення якості свідчень та удосконалення процедури їх отримання. На переконання автора, у випадку застосування заходів безпеки до свідків потрібно проводити їх допит лише в режимі відеоконференції. Якщо це неповнолітня особа, потрібно намагатись отримати необхідну інформацію під

час першого допиту, аби в подальшому не травмувати її . У зв'язку з цим, доцільно передбачити у КПК України не можливість, а необхідність проведення допиту свідків в режимі відеоконференції, якщо до них застосовані заходи безпеки.

Сформульовано пропозиції до чинного законодавства на основі позитивного зарубіжного досвіду: визначити в окремій главі КПК України «Забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні», право осіб на захист, визначити види та процесуальний порядок застосування таких заходів; розширити перелік заходів забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, включивши заходи соціального захисту; визначити можливість запровадження програм захисту свідків (довгострокових та короткострокових) в окремому спільному наказі органів досудового розслідування та Державної судової адміністрації; передбачити не право, а обов'язок проводити процесуальні дії у режимі відеоконференції у разі застосування заходів забезпечення безпеки.

Також автором визначено перспективи подальших наукових досліджень щодо вдосконалення законодавства та розвитку інституту забезпечення безпеки свідків у кримінальному процесі України.

Ключові слова: *.забезпечення безпеки, свідок, кримінальне провадження, ризик, конфіденційність, особа, яка сприяє розслідуванню, відео конференція, дистанційне провадження, гарантії, програма захисту свідків, міжнародний досвід.*

SUMMARY

In the dissertation, a complex special scientific study was carried out, dedicated to the institution of ensuring the safety of witnesses in the criminal process of Ukraine, and on this basis, proposals were developed for the improvement of the legislation and the implementation of international legal standards in it on the subject under investigation. Doctrinal views on the current state, development and prospects of the institute for ensuring the safety of witnesses in the criminal process of Ukraine in the context of national and international legislation are outlined. New provisions that can serve for further development and improvement of the science of the criminal process are being considered.

A balanced concept of risks from a criminal procedural point of view and establishment of their content has been developed. It was established that the problem of risk in jurisprudence began to be actively investigated starting from the second half of the 20th century. The risk is considered by representatives of various branches of law in terms of the tasks defined in the legal regulation for this or that branch of law. The risk was studied in the most detail by representatives of private branches of law, mainly by representatives of civil sciences. At the same time, risk is also studied in criminal and administrative law, mainly as a circumstance that excludes responsibility.

It has been established that the term "security" provides for the creation of those comfortable conditions for participants in criminal proceedings, which would stimulate them to more actively participate in the process of ensuring the right and eliminating dangers in the conditions of the performance of the procedural duties of a participant in the proceedings. On the basis of the above, the term "security" is defined as the activity of state bodies, officials based on and in accordance with the law, aimed at: prevention of illegal influences on participants in the criminal process and persons related to them by family ties; ensuring the personal safety of participants in the criminal process and persons related to them in connection with threats or assaults on these persons or direct assaults on their personal safety; protection of their property and related non-property rights and interests.

The following directions have been singled out as promising: improvement of the regulatory legal framework, which regulates ensuring the safety of subjects of criminal proceedings and the protection of their property rights (bringing it into line with the Criminal Code of Ukraine 2012); development of applied methods for ensuring the safety of participants in criminal proceedings with the help of methodological recommendations on the application of legislation and tactical techniques used at the stage of pre-trial investigation; taking into account the positive experience of other states in conducting scientific research on legal regulations and tactically ensuring the safety of participants in criminal proceedings and the protection of their property rights.

An algorithm for applying measures to ensure the safety of participants in criminal proceedings is proposed, which will include the following stages: a) detection of the fact of possible threats from the bearer of such a threat to a specific participant in criminal proceedings; b) determination of the nature and assessment of the degree of danger of threats to values protected by law; c) the selection of a commensurate measure to ensure the safety of a participant in criminal proceedings against the existing threat with the determination of specific methods and means of its implementation; d) compliance with the procedural procedure for the application of the selected measure to ensure the safety of the participant in the criminal proceedings with the issuance of the relevant resolution and, taking into account the situational circumstances that have arisen, the delivery of its content to the person subject to protection and the conclusion of a confidential agreement (contract) with him on compliance with the provisions specified in such an act conditions and responsibility for their violation; e) submitting the content of the resolution (decision) on the selection of a measure to ensure the safety of participants in criminal proceedings to the relevant authorities for ensuring the safety of such persons; f) implementation of prosecutorial supervision over the implementation and compliance with the legality of measures to ensure the safety of participants in criminal proceedings; g) minimization of possible harm while ensuring the safety of participants in criminal proceedings, taking into account the prevailing situation, the nature and degree of danger of threats.

Convictions were expressed regarding the possibility of expanding the use of video conferencing in criminal proceedings, which is due to several factors: 1) the conduct of active hostilities on the territory of Ukraine, which makes it impossible to carry out a full-fledged pre-trial investigation and trial of the case; 2) the need to comply with the norms of international law regarding the need to develop an effective witness protection mechanism; 3) compliance with the principle of reasonable terms and efficiency of criminal proceedings.

It was determined that the effective preservation of the personal data of a witness who takes part in investigative (search) actions under a pseudonym can be ensured with the help of the following tactical

and forensic recommendations: 1) to prevent information leakage, it is advisable not to hem the sealed envelope with the resolution on the use of a pseudonym to the materials of the criminal proceedings, and keep it in the form of a separate attachment; 2) when assigning a pseudonym, exclude any coincidences with real data about the protected person, his identification by the level of similarity with specific persons; 3) to use, in order to keep confidential the data about the protected person, the wording of the neuter gender, in particular "the protected person", "the person questioned as a witness", etc.; 4) choose the time and place of investigative (search) actions in such a way as to prevent contact of the person with other participants in the proceedings (especially from the side of the defense) and their influence on him; 5) warn the defending person about non- disclosure of the results of investigative (search) actions; 6) to inform the person taken under protection about the measures that can be applied for his protection in case of decryption of valid data about the identity of the interrogated person (or suspicion that he is speaking under a pseudonym); 7) investigative (search) actions involving the person being defended should be carried out using the factor of suddenness in order to misinform persons opposing the investigation.

It was emphasized that, first of all, in the criminal procedural legislation (in a separate chapter), it is advisable to provide for the right of a suspect, accused, witness, victim or other person to use measures to ensure the safety of persons participating in criminal proceedings. Such a right should be exercised depending on the person's consent to contribute to the disclosure of criminal offenses, to provide information necessary for the investigation and the court, or to otherwise cooperate with pre-trial investigation bodies and judicial bodies. Such provisions will significantly increase the effectiveness of the investigation of criminal offenses in Ukraine.

The characteristic features of guaranteeing the safety of witnesses based on the legislative acts of a number of foreign countries are described, namely: mass distribution and application of concepts regarding the safety of witnesses (United States of America, Israel, Germany); directing the concepts of ensuring the security of witnesses to the guarantee of human rights, and not to establishing the degree of

danger (United States of America, Israel); dividing the concepts of ensuring the safety of witnesses into long-term and short-term concepts, which makes it possible to use witness protection programs as effectively as possible and to involve the maximum number of subjects who have information important for the investigation (Slovakia); creation of specific bodies with powers to protect witnesses (Kenya); absolute confidentiality of witness data, which means guaranteeing the anonymity of personal information from judicial and law enforcement authorities (France); guaranteeing the safety of subjects in the criminal process is carried out not only in relation to those who take part in the criminal process, but also in relation to those who are not among such persons (Israel).

The need to reform the criminal procedural legislation in order to improve the quality of evidence and improve the procedure for obtaining it has been proven. In the opinion of the author, in the case of applying security measures to witnesses, their questioning should be conducted only in the mode of a video conference. If it is a minor, you should try to get the necessary information during the first interrogation, so as not to injure her in the future. In this regard, it is advisable to provide in the CPC of Ukraine not the possibility, but the necessity of conducting the interrogation of witnesses in the mode of video conference, if security measures are applied to them. Proposals to the current legislation have been formulated based on positive foreign experience: to define in a separate chapter of the Criminal Procedure Code of Ukraine "Ensuring the safety of persons participating in criminal proceedings", the right of persons to protection, to determine the types and procedural order of application of such measures; expand the list of measures to ensure the safety of persons participating in criminal proceedings, including measures of social protection; to determine the possibility of introducing witness protection programs (long-term and short-term) in a separate joint order of pre-trial investigation bodies and the State Judicial Administration; provide not the right, but the obligation to conduct procedural actions in the video conference mode in the event of the application of security measures.

The author also identified the prospects for further scientific research on the improvement of legislation and the development of the institute for ensuring the safety of witnesses in the criminal process of Ukraine.

Keywords: *security, witness, criminal proceedings, risk, confidentiality, person who contributes to the investigation, video conference, remote proceedings, guarantees, witness protection program, international experience.*

***

3. Варшамян Т. Г. Правове регулювання оподаткування ІТ-сектору : дис. ... д-ра філософії : 081 / Тигран Гарушович Варшамян ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 183.с.

АНОТАЦІЯ

Дисертація присвячена комплексному дослідженню теоретичних, нормативних та прикладних аспектів правового регулювання оподаткування ІТ- сектору. Здійснено аналіз рівня наукової проблематики щодо законодавчої регламентації оподаткування у сфері ІТ. Підкреслюється важливість та необхідність правового регулювання інформаційно-технологічних відносин у контексті сучасних світових змін. Загальновідомо, що інформаційно- технологічні відносини охоплюють процеси створення, обробки, зберігання та використання інформації, а також розвиток нових технологій комунікації. Разом з цим ІТ-сфера пов'язана з появою нових об'єктів в економічному просторі держави, таких як, наприклад, технології блокчейн, гіг-контракти, стартапи, віртуальні організації, фрілансери тощо. Завдання ж правової регламентації полягає передусім у визначенні статусу та безпосередньому регулюванні зазначених вище відносин державою в особі її уповноважених органів. Значення інформаційно-технологічних відносин пояснюється їх впливом на розвиток країни, оскільки високий рівень прогресу та використання інформаційних технологій допомагає підвищити соціально-економічні досягнення суспільства.

Отже, на сучасному етапі розвитку України інформаційно-технологічні відносини стають новим об'єктом правового

регулювання, що окреслює перед державою завдання визначити їх юридичний статус і режим функціонування. Це новий, малодосліджений вид правовідносин, на якому акцентують увагу фахівці та науковці з різних галузей права.

Наразі необхідно з'ясувати поняття «ІТ-сектор», оскільки він має велике значення для державної податкової політики. ІТ-сектор характеризується високим статусом та елітарністю в сучасному світі, зазначаються переваги використання інформаційних технологій у різних сферах економіки. Загалом наголошується на важливості розуміння та регулювання інформаційно- технологічних відносин для подальшого розвитку суспільства та правової системи.

Використовуючи різноманітні наукові джерела, в роботі аналізуються підходи й погляди різних учених на сутність «ІТ-права» та «ІТ-відносин». Висувається теза про те, що «ІТ-право» є новою і комплексною галуззю системи права, яка регулює різноманітні суспільні відносини в цифровому середовищі та має специфічні особливості. Водночас, об’єктом правового регулювання виступає діяльність, що здійснюється у сфері використання інформаційних технологій, яка зумовлює виробництво ІТ-продукції та надання ІТ-послуг і має за мету одержання прибутку (доходу), який породжує в суб’єктів такої індустрії податковий обов’язок.

Механізм податкового регулювання в ІТ-правовідносинах можна розглядати як спеціальний режим оподаткування чи згідно із законодавством спеціальний податковий режим (відповідно до п. 11.2 ст. 11 Податкового кодексу України). Останній становить систему заходів, що передбачає особливий порядок оподаткування для окремих категорій суб'єктів господарювання. Отже, суб’єкти інформаційних технологій – платники податків мають можливість перейти на спрощену систему оподаткування, якщо вони відповідають установленим законодавством умовам. Досліджено характер і рух платежів, які надходять від суб’єктів інформаційних технологій. Так, залежно від типу публічного фонду, вони розрізняються на податкові надходження та єдиний соціальний внесок. Перші збираються виключно в бюджетах, а другі

спрямовуються на поповнення системи публічного державного страхування (позабюджетна система).

У дисертаційному дослідженні висвітлюється проблема щодо фінансової безпеки держави у сфері оподаткування ІТ-сектору. Зокрема було встановлено, що загрози, які можуть підірвати податкову безпеку в сфері оподаткування ІТ- сектору, включають таке: високий рівень тіньової економіки в галузі; зростаючий податковий тиск на підприємства ІТ-сектору; проблема відтоку кадрів (людський чинник), що може призвести до втрати кваліфікованих фахівців; постійні зміни у податковому законодавстві, що можуть ускладнити оподаткування для компаній; низький рівень податкової культури, який впливає на володіння платниками податків знаннями у сфері дотримання правил оподаткування.

Стан правового регулювання оподаткування ІТ-сектору в Україні викликає багато питань, тому цьому аспекту було приділено окрему увагу. Так, дійшли висновку, що під податковим регулюванням у ІТ-правовідносинах розуміють комплекс дій державних органів, спрямованих на регламентування поведінки суб’єктів інформаційних технологій щодо сплати податків та податкових платежів за допомогою застосування відповідних заходів і фінансових (економічних) інструментів з метою досягнення певних податкових, соціальних та економічних цілей. Податковий механізм включає в себе різні елементи, зокрема податкове законодавство, податкове планування і прогнозування, податкові санкції, а також податкові норми і нормативи при реалізації податкової політики. Всі вони мають юридичну форму й застосовуються в контексті оподаткування ІТ-сектору та ІТ-відносин в Україні. Відповідно до правової системи України ці механізми втілюються через таке джерело права, як нормативно-правовий акт.

Акцентовано увагу на тому, що у сфері ІТ-правовідносин джерела податкового права мають офіційний характер і представлені формально затвердженими нормативно-правовими актами. Тобто, правила, які стосуються оподаткування продукції та послуг, пов'язаних із здійсненням ІТ-діяльності, чітко уточнюються і конкретизуються. Нормативно-правові акти, що регулюють податковий обов'язок суб’єктів ІТ-індустрії, мають характеризуватися

абсолютною точністю змісту правових норм, логічністю, послідовністю, стабільністю і високою якістю. Важливо дотримуватись указаних вимог особливо в довгостроковій перспективі, зокрема при оподаткуванні ІТ-сектору. Питання сплати ІТ-платниками конкретних податків регулюється вже спеціальними положеннями Податкового кодексу України при встановленні порядку оподаткування податком на додану вартість, податком на прибуток підприємств, податком на доходи фізичних осіб, єдиним податком. Правовою основою сплати єдиного внеску є Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08 липня 2010 р. № 2464-VI. У дослідженні зазначається, що закони, які регулюють окремі питання оподаткування ІТ-діяльності, діють не окремо, а в єдності з Податковим кодексом України, доповнюючи його, що є логічним, адже їх положення стосуються впорядкування сплати податків, платниками якого є суб'єкти ІТ-індустрії, і порядок сплати яких регулюється цим Кодексом. У широкому розумінні правове регулювання оподаткування ІТ-відносин в Україні включає не тільки норми податкового законодавства, але й норми інших галузей законодавства. Лише в такому взаємопов'язаному розвитку стає можливим якомога повне врегулювання питання оподаткування діяльності в ІТ-індустрії в Україні.

Джерелом податкового права в Україні є й чинні міжнародні договори, конвенції, рекомендації, резолюції та декларації. У дослідженні висвітлюється думка, що розвиток і вдосконалення внутрішнього законодавства щодо оподаткування ІТ-діяльності неможливі без урахування правових позицій та підходів, що існують на міжнародному рівні. Оскільки віртуальний простір, зокрема інтернет-простір, є екстериторіальним, це створює потребу в згуртуванні й зближенні міжнародного та національного законодавства в цій галузі. Такий процес здійснюється шляхом імплементації міжнародних норм і принципів у національне законодавство, що дає змогу забезпечити уніфікацію та зближення правових засад для ефективного розвитку ІТ-сфери. До прикладу, наводиться Закон України «Про ратифікацію Багатосторонньої конвенції про виконання заходів, які стосуються угод про оподаткування, з метою протидії розмиванню бази оподаткування та

виведенню прибутку з-під оподаткування» від 28 лютого 2019 р. № 2692-VIII, яким Україна взяла на себе зобов'язання про обов'язкове виконання деяких відповідних положень Плану BEPS (Base Erosion and Profit Shifting), що є комплексом заходів із протидії розмиванню податкової бази й виведенню прибутку з-під оподаткування. Зазначене вище стосується багатьох українських ІТ-компаній (та їх власників), які обирають реєстрацію свого бізнесу в Європі або США, частково задля просування власних продуктів на міжнародних ринках, частково – саме для приховування прибутків.

У дисертаційному дослідженні пропонуються шляхи вдосконалення правового регулювання оподаткування ІТ-сектору в Україні. Оскільки ІТ-сфера є одним з найприбутковіших та перспективних секторів економіки країни – питання щодо належної правової регламентації, створення умов для його подальшого розвитку, надання йому конкурентних переваг на ринку світової ІТ-індустрії є однією зі стратегічних завдань держави. Розглядається пропозиція щодо доповнення Податкового кодексу України нормою, за якою крім уже існуючих чотирьох груп суб'єктів-платників єдиного податку слід додати п'яту групу, до якої буде віднесено лише фізичних осіб-підприємців, що надають послуги у сфері інформаційних технологій, а також запропоновано відповідні умови їх оподаткування. Перехід до п'ятої групи спрощеної системи оподаткування був би правом ІТ-спеціаліста, який сам вирішуватиме, що йому зручніше: залишитися в третій групі або перейти у п'яту. Такі зміни в законодавстві можна назвати напрямом податкової оптимізації ІТ-сектору. Також одним із засобів податкової оптимізації ІТ-діяльності пропонується розглядати аутсорсинг – передача компанією частини функцій з управління та підтримки власних інформаційних ресурсів зовнішній ІТ-компанії. Проаналізовано міжнародний досвід стосовно методів податкової оптимізації ІТ-діяльності, зокрема, у вигляді надання податкових пільг з ПДВ, податку на прибуток, звільнення від митних платежів, застосування механізму податкового кредиту тощо.

Ключові слова: *оподаткування, оподаткування ІТ-сектору, електронні гроші, електронні послуги, нормативне регулювання засобів інформаційних технологій, оподаткування інформаційних технологій, об'єкт оподаткування, платники податків, податкові правовідносини, податкові пільги, податкове регулювання, податкова система, податкова політика, фінансова безпека держави, принципи оподаткування, спрощена система оподаткування, податкова оптимізація.*

SUMMARY

The dissertation is devoted to a comprehensive study of theoretical, normative and applied aspects of legal regulation of taxation of the IT sector. An analysis of the level of scientific problems of legal regulation of taxation in the field of IT was carried out. The study examines the importance and necessity of legal regulation of information technology relations in the context of modern world changes. It is well known that information and technology relations cover the processes of creation, processing, storage and use of information, as well as the development of new communication technologies. At the same time, the IT sphere is connected with the emergence of new objects in the economic space of the state, such as, for example, blockchain technologies, gig contracts, startups, virtual organizations, freelancers, and others. The task of legal regulation consists, first of all, in determining the status and direct regulation of the above-mentioned relations by the state in the person of its authorized bodies. The importance of information technology relations is explained by their influence on the development of society, since the high level of development and use of information technologies helps to increase the socio-economic development of society.

So, at the current stage of Ukraine's development, information technology relations are becoming a new object of legal regulation, which sets the state the task of determining their legal status and mode of operation. This is a new, little- researched type of legal relationship that attracts the attention of specialists and scientists from various fields of law.

Attention is drawn to the need to clarify the concept of "IT sector", as it is of great importance for the state tax policy. The IT

sector is characterized by high status and elitism in the modern world, the advantages of using information technologies in various spheres of the economy are noted. In general, the importance of understanding and regulating information-technological relations for the further development of society and the legal system as a whole is emphasized.

Using various scientific sources, the work analyzes the approaches and views of various scientists on the essence of "IT law" and "IT relations". The thesis is put forward that "IT law" is a new and complex branch of the legal system, which regulates various social relations in the digital environment and has specific features. At the same time, the object of legal regulation is the activity carried out in the field of the use of information technologies, which leads to the production of IT products and the provision of IT services and has as its purpose the receipt of profit (income), which generates such industry tax liability.

The mechanism of tax regulation in IT legal relations can be considered as a special taxation regime or, according to the legislation, a special tax regime (in accordance with clause 11.2 of Article 11 of the Tax Code of Ukraine). The latter represents a system of measures that provides for a special taxation procedure for certain categories of economic entities. Thus, information technology entities- taxpayers have the opportunity to switch to a simplified taxation system, if they meet the conditions established by the law. The nature and movement of payments received from information technology entities has been studied. Yes, depending on the type of public fund, they are divided into tax revenues and a single social contribution. The former are collected exclusively in the budgets, and the latter are directed to the replenishment of the public state insurance system (off-budget system). The dissertation study highlights the problem of the financial security of the state in the field of taxation of the IT sector. In particular, it was established that threats that can undermine tax security in the field of taxation of the IT sector include the following: a high level of the shadow economy in the industry; increasing tax pressure on enterprises of the IT sector; the problem of personnel outflow (human factor), which can lead to the loss of valuable specialists; constant changes in tax legislation that may complicate

taxation for companies; low level of tax culture, which affects taxpayers' knowledge of tax compliance.

The state of legal regulation of taxation of the IT sector in Ukraine raises many questions, so special attention was paid to this aspect. It was concluded that tax regulation in IT-legal relations is understood as a set of actions of state bodies aimed at regulating the behavior of information technology subjects regarding the payment of taxes and tax payments with the help of the application of appropriate measures and financial (economic) instruments with the aim of achieving certain tax, social and economic goals. The tax mechanism consists of various measures and financial (economic) instruments. Among these components, tax legislation, tax planning and forecasting, tax sanctions, as well as tax norms and regulations in the implementation of tax policy can be distinguished. These measures have a legal form and basis are discussed in the context of taxation of the IT sector and IT relations in Ukraine. According to the legal system of Ukraine, these mechanisms are implemented through such a source of law as a regulatory legal act.

In the field of IT-legal relations, the sources of tax law are of an official nature. This means that they are represented by formally approved normative legal acts. This characteristic emphasizes that the rules relating to the taxation of products and services related to the implementation of IT activities are clearly specified and specified. Such normative legal acts, which regulate the tax liability of subjects of the IT industry, should be characterized by absolute accuracy of the content of legal norms, logic, consistency, stability and high quality. It is important to comply with these requirements, especially in the long term, in particular when taxing the IT sector. The issue of payment of specific taxes by IT payers is already regulated by special provisions of the Tax Code when establishing the procedure for taxation by value added tax, corporate income tax, personal income tax, and single tax. The legal basis for the payment of a single contribution is the Law of Ukraine "On the collection and accounting of a single contribution for mandatory state social insurance". The study notes that the laws that regulate certain issues of taxation of IT activities do not act separately, but in unity with the Tax Code, supplementing it, which is logical,

because their provisions relate to the regulation of the payment of certain taxes, the payers of which are the subjects IT industry, and the order of payment of which is regulated by this code. In a broad sense, the legal regulation of taxation of IT relations in Ukraine includes not only the norms of tax legislation, but also the norms of other branches of legislation, and only in such interconnected development it becomes possible to fully regulate the issue of taxation of IT industry activities in Ukraine.

Current international treaties, conventions, recommendations, resolutions and declarations are the source of tax law in Ukraine. The research suggests that the development and improvement of domestic legislation on the taxation of IT activities is impossible without taking into account the legal positions and approaches that exist at the international level. Since the virtual space, in particular the Internet space, is extraterritorial, it creates a need for cohesion and convergence of international and national legislation in this area. Such a process is carried out by implementing international norms and principles into national legislation, which allows to ensure the unification and convergence of legal foundations for the effective development of the IT sphere. As one of the examples, the Law of Ukraine "On the Ratification of the Multilateral Convention on the Implementation of Measures Relating to Tax Agreements with the Purpose of Countering the Erosion of the Tax Base and the Deduction of Profit from Taxation" dated February 28, 2019 No. 2692-VIII is given. By ratifying this Convention, Ukraine undertook the mandatory implementation of some relevant provisions of the BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) Plan, which is a set of measures to combat the erosion of the tax base and the removal of profits from taxation. The above applies to many Ukrainian IT companies (and their owners) who choose to register their business in Europe or the USA, partly to promote their products on international markets, partly to hide profits.

The dissertation study offers ways to improve the legal regulation of taxation of the IT sector in Ukraine. Since the IT sphere is one of the most profitable and promising sectors of the country's economy, the issue of proper legal regulation, creating conditions for its further development, giving it competitive advantages on the world IT

industry market is one of the strategic tasks of the state. A proposal is being considered to supplement the Tax Code with a rule according to which, in addition to the already existing four groups of single tax payers, a fifth group should be added, which will include only natural persons-entrepreneurs who provide services in the field of information technologies, as well as proposed relevant conditions of their taxation. The transition to the 5th group of the simplified taxation system would be the right of an IT specialist, and each such specialist would decide for himself what is more convenient for him: to stay in the third group or to switch to the fifth. Such changes in legislation can be called the direction of tax optimization of the IT sector. It is also proposed to consider outsourcing as one of the means of tax optimization of IT activities – the transfer by the company of part of the functions of management and support of its own information resources to an external IT company. The international experience regarding the methods of tax optimization of IT activities was analyzed, in particular, in the form of providing tax benefits from VAT, income tax, exemption from customs payments, application of the tax credit mechanism, etc.

Keywords: *taxation, taxation of the IT sector, electronic money, electronic services, regulatory regulation of information technologies, taxation of information technologies, object of taxation, taxpayers, tax legal relations, tax benefits, tax regulation, tax system, tax policy, financial security of the state, taxation principles, simplified taxation system, tax optimization.*

***

4. Гончаров М. В. Теоретико-правові основи регулювання інформаційної безпеки в Україні : дис. ... д-ра філософії : 081 / Микола Вікторович Гончаров ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 201 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертація присвячена дослідженню теоретико-правових проблем регулювання сфери інформаційної безпеки в Україні, враховано особливості провадження правозабезпечувальних заходів у цій сфері з урахуванням додаткових зовнішніх загроз,

пов’язаних з повномасштабним російським вторгненням 24 лютого 2022 року, проаналізовано стан правового забезпечення інформаційної сфери в окремих європейських країнах та Великобританії, визначено джерела загроз на напрямках доступу, володіння, розпоряджання масивами баз даних та іншими відомостями, віднесеними до різних рівнів правового і технологічного захисту.

Здійснений авторський теоретико-правовий аналіз чинної нормативної бази у сфері захисту інформації у межах цього дослідження засвідчив про тісне поєднання внутрішніх механізмів стабілізації встановленого порядку роботи з відомостями різних рівнів захисту та загальним підходом до забезпечення національної безпеки. Саме ця обставина є однією з основних при визначенні ролі і значення забезпечення належного рівня захисту сфери інформаційної безпеки як своєрідної кровоносної системи, завдяки якій відбувається взаємодія і координація дій між усіма складовими національної безпеки.

Сучасний стан суспільних відносин, насамперед між громадянином і державою, формується в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій, коли практично всі сфери життя переведені в електронний формат спілкування. Без більшості діджиталізованих послуг майже неможливо уявити собі ситуації, які вимагають швидкого і точного вирішення. На цих рівнях особливої актуальності набуває завдання належного захисту інформаційної сфери, оскільки механізми віддаленого доступу до баз даних, насамперед персональних і фінансових, перебувають під перманентною загрозою бути зламаними, а такими протиправними діями може бути завдано значних матеріальних збитків і моральної шкоди.

Дослідження теоретико-наукової і нормативної бази галузі захисту інформаційної сфери показало, що між цими складовими мається суттєвий розрив, який негативно впливає на загальний стан функціонування інформаційної складової у загальному механізмі національної безпеки. У зв’язку з цим виникла необхідність здійснити глибокий аналіз джерельної бази, опрацювати наукові і практичні підходи до розуміння як самого поняття «інформаційна безпека», так і інших, похідних понять (наприклад, загрози інформаційній безпеці, джерела загроз інформаційній безпеці тощо).

З опрацьованого матеріалу зроблено низку висновків, які ґрунтуються на результатах застосування методологічних інструментів наукового пошуку, і засвідчують постійний діалектичний зв'язок між матеріальною і духовною частинами загального поняття «інформаційна безпека». У цьому зв’язку опираємось на розлогий науковий доробок і багату нормативну базу, завдяки яким є можливість висловити авторське бачення проблематики забезпечення належного стану збереження інформації, а також продемонструвати критичне ставлення до оприлюднених відомостей з цього питання.

Посилання до історіографічних джерел сприяло розкриттю нових аспектів серед представлених наукових підходів до розуміння поняття «інформаційна безпека». Своєю чергою, коректне тлумачення семантичного значення системоутворюючих категорій при формуванні конкретного поняття (наприклад, джерела загроз інформаційній безпеці) є запорукою виведення логічного і правильного умовиводу, що є свідченням зрілості науковця і його здатності здійснювати теоретико-правові узагальнення у певній галузі юридичної науки.

Особливе місце відведено підбору методологічного інструментарію дослідження. Такий підбір здійснено на основі ексклюзивного значення сфери інформаційного забезпечення у взаємодії з іншими напрямками державного будівництва і національної безпеки. При цьому відзначаємо, що піднята проблематика має міждисциплінарний характер через закладену у ній правову і структурну природу: правова, економічна (технологічна) і морально-психологічна складові. За таких умов надзвичайного важливого значення надається філософсько-діалектичному методу з огляду на його гносеологічну природу, що сприятиме виведенню авторських висновків і суджень, які відзначатимуться послідовністю та поступальністю.

Застосування загально наукових методів дослідження забезпечить реалізацію завдань щодо найбільш повного і осяжного узагальнення наукового доробку і нормативної бази у сфері інформаційної безпеки, виведенню нових постійно діючих зв’язків між окремими елементами цілісного поняття «інформаційна безпека»,

а також пропозицій щодо підвищення ефективності профілактико-превентивних заходів на напрямках захисту інформаційного середовища України.

Комплексне застосування спеціально-наукових методів дослідження виведе нас на специфічні межі вузько-спеціалізованого підходу до розуміння загроз інформаційній безпеці крізь призму порівняльних, будівничих (моделювання) та інших маніпуляцій з формально визначеними складовими техніко-нормативного підґрунтя сфери інформаційної безпеки. Поряд з порівняльно-правовим будуть задіяні й інші інструменти наукової розвідки, а саме методи державно-правового моделювання, герменевтичний, спеціально-юридичний та ін.

Вирішуючи завдання дисертаційного дослідження, ми торкалися основ формування і розвитку державної політики у сфері інформаційної безпеки, а також здійснили поточний аналіз стану взаємодії наукової і практичної складових при виявленні і нейтралізації загроз базам даних та іншій інформації, яка охороняється законом, і передбачає дотримання установленого порядку її використання.

Широке коло наукової інформації, що стосується досліджуваної проблематики, створило емпіричну базу, завдяки якій отримано авторські узагальнення і висновки стосовно чинних загроз інформаційній безпеці держави, а також скореговано процес дослідження у зв’язку з новими загрозами, що стали наслідком повномасштабної агресії росії проти України.

Напрацьовані матеріали виконали роль практичної основи наукової розвідки в частині розуміння пізнавального значення специфічної сфери професійної діяльності на напрямках захисту інформації в контексті виконання заходів з дотримання національної безпеки держави. Аксіологічні аспекти розкрито крізь призму розуміння механізмів взаємодії окремих складових у цілісному правовому механізмі, яким є національна безпека, представлених у поглядах знаних науковців і практиків з означеної сфери. Зроблено акцент на ролі і значенні застосування державних важелів впливу на провадження діяльності щодо формування у населення належного рівня медіакультури, усвідомленого і

критичного ставлення до наявного інформаційного контенту, насамперед в умовах російської агресії проти України.

Окремий підрозділ присвячено правовій характеристиці нормативної бази у сфері інформаційної безпеки. Здійснено детальний аналіз чинного у цій сфері законодавства (законів і підзаконних нормативно-правових актів), опрацьовано понятійно-категоріальний апарат, досліджено семантико-етимологічну природу системоутворюючих понять, які виступають підґрунтям для формування логіко-структурних зв'язків між правовими явищами сфери інформаційної безпеки. Отримані в результаті таких дій відомості систематизовано у висновках і пропозиціях, які є свідченням новизни і практичної цінності виконаної роботи.

Особливого значення для дослідження ситуації, пов'язаної з розумінням ролі і значення інформаційної безпеки для реалізації завдань національної безпеки, набуває виокремлення джерел загроз інформаційній безпеці, їх класифікація і пропозиції щодо своєчасного викриття і знешкодження деструктивних і ворожих кібератак, які здійснюються як з територій інших держав, так і мають внутрішнє медіапідґрунтя. Здійснено градацію джерел загроз інформаційної сфери з різних підходів, а саме з позицій фізичного походження контенту, соціально-особового напрямку (громадяни, особи, управнені на володіння і розпоряджання певним обсягом даних, технологічний аспект з урахуванням стану матеріально-технічного забезпечення засобів збереження інформації). При цьому особливу увагу приділено дослідженню і аналізу джерел загроз інформаційному середовищу з тих причин, що канали передавання відомостей на всіх рівнях становлять стійку і належним чином охоронювану сферу, що виступає кровоносною системою цілісного правового явища, яким є національна безпека України.

Проаналізований науковий доробок і нормативно-правова база з регулювання відносин у сфері використання, обміну, розпоряджання і збереження інформації спонукали до здійснення порівняльно-правового аналізу нормативно-правового забезпечення сфери інформаційного забезпечення країн Європейського Союзу та Великобританії. Вивчення показало, що вітчизняна сфера захисту інформації досить потужно протидіє протиправним

зазіханням різної природи і походження, відзначається позитивний ефект від імплементації дієвих механізмів захисту інформації в українському медіапросторі. Відзначається необхідність створення спільних з європейськими країнами і Великобританією спільних координаційних центрів з вивчення медіаконтенту та визначення рівня деструктивності для функціонування демократичних принципів, на яких будується правова система зазначених країн, і відбувається реформування сфери інформації в Україні як державі-кандидату на вступ до європейської спільноти.

Як одне з чільних завдань дисертаційного дослідження виокремлено напрямок удосконалення інформаційної безпеки України. На основі чинних нормативно-правових актів різної юридичної сили здійснено теоретико-правове вивчення особливостей правового регулювання інформаційної сфери у тих сегментах, які потребують підвищеної уваги і концентрації значних зусиль для збереження масивів інформації та інших відомостей, насамперед з обмеженим доступом. Здійснено посилання до конкретних напрямків посилення правового регулювання відносин інформаційної сфери, запропоновано застосування превентивно-профілактичного інструментарію для оздоровлення і суттєвого покращання ситуації на напрямках запровадження ефективного контролю за отриманням, зберіганням, використанням та володіння різними типами інформації.

Ключові слова: *інформаційна безпека України, забезпечення інформаційної безпеки; національна безпека; державне управління; державна інформаційна політика; захист інформаційного простору; Україна; інформаційна агресія; інформаційні права людини; інформаційне право; інформаційне суспільство; штучний інтелект; права і свободи людини і громадянина; захист інформації; локалізація даних.*

SUMMARY

The dissertation is devoted to the study of theoretical and legal problems of regulating the information security sphere in Ukraine, taking into account the peculiarities of law enforcement measures in this area, taking into account additional external threats associated with the full-scale Russian invasion on February 24, 2022, the author

analyzes the state of legal support of the information sphere in certain European countries and the United Kingdom, identifies sources of threats in the areas of access, possession, and disposal of database arrays and other information classified as different levels of legal and technological protection.

The author's theoretical and legal analysis of the current regulatory framework in the field of information protection within the framework of this study demonstrates a close combination of internal mechanisms for stabilizing the established procedure for working with information of different levels of protection and a general approach to ensuring national security. This circumstance is one of the main ones in determining the role and importance of ensuring an adequate level of protection of the information security sphere as a kind of circulatory system, thanks to which all components of national security interact and coordinate their actions.

The current state of social relations, primarily between citizens and the state, is shaped by the rapid development of digital technologies, when virtually all areas of life are transformed into electronic communication. Without most digitalized services, it is almost impossible to imagine situations that require a quick and accurate solution. At these levels, the task of proper protection of the information sphere becomes particularly relevant, since mechanisms for remote access to databases, primarily personal and financial, are under a permanent threat of being hacked, and such unlawful actions can cause significant material and moral damage.

The study of the theoretical, scientific and regulatory framework of the information sphere protection has shown that there is a significant gap between these components, which negatively affects the overall functioning of the information component in the overall national security mechanism. In this regard, it became necessary to carry out an in-depth analysis of the source base, to develop scientific and practical approaches to understanding both the concept of "information security" and other derivative concepts (e.g., threats to information security, sources of threats to information security, etc.).

From the material analyzed, a number of conclusions have been drawn which are based on the results of applying methodological tools

of scientific research and which testify to the constant dialectical relationship between the material and spiritual parts of the general concept of "information security". In this regard, we rely on an extensive scientific heritage and a rich regulatory framework, which make it possible to express the author's vision of the issues of ensuring the proper state of information security, as well as to demonstrate a critical attitude to the published information on this issue.

The reference to historiographic sources contributed to the disclosure of new aspects among the presented scientific approaches to understanding the concept of "information security". In turn, the correct interpretation of the semantic meaning of the system-forming categories in the formation of a specific concept (e.g., the source of threats to information security) is the key to drawing a logical and correct conclusion, which is evidence of the maturity of a scholar and his/her ability to make theoretical and legal generalizations in a particular area of legal science.

A special place is given to the selection of methodological tools for the study. This selection was made on the basis of the exclusive importance of the sphere of information support in interaction with other areas of state building and national security. At the same time, we note that the raised issues are interdisciplinary in nature due to their legal and structural nature: legal, economic (technological) and moral and psychological components. Under such circumstances, the philosophical-dialectical method is of utmost importance given its epistemological nature, which will facilitate the author's conclusions and judgments that will be characterized by consistency and progressiveness.

The use of general scientific research methods will ensure the realization of the tasks of the most complete and comprehensive generalization of scientific achievements and the regulatory framework in the field of information security, the derivation of new permanent links between individual elements of the integral concept of "information security", as well as proposals to improve the effectiveness of preventive and preventive measures in the areas of protection of the information environment of Ukraine.

The comprehensive application of special scientific research methods will lead us to the specific limits of a highly specialized approach to understanding threats to information security through the prism of comparative, construction (modeling) and other manipulations with formally defined components of the technical and regulatory framework of the information security sphere. Along with the comparative legal one, other instruments of scientific research will be used, namely methods of state and legal modeling, hermeneutic, special legal, etc.

In solving the tasks of the dissertation research, we touched upon the basics of the formation and development of state policy in the field of information security, and also carried out a current analysis of the state of interaction between scientific and practical components in identifying and neutralizing threats to databases and other information protected by law and involving compliance with the established procedure for its use.

A wide range of scientific information related to the studied issues has created an empirical basis, which has led to the author's generalizations and conclusions regarding the current threats to the information security of the state, as well as to the adjustment of the research process in connection with new threats resulting from Russia's full-scale aggression against Ukraine.

The materials developed have served as a practical basis for scientific research in terms of understanding the cognitive value of a specific area of professional activity in the field of information protection in the context of implementing measures to ensure the national security of the State. The axiological aspects are disclosed through the prism of understanding the mechanisms of interaction of individual components in the integral legal mechanism, which is national security, presented in the views of well-known scholars and practitioners in this area. The author emphasizes the role and importance of using state levers of influence on the implementation of activities aimed at forming an appropriate level of media culture among the population, a conscious and critical attitude to the available information content, especially in the context of Russian aggression against Ukraine.

A separate subsection is devoted to the legal characterization of the regulatory framework in the field of information security. A detailed analysis of the legislation in force in this area (laws and by-laws) is carried out, the conceptual and categorical apparatus is elaborated, and the semantic and etymological nature of the system-forming concepts which serve as the basis for the formation of logical and structural links between legal phenomena in the field of information security is investigated. The information obtained as a result of such actions is systematized in conclusions and proposals, which are evidence of the novelty and practical value of the work performed.

Of particular importance for the study of the situation related to understanding the role and importance of information security for the implementation of national security tasks is the identification of sources of threats to information security, their classification and proposals for timely detection and neutralization of destructive and hostile cyberattacks carried out both from the territories of other states and having a domestic media background. The author grades the sources of threats to the information sphere from different approaches, namely, from the standpoint of the physical origin of content, social and personal direction (citizens, persons authorized to own and dispose of a certain amount of data, technological aspect, taking into account the state of material and technical support of information storage facilities). Particular attention is paid to the study and analysis of the sources of threats to the information environment, since the channels of information transmission at all levels constitute a stable and properly protected sphere that acts as the circulatory system of the integral legal phenomenon, which is the national security of Ukraine.

The analyzed scientific heritage and the legal framework for regulating relations in the field of use, exchange, disposal and storage of information prompted a comparative legal analysis of the legal framework for information security in the EU and the UK. The study showed that the domestic information protection sphere is quite powerful in counteracting unlawful encroachments of various nature and origin, and a positive effect of the implementation of effective information protection mechanisms in the Ukrainian media space is

noted. The author notes the need to establish joint coordination centers with European countries and the United Kingdom to study media content and determine the level of destructiveness to the functioning of the democratic principles on which the legal system of these countries is based, and to reform the information sphere in Ukraine as a candidate state for accession to the European community.

One of the main objectives of the dissertation research is to improve the information security of Ukraine. On the basis of existing legal acts of different legal force, the author made a theoretical and legal study of the peculiarities of legal regulation of the information sphere in those segments which require increased attention and concentration of significant efforts to preserve arrays of information and other data, primarily with limited access. The author makes reference to specific areas of strengthening the legal regulation of relations in the information sphere, and suggests the use of preventive and preventive tools to improve the situation and significantly improve the situation in the areas of introducing effective control over the receipt, storage, use and possession of various types of information.

Keywords: *information security of Ukraine, information security, national security, public administration, state information policy, protection of information space, Ukraine, information aggression, information rights, information law, information society, artificial intelligence, human and civil rights and freedoms, information protection, data localization.*

***

5. Дишлева О. І. Дискреційні повноваження судів у адміністративному судочинстві України : дис. ... д-ра філософії : 081 / Ольга Ігорівна Дишлева ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 204 с.

АНОТАЦІЯ

У дослідженні проаналізовано наукові підходи до визначення дискреційних повноважень як суду, так і владних органів. На підставі компаративістського підходу визначено обмежений та

формалізований характер дискреційних повноважень як законодавчо визначених повноважень приймати рішення у межах юридичної норми, порівняно із розсудом, який серед іншого може вчинятися на підставі суджень суб'єкта правозастосування, оцінки виняткових обставин та за відсутності чітко визначених правових підстав.

За підсумками наданої критичної оцінки чинного вітчизняного законодавства виявлено неповне нормативне відображення існуючого інституту із врахуванням його практичних аспектів, оскільки його прикладне використання опереджає теоретичне та законодавче підґрунтя. Завдяки дослідженню проблемних аспектів, перешкоджаючих закріпленню цього поняття на рівні нормативно-правового регулювання, аргументовано, що дискреційні повноваження та розсуд дійсно є достатньо спорідненими поняттями, але мають різні за своїм значенням відтінки, які можуть відігравати важливу роль у подальшому становленні цього інституту в українському праві через необхідність врахування основної ідеї судового розсуду щодо можливості суду виносити незалежне та об'єктивне судження під час ухвалення рішень у процесі та за результатами розгляду справи у випадках, які представлені перед ними, маючи дозвіл на розгляд конкретних, іноді унікальних обставин кожного випадку та приймати обґрунтовані і законні рішення, які можуть бути не пов'язані з жорсткими формулюваннями юридичних норм. З огляду на що запропоновано розглядати судову дискрецію (розсуд) як складний інтелектуально-вольовий процес, який вчиняється за допомогою наявної кваліфікації, з огляду на проведений аналіз та власні судження суб'єкта правозастосування, які мають не порушувати права заявники, не суперечити закону та юридичним принципам і зважати на суспільні інтереси.

З огляду на проведений аналіз запропоновано власну дефініцію судового розсуду через призму адміністративного судочинства, зокрема, визначено, що розсуд суду – процесуальна можливість або право суду легітимно обирати належний спосіб, форму та порядок дій для відновлення порушених прав та свобод учасників процесу під час вирішення правового спору із дотриманням процесуальних вимог, на підставі власного судження у рамках

всебічного, повного, об'єктивного дослідження та оцінки (виняткових) обставин справи, виходячи із правових принципів та загальних засад судочинства.

Виокремлено унікальні ознаки судової дискреції безпосередньо адміністративних судів, до яких віднесено: 1) юридичні підстави застосування; 2) спеціальний суб'єкт у межах повноважень (функцій) судової влади; 3) наявність повноважень в частині перевірки дотримання публічними органами процедурних вимог, оцінки їх законності та умотивованості рішень, що витікає із предмету адміністративно-правових відносин; 4) процесуальний характер розсуду; 5) прийняття рішень на підставі фактичних обставин та доказів. Детально розглянуто наявний процесуальний обсяг розсуду адміністративного суду, запропонований Кодексом адміністративного судочинства України, із врахуванням окремих категорій справ та виключних повноважень щодо судового контролю за виконанням судових рішень.

Як межі застосування адміністративними судами дискреційних повноважень запропоновано вважати: 1) завдання та правові принципи адміністративного судочинства, які визначено у статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України; 2) суспільний інтерес; 3) заборону дискримінації та порушення прав; 4) межі правосуддя (співмірність); 5) оскарження рішень.

Зауважено про неможливість розвитку інституту розсуду без вирішення його корупційних складових, що впливає на реальні результати вирішення судами справ, не дозволяє сприяти забезпеченню оперативного та прозорого функціонування новосформованих органів суддівського врядування. Зважаючи на зазначене, запропоновано новітні механізми протидії корупції у судовій системі, серед них: 1) впровадження цифрових технологій для управління судами та судовим процесом; 2) наданням суду додаткових гарантій незалежності від політичного тиску; 3) співпраця із міжнародними правоохоронними органами у частині впровадження спільних діючих механізмів з екстрадиції суддів, яких притягнуто до відповідальності за корупційні злочини, на підсудну територію України; 4) активне залучення суспільства як

додаткового контролюючого засобу публічного нагляду у вирішення справи по суті або зобов'язанні суду враховувати позицію суспільства шляхом впровадження онлайн голосування у процесі розгляду справи перед винесенням кінцевого рішення.

На прикладі декількох категорій справ, віднесених до адміністративної юрисдикції, та оновленої вітчизняної судової практики досліджено підстави втручання суду у дискрецію органів владних повноважень з метою поновлення порушених прав та свобод заявника (позивача). Зокрема, виділено питання, які у своїй більшості стосуються:

– у сфері митної справи – протиправності прийняття митними органами рішень про коригування митної вартості товару (їх завищення) у процесі витребування додаткових документів, у випадку наявності обґрунтованих сумнівів у достовірності поданих декларантом відомостей без наявності реальних документальних підстав, що свідчать про подачу декларантом неповних та/абот недостовірних відомостей про товар та ціну, яку за нього сплачено;

– у сфері податкової справи: 1) віднесення операцій платника податків до ризикових та зупинення реєстрації податкових накладних за відсутності чітких критеріїв оцінки ступеня ризиків відповідних господарських операцій та конкретно визначеного переліку документів, встановленого податковим законодавством, який підлягає наданню контролюючому органу для дослідження при прийнятті ним спірних рішень; 2) оскарження акта податкової перевірки через наявність нібито нереальних господарських операцій з підстав існування кримінальних проваджень щодо посадових осіб контрагента платника податків, вироку як ознаки нереальності, відсутності у контрагентів трудових ресурсів та виробничих потужностей для самостійного виконання договірних зобов'язань чи недотримання контрагентами платника податкового законодавства; 3) бюджетного відшкодування від'ємного значення з податку на додану вартість з підстав визначення податківцями неіснуючої умови щодо некоректного заповнення податкової декларації, яке, як наслідок, не призводить до некоректного визначення заявленої до відшкодування суми або заявлення до

відшкодування сум взагалі за відсутності підстав для її відшкодування та наявність хибного переконання щодо обов'язку платника використовувати суми від'ємного значення за принципом хронології.

Досліджено, що найпоширеніші питання, які ставляться на вирішення суду під час розгляду земельних спорів, пов'язані із прийняттям землевпорядчими органами відмови у наданні дозволу на розроблення проєкту землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність; реєстраційними діями, пов'язаними із земельними ділянками та правом на них; користуванням земельними ділянками комунального призначення та визначення нормативно-грошової оцінки (НГО), для обрахунку орендної плати. Встановлено допустимість втручання суду в дискрецію органу владних повноважень у земельному спорі як контрольного заходу за умови ігнорування останнім законодавчо визначених підстав для відмови заявнику у вчиненні певних дій та відсутності права відступу від чітких положень Земельного кодексу.

Визначено окремі нюанси та процесуальні особливості, характерні виключно для трудових спорів у порядку адміністративного судочинства, до яких віднесено неправильне визначення підсудності при подачі позову до суду; спеціальні строки позовної давності для звернення до суду в частині оскарження дій/бездіяльності, скасування актів індивідуальної дії чи зобов'язання вчинити певні дії у розрізі питань, що стосуються прийняття громадян на публічну службу, її проходження та звільнення з неї; розгляд справ у порядку спрощеного позовного провадження як справ незначної складності; негайний порядок виконання кінцевих рішень суду у частині поновлення особи на посаді та стягнення заробітної плати за один місяць.

Надано пропозиції для вдосконалення адміністративного процесуального законодавства шляхом доповнення статті 4 Кодексу адміністративного судочинства України визначенням «розсуд суду» саме через призму адміністративного судочинства.

Ключові слова: *адміністративне судочинство, дискреційні повноваження, дискреція, судовий розсуд, публічно-правовий спір, права людини, судовий захист, захист порушених прав та свобод людини, рішення суду, електронний суд, суддівське самоврядування, доступ до правосуддя, корупційні ризики, публічна служба.*

SUMMARY

The research analyzes scientific approaches to defining discretionary powers of both court and public authorities. Based on the comparative approach, the author defines the limited and formalized nature of discretionary powers as legally defined powers to make decisions within the legal norm, as compared to judicial discretion, which, among other things, can be exercised based on the judgment of the legal subject, assessment of exceptional circumstances, and in the absence of clearly defined legal grounds.

Based on the results of the critical assessment of the current national legislation, the author reveals an incomplete normative reflection of the existing institution with due regard for its practical aspects, since its applied use is ahead of its theoretical and legislative basis. Through the study of the problematic aspects which impede the consolidation of this concept at the level of legal regulation, the author argues that discretionary powers and discretion are indeed quite related concepts, but have different shades of meaning which may play an important role in the further development of this institution in Ukrainian law due to the need to take into account the basic idea of judicial discretion as regards the ability of a court to make an independent and objective judgment when making decisions in the course of and based on the results of a court proceeding. With this in mind, the author proposes to consider judicial discretion (discretion) as a complex intellectual and volitional process which is exercised with the help of the available qualifications, taking into account the analysis and the law enforcement entity's own judgment, which should not violate the applicant's rights, not contradict the law and legal principles, and take into account the public interest.

The author proposes her own definition of judicial discretion through the prism of administrative proceedings. In particular, it is determined that judicial discretion is the procedural capability or right of the court to legitimately select the appropriate manner, form, and sequence of actions to restore the violated rights and freedoms of the process participants when resolving a legal dispute. This is done while adhering to procedural requirements, relying on the court's own judgment, within the framework of a comprehensive, thorough, and

objective examination and evaluation of (exceptional) circumstances of the case. It is guided by legal principles and the general principles of judicial procedure.

Unique features of judicial discretion specific to administrative courts have been identified, including: 1) legal grounds for application; 2) a specialized subject within the scope of the powers (functions) of judicial authority; 3) the authority to verify compliance with procedural requirements by public authorities, assess the legality and justification of their decisions, arising from the subject of administrative-legal relations; 4) the procedural nature of judicial discretion; 5) decision-making based on factual circumstances and evidence. The procedural scope of judicial discretion provided by the Code of Administrative Judicial Procedure of Ukraine has been examined in detail, taking into account specific categories of cases and exclusive powers regarding judicial oversight of the enforcement of court decisions.

The limits for the exercise of discretionary powers by administrative courts are proposed to include: 1) the tasks and legal principles of administrative judicial procedure defined in Article 2 of the Code of Administrative Judicial Procedure of Ukraine; 2) public interest; 3) the prohibition of discrimination and violations of rights; 4) the limits of jurisdiction (proportionality); 5) the appeal of decisions.

It is noted that the development of the institution of judicial discretion is impossible without addressing its corrupt elements, which affect the real outcomes of court decisions and fail to promote the efficient and transparent functioning of newly formed judicial governance bodies. Considering this, innovative mechanisms to counter corruption in the judicial system are proposed, including: 1) the implementation of digital technologies for court management and judicial processes; 2) providing the courts with additional guarantees of independence from political pressure; 3) cooperation with international law enforcement agencies in the implementation of joint effective mechanisms for the extradition of judges who are held accountable for corruption crimes to the territory of Ukraine; 4) active engagement of civil society as an additional means of public oversight in the resolution of cases on the merits or in the obligation for the court to consider the public's position by introducing online voting during the case consideration before making a final decision.

Using several categories of cases falling under administrative jurisdiction and considering the updated domestic judicial practice, the grounds for court intervention in the discretion of governmental authorities are examined with the aim of restoring violated rights and freedoms of the applicant (plaintiff). Specifically, issues mainly related to:

– customs cases: unlawful decisions made by customs authorities regarding the adjustment of the customs value of goods (overestimation) during the request for additional documents. This occurs when there are reasonable doubts about the accuracy of the information provided by the declarant without actual documentary evidence indicating incomplete or inaccurate details about the goods and their price.

– taxation cases: - categorizing taxpayer transactions as risky and halting the registration of tax invoices without clear criteria for assessing the degree of risk in specific economic operations and a specifically defined list of documents required by tax legislation, which must be provided to the supervisory authority for investigation when making contested decisions.

– contesting tax audit acts based on allegedly unrealistic economic operations, implying the existence of criminal investigations against the taxpayer's counterpart's officials. Such conditions are considered as signs of unreality, indicating the absence of labor resources and production capacities for the independent fulfillment of contractual obligations or non-compliance by the taxpayer's counterparts with tax legislation.

– budgetary refund of negative values from the value-added tax based on tax authorities' determination of a nonexistent condition regarding incorrect completion of the tax declaration. Consequently, this misconception does not lead to the incorrect calculation of the claimed refund amount or the absence of grounds for its refund and involves a mistaken belief about the taxpayer's obligation to use negative values following the chronological principle.

The author has investigated that the most common issues raised for resolution by the court in land disputes are related to the refusal by land management authorities to grant permission to develop a land management project for allotment of a land plot into ownership;

registration actions related to land plots and the right to them; use of municipal land plots and determination of the normative monetary value (NMV) for the purpose of calculating rent. The author establishes the admissibility of court interference with the discretion of a public authority in a land dispute as a control measure, provided that the latter ignores the legally defined grounds for refusing to perform certain actions and does not have the right to derogate from the clear provisions of the Land Code.

The research identifies certain aspects and procedural peculiarities which are specific to labor disputes in administrative proceedings, including incorrect determination of jurisdiction when filing a lawsuit; special limitation periods for appealing against actions/inactions, cancellation of acts of individual action or obligation to perform certain actions in the context of issues related to admission of citizens to public service, its passage and dismissal; hearing cases in a simplified procedure as cases of minor complexity; immediate enforcement of final court decisions in terms of reinstatement of a person in office and recovery of wages for one month.

The study offers suggestions for improving administrative procedural legislation by supplementing Article 4 of the Code of Administrative Procedure of Ukraine with the definition of "court discretion", specifically through the prism of administrative proceedings.

Keywords: *administrative proceedings, discretionary powers, discretion, judicial discretion, public-law dispute, human rights, judicial protection, protection of violated rights and freedoms, court decision, e-court, judicial self-governance, access to justice, corruption risks, public service.*

***

6. Донков С. В. Процесуальна незалежність арбітражного керуючого в процедурах банкрутства : дис. ... д-ра філософії : 081 / Сергій Вікторович Донков ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 202 с.

АНОТАЦІЯ

У дисертації здійснено комплексне спеціальне наукове дослідження, присвячене процесуальній незалежності арбітражного

керуючого в процедурах банкрутства, а також розроблено на цій основі пропозиції щодо вдосконалення законодавства. Викладено доктринальні погляди на сучасний стан, розвиток та перспективи інституту процесуальної незалежності арбітражного керуючого в процедурах банкрутства в контексті національного та міжнародного законодавства. Виносяться на розгляд нові положення, які можуть слугувати для подальшого розвитку та вдосконалення науки господарського права і процесу.

Дослідження теоретико-методологічних основ процесуальної незалежності арбітражного керуючого дозволяє стверджувати, що на сьогодні комплексний системний аналіз питань незалежності арбітражного керуючого не проводився. Науковці переважно досліджували проблеми застосування процедур неспроможності та банкрутства, питання особливостей правового статусу арбітражного керуючого, контролю за професійною діяльністю. Відповідно, існує нагальна потреба у розв'язанні ряду теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із з'ясуванням: 1) природи процесуальної незалежності арбітражного керуючого; 2) становлення та історичного розвитку інституту процесуальної незалежності арбітражного керуючого; 3) процесуальної незалежності розпорядника майна; 4) процесуальної незалежності керуючого санацією; 5) процесуальної незалежності ліквідатора; 6) питання щодо саморегулювання професійної діяльності арбітражних керуючих; 7) питань контролю за діяльністю арбітражних керуючих.

Надано авторське визначення поняття «процесуальна незалежність арбітражного керуючого», під яким розуміється забезпечена фінансовою та професійною незалежністю здатність арбітражного керуючого самостійно виконувати свої процесуальні обов'язки у процедурах банкрутства в інтересах кредиторів і боржника в умовах судового контролю та підзвітності представницьким органам кредиторів.

У дисертації представлено авторське визначення видів незалежності арбітражного керуючого, зокрема: 1) процесуальна (реалізується особливими процесуальними механізмами призначення, виконання та припинення повноважень арбітражних керуючих у судових процедурах банкрутства); 2) фінансова (реалізується через прозорість, достатність та гарантії оплати основної,

додаткової винагороди за виконання ним відповідних обов'язків, відшкодування його витрат на реалізацію своїх повноважень); 3) професійна (забезпечується через нормативне регулювання отримання права на здійснення професії арбітражного керуючого, контролю за дотриманням законності у діяльності арбітражного керуючого, саморегулювання професійної діяльності арбітражних керуючих).

Автором запропоновано періодизацію історичного розвитку законодавства та наукової думки з питань незалежності арбітражного керуючого, яку умовно поділено на чотири періоди: 1) VI–IX стст. – зародження конкурсного процесу на території Європи. Впровадження професії магістрів і піклувальників майна боржників для управління та нагляду за конкурсною масою; 2) XIII–XVII стст. – процедури банкрутства відбувались у чітко встановленій формі та визначеному порядку, поява професії професійних адміністраторів – у конкурсному процесі, які здійснювали довірче управління майном боржників; 3) XVII–XIX стст. – створення інституту кураторів та конкурсних управляючих, які представляли інтереси як кредиторів, так і боржника, врівноважуючи їх, були посадовими особами, органами держави і діяли за дорученням суду; 4) XXI ст. – створення в Україні оновленої моделі конкурсних керуючих – інституту арбітражних керуючих, які виконують функції антикризового менеджера та виконують розпорядчі функції щодо управління боржником у процедурах банкрутства. Зазначена модель конкурсного управління передбачає процесуальну незалежність арбітражних керуючих для дотримання балансу між інтересами кредиторів та боржників.

У дисертаційній роботі також запропоновано законодавчо унормувати розподіл обов'язків розпорядника майна та керівника боржника під час проведення інвентаризації та організації збереження майна боржника. Такі обов'язки мають покладатися на розпорядника майна тільки в комплексі з відповідним зобов'язанням керівника боржника або у разі покладання на розпорядника майна обов'язків керівника боржника.

У роботі також запропоновано окремі зміни концептуальних засад у процедурах санації та ліквідації в частині наділення арбітражного керуючого особливим правовим статусом, що поєднує у

собі обов'язки як керівника боржника, так і повноваження спеціального учасника справи про банкрутство, покликаного забезпечити задоволення вимог кредиторів. Це дозволить знизити можливості тиску на арбітражного керуючого через правоохоронні органи, зменшить правову вразливість та посилить ефективність судового контролю у межах справ про банкрутство.

Одним з основних чинників незалежності арбітражного керуючого-ліквідатора та ефективності досягнення ним основних завдань ліквідаційної процедури є визначення джерел гарантування оплати винагороди арбітражного керуючого та відшкодування його витрат. У процедурах банкрутства з великим складом ліквідаційної маси банкрута витрати арбітражного керуючого на виконання його обов'язків є значними. Адже до реалізації майна банкрута арбітражний керуючий певну частину витрат вимушений здійснювати за свій рахунок або за рахунок кредиторів. Відповідно, у разі відсутності майна боржника арбітражний керуючий взагалі ризикує не отримати зароблені кошти, хоча не має права відмовитися від виконання своїх обов'язків. Така проблема існує на всіх стадіях процедури банкрутства.

У дисертаційній роботі запропоновано вирішити це питання шляхом авансування оплати винагороди арбітражного керуючого кредиторами боржника пропорційно їх вимогам, створення фонду витрат арбітражного керуючого на спеціальному рахунку за рішенням комітету кредиторів до ухвалення господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом. Це дозволить подолати проблему фінансування витрат на реалізацію своїх повноважень арбітражним керуючим за власний рахунок та забезпечить йому мотивацію повним обсягом виконання його обов'язків. Отже, пропонується викласти п. 5 ст. 30 КУзПБ у такій редакції: «Кредитори створюють фонд для виплати грошової винагороди та відшкодування витрат арбітражного керуючого пропорційно розміру своїх вимог. Порядок формування фонду та порядок використання його коштів можуть встановлюватися за рішенням зборів кредиторів (у справі про неплатоспроможність фізичної особи) чи комітету кредиторів (у справі про банкрутство юридичної особи) та затверджуватися ухвалою господарського суду».

У дисертаційному дослідженні проаналізовано інститут професійної етики арбітражних керуючих, який є новим у сфері неспроможності й банкрутства та потребує наукових і практичних напрацювань. У роботі запропоновано авторське визначення поняття «професійна етика арбітражних керуючих», а саме це – прописана корпоративними правилами належна поведінка арбітражного керуючого у тих випадках, коли правові норми не встановлюють для нього конкретних правил поведінки.

У роботі рекомендовано внести зміни до статті 13 КУзПБ, статей 480, 481 та 483 Кримінального процесуального кодексу України, згідно з якими до арбітражного керуючого має застосовуватися особливий порядок кримінального провадження за аналогією з уже існуючим порядком, який застосовується до адвокатів. Відповідно, запропоновано доповнити статтю 13 КУзПБ пунктом 6 такого змісту: «Проведення щодо арбітражного керуючого оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, що можуть проводитися виключно з дозволу суду, здійснюється на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора, його заступників, прокурора Автономної Республіки Крим, області, міст Київ та Севастополь». Водночас до статті 480 Кримінального процесуального кодексу України запропоновано внести до переліку осіб, щодо яких здійснюється особливий порядок кримінального провадження, частину 11 пункту 1 та викласти її у редакції: «11) арбітражного керуючого». До частини 1 пункту 1 статті 481 КПК України пропонується після слова «адвокату» додати словосполучення «арбітражному керуючому». Пункт 1 статті 483 КПК України пропонується доповнити частиною 3 такого змісту: «3) щодо арбітражних керуючих – саморегулівну організацію арбітражних керуючих». Ці зміни дозволять створити додаткові гарантії для здійснення арбітражними керуючими незалежної професійної діяльності.

У дисертаційній роботі висвітлена правова проблема, яка обмежує незалежність арбітражних керуючих, а саме можливість відсторонення арбітражного керуючого за клопотанням комітету кредиторів без наявності достатніх підстав відповідно до абзаців десятого та одинадцятого частини четвертої статті 28 КУзПБ.

Такі положення вважаються неприйнятними більшістю науковців, практикуючих суддів та арбітражних керуючих і визнаються такими, що суперечать принципам правосуддя. У роботі запропоновано внести зміни до КУзПБ шляхом виключення абзаців десятого та одинадцятого частини четвертої статті 28 з тексту Кодексу. Такі зміни сприятимуть дотриманню процесуальної незалежності арбітражних керуючих від зацікавлених кредиторів.

Ключові слова: *арбітражний керуючий, процесуальна незалежність, банкрутство, кредитор, дисциплінарна відповідальність, санація, боржник, розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор, законодавство про банкрутство, Кодекс України з питань банкрутства, неплатоспроможність, господарський процес, господарське судочинство, ухвала суду, господарський суд, судове рішення, судова практика, доказування.*

SUMMARY

The dissertation is a comprehensive special scientific reseach devoted to the procedural independence of the insolvency officer in bankruptcy proceedings, and proposals for improving legislation are developed on this basis. The author presents the doctrinal views on the current state, development and prospects of the institution of procedural independence of the insolvency officer in bankruptcy proceedings in the context of national and international legislation. The author proposes new provisions which may serve to further develop and improve the science of commercial law and procedure.

The learn of the theoretical and methodological foundations of the procedural independence of the bankruptcy trustee suggests that to date, no comprehensive systematic analysis of the issues of independence of the Bankruptcy trustee has been conducted. Scientists have mainly studied the problems of applying insolvency and bankruptcy procedures, the peculiarities of the legal status of the insolvency receiver, and control over professional activities. Accordingly there is an urgent need to address a number of theoretical and practical issues related to clarifying: 1) the nature of the procedural independence of the bankruptcy trustee; 2) the establishment and historical development of the institution of procedural independence of the Bankruptcy trustee; 3) the procedural independence of the property manager; 4) the procedural independence

of the rehabilitation manager; 5) the procedural independence of the liquidator; 6) issues of self-regulation of the professional activities of Bankruptcy trustees; 7) issues of control over the activities of bankruptcy trustees.

The author's definition of the concept of «procedural independence of an insolvency officer» is provided, which means the ability of an insolvency officer to independently perform his procedural duties in bankruptcy proceedings in the interests of creditors and the debtor under conditions of judicial control and accountability to the representative bodies of creditors.

The dissertation presents the author's definition of the types of independence of the insolvency receiver, in particular: 1) procedural (implemented by special procedural mechanisms for appointment, performance and termination of powers of insolvency receivers in bankruptcy proceedings); 2) financial (implemented through transparency, sufficiency and guarantees of payment of the basic and additional remuneration for the performance of their respective duties, reimbursement of their expenses for the exercise of their powers); 3) professional (ensured through regulatory regulation of obtaining the right to exercise the profession of insolvency receiver, control over compliance with the law in the activities of insolvency receivers).

The author proposes the own periodization of the historical development of legislation and scientific thought on the independence of the insolvency receiver, which is conditionally divided into four periods: 1) VI–IX centuries – the emergence of the competitive process in Europe. The introduction of the profession of masters and trustees of debtors' property to manage and supervise the bankruptcy estate; 2) XIII–XVII centuries – bankruptcy procedures were carried out in a clearly established form and in a certain manner, the emergence of the profession of professional administrators in the bankruptcy process, who carried out trust management of debtors' property; 3) XVII–XIX centuries – creation of the institute of curators and bankruptcy trustees who represented the interests of both creditors and the debtor, balancing them, were officials, state bodies and acted on behalf of the court; 4) XXI century – creation in Ukraine of an updated model of bankruptcy trustees - the institute of arbitration

trustees who perform the functions of an anti-crisis manager and perform administrative functions to manage the debtor in bankruptcy proceedings. This model of insolvency management provides for the procedural independence of insolvency receivers to maintain a balance between the interests of creditors and debtors.

The thesis also proposes to regulate by law the division of responsibilities of the property manager and the debtor's director when conducting an inventory and organizing the preservation of the debtor's property. Such duties should be imposed on the property manager only in conjunction with the corresponding obligation of the debtor's director or in the case of imposing on the property manager the duties of the debtor's director.

The article also proposes certain changes to the conceptual framework in the rehabilitation and liquidation procedures in terms of granting the insolvency receiver a special legal status that combines the duties of the debtor's manager, on the one hand, and the powers of a special participant in the bankruptcy case, designed to ensure the satisfaction of creditors' claims. This will reduce the possibility of pressure on the bankruptcy trustee through law enforcement agencies, reduce legal vulnerability and increase the effectiveness of judicial control in bankruptcy cases.

One of the main factors of the independence of the insolvency practitioner-liquidator and the effectiveness of achieving the main objectives of the liquidation procedure is the identification of sources of guaranteeing the payment of the insolvency practitioner's remuneration and reimbursement of his expenses. In bankruptcy proceedings with a large composition of the bankruptcy estate, the expenses of the insolvency receiver for the performance of his duties are significant. After all, before the bankruptcy estate is sold, the insolvency officer has to pay a certain part of the expenses at his own expense or at the expense of the creditors. Accordingly, in the absence of the debtor's property, the insolvency officer risks not receiving the earned funds at all, although he has no right to refuse to fulfill his duties. This problem exists at all stages of the bankruptcy procedure.

In this thesis proposes to resolve this issue by advancing payment of the insolvency receiver's remuneration by the debtor's

creditors in proportion to their claims, and by creating a fund for the insolvency receiver's expenses on a special account by decision of the creditors committee before the economic court decides to declare the debtor bankrupt. This will help to overcome the problem of financing the costs of exercising the powers of the insolvency trustee at his own expense and will ensure his motivation to fully perform his duties. Accordingly it is proposed to set out clause 5 of Article 30 of the BIPB in the following wording: «Creditors create a fund to pay the remuneration and reimburse the expenses of the insolvency trustee in proportion to the amount of their claims. The procedure for the formation of the fund and the procedure for the use of its funds may be established by a decision of the creditors meeting (in the case of insolvency of an individual) or the creditors committee (in the case of bankruptcy of a legal entity) and approved by a decision of the commercial court».

The dissertation analyzes the institution of professional ethics of insolvency receivers, which is new in the field of insolvency and bankruptcy and requires scientific and practical developments. The author offers her own definition of the concept of «professional ethics of insolvency receivers», namely, the due behavior of an insolvency receiver prescribed by corporate rules in cases where legal norms do not establish specific rules of conduct for him / her.

The author recommends amending Article 13 of the Code of Commercial Procedure of Ukraine, Articles 480, 481 and 483 of the Code of Criminal Procedure, according to which a special procedure for criminal proceedings should be applied to bankruptcy trustees by analogy with the existing procedure for lawyers. Accordingly, it is proposed to supplement Article 13 of the CEPC with paragraph 6 as follows: «operational and investigative measures or investigative actions that can be carried out against the bankruptcy trustee only with the permission of the court are carried out on the basis of a court decision made at the request of the Prosecutor General, his deputies, the prosecutor of the Autonomous Republic of Crimea, region, city of Kyiv and city of Sevastopol». At the same time, article 480 of the Criminal Procedure Code proposes to add part 11 of paragraph 1 to the list of persons subject to the special procedure of criminal

proceedings and to set it out as follows: «11) an insolvency officer». In Article 481(1)(1) of the CPC, it is proposed to add the words «insolvency officer» after the word «lawyer». Article 483(1)(1) of the CPC is proposed to be supplemented with part 3 as follows: «3) with respect to insolvency officers, a self-regulatory organization of insolvency officers». These amendments will create additional guarantees for the independent professional activities of insolvency officers.

The thesis highlights a legal issue that limits the independence of bankruptcy trustees, namely the possibility of removing a bankruptcy trustee at the request of the creditors committee without sufficient grounds in accordance with paragraphs ten and eleven of part four of article 28 of the Bankruptcy Code of Ukraine. Such provisions are considered unacceptable by the majority of scholars, practicing judges and insolvency receivers and are recognized as contrary to the principles of justice. This paper proposes to amend the CEPB by excluding paragraphs ten and eleven of part four of article 28 from the text of the Code. Such amendments will help to ensure that the procedural independence of insolvency officers from interested creditors is maintained.

Keywords: *insolvency officer, procedural independence, bankruptcy, creditor, disciplinary liability, rehabilitation, debtor, property manager, rehabilitation manager, liquidator, bankruptcy law, Bankruptcy Code of Ukraine, insolvency, commercial process, commercial litigation, court order, court decision, Commercial Court, judicial practice, proving.*

***

7. Жидовцев А. В. Правове забезпечення діяльності органів юстиції України у 20-30-х роках ХХ ст. : дис. ... д-ра філософії : 081 / Антон Володимирович Жидовцев ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 201 с.

АНОТАЦІЯ

У дисертації здійснено комплексне та спеціальне наукове теоретично-історичне дослідження проблем, пов’язаних із правовим забезпеченням діяльності органів юстиції України у 20-30-х роках

ХХ ст. Послідовно й логічно висвітлено закономірності та особливості осмислення феномену правового забезпечення діяльності органів юстиції України у 20-30-х роках ХХ ст. У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд висновків та концептуальних наукових положень, які відтворюють загальні риси й специфіку правового забезпечення діяльності органів юстиції України як у 20-х, так і 30-х роках ХХ ст.

У ході дослідження було встановлено, що процес висвітлення правового забезпечення діяльності органів юстиції України у 20-х–30-х роках ХХ ст., насамперед, пов'язаний із тими тенденціями й підходами, котрі застосовувалися різними дослідниками в різні часи. Відповідним чином, стан наукової розробки даної теми доцільно розглядати за хронологічно-проблемним принципом, поділивши цей процес на три періоди. І лише розкриття тематики діяльності органів юстиції УСРР у період незалежної України привнесло нові, якісні аспекти. Це, у першу чергу, стало можливим завдяки відкриттю архівних документів і матеріалів, застосуванню нових методологічних підходів тощо.

Виявлено, що теоретико-методологічною основою даного дослідження є ціла низка науково-методологічних принципів, засобів, методів і прийомів, призначення котрих полягає в якомога всебічному та ґрунтовному висвітленні всіх аспектів правового забезпечення діяльності органів юстиції України протягом 20 – 30-х років. При цьому, слід підкреслити особливу необхідність поєднання найбільш конструктивних методів і підходів для якомога раціонального висвітлення зазначеної теми.

Було акцентовано на тому, що матеріальним підґрунтям цього дослідження стала мультиаспектна джерельна база, яка, будучи виокремлена із загального масиву офіційних документів (архівних матеріалів), проаналізована науковцями – сучасниками щодо оцінки місця і ролі органів державного примусу в процесах знищення української національної ідеї та викорінення прагнень до державної самостійності і суверенітету.

З'ясовано, що протягом періоду 20 – 30-х років органи юстиції України здійснювали широкий спектр завдань. Окрім боротьби з кримінальними та іншими правопорушеннями, з кінця

1920-х років перед ними все більшою мірою поставали каральнорепресивні функції. У політико-правовій доктрині радянської держави формувався досить спекулятивний і деформований характер державно-правового регулювання. Основна увага приділялася захисту інтересів партійно-державної більшовицької влади. А провідні завдання правоохоронних органів щодо боротьби зі злочинністю та охорони громадського порядку ігнорувалися, або ж їм приділялася мінімальна увага. Отримавши досить значні повноваження, правоохоронці, проте, самі були не захищені від політики терору, і в любий момент кожен із них міг стати сам жертвою репресій.

Встановлено, що нормативно-правова база органів юстиції України досліджуваного періоду характеризувалася домінуванням політико-правових принципів на кшталт «революційної» та «соціалістичної» законності, що уособлювали утвердження радянської державно-правової системи. Певною мірою на процес державно-правового регулювання органів НКЮ впливали Конституція УСРР 1919 року, зі змінами внесеними до неї в 1925 році, та Конституція УСРР 1929 року. Але радянські конституції були документами скоріше політичними, аніж правовими й розроблялися, насамперед, в компартійних відділах. Враховуючи це, а також статус квазі-держави, якою була Радянська Україна, зазначені конституційні акти з великим застереженням можна віднести до групи основних законів держави.

Автором було доведено, що процес організаційно-структурного зміцнення органів юстиції України протягом 20 – 30-х років відбувався в досить складних умовах. Насамперед, це було пов’язано з існуючою тенденцією ігнорування права, як «буржуазного» пережитку. Окрім того давалися взнаки не сформованість правоохоронної системи в УСРР та тенденція до перетворення правоохоронних органів у засіб встановлення тоталітарного режиму в країні.

Кадрова політика в органах юстиції України протягом досліджуваного періоду здійснювалася відповідно до більшовицької партійної доктрини. Головними критеріями відбору ставали

членство у правлячій партії та пролетарське походження. При комплектації органів юстиції, насамперед, враховувалася не фаховість, а політична відданість ідеям більшовизму. Домінування класово-партійного підходу в процесі комплектації судових установ вплинуло на їх дієздатність.

Визначено, що для судової практики України періоду другої половини 1920-х років була притаманна тенденція масового залучення до процесу судочинства вихідців з пролетарського середовища, які переважно не мали не лише юридичної, а й навіть – звичайної освіти. Одночасно, все більш значна роль відводилася й товариським судам. З середини 1920-х років вже досить активно відбувався процес українізації правоохоронних органів України, та юстиції зокрема. Попри те, що цей процес проходив досить повільно й складно, все ж успіхи кадрової політики українізації були очевидними. Навіть у 1929–1930 роках документація та переписка багатьох органів юстиції України велася переважно українською мовою, з відповідно встановленою юридичною термінологією.

З'ясовано, що аналіз місця і ролі підрозділів НКЮ, зокрема органів суду, прокуратури, адвокатури у процесі функціонування правоохоронних органів України протягом 20 – 30-х років свідчить, що провідне їх завдання полягало в забезпеченні державних інтересів. Процес державно-правового регулювання органів юстиції ще не мав чітко визначених форм і тенденцій. Ігнорування верховенства права та інших основоположних правових принципів робило радянську правову систему та правове регулювання лише формальними придатками до партійного державно-бюрократичного апарату. Процес державно-правового регулювання органів юстиції України протягом досліджуваного періоду переважно підмінявся ручним управлінням з боку партійно-комуністичної номенклатури. Таким чином, формувалася тоталітарна модель силових структур, котрі замість правоохоронних завдань виконували карально-репресивні функції.

Виявлено, що у період 20 – 30-х років форми та засоби діяльності органів юстиції України в сфері забезпечення правопорядку стосувалося, насамперед, організації функціонування органів

кримінальної юстиції. У цей час процес протидії правоохоронних органів України злочинним проявам мав досить суперечливий і складний характер. При цьому, з боку органів юстиції особлива увагу приділялася посадовим і службовим злочинам у самій правоохоронній системі. Загалом процес діяльності органів юстиції в сфері забезпечення правопорядку, протидії порушенням законності та злочинності у досліджуваний період ускладнювався посиленням карально-репресивних функцій правоохоронних органів.

Автором аргументовано положення, що правоохоронна система України у період 20-30-х років була досить складною, що ставило перед державою завдання її реорганізації та реформування. Відповідним чином, органи юстиції України перебували в стані трансформації й організаційно-правового зміцнення. Проте, перед ними стояла низка проблем і завдань, особливо – у відношенні боротьби з загальною кримінальною злочинністю. Загалом, слід відзначити, що процес взаємовідносин органів юстиції з іншими правоохоронними структурами України переважно у відбувався у формі досить тісної взаємодії. Це, насамперед, обумовлювалося характером тих завдань, що ставилися вищими державними й партійними органами влади перед правоохоронною сферою. При цьому, особлива роль належала прокуратурі й судовим органам.

Проте, вже протягом другої половини 1920-х років спостерігалася тенденція до зростання повноважень ДПУ. У складі ОДПУ функціонувала судова колегія. А з 1929 року при колегії ДПУ УСРР діяла судова трійка, котра розглядала закінчені слідством в органах ДПУ УСРР кримінальні справи, крім найважливіших справ політичного характеру та справ опротестованих прокурором.

Доведено, що у системі правоохоронних органів УСРР чільне місце належало ДПУ, котрому, серед іншого, належала низка державно-політичних функцій (здійснення насильницької колективізації та інших карально-репресивних заходів, компетенція позасудових повноважень тощо). Можна зробити висновок, що партійно-державне керівництво розглядало ДПУ як головний орган тотального контролю над суспільством й втілення в життя своїх рішень і настанов.

Встановлено, що на відміну від судової системи та органів розслідування, органи ДПУ-ОДПУ практично не піддавались реформуванню й зберегли за собою статус структури, повністю закритої від стороннього погляду. Органи ОДПУ-НКВС безпосередньо виконували волю партійного керівництва. Володіючи величезними повноваженнями, органи ОДПУ-НКВС допускали масові випадки зловживань, що часто мало ознаки злочинних дій. Правоохоронні органи України, як частина загального каральнорепресивного механізму існуючої державної системи, здійснювали функції, що мали на меті зміцнення тоталітарного режиму.

Ключові слова: *Українська Соціалістична Радянська Республіка (УСРР); період авторитарного режиму 20-х років XX ст.; тоталітарний режим 30-х років XX ст.; соціалістична законність; соціалістичний правопорядок; правоохоронна система; каральні органи; судові органи; органи юстиції; організаційно-структурна побудова органів юстиції; судова система; органи НКВС-МВС; організаційне забезпечення; взаємодія; охорона правопорядку.*

SUMMARY

The dissertation provides a comprehensive and special scientific theoretical and historical study of the issues related to the legal support of the activities of the judiciary of Ukraine in the 20-30s of the twentieth century. As a result of the study, the author formulates a number of conclusions and conceptual scientific provisions which reflect the general features and specifics of legal support of the activities of the Ukrainian judiciary in the 20s and 30s of the twentieth century.

In the course of the study, it was established that the process of covering the legal support of the activities of the judiciary of Ukraine in the 20s-30s of the twentieth century is primarily related to the trends and approaches used by different researchers at different times. Accordingly, it is advisable to consider the state of scientific development of this topic on a chronological and problematic basis, dividing this process into three periods. And only the disclosure of the topic of the activities of the judiciary of the Ukrainian SSR during the period of independent Ukraine brought new, qualitative aspects. This was primarily made possible by the opening of archival documents and materials, the use of new methodological approaches, etc.

It is found that the theoretical and methodological basis of this study is a number of scientific and methodological principles, tools, methods and techniques, the purpose of which is to cover as comprehensive and thoroughly as possible all aspects of legal support of the activities of the judicial authorities of Ukraine in the 20s-30s. At the same time, it is necessary to emphasize the special need to combine the most constructive methods and approaches for the most rational coverage of this topic.

It was emphasized that the material basis for this study was a multidimensional source base, which, being isolated from the general array of official documents (archival materials), was analyzed by contemporary scholars to assess the place and role of state coercion bodies in the processes of destroying the Ukrainian national idea and eradicating aspirations for state independence and sovereignty.

It is established that during the period of the 20s and 30s, the justice authorities of Ukraine performed a wide range of tasks. In addition to combating criminal and other offenses, since the late 1920s, they have increasingly been tasked with punitive and repressive functions. The political and legal doctrine of the Soviet state was characterized by a rather speculative and deformed nature of state legal regulation. The main focus was on protecting the interests of the party-state Bolshevik government. The leading tasks of law enforcement agencies to fight crime and protect public order were ignored or paid minimal attention to. Having received quite significant powers, law enforcement officers themselves were not protected from the policy of terror, and at any time each of them could become a victim of repression.

The author establishes that the legal framework of the Ukrainian judiciary of the period under study was characterized by the dominance of political and legal principles such as "revolutionary" and "socialist" legality, which embodied the establishment of the Soviet State and legal system. To a certain extent, the process of state legal regulation of the NKJU was influenced by the Constitution of the Ukrainian SSR of 1919, as amended in 1925, and the Constitution of the Ukrainian SSR of 1929. However, Soviet constitutions were political rather than legal documents and were developed primarily in

Communist Party departments. Given this, as well as the status of the quasi-state that Soviet Ukraine was, these constitutional acts can be classified as fundamental laws of the state with great reservation.

The author proves that the process of organizational and structural strengthening of the judiciary of Ukraine in the 20s and 30s took place in rather difficult conditions. First of all, this was due to the existing tendency to ignore law as a "bourgeois" relic. In addition, there were signs of the lack of formation of the law enforcement system in the Ukrainian SSR and the tendency to turn law enforcement agencies into a means of establishing a totalitarian regime in the country.

The personnel policy in the judiciary of Ukraine during the period under study was carried out in accordance with the Bolshevik party doctrine. The main selection criteria were membership in the ruling party and proletarian origin. When staffing the judiciary, political loyalty to the ideas of Bolshevism was taken into account rather than professionalism. The dominance of the class-party approach in the process of staffing judicial institutions affected their efficiency.

The author determines that the judicial practice of Ukraine in the second half of the 1920s was characterized by the tendency of massive involvement of people from the proletarian environment in the judicial process, who mostly did not have not only legal but even ordinary education. At the same time, an increasingly significant role was assigned to the comrades' courts. Since the mid-1920s, the process of Ukrainization of law enforcement agencies and the judiciary in particular has been quite active. Despite the fact that this process was rather slow and difficult, the success of the Ukrainianization personnel policy was obvious. Even in 1929-1930, the documentation and correspondence of many Ukrainian justice agencies was conducted mainly in Ukrainian, with the appropriate legal terminology.

It is found that the analysis of the place and role of the NJC units, in particular, the courts, prosecutors, and the Bar, in the functioning of law enforcement agencies of Ukraine in the 20s and 30s shows that their main task was to ensure the State's interests. The process of state legal regulation of the judiciary did not yet have

clearly defined forms and trends. Ignoring the rule of law and other fundamental legal principles made the Soviet legal system and legal regulation merely formal appendages to the party state-bureaucratic apparatus. During the period under study, the process of state legal regulation of the judiciary in Ukraine was mostly replaced by manual control by the party-communist nomenklatura. Thus, a totalitarian model of law enforcement agencies was formed, which, instead of law enforcement tasks, performed punitive and repressive functions.

It is found that in the period of the 20s - 30s, the forms and means of activity of the Ukrainian justice authorities in the field of law enforcement concerned, first of all, the organization of functioning of criminal justice authorities. At that time, the process of counteraction of law enforcement agencies of Ukraine to criminal manifestations was quite controversial and complex. At the same time, the justice authorities paid special attention to official and malfeasance crimes in the law enforcement system itself. In general, the process of activity of the judiciary in the field of ensuring law and order, combating violations of law and crime in the period under study was complicated by the strengthening of punitive and repressive functions of law enforcement agencies.

The author argues that the law enforcement system of Ukraine in the period of the 20s and 30s was quite complex, which posed the State with the task of its reorganization and reform. Accordingly, the judicial authorities of Ukraine were in a state of transformation and organizational and legal strengthening. However, they faced a number of problems and challenges, especially with regard to combating general criminal activity. In general, it should be noted that the process of relations between the judiciary and other law enforcement agencies of Ukraine was mostly in the form of rather close cooperation. This was primarily due to the nature of the tasks set for the law enforcement sector by the highest state and party authorities. In this case, the prosecutor's office and the judiciary played a special role.

However, during the second half of the 1920s, there was a tendency to increase the powers of the ODPU. A judicial board functioned within the ODPU. And since 1929, a judicial trio operated

under the board of the GPU of the Ukrainian SSR, which considered criminal cases completed by the investigation in the GPU of the Ukrainian SSR, except for the most important political cases and cases appealed by the prosecutor.

It is proved that the GPU played a prominent role in the system of law enforcement agencies of the Ukrainian SSR, which, among other things, had a number of state and political functions (implementation of forced collectivization and other punitive and repressive measures, competence of extrajudicial powers, etc.) It can be concluded that the party-state leadership viewed the GPU as the main body for total control over society and the implementation of its decisions and instructions.

It is established that, unlike the judicial system and investigative bodies, the GPU-ODPU bodies were practically not reformed and retained the status of a structure completely closed to outside scrutiny. The organs of the ODPU-NKVD directly executed the will of the party leadership. Possessing enormous powers, the ODPU-NKVD bodies committed massive cases of abuse, which often had signs of criminal acts. The law enforcement agencies of Ukraine, as part of the general punitive and repressive mechanism of the existing state system, performed functions aimed at strengthening the totalitarian regime.

Keywords: *Ukrainian Socialist Soviet Republic (USSR), period of authoritarian regime of the 20s of the twentieth century, totalitarian regime of the 30s of the twentieth century, socialist legality, socialist law and order, law enforcement system, punitive bodies, judicial bodies, justice bodies, organizational and structural structure of justice bodies, judicial system, NKVD-MIA bodies, organizational support, interaction, law enforcement.*

***

8. Жидовцева О. С. Соціальна та правова цінність жінки в Україні у добу Середньовіччя : дис. ... д-ра філософії : 081 / Олена Сергіївна Жидовцева ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 209 с.

АНОТАЦІЯ

У дисертації здійснено комплексне та спеціальне наукове теоретично-історичне дослідження проблем, пов'язаних із розумінням соціальної та правової цінності жінки в Україні у добу Середньовіччя. Послідовно й логічно висвітлено закономірності та особливості осмислення феномену соціальної та правової цінності жінки за часів Київської Русі, у період XV – першої половини XVII ст., а також за доби Гетьманщини. У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд висновків та концептуальних наукових положень, які відтворюють загальні риси й специфіку розуміння в українському суспільстві соціальної та правової цінності жінки на всіх етапах епохи Середньовіччя.

У ході дослідження було встановлено, що поняття «людина» (у тому числі, жінка) у філософсько-правовій інтерпретації осмислюється як істота біологічна, соціалізована, що має духовність, розглядається через призму

поняття «правова людина», а її правова цінність людини є абстрактно-ідеальною моделлю, яка осмислюється у контексті поєднання аксілогічно-правового та антропологічно-правового людинорозуміння. Авторкою обґрунтовано, що дослідження змісту соціальної цінності жінки доцільно проводити у межах антропологічного та аксіологічного підходів у контексті понять «призначення» (мета, напрями діяльності) та «корисність» (результат діяльності). У той самий час, у дисертації доведено, що зміст правової цінності жінки базується на її правовому статусі, соціальних цінностях (свобода, справедливість, рівність) і розуміється у контексті поняття «правова значущість» (ієрархічність за правовим статусом і можливостями, закріпленими у законодавстві, середньовічних класів та станів, до яких належали жінки).

Виявлено, що у період Київської Русі уявлення про соціальну цінність жінки складалось під впливом релігійного світогляду з аксіологічними та антропологічними елементами. Враховуючи це, було надано характеристику соціальної цінності жінки, яка полягала у забезпеченні представницями князівської династії «інтересів землі Руської» та реалізації вільною простолюдинкою притаманних для «традиційного» суспільства функцій. Було з'ясовано, що напрямами діяльності княгинь були дипломатичні

та торгові зносини, культурно-просвітницька діяльність за кордоном, управління державними справами, злагодження соціальних протиріч, проведення фіскальної політики, християнізація держави.

У ході дослідження було акцентовано увагу на те, що у період XV – першої половини XVII ст. специфіка осмислення соціальної цінності жінки зумовлювалась поєднанням антропоцентричних, гуманістичних, аксіологічних елементів та конкретно-історичною ситуацією. При цьому було визначено, що особливості осмислення соціальної цінності жінки полягали в інтерпретації «призначення» і «корисності» жінок різних станів населення: панівних верств – управління державними справами на локальному рівні, у справах місцевого самоврядування, меценатська та культурно-просвітницька діяльність; непривілейованих станів – торгівля; козачки – в основному, військова справа і торгівля; жінки усіх соціальних груп виконували функції, притаманні для «традиційного» суспільства.

Авторкою було виявлено, що за часів Гетьманщини аксіологічний зміст соціальної цінності жінки зумовлювався домінуванням аксіологізму у поєднанні з антропоцентричними елементами та раціоналізмом й змінювався залежно від ситуації на певному історичному етапі розвитку держави. У ході дослідження було з'ясовано, що на кожному етапі аксіологічний зміст соціальної цінності жінки акумулювався у напрямах і результатах діяльності жінок різних верств населення. Доведено, що на першому етапі «призначення» жінок полягало в управлінні загальнодержавними справами («гетьманші»), меценатстві (шляхтянки і дружини старшини), здійсненні торгових операцій (селянки і козачки) і військової справи (козачки). «Корисність» полягала у налагодженні політичних стосунків із іншими державами, покращенні функціонування органів державної влади, підтримці автономії Гетьманщини, збереженні прав православної церкви, збільшенні кількості освічених українців, інтенсифікації товарно-грошових відносин, мінімізації наслідків воєнних подій.

Встановлено, що на другому етапі суттєво змінюється «призначення» представниць кожного стану: жінки козацької старшини займаються тільки меценатською та господарською діяльністю;

жінки з непривілейованих верств обмежуються в участі у торгових справах; кріпачки позбавляються можливості брати участь у торговій діяльності; козачки вже не мають змоги займатись торговою чи військовою справами і виконують лише функції, притаманні «традиційному» суспільству.

Визначено, що у період Київської Русі основні напрями формування правової цінності жінки полягали у закріпленні у правових нормах її правового статусу у сімейно-шлюбній, цивільно-правовій та кримінально-правовій сферах. Розрізнявся правовий статус вільної дівчини, заміжньої жінки та удови. Доведено, що більш пріоритетним вважався правовий статус заміжньої жінки та удови, рівним для усіх вільних жінок був захист від злочинних посягань на їх життя, честь та гідність, існувала правова нерівність серед вільних (князівсько-боярська соціальна група та простолюдини) та між вільними й рабинями.

У ході проведення дослідження було встановлено, що правова цінність жінки залежала від градації її «правової значущості», яка була акумульована у правовому статусі, за ступенем участі у сімейно-шлюбних відносинах та соціально-класовим положенням. Найвищий рівень «правової значущості» мали заміжні жінки та удови з князівських і боярських родів; другий рівень ієрархізації – заміжні жінки та удови-простолюдинки; найнижчий рівень займали рабині.

Доведено, що у XV – першій половині XVII ст. вплив на розвиток правової цінності жінки справили ідеї Ренесансу, становість права, закріплення принципу права-привілею, розмежування правового статусу жінки залежно від ступеня її участі у сімейно-шлюбних відносинах. Обґрунтовано, що основними напрямами такого розвитку були розширення та більш чітке унормування майнових й особистих прав шляхтянок та встановлення кардинальної різниці у правовому статусі жінок за становою ознакою.

Було виявлено, що у сімейній сфері було більш чітко визначено право панянок на придане, спадщину за законом та заповітом; для заміжніх шляхтянок – деталізація права на вільне розпорядження власним майном, «юридизація» джерел збагачення, гарантування її майнового забезпечення на випадок смерті чоловіка,

отримання додаткових підстав для розлучення; для удів – чітке окреслення правового статусу «вінованих» (мали переваги у спадкуванні, праві вільно передавати у спадщину майно, опікати дітей) та «невінованих» жінок.

Авторкою наголошено, що шляхтянкам забезпечувалась повна цивільна правосуб'єктність; вони користувались особливим захистом за вчинені проти них злочини. Правовий статус жінок з непривілейованих верств населення поділявся на статус напіввільних простолюдинок (мали обмежену сімейно-шлюбну та цивільну правосуб'єктність), міщанок з приватних міст й кріпачок (їх права і обов'язки визначались феодалами). Було встановлено, що правова цінність жінки залежала від ранжування її «правової значущості» за ступенем участі у сімейно-шлюбних відносинах, правовим статусом удів-шляхтянок та соціально-становим статусом. Абсолютний рівень «правової значущості» мали шляхтянки; другий рівень відповідав правовому статусу «невінованих» удів; нижчі рівні у регресивній послідовності займали напіввільні та невільні особи.

Обґрунтовано, що аксіологічна інтерпретація правової цінності жінки у другій половині XVII – XVIII ст. зумовлювалась ідеями гуманізму епохи Просвітництва, становістю права, розмежуванням правового статусу залежно від ступеня участі жінки у сімейно-шлюбних відносинах. На зміст інтерпретації вплинуло відновлення протягом XVIII ст. великого феодального землегосподарства, закріпачення селянства, ліквідація автономного устрою Гетьманщини, впровадження російського законодавства, поступовий занепад дії правових звичаїв українського народу, рецепція норм німецького права.

У ході дослідження було визначено, що сутність аксіологічної інтерпретації відобразилась у розширенні та більш чіткому унормуванні майнових й особистих прав панянок (спадкування «примноженого» батьками майна, вислужених батьківських маєтків) та удів, ліквідації різниці у правовому статусі «вінованих» та «невінованих» шляхтянок, юридичній формалізації опіки чоловіка над особою заміжньої жінки та його панування у майновій

сфері шлюбних відносин, остаточному позбавленні прав кріпачок (вони розцінювались як об'єкт сімейно-шлюбних, цивільних та кримінальних правовідносин).

Доведено, що правова цінність жінки залежала від градації її «правової значущості» за ступенем участі у сімейно-шлюбних відносинах, правовим положенням заміжніх шляхтянок та соціально-становим статусом. Пріоритетний щабель «правової значущості» займали панянки та удови-шляхтянки; другий рівень посідали заміжні жінки; найнижчий рівень відповідав правовому статусу «холопок».

Ключові слова: *право, соціальна та правова цінність, людина, жінка, жінки-княгині, гендер, рівність можливостей, середньовічна держава, Київська Русь, Литовсько-Руська держава, Литовський Статут, родина, соціальна культура, правове положення, права людини.*

SUMMARY

The dissertation is a comprehensive and special scientific theoretical and historical study of the problems related to the understanding of the social and legal value of women in Ukraine in the Middle Ages. The author consistently and logically highlights the regularities and peculiarities of understanding the phenomenon of social and legal value of women in the times of Kievan Rus, in the period of the fifteenth - first half of the seventeenth century, as well as in the Hetmanate. As a result of the study, the author formulates a number of conclusions and conceptual scientific provisions which reflect the general features and specifics of understanding of the social and legal value of women in Ukrainian society at all stages of the Middle Ages.

The study established that the concept of "human being" (including a woman) in the philosophical and legal interpretation is understood as a biological, socialized being with spirituality, and is viewed through the prism of the concept of "legal person", and its legal value is an abstract ideal model which is understood in the context of a combination of axiological and legal and anthropological and legal human understanding. The author substantiates that it is

advisable to study the content of a woman's social value within the framework of anthropological and axiological approaches in the context of the concepts of "purpose" (goal, areas of activity) and "usefulness" (result of activity). At the same time, the dissertation proves that the content of a woman's legal value is based on her legal status, social values (freedom, justice, equality) and is understood in the context of the concept of "legal significance" (hierarchy in terms of legal status and opportunities enshrined in legislation, medieval classes and estates to which women belonged).

It is revealed that in the period of Kievan Rus, the idea of the social value of women was formed under the influence of the religious worldview with axiological and anthropological elements. With this in mind, the author characterizes the social value of women, which consisted in ensuring the "interests of the Rus' land" by the representatives of the princely dynasty and the realization by free commoners of the functions inherent in a "traditional" society. It was found out that the areas of activity of princesses were diplomatic and trade relations, cultural and educational activities abroad, management of state affairs, reconciliation of social contradictions, fiscal policy, and Christianization of the state.

The study emphasizes that in the period of the fifteenth - first half of the seventeenth century, the specifics of understanding the social value of women were determined by a combination of anthropocentric, humanistic, axiological elements and a specific historical situation. It was determined that the peculiarities of understanding the social value of women consisted in the interpretation of the "purpose" and "usefulness" of women of different social classes: the ruling classes - management of public affairs at the local level, local government, patronage and cultural and educational activities; non-privileged classes - trade; Cossacks – mainly military affairs and trade; women of all social groups performed functions inherent in a "traditional" society.

The author has found that during the Hetmanate, the axiological content of the social value of women was determined by the dominance of axiologism combined with anthropocentric elements and rationalism and changed depending on the situation at a particular

historical stage of the State's development. The study found that at each stage, the axiological content of the social value of women was accumulated in the directions and results of the activities of women from different segments of the population. It is proved that at the first stage, the "purpose" of women was to manage national affairs ("hetmanshas"), patronage (noblewomen and wives of officers), trade operations (peasant women and Cossack women) and military affairs (Cossack women). The "usefulness" consisted of establishing political relations with other states, improving the functioning of public authorities, supporting the autonomy of the Hetmanate, preserving the rights of the Orthodox Church, increasing the number of educated Ukrainians, intensifying commodity and monetary relations, and minimizing the consequences of military events.

It is established that at the second stage, the "purpose" of representatives of each estate changes significantly: women of the Cossack officers are engaged only in patronage and economic activities; women from non-privileged classes are limited in their participation in trade; serfs are deprived of the opportunity to participate in trade; Cossack women are no longer able to engage in trade or military affairs and perform only functions inherent in "traditional" society.

It is determined that during the period of Kievan Rus, the main directions of formation of the legal value of women were to enshrine in legal norms their legal status in the family and marriage, civil and criminal law spheres. The legal status of a free girl, a married woman and a widow was differentiated. It is proved that the legal status of a married woman and a widow was considered to be a higher priority; all free women were protected from criminal attacks on their life, honor and dignity; there was legal inequality among the free (princely and boyar social group and commoners) and between free and slave women.

The study found that the legal value of a woman depended on the gradation of her "legal significance", which was accumulated in her legal status, the degree of participation in family and marriage relations, and her social class position. Married women and widows from princely and boyar families had the highest level of "legal

significance"; the second level of hierarchization was occupied by married women and widows from commoners; the lowest level was occupied by slaves.

It is proved that in the fifteenth and first half of the seventeenth century, the development of women's legal value was influenced by the ideas of the Renaissance, the status of law, the consolidation of the principle of law-privilege, and the delimitation of women's legal status depending on the degree of their participation in family and marriage relations. The author substantiates that the main directions of such development were the expansion and clearer regulation of property and personal rights of women of the nobility and the establishment of a fundamental difference in the legal status of women on the basis of their class.

It was found that in the family sphere, the right of young ladies to dowry, inheritance by law and will was more clearly defined; for married gentry, the right to free disposal of their property was detailed, sources of enrichment were "legalized,"and they were guaranteed property security in the event of the death of their husband, and additional grounds for divorce were provided; for widows, a clear definition of the legal status of "venial" women (who had advantages in inheritance, the right to freely inherit property, and to take care of children) and "non-venial" women.

The author emphasizes that noblewomen were provided with full civil legal personality; they enjoyed special protection for crimes committed against them. The legal status of women from non-privileged groups was divided into the status of semi-free commoners (they had limited family and marriage and civil legal personality), burghers from private towns and serfs (their rights and obligations were determined by feudal lords). It was found that the legal value of a woman depended on the ranking of her "legal significance" by the degree of participation in family and marriage relations, the legal status of widows-gentry, and social and economic status. Noblewomen had the absolute level of "legal significance"; the second level corresponded to the legal status of "innocent" widows; lower levels in the regressive sequence were occupied by semi-free and unfree persons.

It is substantiated that the axiological interpretation of the legal value of women in the second half of the seventeenth - eighteenth centuries was determined by the ideas of humanism of the Enlightenment, the status of law, and the differentiation of legal status depending on the degree of a woman's participation in family and marriage relations. The content of the interpretation was influenced by the restoration of large feudal landholdings in the eighteenth century, the enslavement of the peasantry, the elimination of the autonomous system of the Hetmanate, the introduction of Russian legislation, the gradual decline of the legal customs of the Ukrainian people, and the reception of German law.

The study found that the essence of the axiological interpretation was reflected in the expansion and clearer regulation of property and personal rights of young ladies (inheritance of property "multiplied" by parents, parental estates) and widows, the elimination of the difference in the legal status of "venial" and "non-venial" noblewomen, the legal formalization of the husband's guardianship over the person of a married woman and his dominance in the property sphere of marriage relations, and the final deprivation of the rights of serfs (they were regarded as objects of family and marriage, civil and criminal legal relations).

It is proved that the legal value of a woman depended on the gradation of her "legal significance" according to the degree of participation in family and marriage relations, the legal status of married noblewomen and the social and economic status. The priority level of "legal significance" was occupied by young ladies and widows-gentry; the second level was occupied by married women; the lowest level corresponded to the legal status of "serfs".

Keywords: *law, social and legal value, person, woman, women princesses, gender, equality of opportunities, medieval state, Kievan Rus, Lithuanian-Russian state, Lithuanian Charter, family, social culture, legal status, human rights.*

***

9. Красюк І. П. Криміналістичне дослідження підписів і коротких рукописних записів, виконаних за допомогою технічних прийомів і засобів : дис. ... д-ра філософії : 081 / Ігор Петрович Красюк ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 204 с.

АНОТАЦІЯ

У дисертації здійснене теоретико-методологічне узагальнення та нове вирішення завдання, що полягає в комплексному аналізі теоретичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо здійснення криміналістичного дослідження малих за обсягом об’єктів почерку, які виконанів за допомогою технічних прийомів та засобів.

Отримали подальший розвиток наукові положення щодо наявності конкретного комплексу ознак малих за обсягом почеркових об’єктів, виявлення та оцінка яких свідчитимуть про факт підробки, засоби та прийоми, які для цього використовувалися. Наведено аргументи про те, що належність малих за обсягом рукописів до малоінформативних почеркових об’єктів не означає взаємозалежності й однозначності цих понять.

Встановлено, що предмет судово-почеркознавчої експертизи дослідження підписів та коротких рукописних записів складають: підпис та / або короткий рукописний запис, спосіб його підробки та обставин, які встановлюються на основі спеціальних знань у сфері почеркознавства та технічного дослідження документів. Визначено об’єкти експертного судово-почеркознавчого дослідження: малий за обсягом рукописний продукт (підпис, короткий рукописний запис); документ як матеріальний носій; явища, процеси й події об’єктивної дійсності, відображені на матеріальних носіях інформації, які надаються для дослідження.

У роботі сформульовано авторське визначення «технічного підроблення підписів та коротких рукописних засобів», під яким слід розуміти процес відтворення автентичного взірця почерку за допомогою різноманітних технічних прийомів і засобів, із застосуванням приладів та пристосувань, майстерності виконавця та

його навичок для досягнення максимальної подібності з почерковим об’єктом-оригіналом.

Стверджується, що з огляду на подібність обсягу почеркового матеріалу підписів та коротких рукописних записів, усю сукупність використовуваних способів їх технічного підроблення слід розділити на такі: що передбачають виконання будь-якої попередньої підготовки перед відтворенням необхідного почеркового об’єкта; не передбачають виконання такої підготовки.

Розвинуто наукові уявлення про сучасні способи технічної підробки підписів та коротких записів з використанням технічних засобів без нанесення рукописним способом: перемальовування за допомогою пантографа; з використанням спеціально виготовлених кліше (факсиміле); з використанням можливостей сучасної комп’ютерної та копіювально-розмножувальної техніки, репрографічних знакосинтезуючих друкувальних пристроїв.

Удосконалено тлумачення методики дослідження підписів та коротких записів, виконаних за допомогою технічних прийомів та засобів, як окремої методики судово-почеркознавчої експертизи, що має інтегративний характер, оскільки передбачає обов’язкове встановлення факту застосування технічної підробки, що передує наступному етапу дослідження.

Обґрунтовано потребу у розширенні компетенцій експертів-почеркознавців спеціальністю 2.1, що дасть змогу одному експерту в рамках судово-почеркознавчої експертизи всебічно дослідити такий складний об’єкт, як підпис, чи короткий рукописний запис, виконаний з використанням технічних прийомів та засобів. Наведено аргументи щодо виконання експертом взаємопов’язаних діагностичних та ідентифікаційних завдань під час дослідження підписів та коротких записів, які виконані за допомогою технічних прийомів та засобів.

Висловлено та обгрутновано рекомендації щодо запровадження у вітчизняну практику проведення досліджуваних експертиз таких оптичних методів дослідження малих за обсягом почеркових об’єктів, як сканування тривимірних мікрооб’єктів, метод спектральної 4D-візуалізації, метод одночасного формування та реєстрації спектрів комбінаційного розсіювання й фотолюмінесценції.

Ключові слова: *судово-почеркознавча експертиза, дослідження, технічна експертиза документів, підписи, короткі рукописні записи, діагностика, ідентифікація, методика проведення експертизи, висновок експерта.*

SUMMARY

The dissertation provides a theoretical generalization and a new solution to the scientific task, which consists in the comprehensive coverage of theoretical provisions and the development of practical recommendations for conducting a forensic investigation of signatures and short records made with the help of technical techniques and tools. The scientific provisions regarding the presence of a specific set of signs, small in size, handwritten objects, the detection and assessment of which will testify to the fact of forgery, the means and techniques used for this, have received further development. Arguments are given that the fact that small manuscripts belong to uninformative handwritten objects does not mean that these concepts are interdependent and unequivocal.

It has been established that the subject of the forensic handwriting examination of the study of signatures and short handwritten notes is: a signature and / or a short handwritten note, the method of its forgery and the circumstances established on the basis of the integration of special knowledge in the fields of handwriting and technical research of documents. The objects of expert forensic handwriting research are defined: a small handwritten product (signature, short handwritten record); document as a physical medium; phenomena, processes and events of objective reality, reflected on material carriers of information, which are provided for research.

The author's definition of "technical forgery of signatures and short handwriting" is formulated in the work, which should be understood as the process of reproducing an authentic sample of handwriting with the help of various technical techniques and means, with the use of devices and tools, the skill of the performer and his skills to achieve maximum similarity with the original handwriting object.

It is argued that due to the similarity of the volume of handwritten material of signatures and short handwritten means, the

entire set of used methods of their technical forgery should be divided into the following: that involve the performance of any preliminary preparation before the reproduction of the necessary handwritten object; do not provide for such training.

Scientific ideas have been developed about modern methods of technical forgery of signatures and short records using technical means without applying a handwritten signature: redraw using a pantograph; using specially made clichés (facsimile); using the possibilities of modern computer and duplicating equipment, reprographic sign-synthesizing printing devices.

The interpretation of the method of researching signatures and short notes made using technical techniques and means has been improved as a separate method of forensic handwriting examination, which has an integrative character, as it requires the mandatory establishment of the fact of the use of technical forgery, which is the so-called "pass" for the moving to the next stage of research.

The need to expand the competences of handwriting experts with specialty 2.1 is substantiated, which will enable one expert to comprehensively examine such a complex object as a signature or a short handwritten record made using technical techniques and tools within the framework of a forensic handwriting examination. Arguments are presented regarding the expert's performance of interrelated diagnostic and identification tasks during the study of signatures and short records made with the help of technical techniques and means.

Recommendations regarding the introduction into the domestic practice of conducting researched examinations of such optical methods for the study of small handwriting objects as scanning of three-dimensional micro-objects, the method of spectral 4D-visualization, the method of simultaneous formation and registration of Raman scattering and photoluminescence spectra.

Keywords: *forensic handwriting examination, research, technical examination of documents, signatures, short handwritten records, diagnosis, identification, examination method, expert's conclusion.*

***

10. Нетяга В. В. Контрабанда в Україні: кримінально-правова та кримінологічна характеристика : дис. ... д-ра філософії : 12.00.08 / Володимир Вікторович Нетяга ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 254 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертація присвячена комплексному науковому дослідженню кримінально-правової та кримінологічної характеристики контрабанди в Україні, а запобігання її вчиненню. Актуальність наукового дослідження пояснюється недостатньою розробленістю деяких питань стосовно теоретико-методологічних засад, кримінальної охорони та кримінологічної характеристики контрабанди, що зобов'язує науку та правозастосовну практику поставити на порядок денний завдання про необхідність їхнього поглибленого дослідження.

Першим розділом «Теоретико-методологічні засади дослідження контрабанди в Україні» проаналізовано роботи низки радянських вчених і зазначено, що вони та їхні праці встановили фундаментальні засади дослідження кримінальної та кримінологічної характеристик контрабанди, а також запобігання їй. Доведено, що сучасні вітчизняні науковці створили засади для сучасного дослідження кримінально-правових та кримінологічних проблем, зокрема, наукових розвідок стосовно контрабанди як кримінального правопорушення, обігу товарів та заборонених предметів, діяльності транснаціональної та організованої злочинності, заходів запобігання окресленим вище явищам.

Соціальна обумовленість встановлення кримінальної відповідальності за контрабанду і виокремлення її в самостійний склад кримінального правопорушення в межах розділу VII КК України викликана властивими їй характером і ступенем суспільної небезпечності, відносної поширеністю таких посягань. Обґрунтована необхідність окремого розмежування норм, що визначають кримінальну відповідальність за товарну контрабанду та контрабанду заборонених предметів, оскільки таке розміщення норми

відповідає об'єктам кримінально-правової охорони та не порушує систему побудови Особливої частини КК України. Доведено доцільність повернення кримінальної відповідальності за товарну команду.

Порівняно норми про кримінальну відповідальність за контрабанду в країнах Митного союзу ЄАЕС та виділено суттєві відмінності. Встановлено, що у кримінальному законодавстві зарубіжних країн не склалося єдиного підходу до питань кримінальної відповідальності за контрабанду. Виділено три основні варіанти встановлення такої відповідальності: у законодавстві не встановлено кримінальну відповідальність за контрабанду; у кримінальному законодавстві передбачено кримінальну відповідальність за контрабанду окремих предметів даного виду кримінального правопорушення, незаконне переміщення через митницю яких представляє підвищену суспільну небезпеку для держави; у кримінальному законодавстві передбачена повноцінна система відповідальності за контрабанду.

У другому розділі «Кримінально-правова характеристика контрабанди в Україні» встановлено, що законодавець розташував ст. 201 КК України у розділі про кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, тим самим визначивши родовим об'єктом складу контрабанди, протидію якій забезпечено кримінальним законом та охорона ним господарської діяльності в Україні. Визнано, що соціальна та кримінально-правова роль контрабандних предметів визначена їхніми властивостями. Доведено, що контрабанда вибухонебезпечних предметів, «матеріалів, що є радіоактивними, зброя та боєприпаси, крім мисливської гладкоствольної зброї» чи бойових припасів до такої зброї, частин вогнепальної нарізної зброї «у першу чергу посягає на відносини у суспільстві, у сфері громадської безпеки, лише потім у сфері господарської діяльності, на що вказує законодавець».

Встановлено, що «склад контрабанди, передбаченої ст. 201 КК України, за конструкцією об'єктивної сторони є формальним, тобто обов'язковою ознакою є суспільно небезпечне діяння». За способами приховування таких предметів поза митним контролем варто віднести діяння з використанням спеціально

прилаштованих сховищ із застосуванням різноманітних засобів або способів, що унеможливлюють виявлення таких предметів контрабанди. Це і маскування одного предмету іншим; надання на митниці як підстави для переміщення контрабанди документів з недостовірною інформацією чи документів, одержаних у незаконний спосіб, або таких, що містять неправильні найменування товарів. Встановлено, що місцем контрабанди є територія митного кордону, який може збігатися з державним кордоном України. Виняток становлять території спеціальних митних зон. Межі території спеціальних митних зон входять до складу митного кордону України.

Встановлено, що суб'єктом контрабанди є фізична осудна особа, з 16 років, тобто є загальним суб'єктом. Встановлено, що притягнення до відповідальності можливе лише у випадку, якщо службова особа вчинила досліджуване кримінальне правопорушення, використовуючи тільки своє службове становище. Незаконне переміщення службовою особою через митний кордон предметів контрабанди без використання своїх повноважень не може визнаватись кваліфікуючою ознакою цього складу кримінального правопорушення. Водночас потрібно наголосити на тому, що поняття «службова особа» та «використання своїх службових повноважень» повинні знаходитися у прямій залежності при вчиненні контрабанди.

У третьому розділі «Кримінологічна характеристика контрабанди в Україні та заходи її запобігання» встановлено, що контрабанда в Україні є широкомасштабним явищем, що давно переросло примітивні ознаки та увійшла до складу організованої злочинності, що пов'язана з економікою. Визначено, що серед предметів, визначених у ст. 201 КК України найчастіше вчиняється переміщення через митний кордон зброя або боєприпаси до неї, частини вогнепальної нарізної зброї та культурні цінності. Доведено, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 201 КК України варто віднести до кримінальних правопорушень з високим рівнем латентності.

Значну кількість чинників, а також причин та умов контрабанди, які визначають особливості злочинності в цій сфері. Деякі

обставини, що детермінують контрабанду, на цьому ступені розвитку суспільства усунути неможливо. Можливості до їх усунення обмежують об'єктивні (наявний рівень науково-технічного розвитку країни, нестача ресурсів) та суб'єктивні чинники (наприклад, морально-етичні переконання суспільства або міркування політичної доцільності).

Кримінологічний портрет сучасного контрабандиста «визначається як чоловік середнього віку - 26 - 40 років, має середню або вищу освіту, здебільшого непрацюючий, одружений і має дітей, як правило не судимий, вчиняє кримінальне правопорушення, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 201 КК України», з метою отримання вигоди через митний кордон України та подальшого збуту.

Певне значення мають заходи загально-соціального запобігання, які стимулюють розвиток економіки, здійснюють запобіжний вплив опосередковано, через зростання добробуту громадян та країни в цілому. З огляду на це, систему загальносоціального запобігання контрабанді має включати в себе заходи економічного характеру, заходи соціального характеру, заходи нормативного (правового) характеру, заходи культурно-просвітницького й виховного характеру, заходи інформаційного характеру.

У дослідженні проаналізовано основні заходи спеціально-кримінологічного запобігання контрабанді. Їх можна згрупувати за групами: першочергові превентивні заходи відносно потенційної контрабанди та потенційних контрабандистів; посилення рівню контролю за обігом заборонених предметів; поліпшення діяльності правоохоронних органів стосовно запобігання вчиненню контрабанди в Україні; удосконалення міжнародного співробітництва, співпраці правоохоронних органів між собою, а також громадських, релігійних організацій в боротьбі з досліджуваним кримінальним правопорушенням.

Заходами індивідуального-профілактичного запобігання виражається діяльність державних і громадських організацій «щодо перешкоджання вчиненню кримінального правопорушення зі сторони конкретної особи, від якої з великою імовірністю» можна очікувати вчинення кримінального правопорушення.

Ключові слова: *контрабанда, характеристика, предмет, кримінальне правопорушення, зброя, портрет злочинця, технічні засоби, господарська діяльність, запобігання, причини.*

SUMMARY

The thesis is devoted to complex scientific research of criminal and criminological characteristic smuggling to Ukraine, and prevention to her commission. The relevance of scientific research speaks insufficient readiness of some questions of theoretical and methodological bases, criminal protection and criminological characteristic of smuggling, puts before science and law-enforcement practice on the agenda a question of need of their in-depth study.

In the first chapter «Theoretical and methodological foundations of the study of smuggling in Ukraine» the work of a number of Soviet scientists was analyzed and it was indicated that they and their works established the fundamental foundations of the study of the criminal and criminological characteristics of smuggling, as well as prevention. It has been proved that modern domestic scientists have created the basis for a modern study of criminal law and criminological problems, in particular, scientific research on smuggling as a criminal offense of the circulation of goods and prohibited items, the activities of transnational and organized crime, and measures to prevent the phenomena outlined above.

The social conditionality of establishing criminal liability for smuggling and making it an independent criminal offence within the framework of section VII of the Criminal Code of Ukraine is caused by its inherent character and degree of social danger, the relative prevalence of such attacks. The need for a separate distinction between the rules defining criminal liability for the smuggling of goods and the smuggling of prohibited items is justified, since such placement of the norm corresponds to the objects of criminal law protection and does not affect the system of building a special part of the Criminal Code of Ukraine. The advisability of returning criminal liability for the product crew has been proved.

Compared to the norm on criminal liability for smuggling in the countries of the Customs Union of the Eurasian Economic Union, significant differences are highlighted. It was established that in the

criminal legislation of foreign countries there was no unified approach to issues of criminal liability for smuggling. There are three main options for establishing such liability in legislation that do not establish criminal liability for smuggling; Criminal law establishes responsibility for the smuggling of certain items whose illegal cross-border movement poses a particular public danger to the State; criminal legislation provides for a full system of responsibility for smuggling.

In the second chapter «Criminal law characterization of smuggling in Ukraine» it was established that the legislator placed Art. 201 of the Criminal Code of Ukraine in the section on criminal offenses in the field of economic activity, thereby determining the family object of the composition of smuggling protected by criminal law public relations to ensure economic activity in Ukraine. It is recognized that the social and criminal legal role of smuggled items is determined by their characteristics. It has been proved that the smuggling of explosives, radioactive materials, weapons or ammunition (except for smooth-bore hunting weapons or ammunition), parts of rifled firearms primarily encroach on public relations in the field of public safety, and not in the field of economic activity as their legislator.

It has been established that the composition of smuggling under Art. 201 of the Criminal Code of Ukraine, according to the design of the objective side, is formal, that is, a socially dangerous act is a mandatory sign. Methods of concealing items from customs control should include the use of specially made storage facilities (caches) and other means or methods that make it difficult to detect such items; providing one subject with the type of others; Submission to the Customs Authority as a basis for the movement of items of forged documents or documents obtained illegally or containing false information about the name of the items. It has been established that the place of smuggling is the customs border, which coincides with the state border of Ukraine, with the exception of the borders of the territory of special customs zones. The borders of the territory of special customs zones are an integral part of the customs border of Ukraine.

It has been established that the subject of smuggling is a physical sane person who has reached 16 years of age, that is, a common subject. It has been established that prosecution is possible only if the

official has committed the criminal offence under investigation, using only his official position. The illegal movement of smuggled goods by an official across the customs border without the use of his authority cannot be recognized as a qualifying feature of this criminal offense. At the same time, it should be noted that the concept of «official» and «use of his official powers» should be directly dependent on the commission of smuggling.

The third chapter «Criminological characterization of smuggling into Ukraine and measures to prevent it» established that smuggling in Ukraine is a widespread phenomenon, has long grown its early classical forms and is now one of the components of organized crime in the economy. It is determined that among the items defined in Art. 201 of the Criminal Code of Ukraine, weapons or ammunition, parts of firearms and cultural property are most often transported across the customs border. It is proved that the criminal offense under Art. 201 of the Criminal Code of Ukraine should be attributed to criminal offenses with a high level of latency.

A significant number of factors, as well as the causes and conditions of smuggling, which determine the characteristics of crime in this area. Some circumstances that determine smuggling cannot be eliminated at this stage of the development of society. Opportunities for their elimination are limited by objective (existing level of scientific and technological development of the country, lack of resources) and subjective factors (for example, moral and ethical convictions of society or considerations of political expediency).

The criminological portrait of a modern smuggler can be described as follows: a middle-aged person (from 26 to 40 years old) with secondary or higher education, non-working, married and has children who are not previously convicted, commits a crime, the responsibility for which is provided for in Art. 201 of the Criminal Code of Ukraine, in order to gain benefits across the customs border of Ukraine and further sale.

Social prevention measures are of some importance, which stimulate the development of the economy, implement measures of influence indirectly, through the growth of the well-being of citizens and the country as a whole. In view of this, the system of general

social prevention of smuggling should include measures of an economic nature, measures of a social nature, measures of a normative (legal) nature, measures of a cultural, educational and educational nature, measures of an informational nature.

The study analyzed the main measures of special criminological prevention of smuggling. They can be grouped into priority preventive measures against potential smuggling and potential smugglers; strengthening the level of control over the circulation of prohibited items; improving the activities of law enforcement agencies to prevent smuggling into Ukraine; improving international cooperation, cooperation of law enforcement agencies among themselves, as well as public, religious organizations in the fight against the criminal offense under investigation.

Measures of individual preventive prevention include the activities of state and public organizations to prevent the commission of a criminal offense by a particular person, from whom it is very likely that a criminal offense can be expected to be committed.

Keywords: *contraband, characteristic, object, criminal offense, weapon, portrait of a criminal, technical means, economic activity, prevention, reasons.*

***

11. Остринський В. О. Правове регулювання укладення та виконання EPC-контрактів для потреб відновлювальної енергетики : дис. ... д-ра філософії : 081 / Владислав Олегович Остринський ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 211 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертацію присвячено дослідженню правового регулювання укладання та виконання EPC-контрактів для потреб відновлювальної енергетики, а також розробці на цій основі рекомендацій з удосконалення відповідних законодавчих положень і практики їх застосування.

На основі здійсненого дослідження було надано рекомендації в частині практичного застосування EPC-контрактів для реалізації проектів будівництва об’єктів відновлювальної енергетики,

розроблено можливі шляхи для вдосконалення чинної нормативно-правової бази, що полегшить їх належну правову адаптацію, досліджено найбільш поширені ризики, які виникають під час їх укладення та виконання тощо.

У першому розділі, що присвячений дослідженню теоретико-правових основ застосування EPC-контракту для потреб відновлювальної енергетики, визначено поняття EPC-контракту, під яким розуміємо особливий вид змішаного договору на здійснення капітального будівництва «під ключ», що укладається відповідно до типових форм, затверджених міжнародними профільними організаціями, згідно з яким підрядник відповідає за проектування, поставку, будівництво, пусконалагоджувальні роботи та введення об'єкта в експлуатацію у визначені строки, а замовник зобов'язаний передати в належному стані будівельний майданчик підряднику та оплатити роботи за «твердою ціною» згідно з затвердженим графіком платежів.

У дослідженні було надано характеристику EPC-контракту, яка стала основою для визначення та систематизації основних його ознак, а саме: укладення договору виключно в письмовій формі, наявність «твердої ціни», вичерпний перелік прав та обов'язків підрядника, тісний зв'язок із термінологією, що застосовується у англійському праві, можливість доповнення додатковими договірними конструкціями, обмеження відповідальності сторін в межах визначеного розміру Contract Price, обмеження прав замовника щодо здійснення впливу на субпідрядників, наявність ознак зовнішньоекономічного договору (контракту).

Встановлено, що EPC-контракт як явище, що існує в межах сучасних договірних відносин, має глибоке коріння, яке сягає часів Стародавнього Риму, адже йому притаманна консенсуальність, оплатність, синалагматичність, а найголовніше − він має ознаки вільного контракту (bonae fudei negotia). Сторони, що його укладають, безумовно діють із розрахунком на взаємну довіру та добросовісність.

Констатовано, що укладення EPC-контрактів в Україні можливе завдяки наявності двох загальноправових принципів: свободи договору та автономії волі. При цьому основним принципом,

що лежить в основі укладення та виконання EPC-контракту в Україні, є принцип свободи договору, адже він дозволяє укладати змішані договори, що є комбінацією різних цивільно-правових та господарських угод у рамках однієї договірної конструкції. Іншим фундаментальним принципом, який застосовується під час укладення зовнішньоекономічних договорів і дозволяє сторонам EPC-контракту (за наявності іноземного елементу) самостійно здійснювати вибір юрисдикції для різних елементів угоди, є принцип автономії волі. З аналізу нормативних приписів встановлено, що вітчизняний законодавчий підхід до обмеження згаданого принципу полягає в недопущенні зловживань із боку учасників договірних відносин, якщо застосування права іноземної держави призведе до наслідків, які будуть явно суперечити основам правопорядку в України. Отже, належне застосування принципу автономії волі є важливою складовою правової адаптації EPC-контракту до вимог імперативних норм, що містяться в національному законодавстві.

У другому розділі роботи автором досліджуються особливості укладення та виконання EPC-контрактів згідно з формами FIDIC. Встановлено наявність розбіжностей у розумінні явища правового аналізу між юристами-практиками та вченими-правниками, які полягають у тому, що перші здійснюють юридичний аналіз контрактів задля отримання комерційної вигоди та з метою захисту інтересів клієнта, а отже сприймають цей процес як надання послуги, а другі – керуються потребами наукового пізнання і діють неупереджено.

Визначено поняття правовий аналіз, під яким слід розуміти основоположний метод дослідження угод чи договірних конструкцій, що полягає у виокремленні складових, які становлять їх структуру, знаходження логічних зв’язків між ними, зіставленні цих елементів із нормами чинного законодавства та теорії права, з метою подальшого синтезу отриманих результатів в якісну оцінку умов договору (контракту). Дане положення належним чином розкриває зміст цього явища, дозволяє уніфікувати підхід до його розуміння в межах юридичної науки та підвищити якість здійснення подальших правових досліджень.

У даному розділі дисертаційного дослідження розглянуто питання співвідношення таких понять, як «правовий аналіз», «юридичний аудит» та «дью-диліджeнс». Констатовано, що найбільш широким та всеохоплюючим поняттям у цьому разі буде саме правовий аналіз, який може бути виражений як у формі юридичного аудиту, так і в формі правового дью-диліджeнсу, які, в свою чергу, є тотожними поняттями.

З'ясовано, що розділення EPC-контракту на офшорну та оншорну частину призводить до виникнення низки правових питань, які потребують врегулювання в договірному порядку, зокрема: невизначеність специфікації, проблеми з термінами виконання, колізії у разі застосування правових норм різних юрисдикцій, обмеження відповідальності сторін, форс-мажору, припинення або призупинення дії договору тощо. Встановлено, що неякісне розділення EPC-контракту може значно збільшити кількість договірних ризиків, наявність яких необхідно буде врегульовувати або контролювати згодом.

Встановлено, що серед найбільш поширених ризиків, які можуть виникнути під час укладення та виконання EPC-контрактів, можна виділити такі: 1) непередбачуваність особливостей будівельного майданчику; 2) перевищення повноважень представником сторони в рамках укладення чи виконання договору; 3) задубльованість положень щодо застосування штрафних санкцій (затримка виконання офшорних зобов'язань призводить до відтермінування робіт в рамках оншорної частини договору); 4) неузгодженість положень EPC-контракту з імперативними нормами чинного українського законодавства; 5) невизначеність специфікації; відсутність перехресних посилань між оншорною та офшорною частинами EPC-контракту тощо.

У межах даного розділу окрему увагу приділено дослідженню правової природи інженера-консультанта, під яким розуміємо спеціалізовану організацію (суб'єкт господарювання), що залучена до реалізації проектів будівництва на боці замовника, яка забезпечує неупереджене організаційне та консультаційне супроводження проекту будівництва на всіх стадіях та несе відповідальність за дотримання норм законодавства у частині делегованих замовником повноважень.

Аргументовано необхідність удосконалення національного законодавства, зокрема шляхом доповнення статті 318 ГК України частиною 6 у такій редакції: «6. Вимоги частини 1-5 цієї статті не застосовуються в разі, якщо сторони договору підряду на капітальне будівництво використовують типові проформи договорів, що розроблені міжнародними профільними організаціями».

У третьому розділі проаналізовано сучасний стан та перспективи розвитку укладання та виконання EPC-контрактів. Узагальнюючи аналіз практичних кейсів провідних юристів та вчених, що спеціалізуються на юридичному супроводі EPC-контрактів, сформульовано низку пропозицій і рекомендацій, що спрямовані на вдосконалення теоретико-правових та нормативних засад правового регулювання укладання та виконання EPC- контрактів для потреб відновлювальної енергетики, а також наближення українського законодавства до найкращих загальновизнаних міжнародних практик.

Обґрунтовано необхідність включення сторонами EPC-контракту положень щодо страхування політичних ризиків (війна, зміна політичного режиму, збройна агресія, масові заворушення) та обов'язкову наявність санкційного застереження, що дозволить учасникам угоди зменшити збитки, які можуть виникнути у зв'язку з настанням неконтрольованих ризиків.

Із метою наближення положень національного законодавства до договірної практики з укладення EPC-контрактів запропоновано викласти абзац третій частини 3 статті 216 Господарського кодексу України у такій редакції: «у господарському договорі допускаються застереження щодо виключення або обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції». Вказана новела дозволить упорядкувати вимоги до EPC-контрактів, які прямо передбачають необхідність узгодження договірними сторонами максимального розміру завданих збитків (liquidated damages).

Обґрунтовано необхідність уведення такого процесуального інституту як тлумачення судом договірних положень, зокрема й тих, що розроблені міжнародними профільними організаціями, без подання відповідного позову до суду, в рамках окремого (непозовного) провадження. При цьому, звернення до суду з приводу

тлумачення норм договору не позбавлятиме сторони права на вирішення спору у рамках позовного провадження, але рішення про тлумачення договірних положень стане обов'язковим для врахування судом, який буде розглядати справу по суті.

Ключові слова: *будівництво, верховенство права, відновлювальна енергетика, господарський договір, договір поставки, договірний ризик, зовнішньоекономічний контракт, інженер-консультант, інжиніринг, капітальне будівництво, принцип автономії волі, принцип свободи договору, принципи Абрахамсона, страхування ризиків, EPC-контракт, FIDIC.*

SUMMARY

The dissertation is devoted to the study of the legal regulation of the conclusion and execution of EPC contracts for the needs of renewable energy, as well as to the development of recommendations on this basis for improving the relevant legislative provisions and the practice of its application.

On the basis of the conducted research, recommendations were given regarding the practical application of EPC contracts for the implementation of renewable energy projects, possible ways to improve the current regulatory and legal framework were developed, which will facilitate their proper legal adaptation, the most common risks that arise under the time of their conclusion and execution, etc.

In the first chapter, which is devoted to the study of the theoretical and legal foundations of the application of the EPC contract for the needs of renewable energy, the concept of EPC contract was defined, which is understood as a special type of mixed contract for the implementation of turnkey capital construction, which is concluded in accordance with the standard forms approved by international specialized organizations, according to which the contractor is responsible for design, supply, construction, commissioning and putting the object into operation within the specified time, and the customer is obliged to hand over the construction site in good condition to the contractor and pay for the work at a "fixed price" according to with an approved payment schedule.

The study provided a description of the EMS contract, which became the basis for defining and systematizing its main features,

which should include: conclusion of the contract exclusively in writing, the presence of a "fixed price", an exhaustive list of rights and obligations of the contractor, a close relationship connection with the terminology used in English law, the possibility of supplementing with additional contractual constructions, limiting the liability of the parties within the defined amount of the Contract Price, limiting the rights of the customer in exerting influence on subcontractors, the presence of signs of a foreign economic agreement (contract).

It has been established that the EPC contract as a phenomenon that exists within modern contractual relations has deep roots that go back to the times of Ancient Rome, because it is characterized by consensuality, payment, synalagmaticity, and most importantly, it has signs of a free contract (bonae fudei negotia). The parties concluding it certainly act based on mutual trust and good faith.

It was established that the conclusion of EPC contracts in Ukraine is possible due to the presence of two general legal principles: freedom of contract and autonomy of will. At the same time, the main principle underlying the conclusion and execution of an EPC contract in Ukraine is the principle of freedom of contract, because it allows the conclusion of mixed contracts, which represent a combination of various civil and economic agreements within the framework of one contractual structure. Another fundamental principle that is applied when concluding foreign economic contracts and allows the parties to an EPC contract (in the presence of a foreign element) to independently choose jurisdiction for various elements of the agreement is the principle of autonomy of will. From the analysis of normative prescriptions, it was established that the domestic legislative approach to limiting the mentioned principle is to prevent abuses by the participants of contractual relations, if the application of the law of a foreign state will lead to consequences that will clearly contradict the foundations of the legal order of Ukraine. Thus, the proper application of the principle of autonomy of will is an important component of the legal adaptation of the EPC contract to the requirements of the mandatory norms contained in the national legislation.

In the second chapter of the work, the author examines the peculiarities of concluding and executing EPC contracts according to

FIDIC forms. It has been established that there are differences in the understanding of the phenomenon of legal analysis between practicing lawyers and legal scientists, which consists in the fact that the former carry out legal analysis of contracts for the purpose of obtaining commercial benefits and for the purpose of protecting the interests of the client and perceive this process as providing a service, while the latter are guided needs of scientific knowledge and act impartially.

The concept of legal analysis is defined, which should be understood as the fundamental method of researching agreements or contractual structures, which consists in isolating the components that make up their structure, finding logical connections between them, comparing these elements with the norms of current legislation and legal theory, with the aim of further synthesis of the obtained results in the qualitative assessment of the terms of the contract. This provision properly reveals the meaning of this phenomenon, allows unifying the approach to its understanding within legal science and will increase the quality of further legal research.

In this section of the dissertation research, the question of the relationship between such concepts as "legal analysis", "legal audit" and "due diligence" is investigated. It has been established that the most broad and comprehensive concept in this case will be precisely legal analysis, which can be expressed both in the form of legal audit and in the form of legal due diligence, which, in turn, are identical concepts.

It has been found that the division of the EPC contract into offshore and onshore parts leads to the emergence of a number of legal issues that need to be settled in a contractual manner, in particular: uncertainty of the specification, problems with the terms of execution, conflicts in the application of legal norms of different jurisdictions, limitation of the parties' liability, force majeure, termination or suspension of the contract, etc. It has been established that poor separation of an EPC contract can significantly increase the number of contractual risks, the presence of which will need to be regulated or controlled later.

It has been established that among the most common risks that may arise during the conclusion and execution of EPC contracts, the

following can be distinguished: 1) unpredictability of the features of the construction site; 2) exceeding the authority of the representative of the party in the framework of the conclusion or performance of the contract; 3) duplication of provisions regarding the application of fines (delay in the fulfillment of offshore obligations leads to postponement of works within the framework of the onshore part of the contract); 4) inconsistency of the provisions of the EPC contract with the mandatory norms of Ukrainian legislation; 5) specification uncertainty; lack of cross-references between the onshore and offshore part of the EPC contract, etc.

Within this section, special attention is paid to the study of the legal nature of the consulting engineer, by which we understand a specialized organization (business entity) involved in the implementation of construction projects on the customer's side, which provides impartial organizational and consulting support of the construction project at all stages and is responsible for compliance with the legislation in terms of the powers delegated by the customer.

The need to improve national legislation is argued, in particular by adding part 6 of Article 318 of the Civil Code of Ukraine in the following version: "6. The requirements of parts 1-5 of this article do not apply if the parties to the contract for capital construction use standard proforma contracts developed by international specialized organizations."

The third chapter analyzes the current state and prospects for the development of the conclusion and execution of EPC contracts. Summarizing the analysis of practical cases of leading lawyers and scientists specializing in the legal support of EPC contracts, a number of proposals and recommendations have been formulated aimed at improving the theoretical and legal and normative foundations of the legal regulation of the conclusion and execution of EPC contracts for the needs of renewable energy, as well as the approximation of Ukrainian legislation to the best, generally recognized international practices.

The need for the parties to the EPC contract to include provisions on political risk insurance (war, change of political regime, armed aggression, mass riots) and the mandatory existence of a sanctions clause, which will allow the participants of the agreement to reduce losses that may arise in connection with the onset of uncontrolled risks.

In order to approximate the provisions of national legislation to the contractual practice of concluding EPC contracts, it is proposed to set out the third paragraph of part 3 of Article 216 of the Economic Code of Ukraine in the following wording: "in an economic contract, clauses regarding the exclusion or limitation of the liability of the manufacturer (seller) of products are allowed." The specified amendment will streamline the requirements for EMS contracts, which directly provide for the need for agreement by the contracting parties on the maximum amount of liquidated damages.

The need to introduce such a procedural institution as the court's interpretation of contractual provisions, including those developed by international specialized organizations, without filing a corresponding lawsuit in court, as part of a separate (non-suitable) proceeding, is substantiated. At the same time, an appeal to the court regarding the interpretation of the terms of the contract will not deprive the party of the right to resolve the dispute within the framework of the legal proceedings, but the decision on the interpretation of the contractual provisions will become mandatory for consideration by the court, which will consider the case on its merits.

Keywords: *Abrahamson principles, business contract, capital construction, contractual risk, construction, consulting engineer, engineering, EPC contract, FIDIC, foreign economic contract, political violence risk, renewable energy, risk insurance, Rule of Law, supply agreement, the autonomy of the will principle, the freedom of contract principle.*

***

12. Попович О. В. Принцип верховенства права у податковій системі: теорія та практика : дис. ... д-ра філософії : 081 / Олег Васильович Попович ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 191 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертація присвячена комплексному дослідженню теоретичних, нормативно-правових та прикладних аспектів виникнення, формалізації та застосування принципу верховенства права у податковій системі. Євроінтеграційний вектор розвитку Української

держави потребує чіткого розуміння фундаментальних правових принципів, їх правильного тлумачення та застосування, а також формування на основі них відповідних правових інститутів. Податковий кодекс України декларативно закріпив перелік принципів податкового законодавства, не розкривши ні змісту, ні механізму їх реалізації. Визначено, що принцип верховенства права, як загальний правовий принцип, формує складну та ієрархічну систему податкового законодавства, виконує функцію орієнтиру правотворчої та правозастосовної діяльності, здійснює вирішальний вплив на формування податкової свідомості та культури, виступає індикатором урегульованості податкових відносин, а тому є основою податкової системи.

У роботі здійснено аналіз наукової проблематики дії принципу верховенства права у податковій системі. Підкреслено, що не дивлячись на тривале у часі захоплення науковцями керівними засадами здійснення публічної фінансової діяльності, категорія принципів у сфері оподаткування продовжує бути актуальною. Історичні етапи дослідження наукової проблематики принципів права у податковій системі України такі: І період (1991–1996 роки); ІІ період (1997–2010 роки); ІІІ період (2011–2013 роки); ІV період (з 2014 по сьогоднішній день).

Ґенеза загальних принципів права у податковій системі послідовна, однак незавершена (і досі принципи, закріплені у статті 4 ПК України, часто реалізуються у нормотворчій та правозастосовній практиці суто формально). Її вивчення дозволило здійснити класифікацію принципів права у податковій системі України. Зокрема, на соціально-правові та спеціально-правові (або спеціально-юридичні); загальноправові (або загальні) та міжгалузеві, галузеві, підгалузеві та принципи інститутів права (спеціальні); загальнолюдські, типологічні та конкретно-історичні; матеріальні, процесуальні, розрахункові – залежно від предмета регулювання; класичні або міжнаціональні принципи та організаційно-економічні або внутрішньо-національні – за рівнем дії; економічні, юридичні, організаційні – залежно від змісту; фіскальні, політико-економічні, соціально-етичні, організаційно-технічні – залежно від мети; позитивного права, доктринальних принципів та практично-прикладних принципів.

Автором досліджено різноманітні наукові підходи до співвідношення понять «принцип», «норма», «стандарт», а також «принципи права» та «правові принципи»; розглянуто відповідні функції, які виконують принципи права, та їхній вплив на функціонування правової системи.

Здійснено характеристику сутності принципу верховенства права і визначено його роль у формуванні податкової системи та податкової політики. Це загальноправовий принцип, який знайшов своє закріплення у Конституції України. Його значення для правової держави неоціненне, оскільки право – це прояв вищої справедливості, а правова держава – та, що контрольована правом. Визнання та дія принципу верховенства права в державі впливає на рівень корупції, забезпечення справедливого правосуддя, прийняття справедливих законів та ефективного їх застосування, належного узгодження вітчизняного законодавства з міжнародними нормами.

Проаналізовано взаємозв'язок принципу верховенства права з іншими правовими принципами у податковій системі, що виявляється у закладенні основи правового регулювання податкових правовідносин, формування гарантій захисту інтересів їх суб'єктів, створення умов для забезпечення справедливої та ефективної системи оподаткування.

Проаналізовано особливості реалізації принципу верховенства права у податковій системі України. Виділено такі особливості дотримання принципу верховенства права під час судового оскарження рішень контролюючих органів в Україні, у т. ч. завдяки проаналізованим правовим позиціям Верховного Суду (Верховного Суду України) в аспекті реалізації принципу верховенства права в податкових спорах.

Вивчено застосування принципу верховенства права у прецедентній практиці Європейського суду справедливості та Європейського суду з прав людини у справах, пов'язаних із податковими конфліктами. Наголошено на особливості: вплив міжнародної судової практики зумовлює поступову зміну вітчизняного судочинства з огляду на те, що принципи розглядають не лише як джерело права, але насамперед як його зміст.

Визначено проблеми правового забезпечення реалізації принципу верховенства права у податковій системі України, зокрема вони полягають в тому, що окремі складові принципу верховенства права відтворюються у статтях Податкового кодексу України, проте прямого закріплення ним серед загальних засад принцип верховенства права не посів. Відсутнє його понятійне визначення в нормах чинного податкового законодавства.

Запропоновано напрями вдосконалення функціонування податкової системи України у контексті забезпечення реалізації принципу верховенства права. Удосконалено інституційні механізми забезпечення та захисту верховенства права у податковій системі України.

Ключові слова: *податкові правовідносини, податкова система, система оподаткування, принципи податкового права, принцип верховенства права, податкові конфлікти та спори, захист прав платників податків, податкова політика, податкове законодавство, податкове право, гарантії законності, публічна фінансова діяльність.*

SUMMARY

The dissertation is devoted to a comprehensive study of theoretical, regulatory and applied aspects of the emergence, formalization and application of the rule of law in the tax system. The European integration vector of development of the Ukrainian state requires a clear understanding of the fundamental legal principles, their correct interpretation and application, and the formation of relevant legal institutions based on them. The Tax Code of Ukraine declaratively enshrines a list of principles of tax legislation without disclosing either their content or the mechanism of their implementation. The author determines that the rule of law principle, as a general legal principle, forms a complex and hierarchical system of tax legislation, serves as a guideline for law-making and law enforcement activities, has a decisive impact on the formation of tax consciousness and culture, and acts as an indicator of the regulation of tax relations, and therefore is the basis of the tax system.

The article analyses the level of scientific research on the rule of law in the tax system. The author emphasizes that despite the

longstanding fascination of scholars with the guiding principles of public financial activity, the category of principles in the field of taxation remains relevant. The historical stages of research into the scientific issues of the principles of law in the tax system are as follows: I period (1991–1996); II period (1997–2010); III period (2011–2013); IV period (2014 from 2014 to the present).

The genesis of the general principles of law in the tax system is consistent, but incomplete (the principles enshrined in Article 4 of the Tax Code of Ukraine are often implemented in lawmaking and law enforcement practice only formally). Its study allowed us to classify the principles of law in the tax system of Ukraine. In particular, into socio-legal and special legal (or special legal); general legal (or general) and inter-branch, branch, sub-branch and principles of legal institutions (special); universal, typological and specific historical; material, procedural, calculation - depending on the subject of regulation; classical or international principles and organizational and economic or intra-national principles - by the level of effect; economic, legal, organizational - depending on the content; fiscal, political and economic, socio-ethical, organizational and technical - depending on the purpose; positive law, doctrinal principles and practical and applied principles.

The author examines various scientific approaches to the correlation of the concepts of «principle», «norm», «standard», as well as «principles of law» and «legal principles»; the author considers the respective functions performed by the principles of law and their impact on the functioning of the legal system.

The article characterizes the essence of the rule of law principle and defines its role in shaping the tax system and tax policy. This is a general legal principle enshrined in the Constitution of Ukraine. Its importance for the rule of law is invaluable, since law is a manifestation of the highest justice, and the rule of law is the one controlled by law. Recognition and operation of the rule of law in the state affects the level of corruption, fair justice, adoption of fair laws and their effective application, and proper harmonization of domestic legislation with international standards.

The author analyzed the interrelation of the rule of law principle with other legal principles in the tax system, which manifested in laying the foundation for legal regulation of tax relations, forming guarantees for protection of interests of their subjects, and creating conditions for ensuring a fair and efficient taxation system.

The author identifies the specific features of implementation of the rule of law principle in the tax system of Ukraine. The following peculiarities of observance of the rule of law principle during administrative and judicial appeal of decisions of controlling authorities in Ukraine are highlighted, including through the analyzed legal positions of the Supreme Court of Ukraine in terms of implementation of the rule of law principle in tax disputes.

The article examines the application of the rule of law principle in the case law of the EU Court of Justice and the European Court of Human Rights in cases related to tax conflicts. The author emphasizes that the influence of international case law leads to a gradual change in domestic legal proceedings, given that the principles are considered not only as a source of law, but primarily as its content.

The author identifies the problems of legal support for the implementation of the rule of law principle in the tax system of Ukraine, in particular, they consist in the fact that certain components of the rule of law principle are reproduced in the articles of the Tax Code of Ukraine, but the rule of law principle is not directly enshrined in the general principles. There is no conceptual definition of the principle in the provisions of the current tax legislation.

The author proposes ways to improve the functioning of the tax system of Ukraine in the context of ensuring the implementation of the rule of law. Institutional mechanisms for ensuring and protecting the rule of law in the tax system of Ukraine have been improved.

Keywords: *tax relations, tax system, taxation system, principles of tax law, principle of rule of law, tax conflicts and disputes, protection of taxpayers' rights, tax policy, tax legislation, tax law, guarantees of legality, public financial activity.*

***

13. Самойленко І. М. Неідентифікаційні балістичні дослідження в кримінальному провадженні : дис. ... д-ра філософії : 081 / Ігор Миколайович Самойленко ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 245 с.

АНОТАЦІЯ

Вибір теми дослідження обумовлено її актуальністю для наук кримінально-правового циклу, судової експертології, експертної та правозастосовної практики. Дисертацію присвячено комплексному дослідженню теоретичних та практичних проблем діяльності експерта- баліста з проведення неідентифікаційних балістичних досліджень у кримінальному провадженні.

В роботі здійснено періодизацію на відповідні історичні етапи генези дослідження проблем проведення неідентифікаційних балістичних досліджень. Вказано на важливість для судової експертології періоду, пов’язаного з відокремленням в межах судово-балістичної експертизи самостійних досліджень неідентифікаційного характеру – експертизи ситуаційних обставин пострілу та діагностичних експертиз (70-80-ті рр. ХХ ст.), а також сучасного етапу неідентифікаційних досліджень зброї, патронів, слідів їх дії та обставин застосування.

Акцентовано увагу на тому, що в умовах сьогодення поява та активізація в обігу нових предметів озброєння, збільшення їх іноземних аналогів, дефіцит методичних праць та їх недосконалість, певна застарілість з огляду на сучасний стан розвитку науки і техніки вимагає комплексного підходу до вирішення діагностичних та ситуаційних завдань в рамках проведення балістичних досліджень, комплексних та комісійних експертиз.

Зазначається, що ситуаційні балістичні дослідження, як підвид судової балістики, проводяться з метою встановлення обставин застосування нарізної вогнепальної зброї та боєприпасів і вирішують завдання зі з’ясування обставин пострілу, визначення взаємного розташування стріляючого, і потерпілого (перешкоди), положення зброї в момент здійснення пострілу, аналізу дій осіб та їх наслідків тощо. Натомість, судово-балістична діагностика –

підвид судової балістики, пізнавальний процес експерта, заснований на розумових операціях класифікування та екстраполяції, методах тестування технічних систем, спрямований на встановлення природи, родових характеристик, технічного стану та властивостей вогнепальної зброї, патронів та слідів їх дії, формулювання на основі отриманих даних криміналістично значущих суджень про ці об'єкти, механізм та інші обставини вчинення кримінального правопорушення.

Наголошено, що за характером основних цілей балістичного експертного дослідження неідентифікаційні завдання спрямовані на встановлення обставин здійснення пострілу (ситуаційні) та пов'язані з розпізнаванням властивостей об'єктів, що досліджуються (діагностичні). Вирішуючи ситуаційні задання, експерт має справу з різними суперечливими моделями події, пов'язаної із застосуванням вогнепальної зброї та з урахуванням окремих об'єктивних елементів дає їм оцінку з метою вирішення завдань кримінального провадження. Діагностичні завдання за ступенем складності умовно розподілено на прості (діагностування властивостей та стану вогнепальної зброї, боєприпасів; дослідження властивостей та стану вогнепальної зброї, боєприпасів щодо їх відображення) і складні (дослідження механізмів, подій, процесів та дій), а також за причинно-наслідковими зв'язками – на прямі та зворотні. Визначено, що окремим випадком діагностичних завдань є класифікаційні завдання, які спрямовані на встановлення відповідності вогнепальної зброї, боєприпасів певним заздалегідь заданим характеристикам та віднесення їх на цій підставі до певного класу, роду, виду, системи, моделі.

Встановлено, що предмет неідентифікаційних судово-балістичних досліджень складає криміналістично значима інформація про подію злочину в цілому, закономірності відображення властивостей зброї, патронів та слідів їх дії, засоби та методи виявлення та використання такої інформації для встановлення на їх основі механізму та інших обставин учинення кримінального правопорушення. До об'єктів неідентифікаційних балістичних досліджень віднесено процесуально оформлені та / або використовувані для вирішення ситуаційних та діагностичних експертних

завдань матеріальні або матеріалізовані джерела інформації, що виражають криміналістично значущу інформацію про стрілецьку, газову ствольну зброю, конструктивно подібні до неї вироби небойового призначення, патрони до них, сліди дії названих видів зброї та виробів небойового призначення.

Звертається увага на те, що методологія сучасних неідентифікаційних балістичних досліджень – заснована на наукових засадах судової балістики, криміналістичної ситуалогії та діагностики, загальної теорії судової експертизи система положень, що визначає можливість встановлення події, пов'язаної із застосуванням вогнепальної зброї, діагностування природи, станів, властивостей і відношень використаної зброї при вчиненні кримінального правопорушення, патронів та слідів їх дії, закономірності виявлення властивостей та ознак об'єктів, а також сукупність методів та методик їх експертного дослідження.

Звернено увагу на те, що поряд з відомими методами неідентифікаційних балістичних досліджень слід активно використовувати спеціальні інструментальні та допоміжні методи – мікроскопічного, дифузно- контактного, інтроскопічного, профілометричного, спектрального аналізу, геометричного визначення тригонометричних функцій, моделювання та ін.

Звертається увага на те, що в системі експертних методик загальні методики діагностичних та ситуаційних судово-балістичних експертиз є видовими та визначають основні риси групи експертних ситуаційних методик та методик діагностування зброї, боєприпасів та слідів їх дії. Їх різновидами запропоновано вважати методики, що групуються за ознакою елементів предмета діагностичної та ситуаційної судово-балістичної експертизи, а зміст відповідає характеристикам типових методик.До діагностичних досліджень вогнепальної зброї віднесено: експертизу стану вогнепальної зброї; визначення напрямку та кількості пострілів; визначення виду та моделі зброї за боєприпасами і слідами пострілу. До ситуаційних досліджень вогнепальної зброї віднесено встановлення: дистанції пострілу, місця розташування стріляючого, наявності, локалізації та особливостей пошкоджень, завданих з вогнепальної зброї, кількості стріляючих, кількості та

черговості (послідовності) пострілів. Акценовано увагу на умовності такого поділу щодо окремих завдань.

Визначено що процес оцінки висновку судово-балістичних експертиз, в яких вирішуються діагностичні та ситуаційні завдання, включає в себе аналіз його юридичної (процесуального порядку підготовки, призначення та проведення експертизи) та фактичної (встановлення достовірності та наукової обґрунтованості фактичних даних, виявлених експертом, їх взаємозв'язку та відношення до події, що розслідується) сторони.

За результатами вивчення доктринальних джерел та емпіричного матеріалу визначено типові експертні помилки процесуального, гносеологічного та операційного (діяльнісного) характеру при проведенні неідентифікаційних балістичних досліджень, основними причинами яких є відсутність у експертів належного практичного досвіду та теоретичних знань, недооцінка вимог методик щодо дотримання всіх етапів дослідження об'єктів та їх послідовності, особистої відповідальності за результати своїх досліджень та ін.

Наведено аргументацію, що зменшенню виявлених та потенційних недоліків у діяльності експерта при проведенні неідентифікаційних балістичних досліджень сприятиме: використання методик при суворому та послідовному дотриманні всіх передбачених етапів дослідження об'єктів; належний оперативний відомчий контроль керівника експертної установи; запровадження спеціальної «програми» на основі узагальнення вивчених наглядових проваджень експертних судово-балістичних висновків, що передбачатиме розгорнуте та поглиблене вивчення змісту окремих досліджень, зокрема й неідентифікаційних, сприятиме підвищенню професійного рівня експертів у зазначеній сфері.

Проведене дослідження окремих затверджених та апробованих на практиці методик проведення експертних досліджень дозволило висловити авторське бачення законотворчих ініціатив щодо удосконалення окремих їх приписів. Зокрема, обгрунтовано внести змін до пункту 4.3. глави 4 Науково- методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджених наказом Міністерства

юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5, слід: «4.3. До основних діагностичних та ситуаційних завдань досліджень слідів зброї, слідів пострілу належать: ….» і даті по тексту. Оскільки окремі із завдань мають не лише ситуаційний, а й діагностичний характер.

Ключові слова: *вогнепальна зброя, судова балістика, неідентифікаційні дослідження, діагностика, ситуалогія, методика проведення експертизи, висновок експерта.*

SUMMARY

The choice of the research topic is due to its relevance for the sciences of the criminal law cycle, forensic expertise, expert and law enforcement practice. The dissertation is devoted to a comprehensive study of the theoretical and practical problems of the activity of a ballistics expert in conducting non-identifying ballistics research in criminal proceedings.

In the work, periodization is carried out into the relevant historical stages of the genesis of the study of the problems of conducting non-identification ballistic studies. The importance for forensic expertise of the period associated with the separation within the forensic ballistics' examination of independent studies of a non-identification nature – examination of the situational circumstances of the shot and diagnostic examinations (70-80s of the XX century), as well as the modern stage of non-identification research of weapons, is indicated. cartridges, traces of their action and circumstances of use.

Attention is focused on the fact that in today's conditions, the appearance and activation in circulation of new weapons, the increase in their foreign counterparts, the shortage of methodical works and their imperfection, a certain obsolescence in view of the current state of development of science and technology requires a comprehensive approach to solving diagnostic and situational tasks within the framework of conducting ballistic studies, complex and commission examinations.

It is noted that situational ballistic research as a subspecies of forensic ballistics is carried out in order to establish the circumstances of the use of rifled firearms and ammunition and solve the task of clarifying the circumstances of the shot, determining the relative

location of the shooter and the victim (obstacles), the position of the weapon at the time of the shot, analysis actions of persons and their consequences, etc. Instead, forensic ballistic diagnostics is a subspecies of forensic ballistics, an expert's cognitive process, based on mental operations of classification and extrapolation, methods of testing technical systems, aimed at establishing the nature, generic characteristics, technical condition and properties of firearms, cartridges and traces of their action, formulation on the basis of the received data, forensically significant judgments about these objects, the mechanism and other circumstances of the commission of a criminal offense.

It is emphasized that by the nature of the main goals of ballistic expert research, non-identification tasks are aimed at establishing the circumstances of the shooting (situational) and are related to the recognition of the properties of the objects under investigation (diagnostic). When solving situational tasks, the expert deals with various conflicting models of an event related to the use of firearms and, taking into account certain objective elements, gives them an assessment for the purpose of solving the tasks of criminal proceedings. Diagnostic tasks according to the degree of complexity are conditionally divided into simple (diagnosis of the properties and condition of firearms, ammunition; research of the properties and condition of firearms, ammunition in relation to their display) and complex (research of mechanisms, events, processes and actions), as well as by cause and effect connections – forward and reverse. It was determined that a special case of diagnostic tasks is classification tasks, which are aimed at establishing the compliance of firearms and ammunition with certain predetermined characteristics and assigning them on this basis to a certain class, genus, species, system, model.

It has been established that the subject of non-identification forensic ballistics research is forensically significant information about the event of the crime as a whole, the regularities of displaying the properties of weapons, cartridges and traces of their action, the means and methods of detecting and using such information to establish on their basis the mechanism and other circumstances of the commission of a criminal offense. Objects of non-identification ballistic

research include material or materialized sources of information that are procedurally processed and / or used to solve situational and diagnostic expert tasks, expressing forensically significant information about small arms, gas- barreled weapons, structurally similar non-combat products, cartridges for them, traces of action of the named types of weapons and non-combat products.

Attention is drawn to the fact that the methodology of modern non- identifying ballistics research is based on the scientific principles of forensic ballistics, forensic situationology and diagnostics, the general theory of forensic examination, a system of provisions that determines the possibility of establishing an event related to the use of firearms, diagnosing the nature, conditions, properties and relationships of weapons used in the commission of a criminal offense, cartridges and traces of their action, regularities of identifying properties and signs of objects, as well as a set of methods and techniques of their expert research.

Attention is drawn to the fact that along with known methods of non- identification ballistic research, special instrumental and auxiliary methods should be actively used - microscopic, diffuse-contact, introscopic, profilometric, spectral analysis, geometric determination of trigonometric functions, modeling, etc.

Attention is drawn to the fact that in the system of expert methods, the general methods of diagnostic and situational forensic ballistic examinations are types and determine the main features of the group of expert situational methods and methods of diagnosing weapons, ammunition and traces of their action. It is proposed to consider methods that are grouped according to the elements of the subject of diagnostic and situational forensic ballistic examination as their varieties, and the content corresponds to the characteristics of typical methods.

Diagnostic studies of firearms include: examination of the condition of firearms; determining the direction and number of shots; determination of the type and model of weapons by ammunition and gunshot traces. Situational studies of firearms include establishing: the distance of the shot, the location of the shooter, the presence, localization and characteristics of damage caused by firearms, the number of shooters, the number and sequence (sequence) of shots.

Emphasized attention to the conventions of such division in relation to individual tasks.

It was concluded that the process of evaluating the conclusion of forensic ballistics examinations, in which diagnostic and situational tasks are solved, includes an analysis of its legal (procedural order of preparation, appointment and conducting of the examination) and factual (establishment of the reliability and scientific validity of the factual data discovered by the expert, their relationship and relation to the event under investigation) parties.

Based on the results of the study of doctrinal sources and empirical material, typical expert errors of a procedural, epistemological, and operational (activity) nature were determined when conducting non-identification ballistic research, the main reasons for which are the lack of appropriate practical experience and theoretical knowledge among experts, an underestimation of the requirements of the methods regarding compliance with all stages of the research on objects and their sequence, personal responsibility for the results of one's research, etc.

It is argued that the reduction of identified and potential shortcomings in the activity of an expert during non-identification ballistic research will be facilitated by: the use of methods with strict and consistent observance of all the prescribed stages of object research; proper operational departmental control of the head of the expert institution; the introduction of a special "program" based on the generalization of the studied supervisory procedures of expert forensic ballistics conclusions, which will involve a detailed and in-depth study of the content of individual studies, including non-identifying ones, will contribute to increasing the professional level of experts in the specified field.

The conducted research of certain approved and tested in practice methods of conducting expert research allowed to express the author's vision of law-making initiatives regarding the improvement of their individual prescriptions. In particular, it is justified to make changes to clause 4.3. Chapter 4 of the Scientific and Methodological Recommendations on Preparation and Appointment of Forensic Examinations and Expert Studies, approved by the Order of the Ministry of Justice of Ukraine dated October 8, 1998 No. 53/5, reads as

follows: «4.3. The main diagnostic and situational tasks of research on traces of weapons and gunshots include: ...» and dates in the text. Since some of the tasks are not only situational, but also diagnostic in nature.

Keywords: *firearms, forensic ballistics, non-identification studies, diagnostics, situation, examination methodology, expert opinion.*

***

14. Селівон А. М. Витребування доказів у господарському процесі : дис. ... д-ра філософії : 081 / Артем Миколайович Селівон ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 180 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертацію присвячено дослідженню правового регулювання витребування доказів в господарському процесі, а також розробці на цій основі рекомендацій з удосконалення відповідних законодавчих положень і практики їх застосування.

У Розділі 1 «Теоретико-правові засади витребування доказів у господарському процесі», що присвячений дослідженню теоретико-правових основ витребування доказів як складової доказування у господарському процесі, досліджуються поняття витребування доказів, місце інституту витребування доказів в системі права, мета та принципи витребування доказів та аналізується історія розвитку правового забезпечення витребування доказів.

На підставі дослідження історичної ретроспективи розвитку правового забезпечення витребування доказів запропоновано його періодизацію, а саме:

1) античний період;

2) період звичаєвого права та давньофеодального судового процесу;

3) період литовсько-польської доби та козацтва;

4) судочинство в період перебування України у складі Російської імперії та на території Галичини;

5) господарський процес в період перебування України у складі СРСР;

6) сучасний період розвитку господарського процесу.

Автором з’ясовано, що господарське судочинство за час свого розвитку пройшло періоди, під час яких відбувався перехід від змагальної моделі судочинства до слідчої і навпаки, що відповідно викликало зміни ролей сторін процесу та суду у процесі доказування по справі і обумовлювало наявність чи відсутність прав суду на витребування доказів за власною ініціативою чи за клопотанням сторін.

На підставі зробленого дослідження було дано авторське визначення витребування доказів в господарському процесі.

Витребування доказів в господарському процесі – це дії осіб, що беруть участь у справі, та суду, що полягають у отриманні доказів та їхній фіксації для формування доказової бази, необхідної для вирішення господарської справи. Це дозволить підвищити якість правого регулювання, забезпечить єдине і однозначне застосування відповідних правових норм.

На підставі проведеного аналізу обґрунтовано науковий підхід до доказового права як підгалузі господарського процесуального права, а до витребування доказів, як до одного із інститутів цієї підгалузі. Також пропонується визначити інститут витребування доказів в господарському процесі як систему норм, які визначають підстави та порядок витребування доказів, способи витребування доказів та заходи процесуального примусу у разі процесуальних порушень такої процедури.

Автором аргументовано, що в сучасних умовах та з урахуванням закордонного досвіду не можна абсолютизувати принцип змагальності. Суд має залишатись активним учасником господарського процесу, спрямовувати та доповнювати доказову діяльність сторін.

Встановлено, що основна мета витребування доказів співпадає з метою доказування – це встановлення істини у господарській справі, а саме – фактів предмету доказування. Факультативною метою витребування доказів є сприяння суду сторонам в отриманні тих доказів, які мають істотне значення для зясування обставин справи і не можуть бути одержані відповідним учасником справи самостійно.

У Розділі 2 «Механізм витребування доказів у господарському процесі» автором досліджуються особливості правового механізму витребування доказів, правові підстави витребування доказів та правовідносини з витребування доказів у господарському процесі.

Автором розроблено власне визначення поняття «механізм витребування доказів», під яким розуміється система правових засобів, організованих у певній послідовності та спрямованих на отримання на вимогу сторін чи за ініціативою суду доказів та їхню фіксацію для формування доказової бази, необхідної для вирішення господарської справи на підставі принципів господарського процесу.

Враховуючи те, що структурно механізм витребування доказів є складовою механізму доказування, автором пропонується розглядати наступну його структуру:

1) норми господарського процесуального права;
2) процесуальні юридичні факти;
3) господарські процесуальні правовідносини.

Автор виокремлює наступні ознаки правовідносин з витребування доказів:

1) такі відносини є різновидом господарських процесуальних відносин;

2) базуються на нормах господарського процесуального права;

3) мають особливий суб'єктний склад: суд та інші учасники судового процесу;

4) об'єктом правовідносин із витребування доказів є результати дій учасників судового процесу;

5) змістом правовідносин з витребування доказів є юридичні права та обов'язки їх учасників (суб'єктів).

Автор доводить, що суб'єктами правовідносин з витребування доказів в господарському процесі є суд та інші учасники справи. Роль суду у забезпеченні швидкого та всебічного розгляду справи має бути активною, але, в той же час такою, що поважає рівні права сторін. Суд має право ініціювати витребування доказів за власною ініціативою, але коло таких ситуацій має бути чітко визначено в господарському процесуальному законодавстві.

У Розділі 3 «Процесуальні особливості витребування доказів у господарському процесі» проаналізовано витребування доказів в зарубіжних країнах та в міжнародному комерційному арбітражі, заходи процесуального примусу за порушення порядку витребування доказів та проблеми витребування доказів в господарському процесі і шляхи їх вирішення.

Вивчення закордонного досвіду доводить, що принципи змагальності і диспозитивності, які лежать в основі господарського процесу, не заважають суду брати активну участь у доказовій діяльності, у тому числі шляхом витребування необхідних доказів або шляхом задоволення клопотань сторін про витребування доказів. Наявність у суду повноважень щодо витребування доказів не замінює, а доповнює процесуальну діяльність із доказування осіб, які беруть участь у справі. За наявності розвинених процесуальних механізмів, що забезпечують послідовну реалізацію принципу змагальності, навіть часткове посилення ролі суду у господарському процесі не веде до порушення цього базового у господарському судочинстві принципу.

На підставі проведеного аналізу було підготовлено порівняльну таблицю витребування доказів як спосіб забезпечення доказів (ст.ст. 110-112 ГПК) та витребування доказів як окремої процесуальної дії (ст. ст. 81, 811 ГПК), де основною відмінною рисою, яка дозволяє розмежовувати ці правові механізми є підстави їх застосування. Витребування доказів, як спосіб забезпечення доказів застосовується, коли є припущення, що засіб доказування може бути втрачено, або збирання чи подання відповідних доказів стане згодом неможливим або утрудненим, тоді як витребування доказів як окрема процесуальна дія застосовується за неможливості отримати докази самостійно.

ГПК України не містить понять «господарська процесуальна відповідальність» чи «процесуальна відповідальність», але це виключає можливості існування в господарському процесі подібного явища. Процесуальні норми, як і будь-які правові норми, мають бути забезпечені можливістю застосування заходів державного примусу на випадок їх порушення. В ГПК України також відсутнє визначення відповідальності за порушення порядку витребування доказів у господарському процесі.

Дослідивши всі підходи до розуміння господарсько-процесуальної відповідальності, найбільш повним та точним визначенням відповідальності за порушення порядку витребування доказів у господарському процесі слід вважати такий: це передбачені санкціями господарсько-процесуальних норм несприятливі наслідки майнового чи організаційного характеру, яких сторона по справі зазнає у випадках як несумлінної поведінки, так і скоєного правопорушення, що спрямовані на утвердження законності та формування поважного ставлення до закону та суду і є інструментом здійснення завдань судочинства.

У ГПК України не врегульовано, чи зазначається в ухвалі про тимчасове вилучення доказів місце зберігання тимчасово вилучених доказів, та особи, на яких покладається відповідальність за їх збереження (державний виконавець чи суд), а також порядок повернення їх власнику. Також вважається необхідним передбачити повернення речових доказів та оригіналів письмових і електронних доказів особі, у якої вони були вилучені, без її клопотання.

З огляду на вищезазначене пропонується внести зміни до ч. 2 ст.134 ГПК України, виклавши її в наступній редакції:

«2. В ухвалі про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом зазначаються:

1) повне найменування (для юридичних осіб) або ім’я (прізвище, ім’я та по батькові) (для фізичних осіб) особи, в якої знаходиться доказ, її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштові індекси, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, номери засобів зв’язку та адреса електронної пошти, за наявності;

2) назва або опис письмового, речового чи електронного доказу;

3) підстави проведення його тимчасового вилучення;

4) кому доручається вилучення;

5) місце зберігання тимчасово вилучених доказів;

6) особи, на яких покладається відповідальність за збереження тимчасово вилучених доказів;

7) порядок повернення тимчасово вилучених доказів власнику.»

Ключові слова: *витребування доказів, господарська правова відповідальність, господарський процес, доказове право, доказування, забезпечення доказів, заходи процесуального примусу, міжнародний комерційний арбітраж, норма права, правовий механізм, правовий принцип, юридичний факт.*

SUMMARY

The dissertation is devoted to the study of the legal regulation of the discovery of evidence in commercial proceedings, as well as the development of recommendations for improving the relevant legislative provisions and practice of their application.

In Chapter 1 "Theoretical and Legal Foundations of Discovery of Evidence in Commercial Proceedings", which is devoted to the study of the theoretical and legal foundations of discovery of evidence as a component of proof in commercial proceedings, the author examines the concept of discovery of evidence, the place of the institution of discovery of evidence in the system of law, the purpose and principles of discovery of evidence, and analyses the history of development of legal support for discovery of evidence.

Based on the study of the historical retrospective of the development of legal support for the discovery of evidence, the author proposes its periodisation, namely:

1) the ancient period;

2) the period of customary law and ancient feudal court proceedings

3) the period of the Lithuanian-Polish period and the Cossacks;

4) court proceedings during the period when Ukraine was part of the Russian Empire and in Galicia;

5) economic proceedings during the period when Ukraine was part of the USSR;

6) the modern period of development of the economic process.

The author finds out that in different periods of development of economic proceedings in modern Ukraine, there have been transitions from the adversarial model to the investigative model and vice versa, which accordingly caused changes in the roles of the parties to the proceedings and the court in the process of proving a case and determined the presence or absence of the court's right to request evidence on its own initiative or at the request of the parties.

Based on the study, the author gives the author's own definition of discovery of evidence in economic proceedings.

The discovery of evidence in economic proceedings is the actions of persons involved in a case and the court which are aimed at obtaining evidence and recording it to form the evidence base necessary for resolving an economic case. This will improve the quality of legal regulation and ensure uniform and unambiguous application of the relevant legal provisions.

Based on the analysis, the author substantiates a scientific approach to evidence law as a sub-branch of economic procedure law, and to the discovery of evidence as one of the institutes of this sub-branch. The author also proposes to define the institute of discovery of evidence in economic proceedings as a system of rules which determine the grounds and procedure for discovery of evidence, methods of discovery of evidence and measures of procedural coercion in case of procedural violations of such procedure.

The author argues that in modern conditions and with due regard to foreign experience, the adversarial principle cannot be absolutised. The court should remain an active participant in the economic process, direct and supplement the evidentiary activities of the parties.

The author establishes that the primary purpose of discovery of evidence coincides with the purpose of proof - it is to establish the truth in a commercial case, namely, the facts of the subject matter of proof. The optional purpose of discovery is to assist the court in obtaining evidence which is relevant to establishing the circumstances of the case and which cannot be obtained by the relevant party to the case independently.

In Section 2 "The Mechanism for Recovering Evidence in Commercial Proceedings", the author examines the peculiarities of the legal mechanism for recovering evidence, the legal grounds for recovering evidence and legal relations related to the recovery of evidence in commercial proceedings.

The author has developed his own definition of the concept of "mechanism of discovery of evidence", which is understood as a system of legal means organised in a certain sequence and aimed at obtaining evidence at the request of the parties or at the initiative of

the court and recording it to form the evidence base necessary for resolving an economic case on the basis of the principles of economic procedure.

Taking into account that structurally, the mechanism of discovery of evidence is a component of the mechanism of proof, the author proposes to consider the following structure:

1) rules of economic procedural law;
2) procedural legal facts;
3) economic procedural legal relations.

The author distinguishes the following features of legal relations for the discovery of evidence:

1) such relations are a type of economic procedural relations;
2) are based on the rules of economic procedure law;
3) they have a special subject composition: the court and other participants of the court proceedings;
4) the object of legal relations for the discovery of evidence is the results of actions of the parties to the court proceedings;
5) the content of legal relations for the discovery of evidence, as well as any other legal relations, is the legal rights and obligations of their participants (subjects).

The author proves that the subjects of legal relations for the discovery of evidence in commercial proceedings are the court and other parties to the case. The role of the court in ensuring a prompt and comprehensive consideration of a case should be active, but at the same time respectful of the equal rights of the parties. The court has the right to initiate the discovery of evidence on its own initiative, but the range of such situations should be clearly defined in the commercial procedure legislation.

Section 3, "Procedural Peculiarities of Discovery of Evidence in Commercial Proceedings", analyses discovery of evidence in foreign countries and in international commercial arbitration, measures of procedural coercion for violation of the procedure for discovery of evidence, and problems of discovery of evidence in commercial proceedings and ways to solve them.

A study of foreign experience shows that the principles of adversarial and dispositive nature underlying commercial proceedings do not prevent the court from taking an active part in the evidentiary

process, including by requesting the necessary evidence or satisfying the parties' requests for evidence. The court's power to order evidence does not replace but rather complements, the procedural activities of the persons involved in the case. If procedural mechanisms are developed to ensure the consistent implementation of the adversarial principle, even a partial strengthening of the role of the court in commercial proceedings does not lead to a violation of this fundamental principle in commercial proceedings.

Based on the analysis, the author prepared a comparative table of discovery of evidence as a means of securing evidence (the Articles 110-112 of the Commercial Procedure Code of Ukraine) and discovery of evidence as a separate procedural action (the Articles 81, 811 of the Commercial Procedure Code of Ukraine), where the main distinguishing feature that allows distinguishing between these legal mechanisms is the grounds for their application. Discovery as a means of securing evidence is applied when there is an assumption that the means of proof may be lost or that the collection or submission of relevant evidence will become impossible or difficult in the future, while discovery as a separate procedural action is applied when it is impossible to obtain evidence on its own.

The Commercial Procedural Code of Ukraine does not contain the concepts of "commercial procedural liability" or "procedural responsibility", but this excludes the possibility of such a phenomenon in commercial proceedings. Procedural rules, like any other legal norms, should be provided with the possibility of applying state coercive measures in case of their violation. The Commercial Procedural Code of Ukraine also lacks a definition of liability for violation of the procedure for obtaining evidence in commercial proceedings.

Having examined all the approaches and understandings of economic procedure liability, the most complete and accurate definition of liability for violation of the procedure for obtaining evidence in economic proceedings is as follows: these are adverse property or organisational consequences provided for by the sanctions of economic procedure rules which a party to a case suffers in cases of both dishonest behaviour and a committed offence, and which are aimed at establishing the rule of law and fostering respect for the law and court and is a tool for fulfilling the tasks of the judicial system.

The Commercial Procedural Code of Ukraine does not regulate whether the decision on temporary seizure of evidence shall specify the place of storage of the temporarily seized evidence, the persons responsible for its storage (bailiff or court), as well as the procedure for returning it to the owner. It is also considered necessary to provide for the return of material evidence and originals of written and electronic evidence to the person from whom they were seized without his or her request.

Taking into account everything mentioned above, it is proposed to amend part 2 of the Article 134 of the Commercial Procedural Code of Ukraine, setting it out in the following wording:

"2. The decision on temporary seizure of evidence for examination by the court shall specify:

1) full name (for legal entities) or name (surname, name and patronymic) (for individuals) of the person in possession of the evidence, its location (for legal entities) or place of residence or stay (for individuals), postal codes, identification code of the legal entity in the Unified State Register of Enterprises and Organisations of Ukraine, communication numbers and e-mail address, if any;

2) name or description of the written, material or electronic evidence;

3) grounds for its temporary seizure;

4) to whom the seizure is entrusted;

5) place of storage of temporarily seized evidence;

6) persons responsible for the storage of temporarily seized evidence;

7) the procedure for returning temporarily seized evidence to the owner."

Keywords: *discovery of evidence, commercial legal liability, commercial procedure, evidentiary law, proof, provision of evidence, measures of procedural coercion, international commercial arbitration, rule of law, legal mechanism, legal principle, legal fact.*

***

15. Солдусова А. В. Правове забезпечення альтернативних систем оподаткування юридичних осіб : дис. ... д-ра філософії : 081 / Аліна Вікторівна Солдусова ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 195 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень правового забезпечення альтернативних систем оподаткування юридичних осіб. Розкривши у вступі дисертаційної праці актуальність теми та її значимість для дослідження з позицій фінансового права, авторкою, у першому розділі, присвяченому дослідженню загальнотеоретичних питань, розглянуто сутність інституту альтернативного оподаткування як наукової категорії із позиції правового забезпечення податкових відносин юридичних осіб. Авторкою зазначається, що однією із головних ознак альтернативності системи оподаткування є вільний вибір її платником податків. Саме можливість самостійно обирати ту чи іншу систему оподаткування за власним вибором, на сій розсуд є ознакою альтернативної системи оподаткування. Альтернативні системи оподаткування не розглядаються як інструмент зниження податкового навантаження платників податків. Вони не є системою обмежень у вільному виборі системи оподаткування, а слугують стимулом задля забезпечення того чи іншого кінцевого результату, зокрема яким є самостійний, вільний, альтернативний вибір системи оподаткування. У роботі виділено та обґрунтовано ознаки альтернативних систем оподаткування, зокрема: альтернативні системи оподаткування це дієвий механізм забезпечення стабільності податкових правовідносин; альтернативні системи оподаткування є елементом демократичних державницьких відносин, при якій фіскальна складова держави компенсується добровільним вибором платника податків щодо системи податкових правовідносин; платнику податків надається право щодосамостійного вибору системи оподаткування в залежності від виду діяльності, сфери діяльності, умов здійснення діяльності; для застосування альтернативних видів системи оподаткування платник податків

повинен виконати певні умови та відповідати зазначеним у вибраній системі оподаткування вимогам; альтернативні системи оподаткування відмінні від поняття податкові пільги, так як створюють замкнуту, цілісну систему оподаткування при якій повністю враховані всі особливості податкових правовідносин. Визначено ризики застосування альтернативних систем оподаткування задля зниження податкового навантаження: по-перше, зниження податкового навантаження для окремих платників податків створює анти конкурентне середовище яке може призвести до критичних, конфліктних ситуацій; по-друге, можливість мінімізувати сплату податків та обов'язкових платежів призводить до можливості легалізації злочинних намірів ухилення від сплати податків, через створення певних умов, та застосування правових механізмів, які призводять до можливості вибору альтернативних систем оподаткування; по-третє, державний бюджет недоотримає належних надходжень для забезпечення виконання необхідних соціальних, економічних та інших державних програм.

Розглянувши доктринальні підходи до формування визначення дефініції альтернативні системи оподаткування здобувачка дійшла висновку що поняття альтернативні системи оподаткування - це нормативно визначена система податкових правовідносин, яку платник податків самостійно обирає задля найбільш ефективного ведення підприємницької діяльності, при цьому забезпечивши виконання нормативно визначених умов, які передбачені чинним законодавством для певного виду діяльності, для окремих галузей, для окремих територій тощо, за яких стає можливим застосовувати обрану систему податкових правовідносин.

У другому розділі роботи авторкою досліджуються особливості правового забезпечення застосування альтернативних систем оподаткування юридичних осіб. Дослідивши спрощену систему оподаткування, обліку та звітності як альтернативу податку на прибуток підприємств зазначається, що саме із запровадженням спрощеної системи оподаткування почали реально говорити про можливість застосування альтернативних систем оподаткування, що виражалось в можливості вільного вибору умов податкових правовідносин. Правове регулювання оподаткування актуальних

сьогодні індустріальних парків можна розглядати як локальну, комплексну альтернативу оподаткуванню податком на прибуток підприємств оскільки вміщує в себе елементи подібні до спрощеної системи оподаткування, податку на виведений капітал, і ВЕЗ, але при цьому залишає вимоги до здійснення необхідних облікових та звітних процедур щодо податку на прибуток підприємств, ПДВ та інших податків.

Встановлено, що запровадженні особливі лояльні умови дали поштовх для розвитку як підприємницької складової суспільних відносин, так і адміністративно державної сфери в ІТ-відносинах. Розвиток діджиталізації суспільних відносин, державних послуг, розвиток комплексу адміністративних послуг через державний інформаційний портал Дія» - це та невелика частина позитивних результатів запроваджених у 2012 році спеціальних умов ведення економічної підприємницької діяльності в окремій сфері. Перехід на спеціальну (альтернативну) систему оподаткування не є імперативної нормою, а є виключним правом платника податків. Лише платник податків визначає для себе залишатись на загальній системі оподаткування чи переходити на альтернативну, для ІТ-сфери встановлена особлива, альтернативна система оподаткування, яка дістала назву «Дія Сіті».

Запропоновано під поняттям «альтернативні системи оподаткування у сільському господарстві» розуміти особливий різновид спеціальних організаційно-податкових режимів сприяння певним групам платників податків зайнятим сільським господарством (як юридичним так і фізичним особам) у межах загального механізму оподаткування, під яким розуміється встановлення податковим законодавством спеціальних умов стягування однієї чи кількох податків, що стосуються окремих категорій платників податків чи певних територій. На основі аналізу альтернативних систем оподаткування в сільському господарстві зроблено висновок, що податковий вплив на сільськогосподарське виробництво є одним з найважливіших методів опосередкованого регулювання цін на макрорівні. Це надає підставу вважати, що вдосконалення системи оподаткування сільськогосподарських товаровиробників повинно здійснюватися державою з урахуванням специфіки реалізації

регулюючої функції податків. У цьому контексті показник податкового навантаження на платника податків є мірником ступеня впливу регулюючої функції податків.

У третьому розділі дисертанткою запропоновано напрями удосконалення правового забезпечення альтернативних систем оподаткування юридичних осіб. Аналіз концептуальних підходів щодо запровадження податку на виведений капітал, який запропоновано в різних законопроектах чи наукових дослідженнях показує однозначну перспективність такого напряму податкових відносин в Україні. Наголошено на тому, що загальна заміна одного податку іншим може призвести до тимчасових, разових збільшень надходжень або навпаки – до різкого зниження (це залежить від визначеного процесуальних податкових правовідносин адміністрування такого податку). Звернуто увагу, що не всі платники готові до такого переходу, не всі платники підтримують таку заміну та не для всіх платників введення нового податку на виведений капітал буде економічно вигідним та запропоновано компроміс, при якому зможуть існувати обидва податки – податок на прибуток підприємств та податок на виведений капітал. При цьому альтернативному виборі систем податкових правовідносин можуть застосовуватись певні специфічні умови застосування того чи іншого податку.

Запропоновано після перемоги та закінчення воєнного стану для забезпечення нормальних, високоморальних правовідносин між податковими органами та платниками податків необхідно додати норму в податкове законодавство про оптимальні, розумні строки відновлення спроможності виконання своїх конституційних зобов'язань платниками податків за визначеною податковою системою. Про що буде повідомлений встановлений податковий орган, який буде в подальшому здійснювати надання адміністративно-податкових послуг платнику податків.

Ключові слова: *альтернативні системи оподаткування, податки, податкове законодавство, суб'єкти податкових правовідносин, платники податків, податкові органи, антикризове оподаткування, податок на прибуток підприємств, податок на виведений капітал, податкова відповідальність, контролюючий*

орган, резидент, нерезидент, непрямі податки, податкова політика, оподаткування суб'єктів малого підприємництва, вдосконалення податкових ставок.

SUMMARY

The dissertation is one of the first Ukrainian complex studies of legal support of legal entities' alternative taxation systems. Having revealed in the introduction of the dissertation the relevance of the topic and its significance for research from the standpoint of financial law, the author devoted the first chapter to the study of general theoretical issues, considered the essence of the institute of alternative taxation as a scientific category from the standpoint of legal support of legal entities' tax relations. The author notes that one of the main signs of the alternative taxation system is the free choice of the taxation system by taxpayer. It is the ability to independently choose between available taxation systems and that is a definite sign of an alternative taxation system. Alternative taxation systems are not considered as a tool to reduce the tax burden of taxpayers. They are not a system of restrictions in the free choice of the taxation system but serve as stimulus to ensure one or another final result, in particular, which is an independent, free, alternative choice of the taxation system. The dissertation highlights and substantiates the features of alternative taxation systems, in particular: alternative taxation systems are an effective mechanism for ensuring the stability of tax legal relations; alternative taxation systems are an element of democratic state relations, in which the fiscal component of the state is compensated by the voluntary choice of the taxpayer regarding the system of tax relations; the taxpayer is given the right to independently choose the taxation system depending on the type of activity, field of activity, conditions of activity; to apply for alternative types of taxation system, the taxpayer must fulfill certain conditions and meet the requirements specified by the chosen taxation system; alternative taxation systems differ from the concept of tax benefits, as they create a closed, integrated taxation system in which all features of tax legal relations are fully taken into account. The risks of using alternative taxation systems to reduce the tax burden are identified: firstly, reducing the tax burden for individual taxpayers creates an anti-competitive

environment that can lead to critical, conflict situations; secondly, the possibility of minimizing the taxes and mandatory payments leads to the possibility of legalizing criminal intentions of tax evasion through the creation of certain conditions, and the application of legal mechanisms that lead to the possibility of choosing alternative taxation systems; thirdly, the state budget will not receive adequate revenues to ensure the implementation of the necessary social, economic and other state programs.

Having analyzed doctrinal approaches to the formation of the definition of alternative taxation systems, the author concluded that the concept of alternative taxation systems is a normatively defined system of tax relations, which is independently chosen by the taxpayer for the most effective conduct of business activities, while ensuring the fulfillment of normatively defined conditions for a certain type of activity, for certain industries, for certain territories, etc., for which it becomes possible to apply the chosen system of tax legal relations.

In the second chapter of the dissertation, the peculiarities of legal support for the usage of alternative taxation systems by legal entities are investigated. Having studied the simplified system of taxation, accounting and reporting as an alternative to corporate income tax, it is noted that with the introduction of the simplified taxation system started the real talk about the possibility of applying alternative taxation systems, which was expressed in the possibility of freely choosing the terms of tax relations. The legal regulation of the taxation of relevant industrial parks can be considered as a local, complex alternative to the corporate income tax taxation system, as it includes elements similar to the simplified taxation system, the tax on the withdrawn capital, and the VAT, but at the same time keeps the requirements for the necessary accounting and reporting procedures regarding corporate income tax, VAT and other taxes.

Found that the introduced special loyal conditions gave an impulse to the development of both the entrepreneurial component of public relations and the administrative state sphere in IT relations. The development of digitalization of public relations and state services, development of an administrative services system through the state information portal “Diia” is a small part of the positive results of the

special conditions for conducting economic entrepreneurial activity in a separate economic field introduced in 2012. Switching to a special (alternative) taxation system is not a mandatory norm but is the exclusive right of the taxpayer. Only the taxpayer determines for himself whether to remain on the general taxation system or to switch to a special, alternative taxation system that has been established for the IT sector, which has received the name "Diia.City".

It is suggested that the concept "alternative taxation systems in agriculture" should be understood as a special type of special organizational and tax regimes of assistance to certain groups of taxpayers engaged in agriculture (both legal entities and individuals) within the general taxation mechanism, which is understood as the establishment of special collection conditions by tax legislation for one or more taxes relating to certain categories of taxpayers or certain territories. Based on the analysis of alternative taxation systems in agriculture, it was concluded that the tax impact on agricultural production is one of the most important methods of indirect price regulation at the macro level. This gives reason to believe that the improvement of the taxation system of agricultural producers should be carried out by the state, considering the specifics of the regulatory function of taxes. In this context, the indicator of the tax burden on the taxpayer is a measure of the regulatory function of taxes influence.

In the third chapter the author offered directions for improving the legal provision of alternative taxation systems. An analysis of conceptual approaches to the introduction of a tax on withdrawn capital, which is proposed in various draft laws and scientific studies, shows the great perspective of these tax relations in Ukraine. It is emphasized that the general replacement of one tax with another can lead to temporary, one-time increase in revenues or, on the contrary, to a sharp decrease (it depends on the determined procedures of such tax administration). It is pointed out that not all taxpayers are ready for such transition, not all taxpayers support such replacement, and not all taxpayers will find it economically beneficial to introduce a new tax on withdrawn capital, and a compromise is proposed: both taxes can exist - a tax on corporate income and a tax on withdrawn capital. With this alternative choice of systems of tax legal relations, certain specific conditions of application on one of two taxes may be applied.

It is proposed that after the victory and the end of martial law, in order to ensure normal, highly moral legal relations between tax authorities and taxpayers, it is necessary to add a norm to the tax legislation on the optimal, reasonable terms for the restoration of the ability of taxpayers to fulfill their constitutional obligations under the specified tax system. The established tax authority, which will in the future provide administrative and tax services to the taxpayer, also will be reported about that.

Keywords: *alternative taxation systems, taxes, tax legislation, subjects of tax legal relations, taxpayers, tax authorities, anti-crisis taxation, corporate income tax, tax on withdrawn capital, tax liability, supervisory authority, resident, non- resident, indirect taxes, tax policy, taxation of small business entities, improvement of tax rates.*

***

16. Христич І. П. Пенітенціарна пробація та її роль у запобіганні рецидивної злочинності : дис. ... д-ра філософії : 081 / Ірина Петрівна Христич ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 208 с.

АНОТАЦІЯ

У дисертації подано розв’язання проблем пенітенціарної пробації та її ролі у запобіганні рецидивної злочинності та обґрунтовується підвищена суспільна небезпека рецидиву яку надає латентність, оскільки особи які відбули терміни увязнення стають більш обізнаними та обережними.

У першому розділі досліджено історичні періоди становлення пенітенціарної пробації та проаналізовано розвиток кримінально-виконавчої політики держави щодо ролі пенітенціарної пробації.

Вказується, що було великою перемогою прийняття ЗУ «Про пробацію в Україні» у 2015 році, щодо впровадження основних положень пробації та подальшого розвитку цього інституту в цілому. Хоча вищевказаний законодавчий акт не вирішує усі і нині існуючі проблемні питання, які виникали і виникають під час становлення та розвитку цього напрямку. Але, все частіше у

суспільстві піднімаються дискусійні питання щодо відповідної ролі пробації, органів місцевого самоврядування та благодійних організацій. Що згодом призводить до створення служби пробації в Україні.

Проаналізовано суспільно небезпечні прояви та наслідки рецидивної злочинності які потребують розроблення та застосування нових ефективних засобів запобігання таким кримінальним правопорушенням. Вказується, що напрям з діяльності гуманізації покарань та подальший розвиток інституту пробації у нашій державі можуть, за своїм потенціалом, забезпечити позитивні результати запобігання рецидиву. Тож, пенітенціарна пробація та її роль у запобіганні рецидивної злочинності потребує наукового та практичного дослідження. Розробки та впровадження ефективних засад запобігання рецидивної злочинності та визначити роль пенітенціарної пробації у цій сфері.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у наступних отриманих результатах. Дана наукова дисертаційна робота є однією з перших в Україні комплексним кримінологічним дослідженням щодо пенітенціарної пробації та її ролі у запобіганні рецидивної злочинності, в якому науково обгрунтовано та запропоновано шляхи удосконалення механізмів запобігання; у роботі сформульовано, науково обґрунтовано сучасні положення та висновки, які є новими у концептуальному розумінні та є важливими як для науки кримінології, так і для правничої діяльності.

Сформульовано авторське визначення «механізми запобігання рецидивної злочинності» як систама заходів, що включає в себе сукупність методів спрямованих на забезпечення контролю рецидивної злочинності з боку суспільства.

Обгрунтовано необхідність введення в штат органів пробації посади інструктора з соціокультурної діяльності. Ннадано визначення інструктора з соціокультурної діяльності як фахівця що допомагає у ресоціалізації осіб які знаходяться на обліку органів пробації, інструктує, як правильно організувати соціокультурну діяльність дозвілля, у побуті, у працевлаштуванні або започаткуванні власної справи, іншої правомірної діяльності.

Запропоновано доповнити КК України ст.395-1 «Порушення вимог пробації» наступного змісту: Порушення наглядових та соціально-виховних заходів «засудженими особами до покарань не пов'язаних з позбавленням волі: позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, осіб, яким покарання у виді обмеження волі; позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт; осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років», що застосовані за рішенням суду та відповідно до закону «Про пробацію в Україні» - «карається арештом на строк до шести місяців або позбавленням волі на строк до двох років».

Встановлено, що взаємодія органів пробації з громадськими організаціями передбачає необхідність впровадження сучасних, ефективних напрямів щодо запобігання рецидивній злочинності, що в подальшому можуть увійти у систему механізмів запобігання рецидивній злочинності. Виокремлення напрямів взаємодії ґрунтується на основі проведеного під час дослідження окремих праць, присвячених актуальним проблемам взаємодії органів пробації з громадськими організаціями у запобіганні рецидивній злочинності в Україні.

Констатовано, що роль пенітенціарної пробації значно підвищиться та набуде ефективності у своїй діяльності при посиленні взаємодії із громадськими організаціями у тому числі і міжнародними у запобіганні рецидивній злочинності, оскільки саме особи, що були раніше засуджені характеризується чутливою психікою та схильністю до негативного сприйняття будь яких змін у суспільстві.

Удосконалено наукове розуміння правової природи взаємодії органів пенітенціарної пробації з громадськими організаціями соціокультурного спрямування у запобіганні рецидивній злочинності, що має у своїй складовій юридичну характеристику певних відносин, які виникають у даній співпраці.

Акцентується увага на тому, що структура рецидивної злочинності є дещо відмінною від структури загальної злочинності, зокрема переважають кримінальні правопорушення які носять корисливий та насильницький характер. Зазначено, що коєфіцієнти питомої ваги рецидивної злочинності у загальній злочинності не показують реальної ситуації стану і стану суспільної небезпеки цього негативного прояву, що пояснюється, зокрема високою мірою латентності та вчиненням наступного кримінального правопорушення.

З'ясовано, що сучасна рецидивна злочинність потребує нових ефективних засобів запобігання які необхідно впроваджувати з урахуванням міжнародної практики та європейських стандартів.

Визначено діяльність громадських організацій соціокультурного спрямування у співпраці з органами пенітенціарної пробації, як сучасна потреба суспільства, що інтегрує, регулює комунікативні функції освітньо-культурного спрямування і має забезпечувати гармонійне включення особи, яка перебуває у конфлікті із законом в соціальне середовище повноцінним членом окремого мікросуспільства, де певною мірою регламентовано правила поводження, визначені обов'язки відповідно до статуса та, своєю чергою, позитивно впливає на виправлення винної особи.

Акцентовано, що діяльність громадських організацій соціально-культурного спрямування можна розглядати як діяльність запобігання рецидивній злочинності, а співпрацю органів пробації з громадськими організаціями соціально-культурного спрямування як ефективне забезпечення запобігання рецидивній злочинності яка відповідає міжнародним стандартам такого забезпечення. Зазначено, що така співпраця є успішною поряд з традиційними заходами запобігання правоохоронних органів у запобіганні рецидивній злочинності в Україні.

Визначено, що у відповідності з Національною стратегією щодо сприяння розвитку сучасного громадянського суспільства в Україні на 2016 - 2020 роки, Національній стратегії реформування в Україні системи юстиції на період до 2023 року та Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, одним

із шляхів покращення практичної діяльності пенітенціарної пробації є залучення широкого кола громадськості. Це сприятиме заохочуванню осіб які вчинили рецидив та їх найближчого оточення до встановлення конструктивних зв'язків та більш широких позитивних, правомірних контактів із суспільством через консультації та інші форми взаємодії, відповідно до своїх можливостей та з урахуванням соціокультурних потреб осіб які потребують ресоціалізації.

Зазначено, що в Україні до початку війни з РФ, уповноваженими органами з питань пенітенціарної пробації найбільше укладали Меморандуми про двосторонню співпрацю із Центрами зайнятості населення, Центрами надання допомоги з павових питань, медичними та соцреабілітаційними центрами закладами які надають допомогу у першочергових питаннях. Поряд з тим вказується, що існують безліч проблем під час такої співпраці, які могли б забезпечити громадські організації соціально-культурного спрямування без яких вирішення першочергових питань втрачають сенс. Зокрема, вказано, що такі організації можуть залучати до своєї діяльності на волонтерських засадах фахівців різних галузей: митців, науковців, психологів, менеджерів бізнесу, майстрів народної творчості, які сприятимуть розвитку особі та налагоджуванні комунікативних зв'язків з соціумом.

Під час дослідження було з'ясовано, що основними детермінантами, які чинять перешкоду співпраці уповноважених органів з питань пенітенціарної пробації з громадськими організаціями в Україні щодо забезпечення заходів запобігання рецидивній злочинності незначне правове регулювання. Ними можуть бути як відсутність спеціального загальнодержавного нормативноправового акту, який регулював би взаємодію органів пенітенціарної пробації з громадськими організаціями так і неукомплектованість штатної структури уповноважених органів з питань пенітенціарної пробації посадою інструктора з соціокультурної діяльності, відсутність державної системи курсів навчання за даним спрямуванням та положення з рекомендаціями щодо специфіки роботи з засудженими для працівників уповноважених органів з питань

пенітенціарної пробації та представників громадських організацій соціально культурного спрямування; незначний досвід роботи працівників уповноважених органів з питань пенітенціарної пробації, відсутність державного фінансування діяльності громадських організацій, пов'язаної з пенітенціарною пробацією; відсутність у кримінально-виконавчій політиці вектора соціокультурної співпраці з громадськістю з метою залучення якомога більшої кількості суб'єктів такої співпраці; відсутність соціально-культурного впливу на мікросередовище суб'єктів пенітенціарної пробації та найближче оточення щодо підвищення їхньої мотивації залучення до участі із реалізації програм з реабілітації та індивідуальних програм стосовно кожного окремого суб'єкта пробації.

Ключові слова: *злочинність, запобігання, рецидив, пенітенціарна пробація, злочин, кримінальне правопорушення, суб'єкти пробації, кримінальні проступки, гуманізація покарань, правосуддя, волонтерська діяльність, кримінально-виконавча система, законодавець, запобігання злочинності.*

SUMMARY

The dissertation provides a solution to the problems of penitentiary probation and its role in preventing recidivism and substantiates the increased social danger of recidivism that latency provides, as persons who have served prison terms become more aware and cautious.

The first chapter examines the historical periods of the formation of penitentiary probation and analyzes the development of the state's criminal-executive policy regarding the role of penitentiary probation.

It is indicated that this was a great victory in the field of implementation of the main provisions of probation and further improvement of this institute. At the same time, the law did not solve all existing problematic issues that arose during the application of probation. But, more and more often, debatable issues are raised in society regarding the appropriate role of probation, local self-government bodies, and charitable organizations. Which eventually leads to the creation of the probation service in Ukraine.

The socially dangerous manifestations and consequences of recidivism, which require the development and application of new

effective means of preventing such criminal offenses, are analyzed. It is indicated that the humanization of punishments and the creation of the institution of probation in Ukraine can, according to their potential, provide positive results in the prevention of recidivism. Therefore, penitentiary probation and its role in preventing recidivism needs scientific and practical research. Development and implementation of effective guidelines for the prevention of recidivism and to determine the role of penitentiary probation in this area.

The scientific novelty of the dissertation research consists in the following obtained results. The dissertation is one of the first comprehensive criminological studies in Ukraine regarding penitentiary probation and its role in the prevention of recidivism, in which ways of improving prevention mechanisms are scientifically substantiated and proposed, a number of provisions and conclusions, conceptually new and important for criminological science, are formulated and substantiated. as well as law enforcement practice.

The author's definition of "mechanisms for the prevention of recidivism" is formulated as a system of measures that includes a set of methods aimed at ensuring the control of recidivism on the part of society.

The need to introduce the position of instructor in socio-cultural activities into the staff of probation bodies is substantiated. The definition of a socio-cultural activity instructor is provided as a specialist who helps in the resocialization of persons who are on the records of probation authorities, instructs how to properly organize socio-cultural activities in leisure time, in everyday life, in employment or starting one's own business, other legitimate activities.

It is proposed to supplement article 395-1 of the Criminal Code of Ukraine "Violation of probation requirements" with the following content: Violation of supervisory and social-educational measures by persons sentenced to punishments in the form of deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities, public works, correctional works, persons who are punished in types of restriction of liberty or deprivation of liberty for a certain period were replaced by punishment in the form of community service or

correctional work, persons exempted from serving a probationary sentence, pregnant women and women with children under the age of three, exempted from serving a sentence, applied by court decision and according to the Law "On Probation in Ukraine" - is punishable by arrest for a term of up to six months or imprisonment for a term of up to two years. It has been established that the interaction of probation authorities with public organizations is due to the urgent need to implement new effective directions for the prevention of recidivism, which in the future can be included in the system of mechanisms for the prevention of recidivism. On the basis of the analysis of the works carried out during the research, dedicated to certain problems of interaction between probation authorities and public organizations in the prevention of recidivism in Ukraine, the directions of such interaction are singled out.

It has been established that the role of penitentiary probation will significantly increase and become more effective in its activities with the strengthening of cooperation with public organizations, including international ones, in the prevention of recidivism, since it is the persons who were previously convicted who are characterized by a sensitive psyche and a tendency to negatively perceive any changes in society.

The scientific understanding of the legal nature of the interaction of penitentiary probation bodies with public organizations of a socio-cultural direction in the prevention of recidivism, which includes the legal characteristics of relations that arise in this cooperation, has been improved.

Attention is focused on the fact that the structure of recidivism is somewhat different from the structure of general crime, in particular, criminal offenses of a selfish and violent nature prevail. It is noted that the coefficients of the specific weight of recidivism in general crime do not show the real situation of the scale and social danger of this negative phenomenon, which is explained, in particular, by high latency and the commission of repeated criminal offenses.

It was found that modern recidivism requires new effective means of prevention, which must be implemented taking into account international practice and European standards.

The activity of public organizations of a socio-cultural direction in cooperation with penitentiary probation bodies is defined as a modern need of society that integrates, regulates communicative functions of the educational and cultural direction and should ensure the harmonious inclusion of a person who is in conflict with the law in the social environment as a full-fledged member of this environment, in which has clearly regulated rules of conduct, defined role responsibilities and, in turn, has a positive effect on the correction of the guilty person.

It is emphasized that the activities of public organizations of a social and cultural direction can be considered as an activity to prevent recidivism, and the cooperation of probation authorities with public organizations of a social and cultural direction as an effective provision of prevention of recidivism that meets international standards of such provision. It is noted that such cooperation is successful along with traditional prevention measures of law enforcement agencies in preventing recidivism in Ukraine.

It was determined that in accordance with the Concept of Reform (Development) of the Penitentiary System of Ukraine, the National Strategy for Promoting the Development of Civil Society in Ukraine for 2016-2020, the National Strategy for Reforming the Justice System for the Period Until 2023, one of the ways to improve the practical activities of penitentiary probation is to involve a wide circle of the public. This will contribute to the encouragement of persons who have committed a relapse and their immediate environment to establish constructive relations and broader positive, legitimate contacts with society through consultations and other forms of interaction, in accordance with their capabilities and taking into account the socio-cultural needs of persons in need of resocialization. It is noted that currently in Ukraine authorized bodies on penitentiary probation most often conclude Memorandums of Cooperation with Employment Centers, Legal Aid Centers, Social Rehabilitation Centers and Medical Institutions that provide assistance in priority issues.

At the same time, it is emphasized that there are a number of problems in the course of such cooperation, which could be provided

by public organizations of a socio-cultural direction, without which the solution of priority issues loses its meaning. In particular, it is indicated that such organizations can involve in their activities on a volunteer basis experts from various fields: artists, scientists, psychologists, business managers, masters of folk art, who will contribute to the development of the individual and the establishment of communicative ties with society. It was found that the main prerequisites that prevent the cooperation of the authorized bodies on penitentiary probation in Ukraine with public organizations regarding the provision of measures to prevent recidivism are minor legal regulations. They can be the absence of a special state-wide normative legal act that would regulate the interaction of penitentiary probation bodies with public organizations, as well as the lack of staffing of authorized bodies on penitentiary probation with the position of instructor in socio-cultural activities, the absence of a state system of training courses in this direction, and provisions with recommendations on specifics of work with convicts for employees of authorized bodies on penitentiary probation and representatives of social and cultural public organizations; insignificant work experience of employees of authorized bodies on issues of penitentiary probation, lack of state funding of activities of public organizations related to penitentiary probation; the lack of a vector of socio-cultural cooperation with the public in the criminal law enforcement policy in order to attract as many subjects of such cooperation as possible; lack of socio-cultural influence on the microenvironment of penitentiary probation subjects and their immediate environment in terms of increasing their motivation to participate in the implementation of rehabilitation programs and individual programs for each individual probation subject.

Keywords: *crime, prevention, recidivism, penitentiary probation, crime, criminal offense, subjects of probation, criminal misdemeanors, humanization of punishment, justice, volunteering, criminal enforcement system, legislator, crime prevention.*

***

17. Чайка О. С. Темпоральні характеристики адміністративного судочинства при вирішенні податкових спорів під час дії карантину : дис. ... д-ра філософії : 081 / Олена Сергіївна Чайка ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 211 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертаційне дослідження присвячено розкриттю сутності та видів темпоральних характеристик адміністративного судочинства під час дії карантину, особливостей впливу правового режиму карантину на порядок встановлення та обчислення процесуальних строків, обґрунтуванню напрямів удосконалення правового регулювання темпоральних характеристик адміністративного судочинства при вирішенні податкових спорів під час дії карантину та основі виділених актуальних проблем застосування процесуальних строків та із врахуванням правових позицій Європейського суду з прав людини. Виділено три групи наукових робіт, присвячених окреми аспектам визначення та сутності часових адміністративно-правових та адміністративно-процесуальних категорій: 1) в яких розкрито проблематику процесуальних строків (більшість досліджень присвячено процесуальним строкам у адміністративних судових та позасудових провадженнях: А. В. Баб'як, А.Т. Комзюк, М.І. Смокович, М.О. Сорока та інш.; 2) щодо сутності визначеної у процесуальних законах дефініції «процесуальні строки» (Я.Б.Берназюк та інш.) та загальнолексичного й правового значення категорії «строки» у науці адміністративного права (Х.В. Солнцева, Р.В. Шаповал); 3) про запровадження категорії «часова характеристика» у науковий обіг (зокрема, М.О. Сорока), що визначає доцільність розмежування категорій «темпоральна характеристика» та «строки» у судовому адміністративному процесі. Серед наукових надбань виділено підхід С.І. Саєнка, який пов'язує існування адміністративно-правової норми із набуттям нею характеристик реального буття, а також визначення часу дії норми адміністративного права з позицій темпоральної форми її існування. Доведено, що зазначений підхід

є перспективним для розкриття сутності темпоральних характеристик судового адміністративного процесу щодо вирішення податкових спорів в умовах правового режиму карантину.

Обґрунтовано визначення правового режиму карантину, який запроваджено Кабінетом Міністрів України для запобігання розвитку коронавірусної хвороби COVID-19, як частину державного режиму, а саме — адміністративно-правового вторинного режиму спеціально-дозвільного типу, якому притаманні індивідуальні риси правового режиму карантину, пов'язані із ризиком розповсюдження зазначеної гострої респіраторної хвороби на території України. Запропоновано виділити дві групи карантинних заходів: 1) обмеження, заборони, зобов'язання і дозволи, які застосовуються до населення, юридичних осіб; 2) щодо забезпечення реалізації карантинних заходів.

Доведено, що сутність податкового спору під час карантину розкривається у претензіях учасників спору, які стосуються виконання в таких умовах податкового обов'язку. Встановлено ознаки цієї категорії податкових спорів як предмета адміністративного судочинства.

Сформульовано визначення темпоральних характеристик адміністративного судочинства при вирішенні податкових спорів в умовах правового режиму карантину як процесуальних норм, що відображають зв`язок між процесуальними діями та процесуальними строками, закріплюють вплив часу на динаміку процесуальних правовідносин у межах яких учасниками справи реалізується адміністративна процесуальна правосуб'єктність. Обґрунтовано, що сукупність процесуальних норм, якими урегульовано часові межі вчинення процесуальних дій щодо вирішення публічно-правових податкових спорів в умовах правового режиму карантину є процесуальними строками. Темпоральні характеристики судового адміністративного процесу в цілому і у конкретній категорії судових адміністративних справ, зокрема, охоплюють: момент, коли виникають процесуальні правовідносини; строк вчинення процесуальних дій, зумовлених правовідносинами; момент, коли процесуальні правовідносини припиняються. Зазначено, що темпоральні характеристики судового адміністративного

процесу мають розглядатись у єдності та взаємозв'язку з огляду на вимоги принципу безперервності та юридичної визначеності, а їх реалізація досягається застосуванням відповідних процесуальних норм.

Запропоновано здійснювати класифікацію темпоральних характеристик адміністративного судочинства у податкових спорах в умовах правового режиму карантину за ознаками: 1) форми адміністративного судочинства (часові характеристики у загальному і спрощеному провадженні); 2) стадії провадження у адміністративній справі, які урегульовані окремими структурними складовими Кодексу адміністративного судочинства України - Розділами II–V; 3) специфіки судового провадження щодо вирішення податкових спорів — загальні часові характеристики (визначені у загальних положеннях щодо розгляду судової справи) та особливі (визначені у нормах, щодо встановлюють особливості розгляду окремих категорій судових справ).

Виділено особливості встановлення розмірів процесуальних строків при розгляді і вирішенні виділеної категорії справ адміністративної юрисдикції, їх перебігу, зокрема, у справах за зверненням податкових та митних органів, відповідно ст.283 Кодекс адміністративного судочинства України (далі — КАСУ), а також відповідно змін до КАСУ у частині, що стосується реалізації функції правосуддя під час карантину. Підкреслено, що у справах щодо розгляду і вирішення податкових спорів в умовах правового режиму карантину підлягають врахуванню норми законодавства, якими урегульовано правовий режим карантину, які кореспондуються із відповідними процесуальними нормами КАСУ. Зазначено, що при розгляді і вирішенні справ адміністративноїюрисдикції судам необхідно дотримуватись загальних вимог документування моментів, пов'язаних із перебігом процесуальних строків, про що вказано у рішеннях Європейського суду з прав людини.

Обґрунтовано напрямки вдосконалення правового регулювання темпоральних характеристик судового адміністративного процесу щодо вирішення податкових спорів в умовах правового режиму карантину, які стосуються: врегулювання документообігу у Єдиній судовій інформаційно- телекомунікаційній системі,

що має сприяти забезпеченню розгляду справи у найкоротший строк; визначення критеріїв розумності процесуальних строків; вдосконалення регулювання строків проведення підготовчого провадження, розгляду апеляційної скарги, розгляду касаційної скарги із врахуванням вимоги розумності процесуальних строків. Визначено важливим напрямком розвитку законодавства про адміністративне судочинство — усунення невиправданого втручання законодавця у дискреційні повноваження адміністративного суду при розв'язанні питань про поновлення (продовження) процесуальних строків при вирішенні податкових спорів в умовах правового режиму карантину.

Ключові слова: *право, права людини, адміністративне судочинство, судовий захист, практика Європейського суду з прав людини, дискреційні повноваження, податкові правовідносини, податкові спори, суб'єкт владних повноважень, платник податків, темпоральні характеристики, карантин, COVID-19.*

SUMMARY

The dissertation study is devoted to the disclosure of the essence and types of temporal characteristics of administrative proceedings during the quarantine, the peculiarities of the impact of the legal regime of quarantine on the procedure for establishing and calculating procedural terms, substantiating the directions for improving the legal regulation of the temporal characteristics of the judicial administrative process when resolving tax disputes during the quarantine, and based on the selected actual problems of the application of procedural terms and taking into account the law opinions of the European Court of Human Rights.

Three groups of scientific works have been identified that affect the problems of the temporal characteristics of administrative law and the administrative process: 1) devoted to the problems of procedural terms (represented by the largest number of studies in which procedural terms are analyzed in judicial and extrajudicial (tort) administrative proceedings: A.V. Babyak, M.O. Soroka, M.I. Smokovych, A.T. Komzyuk, V.A. Lypa, etc.; 2) relate to the analysis of the normative definition of the term «procedural terms» (YA.B. Bernazyuk, etc.) and reveal the etymological meaning of the term «terms in administrative law» (R.V. Shapoval, KH.V. Solntseva);

3) relate to the justification of the expediency of introducing the «temporal characteristic» category into scientific circulation (in particular, M.O. Soroka), which actualizes the need to distinguish this category from the «temporal characteristic» category concerning the judicial administrative process. Among the scientific assets, the approach of S.I. Sayenko, who connects the existence of an administrative-legal norm with its acquisition of the characteristics of real existence, as well as the determination of the period of validity of the administrative law norm from the standpoint of the temporal form of its existence. It has been proven that the mentioned approach is promising for revealing the essence of administrative proceedings' temporal characteristics in resolving tax disputes during the quarantineperiod.

The determination of the legal regime of quarantine, established by the Cabinet of Ministers of Ukraine to prevent the spread of the coronavirus disease COVID-19, as a part of the state regime, namely - the administrative-legal secondary regime of a specially permitted type, which has individual features of the administrative-legal regime of quarantine, is substantiated. associated with the risk of the spread of the specified acute respiratory disease on the territory of Ukraine. It is proposed to distinguish two groups of quarantine measures: 1) restrictions, prohibitions, obligations, and permits applied to the population and legal entities; 2) ensuring the implementation of quarantine measures.

A tax dispute during quarantine is defined as mutual claims of the parties to the dispute regarding one subject - compliance with the mandatory rules regarding the fulfillment of tax obligations during quarantine. The features of this category of tax disputes as a subject of administrative proceedings have been established.

The definition of the temporal characteristics of administrative proceedings inthe resolution of tax disputes in the conditions of the legal regime of quarantine is formulated as procedural norms that embody the connection between proceduralactions and procedural terms that fix the influence of time on the dynamics ofprocedural legal relations. Within such procedural legal relations, the parties to the case exercise their administrative procedural legal personality, which is

aimed at resolving a public legal dispute. It is substantiated that the set of procedural norms regulating procedural relations regarding the resolution of public-law tax disputes in the conditions of the legal regime of quarantine, which establish time limits for the execution of procedural actions, are procedural deadlines. Temporal characteristics ofthe judicial administrative process as a whole and in a specific category of judicial administrative cases, in particular, include: the moment when procedural legal relations arise; the term of execution of procedural actions determined by legal relations; the moment when procedural legal relations are terminated. It is noted that the temporal characteristics of the judicial administrative process should be considered in unity and interconnectedness in view of the requirements of the principle of continuity and legal certainty, the implementation of which is achievedby the application of relevant procedural norms.

It is proposed to distinguish two groups of quarantine measures: 1) restrictions, prohibitions, obligations, and permits applied to the population and legal entities; 2) ensuring the implementation of quarantine measures.

A tax dispute during quarantine is defined as mutual claims of the parties to the dispute regarding one subject — compliance with the mandatory rules regarding the fulfillment of tax obligations during quarantine. The features of this category of tax disputes as a subject of administrative proceedings have been established.

The definition of the temporal characteristics of administrative proceedings inthe resolution of tax disputes in the conditions of the legal regime of quarantine is formulated as procedural norms that embody the connection between proceduralactions and procedural terms that fix the influence of time on the dynamics ofprocedural legal relations. Within such procedural legal relations, the parties to the case exercise their administrative procedural legal personality, which is aimed at resolving a public legal dispute. It is substantiated that the set of procedural norms regulating procedural relations regarding the resolution of public-law tax disputes in the conditions of the legal regime of quarantine, which establish time limits for the execution of procedural actions, are procedural deadlines. Temporal characteristics ofthe judicial administrative process as a whole and in a specific

category of judicial administrative cases, in particular, include: the moment when procedural legal relations arise; the term of execution of procedural actions determined by legal relations; the moment when procedural legal relations are terminated. It is noted that the temporal characteristics of the judicial administrative process should be considered in unity and interconnectedness in view of the requirements of the principle of continuity and legal certainty, the implementation of which is achievedby the application of relevant procedural norms.

It is proposed to classify the temporal characteristics of administrative proceedings in tax disputes during the quarantine caused by COVID-19, based on:

forms of administrative proceedings (temporal characteristics in general and simplified proceedings); 2) stages of the judicial administrative process: lawsuit proceedings (according to Section II of the Code of Administrative Procedure of Ukraine (CAPU)); proceedings regarding the review of court decisions (according to Chapter III of the CAPU); execution of court decisions (according to Section IV of the CAPU); proceedings regarding the restoration of a lost court proceeding (according to Chapter V of the CAPU); 3) features of the proceedings regarding the consideration and resolution of such tax disputes — general (prescribed by the general order of consideration and resolution of cases of administrative jurisdiction) and special (provided for the resolution of a researched category of cases).

The features of determining the length of procedural terms for consideration and resolution of a selected category of cases of administrative jurisdiction, their course, in particular, in cases at the request of tax and customs authorities, following Article 283 of the CAPU, as well as by the amendments to the CAPU relative to the implementation of the justice function, are highlighted during quarantine. It is emphasized that in cases on of tax disputes resolution in quarantine caused by COVID-19, the norms of the legislation regulating the legal regime of quarantine, which correspond to the relevant procedural norms of the CAPU, are subject to consideration. It is noted that when considering and deciding cases of administrative jurisdiction, the courts must comply with the general requirements for

documenting moments related to the course of procedural terms, which is indicated in the European Court of Human Rights decisions. The ways of the judicial administrative process temporal characteristics legal regulation improving in the tax disputes resolution in quarantine are substantiated, which relate to the regulation of document circulation in the Unified Judicial Information and Telecommunication System, which should contribute to ensuring the consideration of the case in the shortest possible time; determination of reasonableness criteria of procedural terms; improvement of the regulation of the terms of conducting preparatory proceedings, consideration of an appeal, consideration of a cassation appeal, taking into account the requirement of the reasonableness of procedural terms. An important direction of the legislation on administrative proceedings is the elimination of unjustified intervention of the legislator in the discretion (discretionary powers) of the administrative court when resolving issues of renewal (extension) of procedural terms when resolving tax disputes under the legal regime of quarantine.

Keywords: *law, human rights, administrative proceedings, judicial protection, case law of the European Court of Human Rights, discretionary powers, tax relations, tax disputes, subject of power, taxpayer, temporal characteristics, quarantine, COVID- 19.*

***

18. Чечетт С. В. Правове регулювання запобігання правопорушенням у фінансовій сфері : дис.. ... д-ра філософії : 081 / Сергій Валеріянович Чечетт ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 177 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертація є комплексним дослідженням правового регулювання запобігання правопорушенням у фінансовій сфері. У роботі визначено поняття, юридичну природу та властивості системи запобігання правопорушенням у фінансовій сфері. Окрему увагу приділено характеристиці видів і методів запобігання фінансовим правопорушенням, висвітлено питання правового

статусу та правосуб'єктності органів державної влади. На основі здійсненого аналізу запропоновано рекомендації щодо удосконалення відповідних нормативно-правових актів та практики їх застосування.

У першому розділі, який присвячений дослідженню теоретико-правових засад фінансових правопорушень, на підставі вивчення наукових підходів запропоновано вдосконалення поняття «правопорушення», під яким розуміється неправомірне, протиправне, винне, каране, суспільно небезпечне діяння, яке за своїм змістом включає дію чи бездіяльність і посягає на ту чи іншу сферу суспільних відносин, що охороняються з боку держави, або на інтереси окремих громадян, за яке в обов'язковому порядку передбачена юридична відповідальність.

У дослідженні проаналізовано поняття «фінансове правопорушення», що надало підстави для аргументації власного бачення класифікації наукових підходів до змісту такої категорії, а саме:

За загально-правовою природою є підставою притягнення до фінансово-правової відповідальності.

За об'єктивною ознакою – є окремим видом діяння. За міждисциплінарним характером – поєднує і визначає можливості притягнення одночасно до кримінальної, адміністративної та інших видів відповідальності.

Констатовано, що особливо в умовах воєнного стану потребують вдосконалення норми бюджетного, податкового, банківського законодавства з метою застосування для виокремлення особливостей різних видів фінансових правопорушень.

На підставі статистичних та звітних даних Державної податкової служби України, Державної аудиторської служби України, Рахункової палати доведено наявну проблематику, що полягає у динаміці збільшення порушень бюджетного законодавства, аргументації, що найпоширенішим видом правопорушень у бюджетній сфері залишається «нецільове використання бюджетних коштів», а кількість порушених кримінальних проваджень дає підстави для твердження доцільності посилення відповідальності як основного фактору запобігання правопорушенням у фінансовій сфері.

Дослідження генезису формування науки фінансового права сприяло до виокремлення власної класифікації становлення правового регулювання фінансових правопорушень на такі етапи як: 1-й період (феодальний), 2-й період (становлення загально-теоретичних основ), 3-й період (60-80 років XIX), 4-й період (до 1991 р.), 5-й (з 1991 р. по 2000 р.), 6-й період (з 2000 р. по 2010 р.), 7-й період (з 2010 р. по 2022 р.), 8-й період (з лютого 2022 р. і до тепер).

Запропоновано поділ системи правового забезпечення фінансових правопорушень та характеристики сучасного стану з урахуванням різних сфер фінансової діяльності, в частині окремих компонент: правового регулювання фінансових правопорушень у бюджетній сфері, правового регулювання фінансових правопорушень у податковій та митній сфері, правового регулювання фінансових правопорушень у банківській сфері, грошового обігу та валютного регулювання. Доведено, що з урахуванням розгалуженості норм, які визначають правове регулювання фінансової відповідальності та характеристики правопорушень у фінансовій сфері, доцільно при застосуванні класифікації взяти за основу більш ширшу категорію «законодавство», адже це і міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України, і закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України та інші підзаконні нормативні акти, відомчі документи (накази, інструкції), розкривши вже в широкому контексті. У зв’язку з чим виокремлено їх поділ на 5 категорій.

У другому розділі досліджено особливості механізму реалізації запобігання фінансовим правопорушенням. Проведено порівняльний аналіз категорій «попередження фінансових правопорушень», «запобігання фінансовим правопорушенням» та «протидія фінансовим правопорушенням», на підставі якого запропоновано їх розмежування в залежності від суб’єктів, які здійснюють заходи (органи державної влади, органи місцевого самоврядування, громадські організації, трудові колективи й інші суб’єкти, наділені відповідними повноваженнями), об’єктів впливу (фізичні та юридичні особи, податкові агенти, представники, головні розпорядники бюджетних коштів, інші посадові особи), заходів запобігання (переконання, надання допомоги, примус). Акцентовано

увагу на сучасних видах, формах, методах і способах запобігання фінансовим правопорушенням, які полягають у системній розробці, запровадженні та нормативному регулюванні попереджувальних дій, запобіжних та інших заходів впливу у сфері бюджетних, податкових та банківських відносин. Доведено, що застосування відповідальності за скоєне правопорушення є одним з основних попереджувальних факторів і чинників щодо запобігання правопорушенням у фінансовій сфері.

Проаналізовано суб'єктів запобігання фінансовим правопорушенням в результаті чого запропоновано авторське бачення їх класифікації в залежності від повноважень, сфери діяльності, підпорядкованості, з метою їх взаємопідкріплення у попередженні вчинення неналежної поведінки. Доведено доцільність їх розмежування на суб'єктів загальної компетенції, які визначають напрями державної політики щодо запобігання фінансовим правопорушенням (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування); спеціальної компетенції: органи фінансового контролю – Міністерство фінансів України, Національний банк України, Рахункова палата, Державна аудиторська служба України, відповідні місцеві фінансові органи; органи бюджетного контролю – Міністерство фінансів України, Рахункова палата, Державна казначейська служба України, головні розпорядники бюджетних коштів; органи податкового контролю – Міністерство фінансів України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України, державні податкові інспекції; органи банківського та валютного контролю – Національний банк України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України, Міністерство інфраструктури України; правоохоронні органи – Національна поліція України, Служба безпеки України, Державне бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України, Національне антикорупційне бюро України.

Визначено особливості процедури та механізму реалізації попереджувальних та запобіжних заходів у фінансовій сфері, які полягають у тому, що вони можуть регулюватися різними галузями права, носять системний характер в частині забезпечення

різних як попереджувальних методів, так і запобігання (зупинення дій, фінансових операцій тощо) і боротьби (притягнення до відповідальності, розгляд справ у суді).

Запропоновано класифікацію форм запобігання: загальне – здійснюється органами загальної компетенції (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України), органами місцевого самоврядування шляхом прийняття відповідних концепцій, стратегій, нормативно-правових актів, проведення різних заходів з метою інформування про дотримання фінансової дисципліни); спеціальне – здійснюють компетентні органи: у бюджетній сфері (Державна аудиторська служба України, Державна казначейська служба України, Рахункова палата); у податковій сфері (Державна податкова служба України, Державна митна служба України); у банківській та валютній сфері (Національний банк України); індивідуальне (проводиться конкретно до особи). У третьому розділі досліджено позитивний зарубіжний досвід в частині запобігання фінансовим правопорушенням. Сформульовано висновки та розроблено пропозиції щодо вдосконалення чинного вітчизняного законодавства у сфері запобігання фінансовим правопорушенням, особливо в умовах воєнного часу. Аргументовано позицію щодо запровадження Концепції розвитку правового регулювання запобігання фінансовим правопорушенням, яка полягає у визначенні загальнодержавних векторів політики щодо запобігання фінансовим правопорушенням, затвердженні стратегій і тактичних дій компетентних органів податкової, бюджетної, банківської та інших сфер на найближчі роки, нормативно-правовому закріпленні форм, методів діяльності шляхом вдосконалення повноважень відповідних державних органів. Також внесення ряду змін до чинного законодавства в частині Податкового кодексу України, Бюджетного кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Доведено, що проведення правової реформи та побудова правової держави є надзвичайно актуальними питаннями для сучасного етапу розвитку України, що, в свою чергу, зумовлює необхідність їх практичного вирішення. Основними завданнями правової держави є охорона прав і свобод громадян, власності,

конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання проступкам, виховання громадян у дусі точного і неухильного дотримання Конституції і законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством.

Ключові слова: *запобігання, протидія, попередження, фінансові правопорушення, порушення бюджетного законодавства, порушення податкового законодавства, порушення банківського законодавства, відповідальність, правопорушення, злочин, державний примус, нормативно-правові акти, суб'єкти владних повноважень, публічні фінанси, фінансові правовідносини, міжнародний досвід.*

SUMMARY

The dissertation is a comprehensive study of the legal regulation of crime prevention in the financial sphere. The work defines the concept, legal nature and properties of the system of preventive measures from the point of view of financial law. Particular attention is paid to the characteristics of types and methods of prevention of financial offenses, the issue of legal status and legal personality of state authorities is highlighted. On the basis of the analysis, recommendations are proposed for the improvement of the relevant normative legal acts and the practice of their application.

In the first chapter, which is devoted to the study of the theoretical and legal foundations of financial offenses, based on the study of scientific approaches, the improvement of the concept of "offence" is proposed, which means an unlawful, illegal, guilty, punishable, socially dangerous act, which in its content includes action or inaction and encroaches on one or another sphere of social relations protected by the state or on the interests of citizens, for which legal responsibility is provided in a mandatory manner.

The study analyzed the concept of "financial crime", which provided grounds for arguing one's own vision regarding the classification of scientific approaches to the content of the "financial crime" category, namely:

According to the general legal nature, it is the basis for bringing to financial and legal responsibility.

On an objective basis, it is a separate type of action. Due to its interdisciplinary nature, it combines and determines the possibilities of simultaneous criminal, administrative and other types of liability.

It was established that, especially in the conditions of martial law, there is a need to improve the norms of budget, tax, and banking legislation in order to apply them to distinguish the features of various types of financial offenses.

On the basis of statistical and reporting data of the State Tax Service of Ukraine, State Audit Service of Ukraine, and the Accounting Chamber, the existing problem is proven, which consists in the dynamics of increasing violations of budget legislation, the argument that the most common type of offenses in the budget sphere remains "improper use of budget funds", and the number of initiated criminal cases provides grounds for the assertion of the expediency of strengthening responsibility as the main factor in the prevention of offenses in the financial sphere.

The study of the genesis of the formation of the science of financial law contributed to the separation of one's own classification of the formation of the legal regulation of financial offenses into such stages as: the 1st period (feudal), the 2nd period (the formation of general theoretical foundations), the 3rd period (60-80 XIX years), the 4th period (until 1991), the 5th period (from 1991 to 2000), the 6th period (from 2000 to 2010), the 7th period (from 2010 to 2022), the 8th period (from February 2022 to the present).

The division of the system of legal protection of financial offenses and the characteristics of the current state, taking into account various spheres of financial activity, into separate components 1. legal regulation of financial offenses in the budgetary sphere, 2. legal regulation of financial offenses in the tax and customs sphere, 3. legal regulation of financial offenses are proposed in banking, money circulation and currency regulation.

It has been proven that, taking into account the extensiveness of the norms that determine the legal regulation of financial responsibility

and the characteristics of offenses in the financial sphere, it is advisable, when applying the classification, to take the broader category of "legislation" as a basis, because these are also international treaties ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine and laws of Ukraine, presidential decrees of Ukraine, resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine and other by-laws, departmental documents (orders, instructions) by disclosing them in a broad context. In connection with this, their division into 5 categories is distinguished.

The second chapter examines the peculiarities of the implementation mechanism for the prevention of financial crimes. A comparative analysis of the categories "prevention of financial crime", "prevention of financial crime" and "combating financial crime" was carried out, on the basis of which their distinction was made depending on the subjects that carry out measures (state authorities, local self-government bodies, public organizations, labor collectives and other subjects endowed with relevant powers, objects of influence (natural and legal persons, tax agents, representatives, chief managers of budget funds, other officials), methods used (persuasion, assistance, coercion), nature of influence, etc.

Attention is focused on modern types, forms, methods and ways of preventing financial crimes, which consist in the systematic development, implementation and regulatory regulation of preventive actions, preventive and other measures of influence in the field of budgetary, tax and banking relations. It has been proven that the application of responsibility for the committed offense is one of the main preventive factors and factors in the prevention of offenses in the financial sphere.

Subjects of prevention of financial offenses were analyzed, as a result of which the author's vision of their classification was proposed depending on the powers, sphere of activity, subordination with the aim of their mutual reinforcement in the prevention of inappropriate behavior. The expediency of dividing them into 1. Subjects of general competence, which determine the directions of state policy regarding the prevention of financial offenses (the President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine,

central bodies of executive power, bodies of local self-government), has been proven. Specially authorized persons: financial control bodies – the Ministry of Finance of Ukraine, the National Bank of Ukraine, the Accounting Chamber, the State Audit Service of Ukraine, relevant local financial bodies; budget control bodies - the Ministry of Finance of Ukraine, the Accounting Chamber, the State Treasury Service of Ukraine, the main managers of budget funds; tax control bodies – the Ministry of Finance of Ukraine, the State Tax Service of Ukraine, the State Customs Service of Ukraine, state tax inspectorates; banking and currency control bodies - the National Bank of Ukraine, the State Tax Service of Ukraine, the State Customs Service of Ukraine, the Ministry of Infrastructure of Ukraine, law enforcement agencies - the National Police of Ukraine, the Security Service of Ukraine, the State Bureau of Investigation, the Economic Security Bureau of Ukraine, the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, judicial authorities (of all levels), public control bodies.

The peculiarities of the procedure and mechanism for the implementation of preventive and preventive measures in the financial sphere are defined, which are that they can be regulated by different branches of law, have a systemic nature, which consists in the fact that various preventive methods and prevention (stopping actions, financial transactions, etc.) and struggle (prosecution, consideration of cases in court).

A classification of forms of prevention is proposed, general prevention is carried out by bodies of general competence (the President of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine), local self- government bodies by adopting relevant concepts, strategies, regulatory acts, holding various events to inform about compliance with financial discipline); special prevention is carried out by the competent authorities: in the budgetary sphere (the State Audit Service of Ukraine, the State Treasury Service of Ukraine, the Accounting Chamber); in the tax sphere (the State Tax Service of Ukraine, the State Customs Service of Ukraine); in the banking and currency sphere (the National Bank of Ukraine), individual prevention (carried out specifically to the person).

The third chapter examines positive foreign experience in preventing financial crimes. Conclusions were formulated and proposals were developed regarding the improvement of current domestic legislation in the field of financial crime prevention, especially in wartime conditions. The introduction of the Concept of the development of legal regulation for the prevention of financial offenses is argued, which consists in the determination of state-wide policy vectors for the prevention of financial offenses, the approval of strategies and tactical actions of the competent authorities of the tax, budget, banking and other spheres for the coming years, the normative and legal consolidation of forms, methods activities by improving the powers of relevant state bodies. Also introducing a number of changes to the current legislation in the Tax Code of Ukraine, the Budget Code of Ukraine and the Code of Ukraine of Administrative Offenses.

It has been proven that the implementation of legal reform and the construction of a legal state are extremely relevant issues for the modern stage of development of Ukraine, which, in turn, necessitates their practical solution. The main tasks of the rule of law are to protect the rights and freedoms of citizens, property, the constitutional system of Ukraine, the rights and legitimate interests of enterprises, institutions and organizations, the established legal order, strengthening the rule of law, preventing misdemeanors, educating citizens in the spirit of strict and unwavering observance of the Constitution and the laws of Ukraine, respect for the rights, honor and dignity of other citizens, the rules of coexistence, conscientious performance of one's duties, and responsibility to society.

Keywords: *prevention, counteraction, warning, financial offenses, violation of budget legislation, violation of tax legislation, violation of banking legislation, responsibility, offense, crime, state coercion, regulatory legal acts, subjects of authority, public finances, financial legal relations, international experience.*

***

051 «Економіка»

19. Борса В. В. Регулювання ринку інтелектуальної власності при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності в Україні : дис. ... д-ра філософії : 051 / Вадим Вікторович Борса ; Держ. податк. ун-т, Мін-во фін. України. – Ірпінь, 2023. – 251 с.

АНОТАЦІЯ

Світова економіка, яка увійшла в період радикальної структурної трансформації, в першу чергу пов’язаної із суттєвим зростанням волі наукомістких, високотехнологічних виробництв, розвиток яких визначається, головним чином, інтенсивним використанням знань і широким впровадженням інновацій у різні сфери економічного життя. Перше речення потребує редагування Серед складових глобального та транснаціонального ринку окремої уваги в умовах постіндустріальної економіки вимагає дослідження функціонування ринку інтелектуальної власності, оскільки він став одним із –головних драйверів розвитку національних економік більшості держав. Ефективна, дієздатна система інтелектуальної власності забезпечує та стимулює економічне, соціальне, наукове та культурне зростання будь-якої країни. Від того, наскільки вагомим є інтелектуальний потенціал суспільства та рівень його наукового та культурного розвитку, залежить, у кінцевому рахунку безумовний успіх вирішення поставлених перед ним ряду економічних завдань.

Метою дисертаційного дослідження є аналіз теоретико-методологічних проблем, пов’язаних з відпрацюванням оптимальної моделі державного регулювання об’єктів права інтелектуальної власності у сфері зовнішньоекономічних відносин.

Досягнення окресленої мети розкривається у комплексі завдань, при цьому головна увага дисертантом зосереджується на аналізі та дослідженні питань, пов’язаних із оцінкою становлення та сучасного стану митного регулювання прав інтелектуальної власності з урахуванням євроінтеграційних процесів,

які останнім часом набувають стрімкого розвитку та впровадження в Україні, а також формуванням перспективних напрямів та розвитку, які є коректними та такими, що дозволять отримати конкретні результати.

Дисертація присвячена дослідженню теоретичних і практичних аспектів регулювання ринку інтелектуальної власності при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Встановлено місце інтелектуальної власності в сфері зовнішньоторговельних послуг України.

Конкретизовано категорію «ринок прав інтелектуальної власності», який розглядається як сегмент світового ринку. Дію акторів світового ринку забезпечує загальноприйнята нормативно-правова, інституціональна, економічна, організаційна, фінансово-технологічна інфраструктура, яка слугує основою функціонування та реалізації прав інтелектуальної власності.

У площині економічної теорії сутність ринку прав інтелектуальної власності знаходить свій прояв як відношення між суб'єктами, посередниками пропозиції власної інтелектуальної продукції і її правовому вимірі та забезпеченні представниками прямого чи опосередкованого попиту на неї. Ринок прав інтелектуальної власності лише створює і надає можливість купівлі-продажу інтелектуальної продукції, але не означає обов'язкове здійснення конкретної торговельної операції. На основі емпіричного та регресійно-кореляційного аналізу виявлено ступінь впливу інтелектуальної власності на інноваційний розвиток економіки України.

Узагальнено окремі сутнісні риси інтелектуальної власності як економічної категорії. Інтелектуальна власність є органічною складовою загальноекономічної категорії – «власність», що знаходить свій прояв у системі економічних відносин, притаманних цивілізаційному розвитку людства. Останні діють між суб'єктами суспільного матеріального і нематеріального виробництва на національному і міжнародному рівні з приводу забезпечення руху між ними товарів, капіталів, послуг, робочої сили, тощо. Змістовне наповнення інтелектуальної власності

доцільно розглянути як відносини між фізичними, юридичними особами з приводу створення умов для безпечного існування та руху продукції інтелектуальної діяльності. Відношення суб'єкта до свого інтелектуального продукту, як власного, можливо розглядати лише у контексті відношення до нього інших суб'єктів, які не причетні, або частково причетні до його виготовлення та існування. Здійснено аналіз основних характеристик об'єктів прав інтелектуальної власності.

Визначено пріоритетні функції, структуру та методи державного регулювання даного ринку на митній території України. З'ясовано особливості функціонування інтелектуальної власності, об'єктів права інтелектуальної власності та механізму захисту прав інтелектуальної власності на митному кордоні України. Визначено основні завдання охорони та сприяння захисту об'єктів прав інтелектуальної власності, економічно-правова частина якого на митному кордоні набуває першочергового значення в умовах посилення світової глобалізації економічних процесів. Обґрунтовано, що прийняття рішення та якісного аналізу щодо захисту прав інтелектуальної власності на митному кордоні, вимагає розробки цільового спектру аналітичних показників діяльності вітчизняних митних органів.

Розроблено та обґрунтовано теоретичні і методологічні положення, практичні рекомендації, щодо нового вирішення науково-прикладного завдання пов'язаного з митним регулюванням прав інтелектуальної активізації в Україні. Теоретичне значення отриманих результатів полягає у систематизації, щодо становлення та розвитку захисту прав інтелектуальної власності та вжиття заходів щодо запобігання переміщенню через митний кордон України товарів з порушеннями охоронюваних законом прав інтелектуальної власності.

Сфокусовано увагу на ролі митного реєстру при захисті прав інтелектуальної власності на митному кордоні. Обґрунтовано, значення раціонального використання митного реєстру, як механізму захисту прав інтелектуальної власності та попереджувального характеру впливу на підприємства і громадян, що працюють на ринку інтелектуальної власності при здійснені

зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення оперативного виявлення товарів, які порушують права інтелектуальної власності, в тому числі контрафактних та піратських товарів, потенційних порушень і порушників при переміщення товарів через митний кордон України, які містять об'єкти прав інтелектуальної власності.

Практичне значення дослідження полягає в аналізі всіх аспектів діяльності митних органів країни в напрямку сприяння захисту прав інтелектуальної власності на момент переміщення товарів через митний кордон України в тому числі з урахуванням змін до митного законодавства відповідно європейського досвіду. На основі поглибленого аналізу діяльності митних органів запропоновано застосування системи показників роботи митниці при захисті прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України.

Ключові слова: *валовий внутрішній продукт, економічний розвиток, захист прав інтелектуальної власності, зовнішня торгівля, зовнішньоекономічна діяльність, інноваційна діяльність, інтелектуальна власність, міжнародна торгівля, митне регулювання, митний реєстр, митні органи, новітні технології, об'єкти права інтелектуальної власності, оригінальні товари, право інтелектуальної власності.*

SUMMARY

The world economy, which has entered a period of radical structural transformation, is primarily associated with the significant growth of the will of knowledge-intensive, high-tech industries, the development of which is determined, mainly, by the intensive use of knowledge and the wide implementation of innovations in various spheres of economic life. Among the components of the global and transnational market, a study of the functioning of the intellectual property market requires special attention in the conditions of the post-industrial economy, since it has become one of the main drivers of the development of the national economies of most states. An effective, effective system of intellectual property ensures and stimulates the economic, social, scientific and cultural growth of any country. Ultimately, the unconditional success of solving a number

of economic tasks before it depends on how important the intellectual potential of society is and the level of its scientific and cultural development.

The purpose of the dissertation research is the analysis of theoretical and methodological problems related to the development of an optimal model of state regulation of objects of intellectual property rights in the field of foreign economic relations.

Achieving the defined goal is revealed in a set of tasks, while the main attention of the dissertation is focused on the analysis and research of issues related to the assessment of the development and current state of customs regulation of intellectual property rights, taking into account European integration processes, which have recently been rapidly developing and implemented in Ukraine. as well as the formation of promising directions and development, which are correct and which will allow obtaining specific results.

The dissertation is devoted to the study of theoretical and practical aspects of the regulation of the intellectual property market in the implementation of foreign economic activity in Ukraine. The place of intellectual property in the field of foreign trade services of Ukraine has been established.

The category «intellectual property rights market», which is considered as a segment of the global market, has been specified. The action of world market actors is ensured by the generally accepted normative legal, institutional, economic, economic, organizational, financial and technological infrastructure, which serves as the basis for the functioning and implementation of intellectual property rights.

In the plane of economic theory, the essence of the intellectual property rights market finds its manifestation as a relationship between subjects, mediators of the supply of their own intellectual products and its legal dimension and provision by representatives of direct or indirect demand for it. The market of intellectual property rights only creates and provides the possibility of buying and selling intellectual products, but does not necessarily mean the implementation of a specific trade transaction. On the basis of empirical and regression-correlation analysis, the degree of influence of intellectual property on the innovative development of the economy of Ukraine was revealed.

Some essential features of intellectual property as an economic category are summarized. Intellectual property is an organic component of the general economic category - "property", which finds its manifestation in the system of economic relations inherent in the civilizational development of mankind. The latter act between subjects of social material and immaterial production at the national and international level to ensure the movement of goods, capital, services, labor, etc. between them. It is advisable to consider the meaningful content of intellectual property as a relationship between physical and legal entities regarding the creation of conditions for the safe existence and movement of products of intellectual activity. The subject's relationship to his intellectual product as his own can only be considered in the context of the relationship to it of other subjects who are not involved, or are partially involved in its production and existence. An analysis of the main characteristics of objects of intellectual property rights was carried out.

The priority functions, structure and methods of state regulation of this market in the customs territory of Ukraine have been determined. The peculiarities of the functioning of intellectual property, objects of intellectual property rights and the mechanism of protection of intellectual property rights at the customs border of Ukraine have been clarified. The main tasks of protection and promotion of the protection of objects of intellectual property rights, the economic and legal part of which at the customs border acquires primary importance in the conditions of increased global globalization of economic processes, are defined. It is substantiated that decision-making and qualitative analysis regarding the protection of intellectual property rights at the customs border requires the development of a target range of analytical indicators of the activities of domestic customs authorities.

Theoretical and methodological provisions, practical recommendations, regarding a new solution to the scientific and applied task related to the customs regulation of intellectual activation rights in Ukraine have been developed and substantiated. The theoretical significance of the obtained results lies in systematization,

regarding the formation and development of the protection of intellectual property rights and taking measures to prevent the movement of goods through the customs border of Ukraine with violations of intellectual property rights protected by law.

Attention is focused on the role of the customs registry in the protection of intellectual property rights at the customs border. The importance of the rational use of the customs register as a mechanism for the protection of intellectual property rights and the preventive nature of the influence on enterprises and citizens working on the intellectual property market during foreign economic activity, ensuring the prompt detection of goods that violate intellectual property rights, including counterfeit and pirated goods, potential violations and violators when moving goods across the customs border of Ukraine, which contain objects of intellectual property rights.

The practical significance of the study consists in the analysis of all aspects of the activities of the country's customs authorities in the direction of promoting the protection of intellectual property rights at the time of movement of goods across the customs border of Ukraine, including taking into account changes to customs legislation in accordance with European experience. On the basis of an in-depth analysis of the activities of customs authorities, it is proposed to apply a system of customs performance indicators in the protection of intellectual property rights during the movement of goods across the customs border of Ukraine.

Keywords: *gross domestic product, economic development, protection of intellectual property rights, foreign trade, foreign economic activity, innovative activity, intellectual property, international trade, customs regulation, customs register, customs authorities, latest technologies, objects of intellectual property rights, original goods, law intellectual property.*

***

20. Корінь І. С. Регулювання трансфертного ціноутворення в процесі забезпечення фіскальної безпеки держави : дис. ... д-ра філософії : 051 / Інна Сергіївна Корінь ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 226 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертаційна робота присвячена комплексному теоретико-прикладному дослідженню регулювання трансфертного ціноутворення в процесі забезпечення фіскальної безпеки держави, особливостям такого регулювання в умовах російської агресії, зменшення доходів бюджету внаслідок економічного спаду на фоні підвищення витрат на ведення воєнних дій, підтримання інфраструктури.

Об’єктом дослідження є взаємовідносини між державою та суб`єктами трансфертного ціноутворення, що виникають в процесі забезпечення фіскальної безпеки держави, предметом – розробка і удосконалення теоретико - методичних засад регулювання трансфертного ціноутворення для забезпечення фіскальної безпеки держави.

Актуальність теми роботи випливає з того, що дослідження трансфертного ціноутворення є важливим для забезпечення справедливості та ефективності в торгівельних та економічних відносинах між Україною та Європейським Союзом, виконання міжнародних зобов'язань і забезпечення фіскальної безпеки держави.

Проблеми трансфертного ціноутворення в Україні в умовах конфлікту з росією виявляють свої особливості і впливають на фіскальну безпеку держави. Так, умови війни створюють складні умови для бізнесів та контролюючих органів, що може сприяти спробам маніпулювання цінами при обміні товарів і послуг, що може призвести до зменшення податкових надходжень в бюджет. Важкість отримання коректних порівняльних даних для визначення ринкових цін може ускладнити оцінку правильності трансфертного ціноутворення та управління ризиками для фіскальної безпеки. Війна може спонукати українські компанії до зниження

цін на експортовані товари та послуги для збільшення своїх прибутків за кордоном, що призведе до втрати податкових надходжень. Недостатня регулятивна база може створити труднощі в регулюванні та нагляді за трансфертним ціноутворенням в умовах війни, коли деякі регіони або компанії можуть вийти із-під контролю уряду, ускладнюючи відстеження незаконних дій.

Визначені теоретичні основи фіскальної безпеки в умовах трансфертного ціноутворення, які включають розробку та впровадження стратегій і політик, спрямованих на ефективний контроль держави над оподаткуванням транснаціональних корпорацій і використанням ними трансфертних цін для мінімізації податкових зобов'язань. Основні теоретичні принципи фіскальної безпеки в цьому контексті включають:

прозорість і облік: необхідність повного і коректного обліку та звітування від транснаціональних корпорацій щодо їхньої діяльності, включаючи операції з переміщення матеріальних активів та об'єктів інтелектуальної власності;

узгодженість з міжнародними стандартами: дотримання міжнародних стандартів і рекомендацій організацій, таких як ОЕСР, щодо регулювання трансфертного ціноутворення та обміну інформацією між країнами;

удосконалення законодавства: створення законодавства, яке дозволяє здійснювати ефективний контроль і регулювання оподаткування трансфертних операцій та надання органам податкового контролю відповідних повноважень для впровадження цих політик;

міжнародне співробітництво та обмін інформацією;

перманентний моніторинг та аналіз трансфертних операцій.

Отримала подальший розвиток концепція фіскальної безпеки, що визначена як стан фінансової стійкості та здатності держави до управління фінансами, а також забезпечення сталого розвитку та задоволення потреб суспільства. Фіскальна безпека стає важливим аспектом економічної безпеки держави, оскільки вона впливає на стабільність фінансової системи, економічний розвиток та соціальний добробут.

Зазначено, що в сучасних умовах відсутнє загальновизнане визначення терміну «фінансова безпека». І хоча позиції дослідників різняться, існує важливий аспект, який може об'єднати ці різні підходи до визначення фінансової безпеки. Це стан системи, при якому вона залишається стійкою до різних фінансових загроз, та має здатність до самозбереження та розвитку.

Для обґрунтування та дослідження теоретико-методологічних засад фіскальної безпеки розглянуті ключові аспекти цієї концепції, включаючи фіскальну політику, фінансову стійкість, ефективність управління ресурсами, раціональну систему оподаткування, макроекономічну стабільність та соціальну справедливість.

Фіскальна політика представляє собою спрямовану діяльність органів державної влади щодо забезпечення фінансової життєдіяльності держави. Це є одним із ключових інструментів, за допомогою якого влада може впливати на економіку країни, включаючи в себе прийняття рішень з питань збору податків, управління витратами, діяльність у сфері боргової політики та інші фінансові аспекти держави. Основною метою фіскальної політики є забезпечення макроекономічної стабільності, регулювання економічного зростання, розподіл ресурсів і забезпечення надання публічних послуг.

Трансфертне ціноутворення – це система визначення вартості товарів та послуг, які продаються або передаються між внутрішніми підрозділами одного підприємства або між різними підприємствами, що належать до єдиного батьківського концерну чи групи компаній. Підходи до трансфертного ціноутворення можна узагальнити у два способи, орієнтуючись на їх використання: внутрішньофірмовий та внутрішньогруповий.

Трансфертні ціни не завжди відзначаються завищенням або заниженням щодо ринкових значень. Негативним може бути лише зловживання (маніпуляція) трансфертними цінами, оскільки саме це призводить до їхнього завищення або заниження. Розглянуто фактори, які визначають вибір моделі трансфертного ціноутворення та методів узгодження умов контрольованої операції за принципом «витягнутої руки». Встановлено, що ці детермінанти включають фактори і обставини, які впливають на рішення

підприємств щодо конкретного підходу до визначення цін на товари та послуги, що переміщуються між пов'язаними сторонами в міжнародній торгівлі.

Встановлено, що глобальні тенденції у протидії маніпулюванню трансфертними цінами в основному спрямовані на забезпечення більшої прозорості та ефективного контролю в цій сфері. Держави та міжнародні організації активно співпрацюють для вдосконалення правил та стандартів у цьому питанні. Зростає важливість обміну інформацією між державами, що дозволяє виявляти та уникати використання схем ухилення від оподаткування через трансфертні ціни. Механізми, такі як OECD/G20, BEPS та директиви Європейського Союзу, впроваджуються з метою удосконалення стандартів, які регулюють трансфертне ціноутворення.

Визначено ефективність податкового контролю як механізму запобігання податкових втрат. Податковий контроль є формою державного фінансового нагляду, спрямованого на гарантування дотримання податкового законодавства та правильності виконання податкових зобов'язань платниками зборів та податків. Цей механізм включає ряд заходів, спрямованих на виявлення, аналіз та усунення відхилень від податкових норм у їхній діяльності з метою мінімізації втрат бюджету та притягнення винних осіб до відповідальності.

Визначено, що модель оцінки реальних та потенційних податкових втрат в контексті трансфертних цін – це інструмент або методологія, спрямована на оцінку можливих втрат податків унаслідок маніпулювання трансфертними цінами. Ця модель враховує різноманітні аспекти оподаткування, включаючи зміни у цінах та обсягах торгівлі між пов'язаними сторонами, що можуть призвести до недооцінки чи переоцінки активів, товарів чи послуг. Мета полягає в ідентифікації, аналізі та оцінці можливих втрат податків для уникнення таких практик та забезпечення справедливості й прозорості в оподаткуванні.

Алгоритм оцінки податкових втрат у контексті трансфертних цін включає наступні кроки:

збір інформації: отримання даних про фінансові та трансакційні операції пов'язаних компаній, а також їх фінансові звіти;

аналіз показників ризику трансфертного ціноутворення;

розробку стратегій для мінімізації ризику;

впровадження корекцій з метою попередження податкових втрат, включаючи внесення коригувань до трансфертних цін.

Ключові слова: *економічна безпека, податки, трансферне ціноутворення, фіскальна політика, фіскальна безпека, податкова політика, адміністрування податків, податковий контроль, фіскальна ефективність, підозрілі фінансові операції, державний бюджет.*

SUMMARY

The dissertation is devoted to a complex theoretical and applied research on the regulation of transfer pricing in the process of ensuring the fiscal security of the state. The peculiarities of such regulation in the conditions of Russian aggression, the reduction of budget revenues as a result of the economic recession are considered. The economic downturn is taking place against the backdrop of increased costs for conducting military operations and maintaining infrastructure.

The object of the study is the relationship between the state and transfer pricing entities. These relations arise in the process of ensuring the fiscal security of the state. The subject of the work is the development and improvement of the theoretical and methodological principles of transfer pricing regulation to ensure the fiscal security of the state.

The relevance of the topic of the work stems from the fact that the study of transfer pricing is important for ensuring fairness and efficiency in trade and economic relations between Ukraine and the European Union. And also for Ukraine to fulfill its international obligations and ensure the fiscal security of the state.

The problems of transfer pricing in Ukraine in the context of the conflict with Russia reveal their peculiarities and affect the fiscal security of the state. The conditions of war create difficult conditions for businesses and regulatory authorities. This can contribute to attempts to manipulate prices during the exchange of goods and services and reduce tax revenues in the budget.

The difficulty of obtaining correct comparative data for determining market prices can make it difficult to assess the correctness of transfer pricing and risk management for fiscal security. The war may prompt Ukrainian companies to lower the prices of exported goods and services in order to increase their profits abroad, resulting in a loss of tax revenues. An insufficient regulatory framework can create difficulties in regulating and supervising transfer pricing in wartime when some regions or companies may escape government control. This makes it difficult to trace illegal activities.

The theoretical foundations of fiscal security in the conditions of transfer pricing are determined. They include the development and implementation of strategies and policies aimed at effective state control over the taxation of transnational corporations and their use of transfer pricing to minimize tax liabilities. The main theoretical principles of fiscal security in this context include:

transparency and accounting. Full and correct accounting and reporting of transnational corporations regarding their activities is necessary. In particular, about operations on moving material assets and objects of intellectual property;

Fiscal policy represents the directed activity of state authorities to ensure the financial life of the state. It is one of the key tools with which the government can influence the country's economy. Fiscal policy includes decision-making on tax collection, expenditure management, activities in the field of debt policy and other financial aspects of the state. The main goal of fiscal policy is to ensure macroeconomic stability, regulate economic growth, allocate resources and ensure the provision of public services.

Transfer pricing is a system of determining the value of goods and services that are sold or transferred between internal divisions of one enterprise or between different enterprises belonging to a single parent concern or group of companies. Approaches to transfer pricing can be summarized in two ways, focusing on their use: intra-firm and intra-group.

Transfer prices are not always overstated or understated relative to market values. Only abuse (manipulation) of transfer prices can be negative, as this leads to their overestimation or underestimation.

Factors that determine the choice of a transfer pricing model and methods of agreeing the conditions of a controlled transaction based on the principle of "arm's length" are considered. It was established that these determinants include factors and circumstances that influence the decisions of enterprises regarding a specific approach to determining the prices of goods and services moving between related parties in international trade.

It has been established that global trends in combating transfer price manipulation are mainly aimed at ensuring greater transparency and effective control in this area. States and international organizations actively cooperate to improve rules and standards in this matter. The importance of the exchange of information between countries is increasing, which allows to detect and avoid the use of tax evasion schemes through transfer pricing. Mechanisms such as the OECD/G20, BEPS and European Union directives are being implemented to improve the standards that govern transfer pricing.

The effectiveness of tax control as a mechanism for preventing tax losses is determined. Tax control is a form of state financial supervision aimed at compliance with tax legislation and the correctness of the fulfillment of tax obligations by fee and tax payers. This mechanism includes measures aimed at identifying, analyzing and eliminating deviations from tax norms in the activities of taxpayers with the aim of reducing budget losses and bringing guilty parties to justice.

It was determined that the model for assessing real and potential tax losses in the context of transfer pricing is a tool or methodology. It is aimed at assessing possible tax losses as a result of manipulation of transfer prices. This model takes into account various aspects of taxation. It includes changes in prices and volumes of trade between related parties that may lead to undervaluation or overvaluation of assets, goods or services. The goal is to identify, analyze and evaluate possible tax losses to avoid such practices and ensure fairness and transparency in taxation.

The algorithm for estimating tax losses in the context of transfer pricing includes the following steps:

collection of information: obtaining data on financial and transactional operations of related companies, as well as their financial reports;

analysis of transfer pricing risk indicators;

development of strategies to minimize risk;

introduction of corrections to prevent tax losses, including making adjustments to transfer prices.

Keywords: *economic security, taxes, transfer pricing, fiscal policy, fiscal security, tax policy, tax administration, tax control, fiscal efficiency, suspicious financial transactions, state budget.*

***

21. Лісова Р. М. Трансформація бізнес-моделей в умовах формування цифрової економіки в Україні : дис. ... д-ра філософії : 051 / Руслана Мирославівна Лісова ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 209 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертацію присвячено дослідженню теоретико-методологічних основ цифрової трансформації, розкриттю сутності концепції, методів та інструментів трансформації бізнес-моделей та розробці науково-практичних рекомендацій щодо ефективності цифрового перетворення бізнес-моделей.

Об’єктом дослідження є процеси цифрових перетворень бізнес-моделей підприємств, предметом – теоретико-методологічні та практичні засади трансформації моделей бізнесу в умовах становлення цифрової економіки в Україні.

Узагальнено концептуальні характеристики поняття «бізнес-модель» та еволюцію його трактування у працях зарубіжних та вітчизняних науковців і практиків. Обґрунтовано, що важливою функціональною складовою бізнес-моделі є агрегована демонстрація аспектів діяльності компанії та способів її взаємодії із зовнішнім середовищем. Систематизовано ключові підходи, щодо структуризації елементів бізнес-моделі, що вирізняються ступенем деталізації та абстракції. Наведено власне визначення бізнес-моделі, що описує процеси створення ціннісної пропозиції в межах інтегрального

підходу. Об’єднавши, крім ключових елементів структури бізнес-моделі також інноваційну складову, з метою забезпечення стійких конкурентних переваг та ефективних процесів трансформації. Досліджено еволюцію класифікації бізнес-моделей, починаючи від каналів поширення і системи виробництва, закінчуючи галузевими концептуальними особливостями. Висунуто гіпотезу, що трансформація бізнес-моделей на основі провідних технологій, є каталізатором і первинною ланкою цифровізації економічної системи.

Узагальнено підходи до цифрової трансформації організації та виокремлено її основні шляхи: перетворення ціннісної пропозиції; трансформація операційної моделі та інтегрований, що поєднує два попередні з метою більш цілісного і комплексного перетворення вартісної пропозиції та архітектури її створення. Процеси трансформації бізнес-моделей, що ґрунтуються на інтегрованому підході, поєднують послідовність пов'язаних між собою в логічному та часовому контексті, завдань і рішень. Концепція цифрової трансформації бізнес-моделі може бути адаптована до специфіки роботи компанії чи до ринкових умов. З метою відображення впливу трансформації на структуру бізнес-моделі використано управлінський інструмент Business model canvas, визначаючи трансформаційний потенціал цифрових технологій для кожного компонента бізнес-моделі. Перетворення моделей бізнесу неминуче спричиняє появу нових способів та можливостей генерування ціннісної пропозиції, що пов’язані з цифровими «драйверами» створення вартості. Іншими словами існують конкретні ефекти, що продукують ціннісну пропозицію тим самим супроводжуються цифровими компонентами у бізнес-контексті, крім того кожен з цих факторів тісно пов'язаний з конкретним компонентом бізнес-моделі. Щоб продемонструвати цей зв'язок та використано двовимірну матрицю, де компоненти бізнес-моделі є одним виміром, а ключові цифрові елементи – іншим. Також виділено типи бізнес-моделей, що найбільш інтенсивно піддаються впливу цифровізації. Наведено концептуальну схему цифрової трансформації бізнес- моделі промислових підприємств, з поєднанням елементів глобального, макро- та мікрорівнів із зазначеними ключовими інструментами системи, що дозволяє адаптувати діяльність промислових підприємств максимально

ефективно та забезпечує гнучкість реагування управлінських рішень в трансформаційному середовищі. В процесі вивчення основних методів оцінювання рівня цифровізації економіки виділено основні рівні діджиталізації та відповідно їх метрики, що дозволило виокремити відповідний набір індексів та показників для оцінювання стану цифровізації економіки України. Наведено моделі оцінювання цифрової зрілості підприємства та їх основні характеристики. Розроблено алгоритм визначення архетипу трансформації бізнес-моделі, що ґрунтується на визначенні ключових учасників та їх ролей процесу трансформації в межах моделі бізнесу.

У межах оцінки сучасного стану трансформації бізнес-моделей українських підприємств та умов формування національної цифрової економіки, здійснено дослідження позиції держави у міжнародних рейтингах цифрової економіки та її розвитку для визначення найкращого досвіду цифрової трансформації серед світових економік. Основна увага приділена індексам, що містять в більшій мірі економічні, технологічні та інституціональні показники, які відображають використання цифрових технологій бізнесом, розвиток науково-дослідної, нормативно-правової баз та інформаційну безпеку. Зокрема проаналізовано динаміку індексу мережевої готовності, індексу цифрової готовності Cisco, глобального індексу мережевої взаємодії, глобального інноваційного індексу, індексу інклюзивного Інтернету, глобального індексу кібербезпеки та індексу світової цифрової конкурентоспроможності. Оцінка поточного стану використання цифрових технологій українськими підприємствами здійснена на основі статистичного аналізу. Ключовими показниками, що відображають стан використання базових цифрових технологій було обрано динаміку кількості підприємств за критеріями використання широкосмугового доступу до мережі Інтернет, наявність веб-сайту, використання соціальних медіа, використання послуг хмарних обчислень, аналіз «великих даних» та здійснення закупівель через комп’ютерні мережі. На основі статистичного аналізу було здійснено стандартизацію показників для розрахунку інтегрального показника, який відображає стан використання базових цифрових технологій на підприємствах різних галузей. Такий

розподіл дозволив здійснити ранжування та продемонструвати наявність «цифрового розриву» за аналізований період між аналізованими галузями.

Опираючись на досвід уже реалізованих успішних кейсів трансформації бізнес-моделі провідних промислових підприємств України, було оцінено вплив інвестицій у цифрову трансформацію на результати діяльності компанії з використанням модернізованої виробничої функції Кобба-Дугласа. Використано інструменти кластерного аналізу з метою оцінки рівня ефективності цифрових перетворень моделей бізнесу українських підприємств. Базою для проведення кластерного аналізу слугувало опитування проведене за допомогою онлайн інструменту Google Forms. Здійснено ієрархічну кластеризацію методом Уорда з дендраграмою розподілу вибірки на кластери.

Побудована модель взаємозв'язку між основними показниками цифрової трансформації бізнесу та рівнем ВВП України. Адекватна регресійна модель дала можливість спрогнозувати динаміку ВВП України на наступні кілька років. В межах побудови регресійної моделі досліджено взаємозв'язок між ВВП, вираженого у поточних цінах, та показниками, що відображають процеси цифрової трансформації, за умов обмежених статистичних даних в цій сфері: коефіцієнт використання базових цифрових технологій, розрахований на основі статистичних даних щодо використання ІКТ підприємствами; капітальні інвестиції у програмне забезпечення та бази даних, витрати на придбання або створення власними силами засобів програмного забезпечення та баз даних та інвестиції на їх модернізацію або поліпшення; частка ІТ сектору у ВВП, як каталізатор трансформації бізнесу й зростання «капіталізації» економіки; частка інноваційно активних промислових підприємств, як інструмент стимулювання цифрового розвитку; частка витрат на виконання наукових досліджень і розробок у ВВП, відображає рівень інноваційних зусиль докладених безпосередньо країною.

У межах вивчення вдосконалення процесів трансформації бізнес-моделей в умовах розвитку цифрової економіки в Україні досліджено інституційний контекст, що відображає цифрові перетворення в економічній та організаційній діяльності. Проаналізовано

взаємодію цифрових змін та інновацій з інституційними механізмами, такими як організаційні форми, інституційна інфраструктура, інституційні компоненти. Побудовано структуру інклюзивної цифрової трансформації, що поєднує такі елементи – люди (суспільство), бізнес, уряд і регулювання, інфраструктура, що взаємодіють через інституційні механізми. Для стратегічного окреслення пріоритетів успішного формування цифрової економіки в Україні здійснено SWOT-аналіз, що ґрунтується на структурі інклюзивної цифрової трансформації. Визначено основні ризики на трансформації бізнес-моделі в умовах формування цифрової економіки в Україні. У процесі ідентифікації ризики умовно розділено на дві групи: такі, що уособлюють несприятливі фактори зовнішнього середовища - зниження рівня цифрової грамотності населення; застаріла інформаційно-технологічна інфраструктура; зростання рівня кіберзлочинності та кіберзагроз; слабка державна підтримка та стимулювання ініціатив трансформації; критичний стан науки та зниження патентної активності; погіршення інвестиційного клімату. Ризики внутрішнього середовища - неправильне оцінювання рівня цифрової зрілості; низький рівень цифрових компетенцій та цифрової культури; відсутність цифрової стратегії або діджитал-складової у стратегіях розвитку; слабкий інноваційний потенціал підприємства; високий моральний та фізичний знос IT-інфраструктури на підприємстві; брак коштів на реалізацію проектів цифрових перетворень. Систематизовано ризики за допомогою Analytic Hierarchy Process та побудовано трирівневу ієрархічну модель пріоретизації ризиків цифрової трансформації бізнес-моделей. Розроблена дорожня карта стимулювання та підтримки цифрових перетворень бізнес-моделей. Основними елементами побудованої дорожньої стали, виокремлення основних стратегічних напрямків з розподілом їх на стратегічні етапи. Кожен з виділених напрямів та реалізованих в ньому заходів здійснює потенційний прямий та опосередкований вплив на процес трансформації бізнес-моделі.

Ключові слова: *цифрова економіка, цифрова трансформація, бізнес-модель, трансформація бізнес-моделей, інноваційні технології, інноваційний розвиток, цифрові технології, технологічна трансформація.*

SUMMARY

The thesis is devoted to the study of the theoretical and methodological foundations of digital transformation, the essence of the concept, methods and tools for transforming business models, and the development of scientific and practical recommendations for the effectiveness of digital transformation of business models in the context of the formation of the digital economy of Ukraine.

The object of the study is the processes of digital transformation of business models of enterprises, the subject is the theoretical, methodological and practical foundations of business model transformation in the context of the emerging digital economy in Ukraine.

The conceptual characteristics of the "business model" concept and the evolution of its interpretation in foreign and domestic scholars and practitioners are generalized. It is argued that an important functional component of the business model is an aggregated demonstration of aspects of the company's activities and ways of its interaction with the external environment. The research systematizes certain approaches to structuring the elements of a business model, which differ in their degree of detail and abstract ion. The original definition of a business model is presented, which describes the processes of creating a value proposition within an integrated approach, combining, in addition to core elements of the business model structure, an innovative component to ensure sustainable competitive advantages and effective transformation processes.

The evolution of the classification of business models is studied, starting from distribution channels and production system to sectoral conceptual features. It is shown that the global transformation of socio-economic systems inevitably leads to the transformation and change of existing types of business models, which are determined by customer focus with the ability to generate an individual digital and business environment. The author hypothesizes that transformation of business models based on advanced technologies is a catalyst and the primary link in the digitalization of the economic system. As effective digital transformation processes spread from individuals, i.e. customers and employees, to whole sectors, which in their turn form the

economic system, it can be assumed that digital skills and knowledge are breaking down traditional business boundaries and transforming it.

The author has summarized the main approaches to the digital transformation of an organization and identified its three main ways. Business model transformation processes are driven by an integrated approach that integrates a sequence of tasks and solutions that are linked in a logical and time-based context. We have conditionally divided this process into five consecutive phases that combine key tasks and tools for digital transformation. The concept of digital transformation of the business model can be adapted to the specifics of the company's work or market conditions. The central element of which is the tech side, or the "ICT block", which includes components that represent the business perspective of digital capabilities (people, business, data, things, cloud). In order to represent the impact of transformation on business model structure, the Business model canvas management tool was used to display the transformational potential of digital technologies for each component of the business model. The transformation of business models inevitably leads to the emergence of new ways and opportunities to generate value propositions that are related to digital value drivers. This means that there are specific effects that produce the value proposition, thereby accompanying digital components in the business context, and each of these factors is closely linked to a certain component of the business model. To illustrate this connection, we use a two-dimensional matrix, where the components of the business model are one dimension and the key digital elements are the other. The types of business models that are most intensively affected by digitalization are also highlighted. A conceptual scheme of digital transformation of the business model of industrial enterprises is presented, which combines elements of the global, macro and micro levels with the specified key tools of the system, allowing to adapt the activities of industrial enterprises as efficiently as possible and providing flexibility of management decisions in the transformation environment. During the study of the main methods of assessing the level of digitalization of the economy, the main levels of digitalization and, accordingly, their

metrics are identified, which allowed to distinguish an appropriate set of indices and indicators for assessing the level of digitalization of the Ukrainian economy. The evaluation models for assessing the digital maturity of an enterprise and their main characteristics are described. An algorithm for determining the archetype of business model transformation is proposed, focusing on the identification of key participants and their roles in the transformation process according to the business model. As part of the assessment of the current state of transformation of business models of Ukrainian enterprises and the terms of Ukraine's digital economy emergence, the author studied the position of Ukraine in international rankings of the digital economy and its development in order to determine the best practices of digital transformation among countries. Our focus is on indexes that include mostly economic, technological and institutional indicators that measure the usage of digital technologies by businesses, the progress of R&D, regulatory and legal frameworks, and cyber security. In addition, the dynamics of the Network Readiness Index, the Cisco Digital Readiness Index, the Global Connectivity Index, the Global Innovation Index, the Inclusive Internet Index, the Global Cybersecurity Index, and the IMD World Digital Competiveness Index are analyzed. The assessment of the current state of using digital technologies by Ukrainian enterprises is carried out on the basis of statistical analysis. The key indicators that represent the state of basic digital technology use include the dynamics of the number of enterprises based on the criteria of broadband Internet access, website availability, use of social media, cloud computing services, big data analysis, and purchases via computer networks. Standardization of indicators was carried out on the basis of statistical analysis to compute an integral index that measures the state of usage for basic digital technologies at enterprises in various sectors. This distribution made it possible to rank and display the existence of a "digital gap" between the analyzed sectors for the period under review.

Based on the experience of successful cases of business model transformation of one of the top industrial Ukrainian enterprise, the impact of investments in digital transformation on the company's

activity was estimated by using an upgraded Cobb– Douglas production function. The instruments of cluster analysis were used to evaluate the level of efficiency of digital transformation of Ukrainian enterprises' business models. The basis for the cluster analysis was a survey conducted through the online instrument "Google Forms". The analysis is based on the hierarchical clustering by the Ward method with a dendrogram of the distribution of the sampling into clusters.

A correlation model was built between the main indicators of digital business transformation and the level of Ukraine's GDP. The adequate regression model makes it possible to forecast the dynamics of Ukraine's GDP for the next few years. The regression model is built to investigate the relationship between GDP in current prices and indicators that represent the processes of digital transformation, with regard to the limited statistical data in this area: basic digital technology usage coefficient, calculated on the basis of statistical data on the use of ICT by enterprises; capital investments in software and databases; IT sector's share in GDP; the share of innovation-active industrial enterprises; the share of R&D costs in GDP, which reflects the level of innovation efforts made by the country in its own efforts to stimulate digital development.

As part of the study of improving the processes of business model transformation in the emerging digital economy in Ukraine, the author analyzes the institutional context that represents digital transformations in economic and organizational activities. Interaction of digital changes and innovations to institutional mechanisms, i.e. organizational forms, institutional infrastructure, institutional components, is analyzed. A framework of inclusive digital transformation is proposed that combines the following elements: people (society), business, government and regulation, and infrastructure, which interact through institutional mechanisms. A "SWOT" analysis based on the structure of inclusive digital transformation was conducted to strategically outline the priorities for the successful formation of the digital economy in Ukraine. The main risks on the way to transforming the business model in this context are identified.

The assessment process divided the risks into two groups: those representing unfavorable external factors, such as a decline in the

level of digital skills of the population; outdated ICT infrastructure; growing cybercrime and cyber threats; weak government support and stimulation of transformational initiatives; poor state of science and a decline in the patent activity; and a deteriorating investment landscape. Internal environment risks include wrong assessment of the level of digital maturity; low level of digital competence and digital culture; lack of a digital strategy or digital component in development strategies; weak innovation potential of the company; high moral and physical degradation of the IT infrastructure at the company; lack of financial resources for the realization of digital transformation projects. Systematized risks using the Analytic Hierarchy Process and built a three-level hierarchical model for prioritizing the risks of digital transformation of business models. A roadmap for stimulating and supporting digital transformation of business models has been developed. The basic elements of the developed roadmap were the selection of the key strategic directions and their prioritization into strategic stages. Each of these areas and the measures implemented therein has a potential direct and indirect impact on the business model transformation process.

Keywords: *digital economy, transformation, business model, transformation of business models, innovative, innovative growth, digital technologies, technological transformation.*

***

22. Рябініна Н. О. Соціальний капітал як ресурс розвитку податкової служби України : дис. ... д-ра філософії : 051 / Наталія Олексіївна Рябініна ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 239 с.

АНОТАЦІЯ

За умов інтенсифікації зовнішніх та внутрішніх викликів зростає значення соціального капіталу як ресурсу активізації потенціалу соціально-економічного розвитку податкової служби України. Завдяки зовнішнім та внутрішнім соціально-економічних вимогам відбувається активізація потенціалу суб’єкта до розвитку соціального капіталу. Конвергенція різних наук, таких як

економіка, соціологія, психологія, філософія та право, утворює новий напрям наукового дослідження як соціальний капітал. Міждисциплінарна та багатовекторна методологічна концепція з питань розвитку має можливості використовування в усіх сферах життя, розвиває більш продуктивну й інклюзивну економіку, бо працює безпосередньо з людьми і для людей. Розвиток суспільства та формування інститутів громадянства й економічного зростання невід'ємно пов'язаний з новим економіко-соціальним поняттям, що є стимулом самоорганізації, та встановленням міжособистісних і міжгрупових стосунків, ведучий на шлях гармонізації, заснованій на щирій допомозі і довірі.

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне обґрунтування та запропоновано розв'язання наукового завдання, що полягає в розробці концептуальних, методичних і прикладних впроваджень нової економічної теорії соціального капіталу як ресурсу розвитку податкової служби України. У роботі розглянуто генезис терміну

«соціальний капітал», визначено роль і вплив соціального капіталу на соціально- економічний розвиток українського суспільства, проведено й акумульовано теоретичне визначення та аналіз основних тенденцій і підходів до трактування сутності та методології визначення і виміру соціального капіталу, його структурне наповнення та взаємозв'язки між людьми і суспільством. Здійснено періодизацію досліджень теоретичної та практичної складової, аналізу історії і застосування сучасних знань концепції «соціальний капітал» у становленні нового направлення економічної науки. Визначено, що соціальний капітал – це сучасне суспільне благо, цінність професійного партнерства, яке розвивається та створюється людиною для досягнення і прагнення власних пріоритетів та вигід під час соціальної взаємодії суспільства між собою на основі довіри, включаючи солідарність між людьми чи групами, полягаючи на спільні соціальні структури. Виокремлено перспективи соціальних структур, що є домінуючою концептуалізацією соціального капіталу, і поділяють на три елементи: структурні, когнітивні та реляційні. Охарактеризовані зазначені еле-менти. Виділено, що соціальний капітал є потенційним ресурсом мережевої соціальної взаємодії, який відтворюється та накопичується

колективом. Розглянуто різноманітні форми і процеси реалізації соціального капіталу людиною. Виділено значення нематеріальних ресурсів під час формування соціального капіталу економіки (інформаційні технології, соціальні економічні мережі, секрети виробництва, зв'язки з постачальниками, налагодження взаємодії з клієнтами, корпоративна культура, довіра між менеджерами, репутація). Впродовж дослідження соціального капіталу окреслені специфічні ознаки й напрями розвитку в сучасних умовах життя й актуалізовано необхідність подальшого дослідження галузевого рівня, що визначає напрями формування соціального капіталу. Основні положення цього дослідження у подальшому будуть використані у процесі напрацювання та дискусій щодо формування теоретичних положень і моделей розвитку соціального капіталу та безпосередньо в Державній податковій службі України.

Соціальний капітал пов'язаний з елементарним аспектом людського існування, втілюється в наше життя, робить його більш різноманітним і цікавим, поширює нові знайомства та поновлює соціальні зв'язки, несе із собою необмежений ресурс знань і навичок. У дисертаційній роботі визначені основні принципи і джерела соціального капіталу, де залишається питома, першочергова роль людини, а її активи виступають у вигляді відносин, спілкування та співпраці (персонал, співробітники й учасники сумісного процесу відіграють роль партнерів, культурна компетентність, свідома дисциплінованість і широка обізнаність допомагає виконувати пріоритетні цілі – добробут людей).

У дисертаційній роботі піднімаються важливі питання щодо вирішення проблем сьогодення, такі як подолання бідності, посилення якості життя, досягнення солідарності, підвищення свідомості кожного громадянина. У роботі, розкриваючи проблеми досягнення добробуту не на поверхні, а із середини, проаналізовано причини їх виникнення. Нарощування та формування соціального капіталу в необмеженому просторі зв'язків і стосунків дає надію знайти шляхи гармонійного вирішення проблем економічного, соціального, політичного характеру, покращуючи можливості раціональної складової не тільки на рівні кожної людини, а і на рівні держави. Усі напрями життєдіяльності економічних суб'єктів

мають бути спрямовані на покращення рівня життя населення, а це неможливо без довіри суспільства до гілок влади та бізнесу, що дає можливість реалізації розрахунків виміру структурного соціального капіталу. Ефективність сучасної конкурентної структури економіки з використанням соціального капіталу може відродити довіру та впевненість кожної людини. У дисертаційній роботі акцентовано увагу на важливості розвитку концепції соціального капіталу, яка розглядає не тільки загальні питання соціально-економічних досліджень, сприяючи ефективному використанню усіх ресурсів для подолання кризи, а створює фундамент для інклюзивного розвитку національної економіки у вигляді запропонованої чотирифакторної моделі вимірювання ефективності фінансування соціального забезпечення та захисту населення в країні. Досліджено оцінки міжнародного рейтингу за індексом процвітання вибірки країн світу, який є індикатором для країн-лідерів у всьому світі під час ідентифікації розвитку, зростання й добробуту та слугує мірилом національного добробуту. Приділено увагу формуванню нової концепції у процесі створення нової вартості або емерджентної вартості, яка виникає завдяки конвергенції елементів системи, створюючи значно більшу вартість, ніж вони могли б мати окремо. Це може статися через комбінацію унікальних знань, технологій, ресурсів або навіть ідеології. У роботі охарактеризовано, що емерджентна вартість є позитивним результатом реалізації емерджентного потенціалу соціально-економічної системи.

В епоху глобалізму, коли традиційні методи виробництва, обміну та споживання проходять реформування, стаємо свідками нових методів прийняття рішень, спостерігаючи перетворення самої людини. Сьогодні не існує людини, яка б не мала зв’язок з рідними, знайомими, суспільством, бізнесом, поступово передаючи безліч особистої інформації, яка аналізується, обробляється, а потім використовується. У дисертації піднімається тема соціальних мереж, соціальної взаємодії між людьми, співпраця, що є одними із компонентів соціальної економіки, які розкриваються і подалі досліджуються в соціальному капіталі, будучи не тільки засобами спілкування та комунікацій, але й механізмами створення і

конструювання соціального простору, маючи необмежені функції та перспективи. Стрімкий розвиток цифровізації та загальної комп'ютеризації вимагає налагодження інформаційно-телекомунікаційних технологій, цифрової грамотності й інформаційної безпеки майже в усіх сферах нашого сьогодення. У дисертаційній роботі запропоновано аналіз з подальшим рейтинговим порівнянням причинно-наслідкових зв'язків між еволюцією бідності та інформаційними технологіями розвиваючих країн через показники ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності у поточних цінах і кількість користувачів інтернету. Варто зазначити, що в сучасній економіці ІКТ є важливим виробничим фактором через розвиток економіки знань, тому що знання / навички, інновації та технологічні зміни стають необхідним фактором для економічного зростання.

Розвиток і процвітання держави зосереджується та накладає обов'язки на всіх учасників процесу побудови кращого життя людей, і одним із основних пріоритетів є забезпечення збалансованої, стабільної та справедливої податкової політики. У дисертаційній роботі запропоновано теоретико-методичні засади встановлення закономірностей взаємодії між індивідом і суспільством на прикладі складної системи взаємозв'язків Державної податкової служби України, обґрунтування напрямів економічної політики, спрямованих на створення умов для всебічного розвитку соціального капіталу через задоволення потреб та інтересів. У дослідженні використовуються аналіз і оцінки даних опитування та тестування працівників податківців і науковців Державної податкової служби України та мешканців м. Київ і Київської області, а саме формування податкової культури та податкової свідомості, стратегічні напрями розвитку соціального капіталу податкової служби України.

Розкрито закономірності та здійснено систематизацію індикаторів результативності соціального капіталу в соціально-економічній системі на прикладі податкової служби України. Боротьба продуктивності та підвищення рівня й удосконалення робочого процесу на перший план виводить: інформацію, знання та уміння

управляти і володіти інформацією та знаннями в сучасному світі. Проаналізовано визначення і практичне застосування податкової культури, податкової свідомості та податкової дисциплінованості, вплив цих факторів на поведінку, рішення і дії людини. Зміни у свідомості людини тісно пов'язані з економічними процесами, що зі свого боку впливає на ставлення суспільства через економічну свідомість до роботи податкової системи, податків, їх стягнення й управління коштами, формуючи податкову культуру та податкову дисциплінованість, акцентуючи питання актуальності та значимості реформування податкової служби. Пропонується поступовий розбір поведінкових взаємин платника податків і працівників Державної податкової служби України, запобігання конфліктів на основі етичних норм і принципів. Запропоновано розгляд обов'язків керівництва податкової служби та візії розвитку ДПС України в контексті розширення та сталої системи соціального капіталу, яка спрямована на побудову відкритої, ефективної та довіреності інституції, що сприяє економічному розвитку країни та покращенню якості життя громадян. Визначаються такі єдині концепції економіки та податкової служби, як економічна податкова свідомість, економічна поведінка платника податків, етичні норми податківця й економічна дисциплінованість, які можуть впевнено пропонуватися діловому бізнесу та державним органам. Державна податкова служба України є багатовекторним ресурсом і базою соціального капіталу, тому що вона складається з людей і для людей. За умов відкритої економіки, досягнення високого рівня розвитку інклюзивного суспільства, потужних інституції нація процвітатиме, що є пріоритетним напрямом для розвитку соціального капіталу.

Ключові слова: *соціальний капітал, Державна податкова служба України, довіра, соціально-економічний розвиток, економічна свідомість, соціальна відповідальність, рівень життя, якість життя, соціальні структури, соціальні мережі, цифровізація, цифрова грамотність населення, вимір соціального капіталу, інклюзивність соціально-економічного зростання, процвітання, соціальні видатки, економічний добробут, соціальне благополуччя.*

SUMMARY

In the context of intensification of external and internal challenges, the importance of social capital as a resource for enhancing the potential of socio-economic development of the tax service of Ukraine is growing. Due to external and internal socio-economic requirements, the subject's potential for the development of social capital is activated. The convergence of different sciences such as economics, sociology, psychology, philosophy and law form a new direction of scientific research as social capital. The interdisciplinary and multi-vector development concept has opportunities to be used in all spheres of life, to develop a more productive and inclusive economy because it works directly with people and for people. The development of society and the formation of institutions of citizenship and economic growth are inextricably linked with the new economic and social concept, which is an incentive for self-organization, and the establishment of interpersonal and intergroup relations, leading to harmonization based on sincere help and trust.

The development of society and the formation of institutions of citizenship and economic growth are inextricably linked with the new economic and social concept, which is an incentive for self-organization, and the establishment of interpersonal and intergroup relations, leading to harmonization based on sincere help and trust. The paper considers the genesis of the term «social capital», identifies the role and impact of social capital on the socio-economic development of Ukrainian society, conducts and accumulates theoretical definition and analysis of the main trends and approaches to the interpretation of the essence and methodology of definition and measurement of social capital, its structural content and interrelations between people and society. Periodization of studies of theoretical and practical component, analysis of history and application of modern knowledge of the concept of «social capital» in formation of a new direction of economic science is carried out. It is determined that social capital is a modern public good, the value of college, which is developed and created by a person to achieve and strive for their own priorities and benefits, with social interaction of society with each other on the basis of trust, including good solidarity between people or groups, based on

common social structures. The prospects of social structures, which are the dominant conceptualization of social capital and are divided into three elements: structural, cognitive and relational, have been allocated. These elements are characterized. It is allocated that social capital is a potential resource of network social interaction, which is reproduced and accumulated by the collective. Various forms and processes of realization of social capital by man are considered. The importance of intangible resources in the formation of social capital of economy (information technologies, social economic networks, secrets of production, relations with suppliers, establishing interaction with customers, corporate culture, trust between managers, reputation) has been allocated. During the study of social capital, specific features and directions of development in modern living conditions are outlined and the need for further research of the sectoral level, which determines the directions of formation of social capital, is actualized. The main provisions of this study will be further used in the process of development and discussions on the formation of theoretical provisions and models for the development of social capital, and directly in the State Tax Service of Ukraine.

Social capital is connected with the elementary aspect of human existence, is embodied in our lives, makes it more diverse and interesting, spreads new acquaintances and renews social ties, carries with it an unlimited resource of knowledge and skills. The dissertation identifies the main principles and sources of social capital, where the specific, primary role of a person remains, and its assets act in the form of relationships, communication and cooperation (staff, employees and participants in the joint process play the role of partners, cultural competence, conscious discipline and wide awareness helps to fulfill priority goals – well-being of people).

The dissertation raises important issues for solving today's problems, such as overcoming poverty, enhancing the quality of life, achieving solidarity, raising the consciousness of every citizen. In the work, revealing the problems of achieving well-being not on the surface, but from the inside, the causes of their occurrence are analyzed. Building up and forming social capital in an unlimited space of connections and relations gives hope to find ways to harmoniously

solve problems of an economic, social, political nature, improving the capabilities of the rational component not only at the level of each person, but also at the level of the state. All areas of life of economic entities should be aimed at improving the standard of living of the population, and this is not possible without public confidence in the branches of government and business, which makes it possible to implement calculations of the measurement of structural social capital. The effectiveness of the modern competitive structure of the economy, using social capital, can revive the trust and confidence of each person. The dissertation work focuses on the importance of developing the concept of social capital, which considers not only general issues of socio- economic research, contributing to the effective use of all resources to overcome the crisis, but also creates the foundation for inclusive development of the national economy in the form of a proposed four-factor model for measuring the effectiveness of financing social security and protection of the population in the country. The article studies estimates of the international rating according to the prosperity index of a sample of the world countries, which is an indicator for the leading countries around the world in identifying development, growth and well-being and serves as a measure of national welfare. Attention is paid to the formation of a new concept when creating a new value or emergent value, which arises due to the convergence of elements of the system, creating much higher value than they would have separately. This can happen due to a combination of unique knowledge, technology, resources, or even ideology. The paper characterizes that emergent value is a positive result of realization of emergent potential of socio-economic system.

In the era of globalism, when traditional methods of production, exchange and consumption are being reformed, we are witnessing new methods of decision-making, observing the transformation of man himself. Today, there is no person who would not have a connection with relatives, acquaintances, society, business, gradually transferring a lot of personal information that is analyzed, processed and then used. The dissertation raises the topic of social networks, social interaction between people, cooperation, which are among the

components of the social economy, which are revealed and further explored in social capital, being not only means of communication and communications, but also mechanisms for creating and constructing social space, having unlimited functions and perspectives. The rapid development of digitalization and general computerization requires the establishment of information and telecommunication technologies, digital literacy and information security in almost all areas of our present. The thesis offers an analysis followed by a rating comparison of causal relationships between the evolution of poverty and information technologies of developing countries through GDP per capita at purchasing power parity at current prices and the number of Internet users It can be noted that in today's economy, ICTs are an important productive factor due to the development of the knowledge economy, because knowledge / skills, innovation and technological change become necessary a factor for economic growth.

The development and prosperity of the state focuses and imposes responsibilities on all participants in the process of building a better life of people, and one of the main priorities is to ensure a balanced, stable and fair tax policy. The thesis proposes theoretical and methodological foundations for establishing patterns of interaction between the individual and society on the example of a complex system of interrelations of the State Tax Service of Ukraine, substantiation of economic policy directions aimed at creating conditions for the comprehensive development of social capital through satisfaction of needs and interests. The study uses analysis and evaluation of survey and testing data of tax officers and scientists of the State Tax Service of Ukraine and residents of Kyiv and the region, namely the formation of tax culture and tax consciousness, strategic directions for the development of social capital of the tax service of Ukraine.

The regularities are revealed and systematization of indicators of effectiveness of social capital in the socio-economic system is carried out on the example of the tax service of Ukraine. The struggle of productivity and increasing the level and improving workflow brings to the fore: information, knowledge and ability to manage and own

information and knowledge in the modern world. The definition and practical application of tax culture, tax consciousness and tax discipline, the influence of these factors on human behavior, decisions and actions are analyzed. Changes in human consciousness are closely related to economic processes, which in turn affects the attitude of society through economic consciousness to the work of the tax system, taxes, their collection and management of funds, forming a tax culture and tax discipline, emphasizing the relevance and significance of reforming the tax service. A gradual analysis of the behavioral relationship between the taxpayer and the tax officer, the prevention of conflicts on the basis of ethical norms and principles is proposed. It is proposed to consider the duties of the tax service management and the vision of its development in the context of the expansion and sustainable system of social capital, which is aimed at building an open, effective and trusted institution that contributes to the economic development of the country and improving the quality of life of citizens. Common concepts of economics and tax service are defined, such as economic tax consciousness, economic behavior of the taxpayer, ethical norms of the tax officer and economic discipline, which can confidently be offered to business business and government agencies. The State Tax Service of Ukraine is a multi-vector resource and base of social capital, because it consists of people and for people. Under conditions of an open economy, achievement of a high level of development of an inclusive society, powerful institutions - the nation will flourish, which is a priority for the development of social capital.

Keywords: *social capital, State Tax Service of Ukraine, trust, socio-economic development, economic consciousness, social responsibility, standard of living, quality of life, social structures, social networks, digitalization, digital literacy of the population, measurement of social capital, inclusiveness of socio-economic growth, prosperity, social expenditures, economic well-being, social well-being.*

***

072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

23. Леснік Т. М. Вплив фінансової нестабільності на валютний ринок України : дис. ... д-ра філософії : 072 / Тетяна Миколаївна Леснік ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 212 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертаційна робота присвячена поглибленню теоретичних засад впливу фінансової нестабільності на валютний ринок та розробці науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності регулювання валютного ринку України в умовах фінансової нестабільності.

За результатом узагальнення наукових підходів щодо визначення «фінансової нестабільності», удосконалено поняття «фінансова нестабільність» на основі доповнення його наступними ознаками: «ризики погіршення показників» та «нездатність фінансових установ погашати свої зобов'язання». Це дало змогу трактувати поняття фінансової нестабільності як ситуації, яка провокує та суттєво підвищує ризики погіршення показників діяльності реального сектора економіки або таке погіршення вже сталося через надмірну волатильність на фінансових ринках і нездатність фінансових установ своєчасно і в повному обсязі погашати свої зобов'язання. Нами виділено наступні причини, які провокують фінансову нестабільність: надмірна волатильність фінансових ринків; асиметричність інформації; погіршення банківських балансів; політична нестабільність; інституційна слабкість фінансових ринків; розвиток інноваційної економіки, яка створює нові ризики, неконтрольовані учасниками ринку.

Узагальнено і систематизовано існуючі теоретичні концепції щодо вихідних категорій валютного ринку, що дозволило розкрити економічний зміст та функціональне призначення валютного ринку. Удосконалено теоретичний підхід до структурування валютного ринку, який ґрунтується на теорії інституціоналізму

і враховує специфічні ознаки валютного ринку. Це дало змогу: 1) визначити та класифікувати інституційні одиниці формування валютного ринку; 2) представити валютний ринок як сукупність інституційних одиниць та фізичних/юридичних осіб, між якими виникають економічні відносини щодо здійснення широкого кола операцій з валютними цінностями; 3) виокремити чотири базові зміни, що відбуваються на валютному ринку: інституційні зміни; інституційні перетворення; інституційні деформації, інституційні трансформації.

У роботі систематизовано послідовність впливу фінансової нестабільності на валютний ринок, а також виявлено прямий та зворотній зв'язок фінансової нестабільності та дисбалансів валютного ринку. Фінансова нестабільність, зокрема нестабільність фінансових ринків та макроекономічних показників з досить коротким часовим лагом призводять до надмірної волатильності валютного курсу, а девальвація національної валюти провокує фінансову нестабільність, яка проявляється через фінансову або банківську кризи. І навпаки, порушення стабільної роботи валютного ринку та ліквідація великої кількості банків призвели до фінансової нестабільності. Ланцюгова реакція відбувається наступним чином: девальвація гривні тягне за собою зниження інвестиційної привабливості країни та її фінансових ринків, кредитна заборгованість в банках у перерахунку на іноземну валюту зростає, також відбувається зростання рівня інфляції, імпортні товари дорожчають, внутрішнє споживання та реальний ВВП скорочується, негативне сальдо платіжного балансу зростає. Здійснено аналіз ймовірного впливу кризи заборгованості приватних осіб на валютний ринок та визначено схеми впливу припливу капіталу до країни і відпливу капіталу на валютний ринок.

Обґрунтовано авторську дефініцію поняття «валютної безпеки» як стану валютної системи, що забезпечує ефективне виконання валютним ринком своїх функцій, а також підтримання стабільності національної валюти та виконання міжнародних зобов'язань перед країнами-кредиторами. Розраховано інтегральний індекс валютної безпеки за 2008 - 2022 рр. відповідно до «Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної

безпеки України» та зроблено опис динаміки показників для кожного індикатора валютної безпеки. Надано рекомендації для покращення ситуації на валютному ринку. Проаналізовано показники, за допомогою яких можна визначати ймовірність настання валютної нестабільності та досліджено, що ймовірність настання нестабільності, спричинена зовнішніми ринками можна передбачати на основі таких показників: дефіцит торгового балансу/ВВП, дефіцит рахунку поточних операцій/ВВП, а ось нестабільність на внутрішньому валютному ринку – на основі обсягу міжнародних резервів/грошової маси М2 та обсягу короткострокового зовнішнього боргу/міжнародних резервів.

Здійснено кореляційно-регресійний аналіз за допомогою багатофакторної регресії для визначення впливу макроекономічних показників на валютний ринок. Розраховано обсяг відпливу капіталу з країни за 2014 - 2022 рр. за методикою Світового банку та на основі розрахунку проаналізували динаміку відпливу капіталу та зміни валютного курсу. Визначено, що відплив капіталу під час фінансових криз передує девальвації гривні з огляду на різні причини, як внутрішні, так і зовнішні.

На основі аналізу сучасної практики регулювання валютного ринку встановлено, що відмінності у механізмах їх регулювання ґрунтуються на базисі закономірностей курсоутворення та виявлено, що: національна валюта практично не реагує на динаміку облікової ставки центрального банку, особливо в умовах виникнення фінансової кризи. Низька ефективність процентної політики в Україні обумовлюється частковою конвертованістю національної валюти, відсутністю розвинутого валютного та фондового ринку. Валютні інтервенції показують свою ефективність як при фіксованому валютному курсі для втримання курсу на певному рівні, так і при плаваючому; міжнародні резерви під час досліджених криз показали свою не достатність, що потребувало направлення валютної політики на їх збільшення та розумну диверсифікацію.

Одним із основних напрямів підвищення ефективності валютного регулювання в умовах фінансової нестабільності є посилення транспарентності та забезпечення реальної незалежності

НБУ. Виходячи з дослідженого, нами визначено, що для посилення транспарентності слід дотримуватися наступної рекомендації: на регулярній основі варто звітувати перед населенням і урядом з інформацією щодо дотримання цілей монетарної політики з порівнянням планових та фактичних показників та з припущенням причини, чому конкретний показник не досягнув планового показника. Для забезпечення реальної незалежності НБУ нами запропоновано до чинного законодавства з валютного регулювання додати такі нові норми: (1) здійснити чіткий розподіл повноважень НБУ та уряду щодо формування валютно-курсової політики, валютного регулювання та валютного контролю; (2) надати НБУ права «швидкого реагування», тобто можливості швидко реагувати за допомогою інструментів валютного регулювання щодо операцій, пов'язаних з рухом фінансового капіталу; а також забезпечення гарантій політичної незалежності та введення обмежень на кредитування уряду, затверджених документально, а не формально.

В результаті дослідження доведено, що на рівень валютної безпеки в Україні мають вплив: рух капіталу, від'ємне сальдо торговельного балансу, достатній рівень міжнародних резервів, доларизація економіки, високий рівень державної заборгованості, відсутність елементів протекціоністської політики. Запропоновано ряд заходів для забезпечення належного рівня валютної безпеки. Обґрунтовано доцільність запровадження нового показника для інтегральної оцінки валютної безпеки України: співвідношення державного та гарантованого державою боргу до ВВП, що дасть змогу достовірніше розрахувати рівень валютної безпеки. Запропонований показник має тісний стохастичний зв'язок з валютним курсом і за умови його використання з існуючими індикаторами розрахунку валютної безпеки дозволить виявити негативні сигнали щодо зниження рівня валютної безпеки.

Обґрунтовано доцільність додати до класифікації інструментів валютного регулювання новий інструмент валютного регулювання, а саме «регулювання режиму валютного курсу», оскільки в малих економіках не можливе ефективне інфляційне таргетування без контролю за коливанням валютного курсу. Це обґрунтовано

тим, що на практиці забезпечення стабільності національної грошової одиниці не суперечить політиці інфляційного таргетування, а рівновага платіжного балансу з використанням валютних інтервенцій для забезпечення стабільності національної валюти дозволяє легше досягнути інфляційного таргету.

У процесі дослідження нами запропоновано алгоритм дій для завчасного виявлення кризових явищ на валютному ринку України та подальші дії щодо валютного регулювання. На наш погляд, запропоновані аспекти валютного регулювання в умовах фінансової нестабільності здатні суттєво підвищити його ефективність та сприятимуть зменшенню негативного впливу фінансової нестабільності.

Ключові слова: *валютний ринок, валютна безпека, фінансова нестабільність, регулювання валютного ринку, фінансова криза, валютний курс, міжнародні резерви, доларизація, державний борг, інфляція, Національний банк України, центральний банк, інструменти валютного регулювання, сальдо платіжного балансу.*

SUMMARY

The dissertation is devoted to deepening the theoretical foundations of the influence of financial instability on the currency market and the development of scientific and methodological approaches and practical recommendations for increasing the effectiveness of regulating the currency market of Ukraine in conditions of financial instability.

According to the result of the generalization of scientific approaches to the definition of «financial instability», the concept of «financial instability» has been improved on the basis of supplementing it with the following features: «risks of deterioration of indicators» and «inability of financial institutions to repay their obligations». This made it possible to interpret the concept of financial instability as a situation that provokes and significantly increases the risks of deterioration of the performance indicators of the real sector of the economy or such deterioration has already occurred due to excessive volatility in financial markets and the inability of financial institutions to repay their obligations in a timely manner and in full. It was highlighted the following reasons that provoke financial instability: excessive volatility of financial markets; information asymmetry;

deterioration of bank balances; political instability; institutional weakness of financial markets; the development of an innovative economy that creates new risks beyond the control of market participants.

The existing theoretical concepts regarding the initial categories of the currency market were generalized and systematized, which made it possible to reveal the economic meaning and functional purpose of the currency market. The theoretical approach to the structuring of the currency market, which is based on the theory of institutionalism and takes into account the specific features of the currency market, has been improved. This made it possible to: 1) define and classify institutional units of currency market formation; 2) present the currency market as a set of institutional units and natural/legal entities between which economic relations arise regarding the implementation of a wide range of operations with currency values; 3) distinguish four basic changes taking place in the currency market: institutional changes; institutional conversions; institutional deformations, institutional transformations.

The paper systematizes the sequence of the impact of financial instability on the currency market, and also reveals the direct and inverse relationship between financial instability and currency market imbalances. Financial instability, in particular the instability of financial markets and macroeconomic indicators with a fairly short time lag, lead to excessive volatility of the exchange rate, and the devaluation of the national currency provokes financial instability, which manifests itself through financial or banking crises. Conversely, the disruption of the stable operation of the currency market and the liquidation of a large number of banks led to financial instability. The chain reaction occurs as follows: the devaluation of the hryvnia entails a decrease in the investment attractiveness of the country and its financial markets, credit debt in banks in foreign currency increases, the inflation rate also increases, imported goods become more expensive, domestic consumption and real GDP decrease, the negative balance of payments is growing. An analysis of the likely impact of the debt crisis of private individuals on the currency market was carried out, and the schemes of the influence of capital inflows to the country and capital outflows on the currency market were determined.

The author's definition of the concept of currency security as a state of the currency system, which ensures the effective performance of its functions by the currency market, as well as maintenance of the stability of the national currency and the fulfillment of international obligations to creditor countries, is substantiated. The integral currency security index for 2008 - 2022 was calculated in accordance with the «Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine» and it was made a description of the dynamics of indicators for each currency security indicator. Recommendations are provided to improve the situation on the currency market.

Indicators that can be used to determine the probability of currency instability have been analyzed, and it has been investigated that the probability of instability caused by external markets can be predicted based on the following indicators: trade balance/GDP deficit, current account deficit/GDP, and instability in the domestic currency market – based on the amount of international reserves/money supply M2 and the amount of short- term foreign debt/international reserves.

A correlation-regression analysis was carried out using multifactorial regression to determine the impact of macroeconomic indicators on the currency market. The volume of capital outflow from the country for 2014-2022 was calculated according to the World Bank methodology. Based on the calculation it was analyzed the dynamics of capital outflow and exchange rate changes. It was determined that capital outflow during financial crises precedes devaluation of the hryvnia due to various reasons, both internal and external.

Based on the analysis of the current practice of currency market regulation, it was determined that the differences in the mechanisms of their regulation are based on the basis of the laws of exchange rate formation and it was found that: the national currency practically does not react to the dynamics of the central bank's discount rate, especially in the conditions of a financial crisis. The low effectiveness of interest policy in Ukraine is caused by the partial convertibility of the national currency, the lack of a developed currency and stock market. Currency interventions show their effectiveness both with a fixed exchange rate to maintain the exchange rate at a certain level, and with a floating

one; international reserves during the studied crises showed their insufficiency, which required the direction of monetary policy to increase them and reasonable diversification. One of the main directions of increasing the effectiveness of currency regulation in financial instability is to increase transparency and ensure the real independence of the NBU. Based on the research, we determined that in order to increase transparency, the following recommendation should be followed: on a regular basis, it is necessary to report to the people and the government with information on compliance with the goals of monetary policy, with a comparison of planned and actual indicators and with an assumption of the reason why a specific indicator did not reach the planned indicator. In order to ensure the real independence of the NBU, we propose to introduce the following new norms into the current legislation on currency regulation: (1) implement a clear division of powers of the NBU and the government regarding the formation of currency and exchange rate policy, currency regulation and currency control; (2) grant the NBU the right of «quick response», i.e., the ability to quickly respond with the help of currency regulation tools regarding operations related to the movement of financial capital; as well as the provision of guarantees of political independence and the introduction of restrictions on lending to the government, approved by documents, not formally.

As a result of the research, it was proved that the level of currency security in Ukraine is influenced by: a movement of capital, a negative trade balance, a sufficient level of international reserves, a dollarization of the economy, a high level of public debt, and an absence of elements of protectionist policy. A number of measures have been proposed to ensure an adequate level of currency security.

We substantiated the expediency of introducing a new indicator for the integral assessment of currency security of Ukraine: the ratio of state and state-guaranteed debt to GDP, which will make it possible to more reliably calculate the level of currency security. The proposed indicator has a close stochastic connection with the exchange rate and, provided it is used with existing indicators of currency security calculation, it will allow to detect negative signals regarding a decrease in the level of currency security.

The expediency of introducing a new instrument of currency regulation into the classification of currency regulation instruments, namely «regulation of the exchange rate regime», is justified, since effective inflation targeting is not possible in small economies without control over exchange rate fluctuations. This is justified by the fact that, in practice, ensuring the stability of the national currency does not contradict the policy of inflation targeting, and the balance of payments with the use of currency interventions to ensure the stability of the national currency makes it easier to achieve the inflation target.

In the process of research, we proposed an action algorithm for the early detection of crisis phenomena on the currency market of Ukraine and further actions regarding currency regulation. In our opinion, the proposed aspects of currency regulation in conditions of financial instability can significantly increase its effectiveness and will contribute to reducing the negative impact of financial instability.

Keywords: *currency market, currency security, financial instability, currency market regulation, financial crisis, exchange rate, international reserves, dollarization, public debt, inflation, National Bank of Ukraine, central bank, instruments of currency regulation, balance of payments balance.*

***

24. Мацелюх Ю. В. Інституційне забезпечення розвитку кредитного ринку в Україні : дис. ... д-ра філософії : 072 / Юлія Вікторівна Мацелюх ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 194 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертаційна робота спрямована на поглиблення теоретичних засад та розробка на цій основі практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення інституційного забезпечення розвитку кредитного ринку в Україні.

Об’єктом дослідження є інституційне забезпечення розвитку кредитного ринку в Україні, а предметом дослідження - теоретико-методичні засади, методичні підходи та економічні й інституційні

особливості функціонування та розвитку кредитного ринку з урахуванням сучасних реалій національної економіки.

За результатами дослідження теоретичних основ кредитного ринку та інституційних засад функціонування та забезпечення його розвитку, уточнено визначення сутності кредитного ринку як системи фінансово-економічних відносини з надання послуг кредитування, які відображають процес взаємодії інтересів кредиторів та позичальників з метою урівноваження попиту і пропозиції на кредитні ресурси для забезпечення макрофінансової стабільності; обґрунтовано інституційні засади розвитку кредитного ринку, які базуються на теорії неоінституціоналізму, інституційній теорії організацій та інституційних змінах; обґрунтовано етапи становлення, функціонування і розвитку кредитного ринку України у взаємозв'язку з викликами, ризиками і можливостями економічного розвитку України. Встановлено, що забезпечення розвитку кредитного ринку України необхідно пов'язувати з виконанням покладених на нього функцій та спроможністю фінансово-кредитних установ забезпечувати процеси кредитування в умовах викликів сучасності та інтеграції України в європейський простір.

Визначено, що кредитний ринок формується та функціонує під впливом комплексу формальних та неформальних інститутів. Встановлено, що неформальні норми і правила впливають на інституційні перетворення кредитного ринку, а саме сприяють розвитку ринку шляхом доповнення формальних законів і правил, шляхом застосування норм і правил сталого розвитку, де визначальними є демократичні цінності, людиноцентризм, шляхом формування незламності та прагнення нації розвивати країну в умовах інтеграції до ЄС.

Обґрунтовано інституційне забезпечення розвитку кредитного ринку на основі застосування функції інституційного вибору, який включає процеси взаємодії інститутів, інституційних одиниць та інституту держави через вплив факторів, інституційні обмеження та інституційні можливості на шляху до позитивних перетворень кредитного ринку в умовах інституційних змін. Обґрунтовано, що забезпечення перспектив розвитку кредитного

ринку України слід пов'язувати з інноваційними кредитними інструментами, які створюють можливості для широкого повоєнного відновлення, інноваційною грошово- кредитною політикою держави та сталим розвитком економіки на шляху входження України до ЄС.

В ході аналізу діяльності банківських установ по забезпеченню процесів кредитування, встановлено, що: 1) інституційне середовище банківського кредитування не відповідає повною мірою процесам розвитку кредитного ринку за такими індикаторами: втрата частини ВВП внаслідок воєнних дій на території України; енергетична криза; стрімкі темпи інфляції; підвищення облікової ставки НБУ; зростання боргового навантаження на економіку України та боргової залежності держави; зменшення кількості банківських установ; зростання валютного курсу; 2) провідна роль у процесах забезпечення розвитку кредитного ринку в частині формування інституційної політики, інституційних інновацій та створенню сприятливого регуляторного середовища задля покращенню умов функціонування кредитних інститутів належить НБУ; 3) виявлено тенденцію до накопичення непрацюючих банківських кредитів та встановлено, що визначальними в перетворенні кредитів на непрацюючі стали саме внутрішні проблеми банківської системи: низькі кредитні стандарти, нехтування лімітами концентрації боргів, кредитування пов’язаних осіб та несвоєчасне виявлення та визнання банками якості кредитів; а також суттєвий вплив здійснили наслідки війни, зокрема руйнування активів та заставного майна, падіння доходів та погіршення платоспроможності позичальників, зниження якості кредитних портфелів банків та збільшення відрахувань у резерви.

Оцінено кредитоспроможність банків із застосуванням інтегральної оцінки якості кредитного портфеля та набору коефіцієнтів: коефіцієнту покриття кредитного портфелю власним капіталом, коефіцієнту проблемних кредитів, коефіцієнту доходності кредитного портфелю та встановлено вагомий вплив частки непрацюючих кредитів банків на якість кредитного портфелю. За результатами визначено ТОП-5 банків з найгіршою якістю кредитного портфелю.

Запропоновано шляхи подолання негативних тенденцій щодо накопичення кредитних ризиків банками, пов’язаних з несплатою кредитів: для унормування проблеми непрацюючих кредитів активізувати політику згуртованості державних інституцій по вдосконаленню законодавства та запровадити інститут сек’юритизації проблемних активів; для підвищення інституційної спроможності актуалізувати банківські стратегії скорочення NPL після скасування воєнного стану.

Обґрунтовано, що кредитний ринок знаходиться під впливом системних інституційно-організаційних змін в частині забезпечення діяльності з кредитування небанківськими кредитними установами; встановлено, що існує нерівномірність уваги до різних суб'єктів фінансових установ, які забезпечують послуги кредитування на кредитному ринку в Україні і ця нерівномірність призводить до дисбалансу на ринку; зроблено висновок про те, що ускладненість та багатоаспектність структурних взаємозв’язків при наданні кредитів небанківськими кредитними установами, лобіювання інтересів суб'єктами економічних відносин на різних рівнях економічної системи формують ризик- орієнтоване інституційне середовище кредитного ринку, яке в повній мірі не дозволяє ідентифікувати й діагностувати взаємозалежності та прояви впливу окремих інститутів на розвиток кредитного ринку.

Здійснено ранжування регіонів та сформовано 4 кластери за рівнем концентрації банківських установ: слабким (Волинська, Донецька, Закарпатська, Луганська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька обл.); середнім (Вінницька, Житомирська, Івано-Франківська, Київська, Хмельницька, Черкаська обл.); значним (Запорізька, Кіровоградська, Миколаївська, Сумська, Херсонська, Чернігівська обл.) та максимальним (Дніпропетровська, Львівська, Одеська, Полтавська, Харківська обл.), що свідчить про нерівномірність регіонального забезпечення банківського кредитування та зсув інституційної структури банків, які здійснюють діяльність на кредитному ринку України у бік «регіонально-філійної» моделі.

В процесі дослідження попиту на послуги банківського кредитування за допомогою кореляційного аналізу із застосуванням

показників ВРП, кількості населення та середньодушового доходу, встановлено 3 рівні щільності зв'язку (сильний (більше 0,9), значний (0,8-0,9) і менш значний (0,5-0,79)), що дало можливість зробити висновок про вплив регіонального економічного розвитку, привабливості регіону та кількості населення на забезпеченість банківськими установами.

Обґрунтовано, що в Україні створені інституційні передумови для інституційних перетворень кредитного ринку, пов’язані з впровадженням інновацій на кредитному ринку в частині впровадження фінтехнологій, інноваційних форм і методів кредитування та кредитних продуктів, що дасть поштовх до подальшого його розвитку; встановлено, що ефективність впровадження таких інновацій створює альтернативи традиційному інституту кредитування, вносить інституційні зміни у формальні інститути, такі як інститут прозорості та безризиковості операцій з кредитування та покращують неформальні норми, які є одним із факторів інституційного забезпечення розвитку кредитного ринку та які сприяють перспективному повоєнному відновленню процесів кредитування задля забезпечення сталого розвитку економіки України.

Розроблено матричну модель перспективних перетворень кредитного ринку в контексті інституційного забезпечення макрофінансової стабільності з використанням програмно-цільового підходу, що передбачає формування цільових орієнтирів для подолання диспропорцій у розвитку кредитного ринку фокусуючи увагу на інноваціях, євроінтеграції, сталому розвитку та економічному відновленні. Обґрунтовано три формати ролі НБУ у забезпеченні стратегічних орієнтирів розвитку кредитного ринку: формат протистояння викликам і загрозам розвитку; формат відновлення; формат забезпечення стійкості розвитку кредитного ринку.

Визначені перспективні напрями забезпечення розвитку кредитного ринку в Україні, в умовах інституційних змін національної економіки з використанням ризик-орієнтованого механізму сприяння забезпеченню кредитним ринком макрофінансової стабільності на засадах сталого розвитку на короткострокову перспективу, яка полягає в проведенні ефективних реформ воєнного періоду для подолання супротиву російській агресії; середньострокову

перспективу, яка передбачає забезпечення умов макрофінансової стабільності та процесів економічного відновлення на засадах сталого розвитку; довгострокову перспективу забезпечення розвитку, яка пріоритетним вектором розвитку має створення міцного фундаменту інституційного середовища кредитного ринку з метою успішної інтеграції у ЄС та забезпечення економічного зростання.

Запропоновано основні напрями політики України по забезпеченню розвитку кредитного ринку України, зокрема: ефективна інституційна політика НБУ; ефективна макроекономічна політика уряду України, яка сприяє забезпеченню стійкості та сталості процесів кредитування та полягає у ефективному нормативно-правовому забезпеченні, добросовісній конкуренції, державній підтримці, довірі до інститутів кредитування, гарантуванні безпеки учасників ринку; послідовність інституційних перетворень, завдяки впровадженню інновацій (інноваційних технологій, інноваційних продуктів, інноваційних форм і методів кредитування) на кредитному ринку; імплементацію норм і правил щодо програм сталого розвитку та економічного відновлення; гармонізації українського законодавства із законодавством ЄС та країн, які є рівноправними членами та партнерами у забезпеченні розвитку інтегрованого кредитного ринку.

Ключові слова: *кредитний ринок, інституційне забезпечення, інститут, неформальні норми, інституційний механізм, банківська установа, банківська система, небанківські фінансові установи, НБУ, кредитний портфель, непрацюючий кредит, цифровізація, фінансові технології, інновації, P2P- кредитування.*

SUMMARY

The dissertation is aimed at deepening the theoretical foundations and developing on this basis practical recommendations aimed at improving the institutional support for the development of the credit market in Ukraine.

The object of the research is the institutional support for the development of the credit market in Ukraine, and the subject of the research is the theoretical and methodological principles, methodological approaches and economic and institutional features of the functioning

and development of the credit market, taking into account the modern realities of the national economy.

According to the results of the study of the theoretical foundations of the credit market and the institutional foundations of its functioning and ensuring its development, the definition of the essence of the credit market as a system of financial and economic relations for the provision of lending services, which reflect the process of interaction of the interests of creditors and borrowers with the aim of balancing the demand and supply of credit resources for ensuring macro-financial stability; the institutional principles of the development of the credit market, which are based on the theory of neo-institutionalism, the institutional theory of organizations and institutional changes, are substantiated; the stages of formation, functioning and development of the credit market of Ukraine in relation to the challenges, risks and opportunities of the economic development of Ukraine are substantiated. It was established that ensuring the development of the credit market of Ukraine must be connected with the performance of the functions assigned to it and the ability of financial and credit institutions to provide credit processes in the conditions of the challenges of modernity and the integration of Ukraine into the European space.

It was determined that the credit market is formed and functions under the influence of a complex of formal and informal institutions. It was established that informal norms and rules affect the institutional transformation of the credit market, namely, they contribute to the development of the market by supplementing formal laws and rules, by applying the norms and rules of sustainable development, where democratic values and people-centeredness are fundamental, by forming the indomitability and aspiration of the nation to develop the country in the conditions of integration into the EU.

The institutional support for the development of the credit market based on the application of the function of institutional choice, which includes the processes of interaction of institutions, institutional units and the institution of the state due to the influence of factors, institutional restrictions and institutional opportunities on the way to positive transformations of the credit market in the conditions of

institutional changes, is substantiated. It is well-founded that ensuring prospects for the development of the credit market of Ukraine should be connected with innovative credit instruments that create opportunities for broad post-war recovery, innovative monetary policy of the state and sustainable development of the economy on the path of Ukraine's accession to the EU.

During the analysis of the activities of banking institutions to ensure lending processes, it was established that: 1) the institutional environment of bank lending does not fully correspond to the credit market development processes according to the following indicators: the loss of a part of the GDP as a result of military actions on the territory of Ukraine; energy crisis; rapid rates of inflation; increasing the NBU discount rate; the growth of the debt burden on the economy of Ukraine and the state's debt dependence; decrease in the number of banking institutions; exchange rate growth; 2) the leading role in the processes of ensuring the development of the credit market in terms of the formation of institutional policy, institutional innovations and the creation of a favorable regulatory environment for the improvement of the operating conditions of credit institutions belongs to the NBU; 3) a tendency to the accumulation of non- performing bank loans was revealed and it was determined that the internal problems of the banking system were the determining factors in the transformation of loans into non-performing loans: low credit standards, neglect of debt concentration limits, lending to related parties and untimely identification and recognition of the quality of loans by banks; as well as the consequences of the war, in particular the destruction of assets and collateral, a drop in income and deterioration of borrowers' solvency, a decline in the quality of banks' credit portfolios, and an increase in deductions to reserves.

The creditworthiness of banks was assessed using an integral assessment of the quality of the loan portfolio and a set of coefficients: the coefficient of coverage of the loan portfolio with equity capital, the coefficient of problem loans, the profitability coefficient of the loan portfolio, and a significant influence of the share of non-performing loans of banks on the quality of the loan portfolio was established. According to the results, the TOP-5 banks with the worst quality of the loan portfolio were determined.

Ways to overcome negative trends regarding the accumulation of credit risks by banks associated with non-payment of loans are proposed: to normalize the problem of non-performing loans, activate the policy of cohesion of state institutions to improve legislation and introduce the institute of securitization of problem assets; to increase the institutional capacity to actualize banking NPL reduction strategies after the lifting of martial law.

It is substantiated that the credit market is under the influence of systemic institutional and organizational changes in terms of ensuring lending activities by non- bank credit institutions; it was established that there is an unevenness of attention to various subjects of financial institutions that provide lending services on the credit market in Ukraine and this unevenness leads to an imbalance in the market; it was concluded that the complexity and multifaceted structural interrelationships in the provision of loans by non-bank credit institutions, lobbying of interests by subjects of economic relations at different levels of the economic system form a risk-oriented institutional environment of the credit market, which does not fully allow identification and diagnosis interdependence and manifestations of the influence of individual institutions on the development of the credit market.

The regions were ranked and 4 clusters were formed according to the level of concentration of banking institutions: weak (Volyn, Donetsk, Zakarpattia, Luhansk, Rivne, Ternopil, Chernivtsi regions); medium (Vinnytsia, Zhytomyr, Ivano-Frankivsk, Kyiv, Khmelnytsky, Cherkasy regions); significant (Zaporizka, Kirovohrad, Mykolaiv, Sumy, Kherson, Chernihiv regions) and maximum (Dnipropetrovsk, Lviv, Odesa, Poltava, Kharkiv regions), which indicates the uneven regional provision of bank lending and the shift in the institutional structure of banks operating in credit market of Ukraine towards the "regional-branch" model.

In the process of researching the demand for bank lending services using correlation analysis using GRP indicators, population size and average per capita income, 3 levels of connection density were established (strong (more than 0.9), significant (0.8-0.9) and less significant (0.5-0.79)), which made it possible to draw a conclusion about the influence of regional economic development, the

attractiveness of the region and the number of population on the security of banking institutions.

It is substantiated that institutional prerequisites for institutional transformations of the credit market have been created in Ukraine, related to the introduction of innovations in the credit market in terms of the introduction of fintechnologies, innovative forms and methods of lending and credit products, which will give impetus to its further development; it was established that the effectiveness of the implementation of such innovations creates alternatives to the traditional institution of lending, introduces institutional changes to formal institutions, such as the institution of transparency and risklessness of lending operations, and improves informal norms, which are one of the factors of institutional support for the development of the credit market and which contribute to a promising post-war recovery lending processes to ensure the sustainable development of Ukraine's economy.

A matrix model of prospective transformations of the credit market in the context of institutional support of macro-financial stability has been developed using a program-targeted approach, which provides for the formation of target guidelines for overcoming disparities in the development of the credit market, focusing attention on innovations, European integration, sustainable development and economic recovery. Three formats of the NBU's role in providing strategic guidelines for the development of the credit market are substantiated: the format of confronting development challenges and threats; recovery format; format for ensuring the stability of credit market development.

Prospective directions for ensuring the development of the credit market in Ukraine, in the conditions of institutional changes of the national economy, with the use of a risk-oriented mechanism of promoting the provision of macro-financial stability by the credit market on the basis of sustainable development for the short-term perspective, which consists in carrying out effective reforms of the war period to overcome resistance to Russian aggression, have been determined; the medium-term perspective, which provides for the provision of conditions for macro-financial stability and processes of economic recovery based on the principles of sustainable development; the long-term perspective of ensuring development, the priority vector of which is the creation of a solid foundation of the institutional

environment of the credit market for the purpose of successful integration into the EU and ensuring economic growth.

The main directions of the policy of Ukraine to ensure the development of the credit market of Ukraine are proposed, in particular: effective institutional policy of the NBU; effective macroeconomic policy of the government of Ukraine, which contributes to ensuring stability and sustainability of lending processes and consists in effective regulatory and legal support, fair competition, state support, trust in lending institutions, guaranteeing the safety of market participants; the sequence of institutional transformations, thanks to the introduction of innovations (innovative technologies, innovative products, innovative forms and methods of lending) in the credit market; implementation of norms and rules regarding programs of sustainable development and economic recovery; harmonization of Ukrainian legislation with the legislation of the EU and countries that are equal members and partners in ensuring the development of the integrated credit market.

Keywords: *credit market, institutional support, institution, informal norms, institutional mechanism, banking institution, banking system, non-banking financial institutions, NBU, loan portfolio, non-performing loan, digitalization, financial technologies, innovations, P2P lending.*

***

25. Міщенко Р. О. Бюджетне стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні : дис. ... д-ра філософії : 072 / Рафаель Олександрович Міщенко ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 280 с.

АНОТАЦІЯ

Обґрунтовано, що бюджетне стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності – це інструмент державної підтримки розвитку діяльності, ухвалення та реалізації рішень щодо формування та максимального використання сукупного економічного потенціалу, що дозволяє прискорити розвиток соціально-економічної системи за рахунок накопичених та ефективно інвестованих в інноваційний процес ресурсів.

Аналіз сутності державної фінансової політики активізації стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності, здійснений на основі процесно-цільового підходу, виявив її природу, цільову спрямованість, внутрішню структуру, макроекономічний вплив, зв'язок з національними інститутами та науковими дослідженнями. Виходячи з цього, визначення сутності поняття «бюджетне стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності» можна розуміти як діяльність держави, що включає: визначення концепції, розробку національної стратегії, регулювання нормативно-правової бази у сфері нагромадження капіталів як активу з метою стимулювання його ефективного залучення до економічної діяльності країни; реалізацію державної політики та оцінку її ефективності у стимулюванні інноваційно- інвестиційної діяльності через фінансові інструменти.

Здійснено класифікацію бюджетно-грошової політики держави за ознаками «етапи реалізації», «відношення до повноважень держави», «вплив на інноваційно-інвестиційну діяльність», «технологія бюджетного стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності».

Трансформація національної податкової системи від зосередження виключно на фіскальній функції до синергетичної взаємодії трьох фіскальних та регуляційних функцій є однією з визначених тенденцій, що є результатом еволюції державної грошово-фінансової політики та стимулювання інвестицій в Україні. Бюджетна та фінансова політика держави мають значний вплив на рівень стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності в країні. Крім того, послідовно посилюється наукове та нормативно-правове забезпечення державної бюджетної політики стимулювання інвестицій та інноваційної діяльності, а також трансформується політика у цій сфері.

Було визначено ключові аспекти закордонного досвіду у формуванні та впровадженні державної бюджетної політики, спрямованої на стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності. Серед сучасних країн активно сприяють інноваційно-інвестиційній діяльності, навіть у періоди кризових ситуацій задля запобігання або їхнього усунення; держава активно бере участь у

стимулюванні інвестиційної діяльності; державна політика бюджетного стимулювання може мати як пришвидшувальний, так і ефект, що стримує інвестиційну діяльність; наукове обґрунтування та законодавче регулювання державної політики, спрямованої на стимулювання інновацій та інвестицій, посилюється; така політика реалізується за умов чіткої формалізації національних-стратегічних орієнтирів; основними інструментами цього напрямку виступають податкові пільги (такі як інвестиційний податковий кредит, неоподатковувані резервні фонди для інвестицій, податкова знижка для інвестицій, податкова амортизація), позички за мінімальними ставками та державне інвестування; проводиться суворий контроль за ефективним використанням податкових пільг.

Було проведено оцінку ефективності бюджетної політики України для стимулювання інноваційно-інвестиційної активності. В результаті було виявлено два ключові напрями вдосконалення: 1) створення та впровадження стратегічних засад політики; 2) стратегічне обґрунтування, регулювання та законодавче закріплення практичного застосування інструментів політики.

Побудована модель причинно-наслідкових зав’язків між інструментами політики та ключовими показниками економічного розвитку країни. Аналіз цих взаємозв’язків проводився за допомогою кореляційно- регресійного аналізу.

У дослідженні здійснено оцінку ефективності фінансової політики держави, спрямованої на стимулювання інвестицій в Україні. Розроблено концепцію відновлення державного бюджетного стимулювання інноваційно- інвестиційної діяльності в сучасних умовах геополітичної турбулентності. Ця концепція об’єднує такі елементи, як місія, теоретично-методичний блок, принципи, організаційний блок та самі методи державного стимулювання У результаті було виявлено два ключові напрями вдосконалення:

Фінансування інновацій шляхом державних цільових програм; 2) Зниження податкового навантаження шляхом установлення граничної межі оподаткування.

Побудовано модель причинно-наслідкових зв’язків між інструментами політики та ключовими показниками економічного

розвитку країни. Аналіз цих взаємозв'язків проводився за допомогою кореляційно-регресійного аналізу.

Ключові слова: *бюджетне стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності, державна бюджетна політика, фіскальна політика, інноваційно- інвестиційна діяльність, бюджетне стимулювання, інновації, інвестиції.*

SUMMARY

It is substantiated that budgetary incentives for innovation and investment activities are an instrument of state support for the development of activities, making and implementing decisions on the formation and maximum use of the aggregate economic potential, which allows accelerating the development of the socio- economic system through the accumulated and effectively invested resources in the innovation process. The analysis of the essence of the State financial policy of intensification of stimulation of innovation and investment activity, carried out based on the process- target approach, revealed its nature, target orientation, internal structure, macroeconomic impact, and connection with national institutions and scientific research. On this basis, the definition of the essence of the concept of «budgetary incentives for innovation and investment activity» can be understood as the States activity, which includes: defining the concept, developing a national strategy, regulating the legal framework in the field of capital accumulation as an asset with a view to stimulating its effective involvement in the country's economic activity; implementation of the State policy and evaluation of its effectiveness in stimulating innovation and investment activity through financial instruments.

The author classifies the State's fiscal and monetary policy by the following features: «stages of implementation», «relation to the State's powers», «impact on innovation and investment activity», «technology of budgetary stimulation of innovation and investment activity».

The transformation of the national tax system from focusing exclusively on the fiscal function to the synergistic interaction of three fiscal and regulatory functions is one of the identified trends resulting from the evolution of the state monetary and financial policy and

investment incentives in Ukraine. The budget and financial policies of the state have a significant impact on the level of stimulation of innovation and investment activities in the country. In addition, the scientific and regulatory support of the state budget policy to stimulate investment and innovation is being consistently strengthened, and the policy in this area is being transformed.

The author identifies the key aspects of foreign experience in the formation and implementation of the State budget policy aimed at stimulating innovation and investment activities. Among the modern countries, innovation and investment activities are actively promoted, even in times of crisis, in order to prevent or eliminate them; the state is actively involved in stimulating investment activities; the state policy of budgetary incentives can have both an accelerating and a deterrent effect on investment activities; scientific substantiation and legislative regulation of the state policy aimed at stimulating innovation and investment is being strengthened; such a policy is implemented under conditions of clear formalization of national strategies.

An assessment of the effectiveness of Ukraine's budgetary policy to stimulate innovation and investment activity was conducted. As a result, two key areas for improvement were identified: 1) creation and implementation of strategic policy frameworks; 2) strategic justification, regulation and legislative consolidation of the practical application of policy instruments.

A model of causal relationships between policy instruments and key indicators of economic development of the country is built. These relationships were analyzed using correlation and regression analysis.

The study assesses the effectiveness of the state's financial policy aimed at stimulating investment in Ukraine. The concept of restoration of the state budgetary stimulation of innovation and investment activity in the current conditions of geopolitical turbulence is developed. This concept combines such elements as the mission, theoretical and methodological block, principles, organizational block and the methods of state incentives The author has identified two key areas of improvement: 1) Financing innovations through state targeted programs; 2) Reducing the tax burden by setting a tax threshold.

A model of cause-and-effect relationships between policy instruments and key indicators of the country's economic development has been built. These relationships were analyzed using correlation and regression analysis.

Key words: *budgetary incentives for innovation and investment activities, state budget policy, fiscal policy, innovation and investment activities, budgetary incentives, innovations, investments.*

***

26. Савенко Д. О. Потенціал розбудови інституційного забезпечення фінансового ринку України : дис. ... д-ра філософії : 072 / Дмитро Олександрович Савенко ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т.– Ірпінь, 2023.– 178 с.

АНОТАЦІЯ

У дисертації поглиблені теоретико-організаційні засади інституційного забезпечення фінансового ринку та обґрунтовані практичні рекомендації, спрямовані на нарощування потенціалу розбудови інституційного забезпечення фінансового ринку України.

Ґрунтуючись на етимологічних коренях поняття «забезпечення» та глибинних засадах інституціоналізму, доведено, що ключ до досягнення ефективності розвитку фінансового ринку лежить у площині наявності норм (правил) взаємовідносин між учасниками забезпечувального процесу та інституцій, які залучені до імплементації зазначених норм (правил). Складові та мета функціонування фінансового ринку, що полягає в необхідності ефективного перерозподілу фінансових потоків між учасниками фінансового ринку, обумовлюють зміст, завдання та структуру інституційного забезпечення даного ринку.

Інституційне забезпечення функціонування фінансового ринку включає формальні і неформальні елементи у їх взаємозв'язку та взаємодії, розуміння яких та їх впливу на розвиток фінансового ринку дозволяє розробляти ефективні стратегії його регулювання та запобігати кризовим явищам. Представлена структурно-логічна схема інституційного забезпечення фінансового ринку,

основу якої складають інститути-організації, інститути-норми та держава. На основі критичного аналізу досліджень науковців показано особливу роль неформальних норм в єдності їх негативного та позитивного впливу, а також держави в процесі інституційного забезпечення як інструменту створення формальних норм інституційного середовища, що регулюють функціонування фінансового ринку й забезпечують правовий захист його учасників.

Наголошено на негативній ролі інституціональних деформацій, яким передують інституціональні асиметрії. Зазначено, що високі ризики виникнення інституціональних деформацій на фінансовому ринку обумовлені високим рівнем інформаційної асиметрії. Систематизовано фактори виникнення зазначених деформацій з метою мінімізації їх негативного впливу.

Інфраструктурна складова фінансового ринку в єдності процесів обслуговування, забезпечення та функціональності відіграє критичну роль у його оптимальному функціонуванні та раціональному розподілі фінансових ресурсів. Поряд із основними складовими, а саме: фінансові посередники, обслуговуюча інфраструктура, адміністративна інфраструктура відмічена важлива роль саморегулівних організацій, що доповнюють діяльність інших інститутів.

В процесі розвитку інфраструктури фінансового ринку в Україні виокремлено п’ять етапів, детальна характеристика яких сприяла визначенню ключових чинників потенціалу розбудови інституційного забезпечення фінансового ринку, представленого в дослідженні як сумарний вплив взаємодії фінансових, людських та матеріальних ресурсів, а також чинників, що сприяють розвитку фінансового ринку. На основі узагальнення підходів ряду науковців до оцінки потенціалу розбудови інституційного забезпечення фінансового ринку, виділено три групи індикаторів, кожній із яких відповідає певна група показників, які було систематизовано з метою опису індикаторів загального розвитку інституційного забезпечення фінансового ринку, що в подальшому слугувало базою аналізу гіпотези щодо реалізації потенціалу розбудови інституційного забезпечення фінансового ринку.

У контексті аналізу загальної аналітики стану інституційного забезпечення фінансового ринку України здійснена оцінка тенденцій ключових індикаторів такого стану. Вона свідчить про складність інституційного забезпечення фінансового ринку, викликану різними факторами, серед яких війна, екологічні кризи та економічні труднощі, що суттєво вплинули на загальний фінансовий ландшафт країни. Серед основних змін - зменшення кількості фінансових посередників, таких як кредитні спілки та фінансові компанії, викликане великими ризиками і погіршенням операційних показників. Це зростання кількості непрацюючих кредитів та нестабільність бізнес-середовища, які потребують додаткових резервів та заходів для збереження фінансової стабільності. Хоча зберігається кількість банківських установ, проте зростання ризиків та погіршення якості активів здатні створити труднощі для банків, що вимагає відповідних заходів підтримки стійкості від НБУ.

Зважаючи на роль допоміжної інфраструктури для підтримки інституційного середовища, значна увага приділена аналізу її стабільного функціонування. Незважаючи на виклики наявності Інтернету та електропостачання, відзначена низка заходів, зокрема, у сфері платіжного ринку, набуття чинності Закону України «Про платіжні послуги», що розширює обов'язки оверсайту та сприяє інноваціям, доступність PayPal, тощо засвідчили підтримку інституційного середовища.

Розвиток у галузі FinTech в Україні у 2022 році був спрямований на задоволення нагальних потреб українських громадян щодо доступу до цифрових фінансових послуг та можливості безперебійних розрахунків, удосконалення законодавчої бази та її адаптацію до стандартів Європейського Союзу, зокрема, прийняття закону «Про віртуальні активи». Здійснена систематизація процесів у сфері цифровізації фінансових послуг у розрізі подій, що мали безпосередній поточний вплив на фінансовий ринок та подій, що закладають фундамент у нарощуванні потенціалу інституційного забезпечення, сприятиме визначеності подальших кроків у даній галузі.

З огляду на роль цифровізації у контексті загальної конкурентоспроможності фінансового ринку серед фінансових установ здійснено детальний аналіз динаміки факторів, що визначали позиції України у World Digital Competitiveness Ranking у 2017–2021 рр. за рядом показників у групах «Технології» та «Майбутня готовність» та підгрупі «Знання», а також основні тренди FinTech в Україні в довоєнний період, що дозволило виокремити сильні та слабкі компоненти для подальшої реалізації потужного потенціалу даної складової розбудови інституційного забезпечення фінансового ринку України.

З цією метою значна увага приділена аналізу нових форм інфраструктурних компонентів, що забезпечують взаємодію учасників фінансового ринку, зокрема торгової платформи для роздрібної торгівлі фінансовими інструментами – «Robinhood-інвестори». Звернуто увагу, що одним з ключових аспектів визначення потенціалу FinTech платформ у розбудові інституційного забезпечення фінансового ринку є оцінка впливу непрозорості компаній на поведінку Robinhood-інвесторів, що тривалий час обговорюється як науковцями, так і практиками у світі. На прикладі акцій, що перебувають на піку популярності (акції підвищеної уваги), та лотерейних акцій здійснено аналіз на основі інформації, доступної на платформі Robinhood. Побудована модель дозволила тестувати вплив непрозорості компаній на залучення інвесторів та інвестиційні результати, використовуючи показник прибутковості інвесторів. Отримані результати засвідчили негативний вплив непрозорості компаній на фінансовий добробут роздрібних інвесторів. Хоча у роздрібних акціонерів є потенціал для інвестування, їхня колективна поведінка може бути нераціональною та призводити до неефективності інвестицій.

З метою удосконалення вимог до підвищення прозорості діяльності фірм на фінансовому ринку визначені їх основні напрями. Здійснено критичний аналіз результатів науковців, які досліджували ці питання, розроблена анкета, де були сформульовані 25 запитань щодо впливу розкриття інформації про аномальну прибутковість акцій на рішення роздрібних інвесторів, поширена через соціальні мережі Facebook, LinkedIn та Survey Monkey з

цільовою аудиторією – роздрібні інвестори в європейських країнах, а також описова статистика результатів опитування. Проведене дослідження засвідчило, що для поліпшення інституційного забезпечення нарощування потенціалу фінансового ринку важливо запровадити обов'язкове розкриття інформації інвесторами про аномальні коливання цін на акції емітентів (яке перевищує на 2 % середнє значення попереднього місяця) та їх причини. Таке розкриття має наводитися на веб-сайті емітента у розділі «Інформація для інвесторів». Контроль за таким розкриттям має бути покладено на Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку.

Підвищена прозорість і розуміння причин аномальних прибутків сприяють зміцненню довіри інвесторів, що є необхідною умовою для зростання і стабільності ринку. Коли на ринок виходить більше учасників, озброєних значущою інформацією, ліквідність зростає, а визначення цін стає більш точним. Це допомагає створити рівні умови для всіх учасників ринку, мінімізує спекулятивну поведінку, спричинену дезінформацією, і дозволяє інвесторам більш раціонально реагувати на події на ринку. Коли довіра до ринку зростає, інвестори з більшою ймовірністю будуть ефективно розподіляти свої ресурси, що призведе до оздоровлення та зміцнення фінансового ринку в цілому.

Великий потенціал для повоєнного відновлення України, її економічного зростання, стабільності та збільшення інвестиційних можливостей лежить у площині інтеграції українського фінансового ринку в глобальний фінансовий простір. Визначені основні недоліки, що створюють значні виклики для його інтеграції у світовий фінансовий ринок. Як свідчить проведене дослідження, серед них: відсутність послідовної та прозорої регуляторної бази, нерозвиненість інфраструктури для фінансових технологій (FinTech) та електронної торгівлі, обмеженість механізмів захисту прав інвесторів, прозорість ринку та розкриття інформації, в тому числі й за рахунок непослідовної практики звітності, недостатній рівень українського фінансового ринку, особливо з точки зору ринків капіталу, а також валютні обмеження та волатильність валютного курсу. Усунення цих недоліків вимагає комплексних реформ,

що охоплюють регуляторні, технологічні, прозорість, захист інвесторів та розвиток ринку. Україна має визначити пріоритетами створення прозорої та послідовної нормативно-правової бази, інвестування в сучасну фінтех-інфраструктуру, посилення механізмів захисту інвесторів, сприяння прозорості ринку та зростання ринків капіталу. Для створення безпечного та прозорого фінансового середовища та залучення довіри міжнародних інвесторів важливе впровадженням ефективних заходів для боротьби з відмиванням коштів. Перш за все, це вдосконалення нормативно-правової бази, забезпечення відповідності національного законодавства міжнародним стандартам, таким як FATF. Це передбачає впровадження комплексного законодавства, яке охоплює питання виявлення, звітування та запобігання відмиванню коштів і фінансуванню тероризму.

Приведення нормативно-правової бази у відповідність до міжнародних стандартів включає також принцип «знай свого клієнта» (KYC), що є наріжним каменем сучасних фінансових систем, відіграючи ключову роль у забезпеченні цілісності, безпеки та прозорості фінансових операцій. KYC - це процес, за допомогою якого фінансові установи збирають і перевіряють інформацію про особу клієнта, його ділову активність і джерела походження коштів. Цей процес вважають життєво важливим за різних причин (зазначених у дослідженні), особливо в контексті глобальної фінансової інтеграції та виконання вимог Шостої Директиви ЄС.

Інтеграція українського фінансового ринку у світовий вимагає спільних зусиль у сфері регуляції, інституційного розвитку та економічних реформ. Спрямовуючи увагу на прозорість, захист інвесторів, розвиток ринку капіталу та активне міжнародне співробітництво, Україна може скористатися перевагами збільшення своєї глобальної фінансової інтеграції, що призведе до стійкого економічного зростання.

Обґрунтовано, що реконструкція фінансового ринку в післявоєнній Україні потребує комплексного підходу. Узагальнюючи необхідні заходи щодо розбудови інституційного забезпечення нарощування фінансового потенціалу українського фінансового ринку, вони систематизовані та конкретизовані за наступними

рубриками: 1) модернізація технологічної інфраструктури; 2) удосконалення нормативно-правової бази; 3) механізми захисту інвесторів; 4) прозорість ринку та розкриття інформації; 5) розвиток ринків капіталу; 6) фінансова грамотність та освіта; 7) інклюзивність та доступність; 8) міжнародна співпраця; 9) принципи сталого фінансування та ESG. Реалізація зазначених заходів сприятиме нарощуванню потенціалу розбудови інституційного забезпечення фінансового ринку та на цій основі відновленню фінансового ринку України, його зростанню та інтеграції в глобальний фінансовий простір.

Ключові слова: *фінансовий ринок, банківський сектор, платіжні системи, інституційне забезпечення, інфраструктура, інформаційне середовище, прозорість, цифровізація, цифрова економіка, фінтех.*

SUMMARY

The thesis deepens the theoretical and organizational foundations of institutional support of the financial market and substantiates practical recommendations aimed at building the capacity of institutional support of the financial market of Ukraine.

Based on the etymological roots of the concept of «provision» and the deep foundations of institutionalism, it is proved that the key to achieving the efficiency of financial market development lies in the existence of norms (rules) of relations between participants in the provisioning process and institutions involved in the implementation of these norms (rules). The components and purpose of the financial market functioning, which is the need for effective redistribution of financial flows between financial market participants, determine the content, tasks and structure of institutional support of this market.

Institutional support for the functioning of the financial market includes formal and informal elements in their interconnection and interaction, understanding of which and their impact on the development of the financial market allows developing effective strategies for its regulation and preventing crisis phenomena. The author presents a structural and logical scheme of institutional support of the financial market, which is based on institutions-organizations, institutions-norms and the State. Based on a critical analysis of

scholarly research, the author shows a special role of informal norms in the unity of their negative and positive impact, and also of the State in the process of institutional support as an instrument for creating formal norms of the institutional environment which regulate the functioning of the financial market and provide legal protection to its participants.

The negative role of institutional deformations preceded by institutional asymmetries is emphasized. It is noted that the high risks of institutional deformations in the financial market are due to the high level of information asymmetry. The factors of occurrence of these deformations are systematized in order to minimize their negative impact.

The infrastructure component of the financial market in the unity of service, support, and functionality processes plays a critical role in its optimal functioning and rational allocation of financial resources. Along with the main components, namely, financial intermediaries, service infrastructure, and administrative infrastructure, the important role of self-regulatory organizations that complement the activities of other institutions is noted.

In the process of development of the financial market infrastructure in Ukraine, five stages have been identified, a detailed description of which contributed to the identification of key factors of the potential for building the institutional support of the financial market, presented in the study as the total impact of the interaction of financial, human and material resources, as well as factors contributing to the development of the financial market. Based on a generalization of the approaches of a number of scholars to assessing the potential for building the institutional support of the financial market, three groups of indicators are identified, each of which corresponds to a certain group of indicators, which were systematized to describe the indicators of the overall development of the institutional support of the financial market, which further served as the basis for analyzing the hypothesis of realizing the potential for building the institutional support of the financial market.

In the context of analyzing the general analysis of the state of institutional support of the financial market of Ukraine, the article assesses the trends of key indicators of such a state. It shows the complexity of the institutional support of the financial market caused

by various factors, including war, environmental crises and economic difficulties, which have significantly affected the overall financial landscape of the country. The main changes include a decrease in the number of financial intermediaries, such as credit unions and financial companies, due to high risks and deteriorating operating performance. This includes an increase in NPLs and an unstable business environment, which require additional provisions and measures to maintain financial stability. Although the number of banking institutions remains high, rising risks and deteriorating asset quality could create difficulties for banks, requiring appropriate resilience support measures from the NBU.

Given the role of supporting infrastructure in supporting the institutional environment, considerable attention is paid to analyzing its stable functioning. Despite the challenges of Internet and electricity availability, a number of events, including in the payment market, the entry into force of the Law of Ukraine "On Payment Services" that expands the responsibilities of the overseas market and promotes innovation, the availability of PayPal, etc. have shown support for the institutional environment.

Development in the FinTech sector in Ukraine in 2022 was aimed at meeting the urgent needs of Ukrainian citizens for access to digital financial services and the possibility of uninterrupted payments, improving the legal framework and adapting it to EU standards, in particular, adopting the Law on Virtual Assets. The systematization of the processes in the field of digitalization of financial services in the context of events that had a direct current impact on the financial market and events that lay the foundation for building institutional capacity will help to determine the next steps in this area.

Given the role of digitalization in the context of the overall competitiveness of the financial market among financial institutions, a detailed analysis of the dynamics of the factors that determined Ukraine's position in the World Digital Competitiveness Ranking in 2017-2021 by a number of indicators in the «Technology» and «Future Readiness» groups and the «Knowledge» subgroup, as well as the main trends of FinTech in Ukraine in the pre-war period, was carried out, which allowed to identify the strong and weak components for further realization of the powerful potential of this component of the development of institutional support for the financial market of Ukraine.

To this end, considerable attention is paid to the analysis of new forms of infrastructure components that ensure the interaction of financial market participants, in particular, the trading platform for retail trade in financial instruments – «Robinhood investors». The author emphasizes that one of the key aspects of determining the potential of FinTech platforms in building the institutional support of the financial market is to assess the impact of company opacity on the behavior of Robinhood investors, which has long been discussed by both scholars and practitioners around the world. Using the example of stocks that are at the peak of popularity (high- profile stocks) and lottery stocks, the author analyzes the information available on the Robinhood platform. The built model allowed testing the impact of company opacity on investor attraction and investment results using the investor return indicator. The results showed a negative impact of company opacity on the financial well-being of retail investors. Although retail shareholders have the potential to invest, their collective behavior can be irrational and lead to inefficient investments.

In order to improve the requirements for increasing the transparency of firms' activities in the financial market, their main directions are identified. A critical analysis of the results of scholars who have studied these issues, development of a questionnaire containing 25 questions about the impact of disclosure of abnormal stock returns on retail investors' decisions, distributed through social networks Facebook, LinkedIn and Survey Monkey with a target audience of retail investors in European countries and descriptive statistics of the survey results. The participants noted that in order to improve institutional support for building financial market capacity, it is important to introduce mandatory disclosure by investors of abnormal fluctuations in issuers' share prices (which exceed the average value of the previous month by 2 %) and their causes. Such disclosure should be made on the issuer's website in the «Information for Investors» section. Control over such disclosure should be vested in the National Securities and Stock Market Commission.

Increased transparency and understanding of the causes of abnormal returns help to build investor confidence, which is a prerequisite for market growth and stability. When more participants enter the market

armed with meaningful information, liquidity increases and price discovery becomes more accurate. This helps to create a level playing field for all market participants, minimizes speculative behavior caused by misinformation, and allows investors to react more rationally to market events. When confidence in the market grows, investors are more likely to allocate their resources efficiently, leading to a healthier and stronger financial market as a whole.

The great potential for Ukraine's post-war recovery, economic growth, stability, and increased investment opportunities lies in the integration of the Ukrainian financial market into the global financial space. The article identifies the main shortcomings that pose significant challenges to its integration into the global financial market. According to the study, these include the lack of a consistent and transparent regulatory framework, underdeveloped infrastructure for financial technology (FinTech) and electronic trading, limited mechanisms for protecting investors' rights, market transparency and disclosure, including through inconsistent reporting practices, insufficient development of the Ukrainian financial market, especially in terms of capital markets, as well as currency restrictions and exchange rate volatility.

Addressing these shortcomings requires comprehensive reforms covering regulatory, technological, transparency, investor protection, and market development. Ukraine should prioritize creating a transparent and consistent regulatory framework, investing in modern fintech infrastructure, strengthening investor protection mechanisms, promoting market transparency, and growing capital markets. In order to create a safe and transparent financial environment and attract the trust of international investors, it is important to implement effective anti-money laundering measures. First and foremost, it means improving the regulatory framework and ensuring that national legislation complies with international standards, such as the FATF. This involves the introduction of comprehensive legislation covering the detection, reporting and prevention of money laundering and terrorist financing.

Bringing the legal framework in line with international standards also includes the «know your customer» (KYC) principle, which is a cornerstone of modern financial systems, playing a key role in ensuring the integrity, security and transparency of financial transactions. KYC

is the process by which financial institutions collect and verify information about a customer's identity, business activities, and sources of funds. This process is considered vital for a variety of reasons (outlined in the study), especially in the context of global financial integration and the implementation of the EU's Sixth Directive. Integration of the Ukrainian financial market into the global one requires joint efforts in the areas of regulation, institutional development, and economic reforms. By focusing on transparency, investor protection, capital market development, and active international cooperation, Ukraine can reap the benefits of increasing its global financial integration, leading to sustainable economic growth.

It is substantiated that the reconstruction of the financial market in post-war Ukraine requires a comprehensive approach. Summarizing the necessary measures to develop institutional support for building the financial potential of the Ukrainian financial market, they are systematized and specified under the following headings: 1) modernization of technological infrastructure; 2) improvement of the regulatory framework; 3) investor protection mechanisms; 4) market transparency and disclosure; 5) development of capital markets; 6) financial literacy and education; 7) inclusiveness and accessibility; 8) international cooperation; 9) principles of sustainable finance and ESG. The implementation of these measures will help build the capacity to develop institutional support for the financial market and, on this basis, restore Ukraine's financial market, its growth and integration into the global financial space.

Keywords: *financial market, banking sector, payment systems, institutional support, infrastructure, information environment, transparency, digitalization, digital economy, fintech.*

***

27. Яценко І. В. Розвиток ринку інвестиційних фінансових послуг в Україні : дис. ... д-ра філософії : 072 / Іван Васильович Яценко ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 266 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертація присвячена поглибленню теоретичних засад, розширенню методичного інструментарію та розробленню практичних рекомендацій щодо розвитку ринку інвестиційних фінансових послуг в Україні.

Наукове осмислення економічної природи поняття «інвестиційна фінансова послуга» здійснено шляхом поглибленого вивчення та систематизації наукової думки щодо сутності таких родових понять, як «фінансова послуга» та «інвестиційна послуга», встановлення змістових зв'язків між ними. Встановлено, що дефініція «інвестиційна фінансова послуга поєднує у собі атрибутивні ознаки двох понять – фінансової послуги та інвестиційної послуги. Сформовано змістоструктурну модель поняття «інвестиційна фінансова послуга» з виокремленням таких її складових: інвестиційні фінансові інструменти; інвестиційні фірми; інвестиційні технології; атрибутивні ознаки; основні та супровідні послуги; фінансові інтереси; інвестиційний профіль.

Ідентифіковано спектр основних інвестиційних фінансових послуг, зокрема андерайтинг, супровід угод зі злиття та поглинання, брокерські послуги, дилерські послуги, маркет-мейкерство, управління фондами, довірче управління активами, хеджування інвестиційних ризиків, фінансовий інжиніринг, інвестиційний консалтинг. Визначено оферентів інвестиційних фінансових послуг – це інвестиційні фірми, які на постійній основі надають принаймні один вид інвестиційних послуг третім особам та/або провадять принаймні один вид інвестиційної діяльності. Ідентифіковано отримувачів інвестиційних послуг – клієнтів інвестиційних фірм, які є індивідуальними та інституційними інвесторами.

Здійснено аналіз економічної сутності ринку інвестиційних фінансових послуг як складової інвестиційного ринку та ринку фінансових послуг. Зважаючи на багатогранність поняття інвестиційного ринку, запропоновано трактувати його сутність у трьох вимірах – інтерактивному, ситуаційно- динамічному та просторовому.

Уточнено функціональне призначення ринку інвестиційних фінансових послуг в частині виділення трьох груп функцій: 1) загальноринкових (регулююча, інтегруюча, інформаційна, ціноутворююча, санаційна);

2) фінансових (трансформаційна, мінімізації ризиків, підтримання ліквідності фінансових інструментів, оптимізації трансакційних витрат, фінансового посередництва); 3) специфічних (інвестиційна, спекулятивна, кредитування уряду, венчурна, забезпечення інвестиційної безпеки). Обґрунтовано необхідність виокремлення функції забезпечення інвестиційної безпеки через важливість фінансових послуг зі страхування та хеджування інвестиційних ризиків, гарантування інвестиційних вкладень, резервування коштів на покриття непередбачуваних інвестиційних збитків в мінливих економічних умовах.

За просторовою ознакою розмежовано чотири рівні інституційного середовища ринку інвестиційних фінансових послуг: 1) глобальний, що визначає процеси на світовому інвестиційному ринку; 2) макроінституційний, що характеризується процесами інвестиційного ринку на рівні національної економіки; 3) мікроінституційний, який регламентує діяльність безпосередніх оферентів інвестиційних фінансових послуг; 4) наноінституційний, який формує інституційні важелі прийняття рішень споживачами інвестиційних фінансових послуг.

Запропоновано етапізацію становлення та трансформації інституційного середовища ринку інвестиційних фінансових послуг в Україні. Виділено етапи: зародження та формування ринку інвестиційних фінансових послуг в Україні (1991–1994 рр.); формування інноваційно активної взаємодії учасників інвестиційного процесу на ринку інвестиційних фінансових послуг (2000– 2008 рр.); посткризовий етап впливу Світової фінансової кризи на ринок інвестиційних фінансових послуг в Україні (2009-2013); функціонування ринку інвестиційних фінансових послуг в умовах політичної та військові дестабілізації, а також глибинної трансформації банківського сектору (2014–2019 рр.); функціонування в умовах загальносвітової пандемії та безпрецедентного «силового» виключення економіки (2020–2021 рр.); функціонування в умовах військового стану (2022 р.–дотепер). Детально охарактеризовано трансформації інституційного середовища ринку інвестиційних фінансових послуг на кожному з окреслених етапів.

Здійснено комплексну оцінку еволюції розвитку вітчизняного ринку інвестиційних фінансових послуг за чотирма групами показників: місткості ринку; ринкові показники; індикатори економічної значущості діяльності посередників та показники глибини розвитку ринку. Здійснено відповідну діагностику, що дало змогу виявити існуючий дисбаланс між інституціональною та інструментальною характеристиками ринку інвестиційних фінансових послуг. Для розвитку ринку інвестиційних фінансових послуг фінансовим корпораціям запропоновано: активізувати державну підтримку програм й проєктів іноземних та вітчизняних інвесторів, зокрема на засадах державно- приватного партнерства; докладати більше зусиль для формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні; підвищити прозорість і посилити партнерські відносини між регулятором та посередником; сприяти інтеграції вітчизняного фондового ринку до світового. Важливим є формування концепції розвитку ринку інвестиційних фінансових послуг на основі його прискореного розвитку через якісне підвищення конкурентоспроможності та ефективності його учасників, забезпечення інших секторів економіки необхідними інвестиційними ресурсами та послугами, приведення нормативно-правового забезпечення у відповідність до норм ЄС. Вдосконалення потребує аналітично- статистичне забезпечення ринку інвестиційних фінансових послуг, оскільки його поточна низька якість суттєво знижує ефективність діагностичних процедур як архіважливого елементу у системі прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Проведено оцінювання відкритості ринків інвестиційних фінансових послуг шляхом розмежування ринків з чистим притоком, з чистим відтоком інвестиційних ресурсів та ринків зі збалансованим рухом інвестиційних ресурсів; розподіл ринків за допомогою ітеративного методу кластерного аналізу «k-середніх» на три кластери: 1) ринки з високим рівнем відкритості; 2) ринки з середнім рівнем відкритості; 3) ринки з низьким рівнем відкритості; визначення середніх обсягів портфельних інвестицій в цінні папери, емітентами яких є нерезиденти, а також зобов’язань за цінними паперами, в які здійснено портфельні інвестиції нерезидентами, для кожного кластеру.

Запропоновано концептуальні засади подальшого розвитку ринку інвестиційних фінансових послуг за рахунок виокремлення таких компонент:

1) інноваційної (впровадження продуктових, процесних, інституційних, технологічних фінансових інновацій); 2) інструментальної (введення в обіг нових інвестиційних інструментів – облігацій розвитку, соціальних облігацій, пандемічних облігацій, токенізованих акцій); 3) інституціонального (регламентація діяльності інститутів фінансового розвитку як окремого різновиду оферентів інвестиційних послуг); 4) організаційно-економічної (посилення ролі державно-приватного партнерства у реалізації капіталоємких інвестиційних проєктів); 5) регуляторно-попереджувальної (запровадження механізму регуляторної пісочниця задля безпечного превентивного тестування фінансових інновацій).

Узагальнено класифікацію фінансових інновацій на ринку інвестиційних фінансових послуг шляхом їх поділу на продуктові, процесні, інституційні та технологічні. Обґрунтовано роль фінансових технологій на ринку фінансових послуг як сукупності новітніх методів та інструментів виробництва, зміни стану, властивостей, форми представлення інвестиційної фінансової послуги, що застосовуються оферентами цих послуг як засіб реалізації фінансових інтересів економічних агентів, розроблено заходи державного регулювання фінансових інновацій.

Ідентифіковано інтереси оферентів інвестиційних фінансових послуг, зокрема збільшення прибутку, управління ризиками, збереження та зміцнення репутації, задоволення потреб клієнтів, розширення частки на ринку та вихід на нові ринки. Також визначено інтереси споживачів інвестиційних фінансових послуг: досягнення очікуваного співвідношення ризику і доходності; безпечність; ліквідність інвестиційних вкладень; мінімізація податків; диверсифікація фінансових активів; інформаційна прозорість; професійне консультування; прийнятна вартість послуг.

Розроблено етапи збалансування інтересів оферентів і споживачів інвестиційних фінансових послуг: збір інформації про фінансові інтереси оферентів і споживачів інвестиційних фінансових послуг; визначення критеріїв збалансування цих інтересів;

аналіз зібраної інформації, оцінювання збалансованості інтересів, визначення ключових проблем і можливостей для їх узгодження; розробка заходів, що враховують інтереси оферентів і споживачів інвестиційних фінансових послуг для досягнення балансу інтересів; презентування розроблених заходів оферентам та споживачам інвестиційних фінансових послуг; отримання зворотного зв'язку, коригування заходів; вжиття заходів щодо збалансування інтересів оферентів і споживачів інвестиційних фінансових послуг; моніторинг результатів впроваджених заходів збалансування інтересів; внесення необхідних корективів за результатами моніторингу.

Запропоновано сукупність критеріїв збалансування інтересів оферентів і споживачів інвестиційних фінансових послуг: вартість послуг, якість послуг, інформаційна прозорість, співвідношення ризику і доходності, забезпечення захисту інвестиційних прав. Розроблено структурно-логічну схему оцінювання інтегрального показника збалансованості інтересів оферентів і споживачів інвестиційних фінансових послуг за векторним методом. За результатами розрахунків інтегрального показника визначено та охарактеризовано фази збалансованості інтересів: збалансованості інтересів; інтенсивних зусиль щодо збалансованості інтересів; сприяння збалансованості інтересів; низького пріоритету збалансованості інтересів; пасивна фаза.

Визначено ключові напрями узгодження фінансових інтересів, зокрема прозоре ціноутворення, підвищення якості послуг, розширення асортименту, краще інформування, гнучкість умов обслуговування, захист прав споживачів та оферентів, реалізація освітніх програм з інвестиційної фінансової грамотності.

Сформовано перелік сценаріїв стрес-тестування фінансової стійкості ринку інвестиційних фінансових послуг. Систематизовано тригери стресу фінансової стійкості ринку інвестиційних фінансових послуг за сценарієм масового відтоку інвестиційного капіталу: макроекономічні (економічний спад, висока інфляція, нестабільність валютного ринку, монетарна політика, бюджетний дефіцит, дефіцит платіжного балансу); політичні та інституційні (політична нестабільність, недосконалість правової системи, зміни в державній політиці); фінансові ризики (ризик ліквідності,

ризик дефолту); глобальні (глобальні геополітичні конфлікти, міжнародні торгові війни, глобальні епідемії або пандемії, зміни у міжнародних фінансових стандартах); ринкові психологічні (ефект стадної поведінки, ефект перебільшення ризику, ефект втечі від небезпеки).

Розроблено стрес-тест фінансової стійкості ринку інвестиційних фінансових послуг за сценарієм масового відтоку інвестиційного капіталу (цілі стрес-тесту, початкові умови, тригери стресу, реакції ринку, реакції регулятора, реакції системних учасників ринку, висновки та пропозиції). Обґрунтовано необхідність формування специфічних, адаптивних, багаторівневих, комбінованих, нелінійних та динамічних сценаріїв стрес-тестів.

Ключові слова: *фінансова послуга, інвестиційна послуга, ринок інвестиційних фінансових послуг, цінні папери, оференти, фінансові корпорації, банки, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, інститути спільного інвестування, інституційне середовище, фінансові інновації, відкритість ринку, пруденційний нагляд, фінансова стійкість.*

SUMMARY

The dissertation is devoted to the deepening of the theoretical foundations, the expansion of the methodological tools and the development of practical recommendations for the development of the market of investment financial services in Ukraine.

The scientific understanding of the economic nature of the concept of “investment financial service” was carried out through an in-depth study and systematization of scientific opinion regarding the essence of such generic concepts as “financial service” and “investment service”, establishing meaningful connections between them. It was established that the definition of “investment financial service” combines the attributes of two concepts – financial service and investment service. A content-structural model of the concept of “investment financial service” was formed, with the following components being distinguished: investment financial instruments; investment firms; investment technologies; attributive signs; basic and supporting services; financial interests; investment profile.

A range of basic investment financial services has been identified, including underwriting, support of merger and acquisition agreements, brokerage services, dealer services, market-making, fund management, trust asset management, hedging of investment risks, financial engineering, investment consulting. Providers of investment financial services are defined as investment firms that provide at least one type of investment service to third parties on an ongoing basis and/or conduct at least one type of investment activity. Recipients of investment services have been identified – clients of investment firms who are individual and institutional investors.

An analysis of the economic essence of the market of investment financial services as a component of the investment market and the market of financial services was carried out. Considering the multifaceted concept of the investment market, it is proposed to interpret its essence in three dimensions - interactive, situational-dynamic and spatial.

The functional purpose of the market of investment financial services has been clarified in terms of the allocation of three groups of functions: 1) market-wide (regulatory, integrating, informational, price-forming, rehabilitation); 2) financial (transformational, risk minimization, maintenance of liquidity of financial instruments, optimization of transaction costs, financial intermediation); 3) specific (investment, speculative, government lending, venture, ensuring investment security). The need to separate the function of ensuring investment security is substantiated due to the importance of financial services for insurance and hedging of investment risks, guaranteeing investment investments, reserving funds to cover unforeseen investment losses in changing economic conditions.

Four levels of the institutional environment of the investment financial services market are distinguished by spatial feature: 1) global, which determines the processes on the world investment market; 2) macro-institutional, characterized by investment market processes at the level of the national economy; 3) micro-institutional, which regulates the activities of direct providers of investment financial services; 4) nano- institutional, which forms institutional decision-making levers by consumers of investment financial services.

The phasing of the formation and transformation of the institutional environment of the market of investment financial services in Ukraine is proposed. The stages are highlighted: the birth and formation of the investment financial services market in Ukraine (1991–1994); formation of innovative active interaction of investment process participants in the market of investment financial services (2000–2008); the post-crisis stage of the influence of the World Financial Crisis on the market of investment financial services in Ukraine (2009–2013); functioning of the market of investment financial services in the conditions of political and military destabilization, as well as in-depth transformation of the banking sector (2014–2019); functioning in conditions of a global pandemic and an unprecedented "forced" shutdown of the economy (2020– 2021); functioning under martial law (2022 – until now). The transformation of the institutional environment of the investment financial services market at each of the outlined stages is described in detail.

A comprehensive assessment of the evolution of the development of the domestic market of investment financial services was carried out according to four groups of indicators: market capacity; market indicators; indicators of the economic significance of the activities of intermediaries and indicators of the depth of market development. Appropriate diagnosis was carried out, which made it possible to identify the existing imbalance between the institutional and instrumental characteristics of the investment financial services market.

For the development of the market of investment financial services, financial corporations are offered: to intensify state support for programs and projects of foreign and domestic investors, in particular on the basis of public-private partnership; make more efforts to create a favorable investment climate in Ukraine; increase transparency and strengthen partnership relations between the regulator and the intermediary; promote the integration of the domestic stock market into the global one. It is important to form a concept for the development of the market of investment financial services based on its accelerated development through a qualitative increase in the competitiveness and efficiency of the activities of its participants, providing other sectors of the economy with the necessary investment

resources and services, and bringing regulatory and legal support into compliance with EU norms. Analytical and statistical support of the market of investment financial services needs improvement, since its current low quality significantly reduces the effectiveness of diagnostic procedures as an archival element in the system of making informed management decisions.

An assessment of the openness of investment financial services markets was carried out by distinguishing markets with a net inflow, net outflow of investment resources and markets with a balanced movement of investment resources; distribution of markets using the iterative method of "k-means" cluster analysis into three clusters: 1) markets with a high level of openness; 2) markets with an average level of openness; 3) markets with a low level of openness; determination of average volumes of portfolio investments in securities issued by non-residents, as well as liabilities for securities in which portfolio investments were made by non-residents, for each cluster.

Conceptual principles for the further development of the market of investment financial services are proposed by distinguishing the following components: 1) innovative (introduction of product, process, institutional, technological financial innovations); 2) instrumental (introduction of new investment instruments – development bonds, social bonds, pandemic bonds, tokenized shares); 3) institutional (regulation of the activity of financial development institutes as a separate type of investment service provider); 4) organizational and economic (strengthening the role of public-private partnership in the implementation of capital-intensive investment projects); 5) regulatory and preventive (introduction of the regulatory sandbox mechanism for safe preventive testing of financial innovations).

The classification of financial innovations in the market of investment financial services is generalized by dividing them into product, process, institutional and technological. The role of financial technologies in the market of financial services as a set of the latest methods and tools of production, state changes, properties, forms of presentation of investment financial services, used by providers of these services as a means of realizing the financial interests of economic agents, is substantiated, measures of state regulation of financial innovations are developed.

The interests of providers of investment financial services have been identified, including increasing profits, managing risks, maintaining and strengthening reputation, meeting customer needs, expanding market share, and entering new markets. The interests of consumers of investment financial services are also defined: achieving the expected ratio of risk and profitability; safety; liquidity of investments; tax minimization; diversification of financial assets; information transparency; professional counseling; acceptable cost of services.

The stages of balancing the interests of providers and consumers of investment financial services have been developed: collection of information about the financial interests of providers and consumers of investment financial services; determination of criteria for balancing these interests; analysis of collected information, assessment of the balance of interests, identification of key problems and opportunities for their reconciliation; development of measures that take into account the interests of providers and consumers of investment financial services to achieve a balance of interests; presentation of developed measures to providers and consumers of investment financial services; receiving feedback, adjusting measures; taking measures to balance the interests of providers and consumers of investment financial services; monitoring the results of implemented measures to balance interests; making the necessary adjustments based on monitoring results.

A set of criteria for balancing the interests of providers and consumers of investment financial services is proposed: cost of services, quality of services, information transparency, ratio of risk and profitability, ensuring protection of investment rights. A structural and logical scheme for evaluating the integral indicator of the balance of interests of providers and consumers of investment financial services by the vector method has been developed. According to the results of calculations of the integral indicator, the phases of balance of interests are defined and characterized: balance of interests; intensive efforts to balance interests; promoting the balance of interests; low priority of balancing interests; passive phase.

The key areas of coordination of financial interests have been determined, including transparent pricing, improving the quality of

services, expanding the assortment, better information, flexibility of service conditions, protection of the rights of consumers and providers, implementation of educational programs on investment financial literacy.

A list of stress testing scenarios of the financial stability of the investment financial services market has been created. Stress triggers of the financial stability of the investment financial services market under the scenario of mass outflow of investment capital are systematized: macroeconomic (economic recession, high inflation, currency market instability, monetary policy, budget deficit, balance of payments deficit); political and institutional (political instability, imperfection of the legal system, changes in state policy); financial risks (liquidity risk, default risk); global (global geopolitical conflicts, international trade wars, global epidemics or pandemics, changes in international financial standards); market psychological (effect of herd behavior, effect of exaggeration of risk, effect of escape from danger).

A stress test of the financial stability of the investment financial services market was developed under the scenario of a mass outflow of investment capital (stress test goals, initial conditions, stress triggers, market reactions, regulator reactions, reactions of systemic market participants, conclusions and proposals). The necessity of forming specific, adaptive, multi-level, combined, non-linear and dynamic scenarios of stress tests is substantiated.

Keywords: *financial service, investment service, investment financial services market, securities, offerors, financial corporations, banks, insurance companies, non- state pension funds, mutual investment institutions, institutional environment, financial innovations, market openness, prudential supervision, financial stability.*

***

281 «Публічне управління та адміністрування»

28. Михайлова О. Г. Комунікації у публічному управлінні та адмініструванні: стратегічний аспект : дис. ... д-ра філософії : 281 / Олена Геннадіївна Михайлова ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 251 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертацію присвячено обґрунтуванню теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій щодо застосування стратегічного підходу у побудові комунікацій у публічному управлінні та адмініструванні.

За результатами дисертаційного дослідження узагальнено теоретико- методологічні засади комунікації та комунікаційного процесу у публічному управлінні та адмініструванні, уточнено зміст понять "комунікації у публічному управлінні", "комунікаційний процес у публічному управлінні" і запропоновано авторську інтерпретацію поняття "комунікаційні стратегії у публічному управлінні". Аналіз сучасних підходів до комунікації та комунікативної діяльності надав можливість підтвердити, що комунікацію в публічному управлінні та адмініструванні доцільно розглядати насамперед із застосуванням *технологічного, процесного підходів*, а також через призму діяльності як такої (*діяльнісного підходу*) та її *системності* (включаючи низку елементів комунікаційних моделей управління, політичної комунікації, психологічної комунікації, маніпулювання) з урахуванням законодавчих актів та внутрішньої організаційної діяльності. Під *комунікацією в публічному управлінні* розуміється специфічна діяльність органів публічної влади на різних рівнях владних повноважень, яка включає такі всеохоплюючі сфери, а саме: *стратегічні комунікації*, які розглядаються як система національної безпеки та оборони і як зовнішня політика держави, система стратегічного публічного управління, публічна політика в цілому, а також бізнес-середовище; *кризові комунікації; міжособистісні комунікації; масові комунікації.*

Уточнено, що *комунікаційний процес у публічному управлінні та адмініструванні* – це складова публічно-управлінського процесу, управлінської діяльності, особливий вид державної діяльності, в ході якої відбувається обмін інформацією між двома або більше учасниками комунікації з метою досягнення соціальної єдності при збереженні індивідуальних інтересів кожного. Важливою характеристикою комунікацій у публічному управлінні та адмініструванні в стратегічному аспекті, є узгодженість та координація зусиль усіх суб'єктів комунікаційного процесу, що передбачає наявність єдиного центру розробки цілей і стратегій, а також синхронізація дій всіх інститутів публічної влади, здійснення постійних комунікацій органів публічної влади з цільовими аудиторіями з метою зміцнення або збереження сприятливих умов для просування національних інтересів, планів і програм.

Дослідження проблемного поля формування та функціонування комунікацій у публічному управлінні та адмініструванні, аналіз нормативно- правового та інституційно-організаційного забезпечення комунікацій в Україні дозволило сформулювати авторське визначення поняття "комунікаційні стратегії у публічному управлінні та адмініструванні": *це концепція, програма, загальний курс суб'єкта управління для визначення та досягнення основних комунікаційних цілей держави у сфері стратегічного управління; перспективна комунікаційна політика держави, яка забезпечує досягнення довгострокових цілей в діяльності органів публічної влади.*

Стратегічний аспект комунікацій у публічному управлінні та адмініструванні полягає в тому, що вони мають бути орієнтовані на довгострокову перспективу, тому для реалізації заходів, спрямованих на досягнення визначених цілей, слід максимально використовувати стратегічні інструменти та засоби, які дозволяють поступово та системно впливати на переконання цільових аудиторій, що потребує розробки відповідних планів, тобто комунікаційних стратегій.

Проаналізовано сучасні технології розробки та реалізації комунікаційних стратегій Верховної Ради України, Міністерства освіти і науки України, Стратегії здійснення інформаційно-комунікаційної роботи Міністерства Фінансів України, Концепції

стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України, що дозволило прийти до висновку, що незважаючи на розгалужену структуру каналів комунікації, в системі органів державної влади на сьогодні відсутній єдиний стандарт присутності інформації щодо їхньої діяльності в медійному просторі. Інформація спрямована переважно на вузьку аудиторію, а саме – на державних службовців, журналістів та експертів, професійна діяльність яких вимагає відстеження останніх новин щодо діяльності органів публічної влади. Це пояснюється відсутністю належного фінансування національних комунікаційних кампаній, які здійснюються комунікаційними підрозділами органів державної влади та браком висококваліфікованих фахівців з комунікацій.

У результаті аналізу стану і проблем комунікації визначено системні проблеми в діяльності органів публічної влади, які не дають змоги підвищувати ефективність їх зусиль. Доведено, що на позитивне сприйняття діяльності органів публічної влади впливає не лише інформаційне поле, яке формується українськими засобами масової інформації та цільовими аудиторіями, але і інформаційні повідомлення російської пропаганди. Сформульовано вимоги до комунікаційних стратегій органів публічно влади та чинники які можуть негативно впливати на їх реалізацію.

Доведено, що стратегічний аспект комунікації в публічному управлінні та адмініструванні, насамперед і в основному, пов’язаний із зовнішніми чинниками, які передусім впливають на вибір цілей і напрямків комунікаційної діяльності органу влади, а відтак визначають цей вибір. Сутність взаємодії органів публічної влади із зовнішнім середовищем полягає в забезпеченні ефективної державної політики, адаптації державних реформ і змін, які впроваджуються у життя, до можливих майбутніх змін зовнішнього середовища. Досягнення цих завдань неможливо без підвищення рівня довіри і іміджу органів публічної влади серед громадян; підвищення обізнаності громадян про процеси, які відбуваються в них; забезпечення активної участі громадськості в процесі прийняття управлінських рішень та встановлення зворотного зв’язку; удосконалення співпраці з

національними і міжнародними ЗМІ; посилення присутності органів публічної влади на міжнародному рівні; оптимізації внутрішніх комунікацій та обміну інформацією в органах публічної влади.

У дисертаційному дослідженні автором визначено місце та роль комунікацій у діяльності керівників органів публічної влади; визначено перелік компетентностей фахівців, відповідальних за розробку і реалізацію комунікаційних стратегій в органах публічної влади. Доведено, що актуальним у діяльності керівників органів державної влади є зміщення акцентів на формування у них системного мислення та оволодіння технологіями управління інформаційно-комунікаційними процесами, що сприятимуть не лише підвищенню ефективності управлінської діяльності, а й розкриттю особистісного потенціалу, що дозволить знизити рівень дистанційованості громадян від процесу прийняття управлінських рішень, сформувати систему взаємодії між органами державної влади, представниками громадянського суспільства, бізнесу, засобами масової інформації, засновану на принципах діалогу.

Запропоновано методичні підходи до вдосконалення комунікації у публічному управлінні та адмініструванні як стратегії реформування органів публічної влади; досліджено комунікаційні механізми формування позитивного іміджу органів публічного управління.

Обґрунтовано, що розвиток сфери публічних комунікацій сьогодні має відбуватися на фоні нового осмислення комунікацій у публічному управлінні на підставі нових концепцій: "нового публічного управління" (New Public Management), "електронного уряду" (Digital Government), "мережевого управління" (Network model of Government), "антикризового публічного менеджменту" (Anti-crisis Public Administration), "доброго уряду" (Good Governance – управління якістю), "відкритого уряду" (Open Government Partnership) тощо. Актуальним для розуміння сутності і характеру комунікації в публічному управлінні та адмініструванні стає застосування основ *Government Relations (GR-управління)*, що уявляють собою систему технологій ефективної політичної комунікації цільових аудиторій з органами публічної влади і виступають

інструментом “зворотного зв’язку”, який дозволяє донести запити цільових груп до влади, ефективно позиціонувати їх у публічному просторі та забезпечити баланс інтересів при прийнятті державно- управлінських рішень.

Обґрунтовано, що імідж органів публічної влади є одним із пріоритетів комунікаційної діяльності держави. Завдання побудови позитивного іміджу набуває особливої актуальності у зв’язку із зростанням технічних можливостей ЗМІ та інших інформаційно-комунікаційних технологій передачі інформації. Саме ЗМІ формують сприйняття населенням органів публічної влади та формують уявлення про проблеми в їхній діяльності, які можуть загрожувати сталому розвитку суспільства. Тому сьогодні є необхідним наукове осмислення процесів конструювання іміджу органів публічного управління через механізми комунікації з метою їх позитивного застосування як інструменту регулювання на державному рівні. Доведено, що основною метою заходів щодо формування позитивного іміджу органу публічної влади має стати створення більш адекватного, тобто значно складнішого, багатогранного, ніж стереотип чиновника, іміджу сучасного державного службовця.

Автором розроблено пропозиції щодо вдосконалення комунікаційного процесу в сфері публічного управління в умовах невизначеності і ризику. Визначено показники, через які має відбуватися оцінка ефективності комунікації. Інтегральним показником виступає *рівень інформаційної задоволеності населення*. Доведено, що особливостями комунікацій в умовах невизначеності є: унікальність кризової ситуації; використання набору методів і технологій для збору, аналізу та поширення точної та своєчасної інформації через традиційні та нові канали зв’язку; залежно від типу кризи, вона може мати численні та системні наслідки для кожного громадянина і держав в цілому; вжиття систематичних і постійних заходів щодо запобігання кризовим ситуаціям.

На основі аналізу наукових джерел запропоновано комунікаційну модель для органів публічної влади в умовах невизначеності яка складається із чотирьох фаз: *передкризової, початкової, кризової, посткризової*. Така модель комунікації в умовах

невизначеності дозволить органам публічної влади передбачати інформаційні потреби громадськості, зацікавлених сторін та ЗМІ, для їх успішної взаємодії. Кожна фаза має унікальні інформаційні та комунікаційні рішення, і тривалість кризи впливатиме на інтенсивність та зміст комунікації в умовах ризику. Обґрунтовано, що для реалізації цієї моделі, зокрема, і для розробки і реалізації комунікаційних стратегій в цілому в Україні сьогодні існує проблема підготовки фахівців з окремих складових стратегічних комунікацій (публічна дипломатія, інформаційно-психологічні операції, військово-громадські зв'язки тощо) і, що не менш важливо, фахівців, здатних розробляти плани комунікаційних стратегій та ефективно їх реалізовувати. Останнє потребує достатньо глибоких знань не лише специфіки кожного окремого елемента стратегічних комунікацій, а й публічного управління загалом, механізмів координації державних інституцій, уміння налагоджувати ефективні відносини з недержавними акторами.

Тому найближчим часом ключовими питаннями розвитку системи стратегічних комунікацій в Україні будуть налагодження ефективної координації, розробка цілісного бачення концепції стратегічних комунікацій, створення повноцінного та довготривалого механізм підготовки фахівців зі стратегічних комунікацій в Україні, розробка їх чіткого та ефективного регламенту для практичного використання органами публічної влади в інтересах національної безпеки.

Ключові слова: *комунікації у публічному управлінні та адмініструванні, комунікаційні стратегії, комунікаційні технології, взаємодія органів влади з громадськістю, внутрішні і зовнішні комунікації в публічному управлінні та адмініструванні, PR-технології, імідж органів влади, електронне врядування, відкритість і прозорість влади.*

SUMMARY

The dissertation is devoted to the substantiation of theoretical and methodological principles and practical recommendations for the use of a strategic approach in the construction of communications in public management and administration.

Based on the results of the dissertation research, the theoretical and methodological principles of communication and the communication

process in public management and administration were summarized, the meaning of the concepts “communication in public management”, “communication process in public management” was clarified, and the author's interpretation of the concept of “communication strategies in public management” was proposed. The analysis of modern approaches to communication and communicative activity provided an opportunity to confirm that communication in public management and administration should be considered primarily with the use of technological, process approaches, as well as through the prism of activity as such (activity approach) and its system (including a number of elements of communication models of management, political communication, psychological communication, manipulation) taking into account legislative acts and internal organizational activities. Communication in public administration refers to the specific activity of public authorities at different levels of authority, which includes the following comprehensive areas, namely: strategic communications, which are considered as a system of national security and defense and as a foreign policy of the state, a system of strategic public administration, public policy in general, as well as the business environment; crisis communications; interpersonal communications; mass communications. It is specified that the communication process in public management and administration is a component of the public management process, management activity, a special type of state activity, during which information is exchanged between two or more participants in communication with the aim of achieving social unity while preserving the individual interests of each. An important characteristic of communications in public management and administration in a strategic aspect is the coherence and coordination of efforts of all subjects of the communication process, which provides for the existence of a single center for the development of goals and strategies, as well as the synchronization of actions of all institutes of public authority, the implementation of permanent communications of public authorities with target audiences in order to strengthen or preserve favorable conditions for the promotion of national interests, plans and programs.

The study of the problem field of the formation and functioning of communications in public management and administration, the analysis of regulatory, legal and institutional-organizational support of communications in Ukraine made it possible to formulate the author's definition of the concept of "communication strategies in public management and administration": this is a concept, program, general course of the subject management to determine and achieve the main communication goals of the state in the field of strategic management; perspective communication policy of the state, which ensures the achievement of long-term goals in the activities of public authorities. The strategic aspect of communications in public management and administration is that they should be oriented to the long-term perspective, therefore, for the implementation of measures aimed at achieving defined goals, strategic tools and means should be used as much as possible, which allow to gradually and systematically influence the beliefs of target audiences, which requires the development of appropriate plans, i.e. communication strategies.

Modern technologies for the development and implementation of communication strategies of the Verkhovna Rada of Ukraine, the Ministry of Education and Science of Ukraine, the Strategy for the implementation of information and communication work of the Ministry of Finance of Ukraine, the Concept of strategic communications of the Ministry of Defense of Ukraine and the Armed Forces of Ukraine were analyzed, which allowed us to come to the conclusion that despite the extensive structure communication channels, the system of state authorities currently lacks a single standard for the presence of information regarding their activities in the media space. The information is aimed mainly at a narrow audience, namely civil servants, experts and journalists, whose professional activity requires tracking the latest news regarding the activities of public authorities. This is explained by the lack of sufficient financing of national communication campaigns, which are carried out by the communication units of state authorities, and the lack of communication specialists.

As a result of the analysis of the state and problems of communication, systemic problems in the activities of public authorities were identified, which do not allow to increase the

effectiveness of their efforts. It has been proven that the positive perception of the activities of public authorities is influenced not only by the information field, which is formed by the Ukrainian mass media and target audiences, but also by informational messages of Russian propaganda. Requirements for communication strategies of public authorities and factors that can negatively affect their implementation are formulated.

It has been proven that the strategic aspect of communication in public management and administration is primarily and mainly related to external factors that primarily affect the choice of goals and directions of communication activities of the authority, and thus determine this choice. The essence of the interaction of public authorities with the external environment is to ensure effective state policy, adaptation of state reforms and changes implemented in life to possible future changes in the external environment. Achieving these tasks is impossible without increasing the level of trust and image of public authorities among citizens; raising citizens' awareness of the processes taking place in them; ensuring active participation of the public in the process of making management decisions and establishing feedback; improvement of cooperation with national and international mass media; strengthening the presence of public authorities at the international level; optimization of internal communications and information exchange in public authorities. In the dissertation study, the author determined the place and role of communications in the activities of heads of public authorities; the list of competencies of specialists responsible for the development and implementation of communication strategies in public authorities is defined. It has been proven that it is relevant in the activities of the heads of state authorities to shift the emphasis on the formation of systemic thinking in them and mastering the technologies of management of information and communication processes, which will contribute not only to increasing the efficiency of management activities, but also to the disclosure of personal potential, which will allow reducing the level of distancing of citizens from the process of making management decisions, to form a system of interaction between state authorities, representatives of civil society, business, mass media, based on the principles of dialogue.

Methodical approaches to improving communication in public management and administration as a strategy for reforming public authorities are proposed; the communication mechanisms of forming a positive image of public administration bodies were investigated.

It is substantiated that the development of the field of public communications today should take place against the background of a new understanding of communications in public administration based on new concepts: “New Public Management”, “Digital Government”, “Network model of Government”, “Anti- crisis Public Administration”, “Good Governance”, “Open Government Partnership”, etc. The application of the basics of Government Relations (GR- management), which represent a system of technologies for effective political communication of target audiences with public authorities and act as a "feedback" tool that allows to convey, becomes relevant for understanding the essence and nature of communication in public management and administration. requests of target groups to the authorities, to effectively position them in the public space and ensure a balance of interests when making public and administrative decisions.

It is substantiated that the image of public authorities is one of the priorities of the state's communication activities. The task of building a positive image becomes especially relevant in connection with the growth of the technical capabilities of mass media and other information and communication technologies for the transmission of information. It is the mass media that shape the public's perception of public authorities and shape the perception of problems in their activities that may threaten the sustainable development of society. Therefore, today it is necessary to scientifically understand the processes of constructing the image of public administration bodies through communication mechanisms with the aim of their positive application as a regulatory tool at the state level. It is proven that the main goal of measures to create a positive image of a public authority should be the creation of a more adequate, i.e. much more complex, multifaceted than the stereotype of an official, image of a modern civil servant.

The author has developed proposals for improving the communication process in the field of public administration in conditions of uncertainty and risk. Indicators have been defined, through which the evaluation of the effectiveness of communication should take place. An integral indicator is the level of information satisfaction of the population. It is proved that the peculiarities of communications in conditions of uncertainty are: the uniqueness of the crisis situation; using a set of methods and technologies to collect, analyze and disseminate accurate and timely information through traditional and new communication channels; depending on the type of crisis, it can have numerous and systemic consequences for every citizen and the states as a whole; taking systematic and permanent measures to prevent crisis situations.

Based on the analysis of scientific sources, a communication model for public authorities in conditions of uncertainty is proposed, which consists of four phases: pre-crisis, initial, crisis, post-crisis. Such a model of communication in conditions of uncertainty will allow public authorities to anticipate the informational needs of the public, interested parties and mass media, for their successful interaction. Each phase has unique information and communication solutions, and the duration of the crisis will affect the intensity and content of risk communication. It is substantiated that for the implementation of this model, in particular, and for the development and implementation of communication strategies in general, in Ukraine today there is a problem of training specialists in certain components of strategic communications (public diplomacy, information and psychological operations, military-public relations, etc.) and what is no less important, specialists capable of developing communication strategy plans and effectively implementing them. The latter requires sufficiently deep knowledge not only of the specifics of each individual element of strategic communications, but also of public administration in general, coordination mechanisms of state institutions, and the ability to establish effective relations with non-state actors.

Therefore, in the near future, the key issues of the development of the strategic communications system in Ukraine will be the

establishment of effective coordination, the development of a holistic vision of the concept of strategic communications, the creation of a full-fledged and long-term mechanism for the training of specialists in strategic communications in Ukraine, the development of their clear and effective regulations for practical use by public authorities in the interests of national security.

***Keywords**: communications in Public Management and Administration, communication strategies, communication technologies, interaction of authorities with the public, internal and external communications in Public Management and Administration, PR technologies, image of authorities, electronic governance, openness and transparency of authorities.*

ДИСЕРТАЦІЇ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ ДОКТОРА НАУК

081 «Право»

29. Бодунова О. М. Кримінологічні засади запобігання злочинності у сфері інформаційних технологій : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Олеся Миколаївна Бодунова ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 433 с.

АНОТАЦІЯ

У дисертації визначені кримінологічні засади запобігання злочинності у сфері інформаційних технологій в Україні. Досліджено генезу та історичний розвиток запобігання злочинності у сфері інформаційних технологій. Встановлено, що основними рисами початку розвитку злочинності у сфері інформаційних технологій є: 1) перші випадки кримінальних правопорушень, вчинених з використанням електронних обчислювальних машин, свідчать про початок цього явища та зростання інтересу до комп'ютерної та мережевої діяльності як засобу для вчинення кримінальних правопорушень; 2) формування організованих злочинних груп, які використовували свої знання для незаконного збагачення та порушення встановленого порядку, свідчить про еволюцію цього явища від окремих випадків до організованої діяльності; 3) на цьому етапі відсутність ефективних інструментів правового регулювання боротьби з кіберзлочинністю стала значущим обмеженням у запобіганні цим кримінальним правопорушенням; 4) на тому етапі існувала відсутність випадків покарання комп'ютерних злочинців за їх протиправну діяльність, оскільки правова база для цього була недостатньо розвиненою. Розглянуто методологію кримінологічного дослідження злочинності у сфері інформаційних технологій. Злочинність у сфері інформаційних технологій і її запобігання у її поєднанні динамізму та статичності, мінливість, структурованість, багатоплановість зумовлюють і відповідну структуру методології її дослідження, що складається

з таких складових частин: домінуючого світогляду, типу наукового мислення, філософських засад, наукових парадигм, методологічних підходів та наукових методів. До основних аспектів методології дослідження злочинності у сфері інформаційних технологій віднесено: 1) мультидисциплінарний підхід: дослідження злочинності у сфері інформаційних технологій вимагає співпраці між різними галузями науки та індустрією, включаючи правознавців, комп'ютерних фахівців, психологів, соціологів і багатьох інших. Мультидисциплінарний підхід дозволяє більш повно розуміти і аналізувати злочинність у сфері інформаційних технологій; 2) вивчення технологій: зростання злочинності у сфері інформаційних технологій часто пов'язане з використанням новітніх технологій. Дослідники повинні слідкувати за останніми розвитками у сфері інформаційних технологій та кібербезпеки; 3) збір та аналіз даних: збір і аналіз великих обсягів даних може допомогти виявити патерни та тренди в кіберзлочинності. Методи аналізу даних, такі як машинне навчання і аналіз великих даних, стають все більш важливими в цій галузі; 4) етичні аспекти: врахування етичних аспектів дослідження злочинності у сфері інформаційних технологій, таких як приватність і безпека даних, також має велике значення; 5) правова складова: аналіз правового регулювання і кримінального переслідування злочинності у сфері інформаційних технологій є важливою складовою дослідження; 6) соціальні аспекти: розуміння соціальних аспектів злочинності у сфері інформаційних технологій, включаючи мотиви та наслідки кіберзлочинців, також є важливим; 7) методи попередження і реагування: розробка методів та стратегій для попередження та реагування на злочинність у сфері інформаційних технологій. Проаналізовано нормативно-правове забезпечення запобігання злочинності у сфері інформаційних технологій. Доведено, що поряд з нормативно-правовим забезпеченням заходи запобігання злочинності у сфері інформаційних технологій повинні також супроводжуватися середньостроковими і довгостроковими стратегічними концепціями, спрямованими на захист інформаційних ресурсів і притягнення розробників кримінально протиправних схем до відповідальності. Важливими аспектами такого підходу є: 1) стратегічний кіберзахист: розвиток стратегічних цілей і політики

кіберзахисту допомагає визначити пріоритети та напрями для зміцнення кібербезпеки країни. Це може включати в себе розробку національних стратегій кіберзахисту і створення центральних органів для координації цих зусиль; 2) усвідомлення загроз: важливо постійно аналізувати нові кіберзагрози та визначати їхні наслідки для національної безпеки; 3) розвиток кадрів: навчання і розвиток кадрів у галузі кіберзахисту є ключовим аспектом. Потрібно створювати програми навчання та підготовки, які допоможуть забезпечити наявність кваліфікованих фахівців; 4) міжнародне співробітництво: боротьба з кіберзлочинністю вимагає співпраці з іншими країнами і міжнародними організаціями. Укладання міжнародних договорів та обмін інформацією є важливими аспектами цієї співпраці; 5) профілактика та свідомість громадськості: важливо надавати інформацію громадськості та бізнесу щодо кіберзагроз і заходів для їх попередження; 6) кримінальна відповідальність: законодавство повинно передбачати кримінальну відповідальність для кіберзлочинців і забезпечувати їхнє притягнення до відповідальності. Виокремлено групи мотивів вчинення кіберзлочинів: раціональні мотиви (сюди можуть входити корисливі, політичні мотиви, релігійні мотиви); емоційні мотиви (мотив помсти, мотив гри); моральні мотиви (хуліганські мотиви, мотив справедливості); змішані мотиви (дуже часто поєднуються емоційні з моральними мотивами). Представлено авторську класифікацію осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення у сфері інформаційних технологій: 1) кримінальні правопорушення, що порушують доступність, конфіденційність та цілісність комп'ютерних даних і систем (незаконний доступ, незаконне перехоплення, втручання в систему та дані); 2) кримінальні правопорушення, пов'язані з використанням комп'ютера як інструмента для вчинення кримінальних правопорушень (маніпуляції з інформацією), такі як комп'ютерне підроблення та комп'ютерне шахрайство; 3) кримінальні правопорушення, пов'язані з контентом, зокрема з вмістом даних у комп'ютерних мережах (особливо розповсюджені кримінальні правопорушення, пов'язані з дитячою порнографією); 4) порушення авторського права і суміжних прав (визнання порушень, пов'язаних з авторським правом, компетенцією національних законодавств країн); 5) акти расизму та

ксенофобії, вчинених за допомогою комп'ютерних мереж; 6) кібертероризм (кібервійни). Виокремлено напрями удосконалення правового забезпечення у сфері запобігання злочинності у галузі інформаційних технологій: внесення змін до Кримінального кодексу України, спрямованих на посилення відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері комп'ютерних та інформаційних технологій; чітка регламентація механізмів взаємодії між клієнтом та банком, а також між банками відправника й отримувача коштів у разі несанкціонованого списання коштів з рахунку клієнта шляхом змін до Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті; введення практики ідентифікації користувача інтернету через надання ідентифікаційного коду особи оператору зв'язку під час укладення договору на надання послуг; установлення вимоги щодо обов'язкового проведення двоканальної аутентифікації та негайного онлайн-інформування клієнтів про кожну проведену операцію; накладення обов'язку на банки надавати безоплатно послугу СМС-інформування про будь-які операції за поточними картковими рахунками; встановлення вимоги для банків здійснювати вихідні платежі клієнтів лише з наявних коштів на їх рахунках на початок операційного дня. Це надасть банку та постраждалому клієнту можливість заблокувати кошти на рахунку недобросовісного отримувача у разі несанкціонованого списання коштів; впровадження процедури сертифікації електронних платіжних засобів тощо. На основі позитивного досвіду зарубіжних країн сформовано модель забезпечення інформаційної безпеки в мережі «Інтернет», яка повинна базуватись на цілісній і розгалуженій системі державних органів і неурядових організацій, діяльність яких спрямована на запобіганні злочинності у сфері інформаційних технологій. Така модель повинна бути реалізована на двох рівнях: 1) рівень наукового аналізу, який досліджуватиме ризики кібербезпеки відповідно до можливих кіберзагроз та наслідків, актуалізуватиме засоби та методи забезпечення кібербезпеки. Це є одним із найважливіших завдань. Оскільки проблема полягає в складності класифікації загроз, що виходять як з території держави, так і виникають безпосередньо в межах держави, важливо наголосити на необхідності для будь-якої держави розробити стратегію ідентифікації кіберзагроз, а

також їх вчасного виявлення, запобігання, захисту та мінімізації наслідків; 2) виконавчий рівень, що координуватиме дії в двох напрямах: внутрішньому (між національними структурами, відповідальними за виявлення та протидію кіберзагрозам) і зовнішньому, коли координація здійснюється між національними структурами й аналогічними міжнародними організаціями. Задля впровадження міжнародно-правового законодавства щодо запобігання злочинності у сфері інформаційних технологій необхідно здійснити такі кроки: впровадження часткового розкриття даних про рух інформації як складової частини термінового збереження даних; об'єднання в одному заході забезпечення – збереження цифрових даних як термінове збереження та часткове розкриття даних (статті 16, 17 Конвенції про кіберзлочинність), так і арешту цифрових даних після отримання до них доступу (пункт 3 статті 19 Конвенції) – для збереження цифрового оригіналу; встановлення кримінальної відповідальності за порушення збереження чи розкриття даних: а) передбачення кримінальної, а не адміністративної відповідальності; б) розширення відповідальності не тільки на фізичних осіб, але й на юридичних.

Ключові слова: *злочинність у сфері інформаційних технологій, кримінологічні засади, кіберзлочини, кіберзлочинність, запобігання, попередження, кримінальне правопорушення, інформаційні кримінальні правопорушення, кіберполіція, комп'ютерні кримінальні правопорушення.*

SUMMARY

The thesis defines the criminological principles of crime prevention in the field of information technology in Ukraine. The genesis and historical development of crime prevention in the field of information technology are investigated. It is established that the main features of the beginning of the development of crime in the field of information technology are: 1) the first cases of criminal offences committed with the use of electronic computers indicate the beginning of this phenomenon and the growing interest in computer and network activities as a means of committing criminal offences; 2) the formation of organised criminal groups which used their knowledge for illicit enrichment and violation of the established order indicates the

evolution of this phenomenon from individual cases to organised activities; 3) at this stage, the lack of effective legal instruments for regulating the crime in the field of information technology. The author examines the methodology of criminological research of crime in the field of information technology. Crime in the field of information technology and its prevention in its combination of dynamism and static, variability, structuredness, and versatility determine the corresponding structure of the methodology for its study, which consists of the following components: the dominant worldview, type of scientific thinking, philosophical foundations, scientific paradigms, methodological approaches and scientific methods. The main aspects of the methodology for studying crime in the field of information technology include: 1) a multidisciplinary approach: the study of crime in the field of information technology requires cooperation between various fields of science and industry, including lawyers, computer specialists, psychologists, sociologists and many others. A multidisciplinary approach allows for a more complete understanding and analysis of cybercrime; 2) study of technology: the growth of cybercrime is often associated with the use of new technologies. Researchers should keep abreast of the latest developments in information technology and cybersecurity; 3) data collection and analysis: collecting and analysing large amounts of data can help identify patterns and trends in cybercrime. Data mining techniques such as machine learning and big data analysis are becoming increasingly important in this area; 4) ethical aspects: considering the ethical aspects of researching cybercrime, such as data privacy and security, is also important; 5) legal aspects: analysing the legal regulation and prosecution of cybercrime is an important part of the research; 6) social aspects: understanding the social aspects of cybercrime, including the motive; 7) prevention and response methods: development of methods and strategies for preventing and responding to crime in the field of information technology. The article analyses the regulatory and legal framework for preventing crime in the field of information technology. It is proved that, along with the regulatory and legal support, measures to prevent crime in the field of information technology should also be accompanied by medium- and

long-term strategic concepts aimed at protecting information resources and bringing the developers of criminal schemes to justice. Important aspects of this approach are: 1) Strategic cyber defence: the development of strategic goals and cyber defence policies helps to identify priorities and directions for strengthening the country's cyber security. This may include the development of national cyber defence strategies and the establishment of central bodies to coordinate these efforts; 2) threat awareness: it is important to constantly analyse emerging cyber threats and determine their implications for national security; 3) workforce development: training and development of cyber defence personnel is a key aspect. Education and training programmes should be created to help ensure the availability of qualified specialists; 4) international cooperation: the fight against cybercrime requires cooperation with other countries and international organisations. International treaties and information exchange are important aspects of this cooperation; 5) prevention and public awareness: it is important to provide information to the public and business about cyber threats and measures to prevent them; 6) criminal liability: legislation should provide for criminal liability for cybercriminals and ensure their prosecution. The author distinguishes groups of motives for committing cybercrime: rational motives (these may include selfish, political, religious motives); emotional motives (revenge motive, game motive); moral motives (hooliganism motives, justice motive); mixed motives (very often emotional and moral motives are combined). The author's classification of persons committing criminal offences in the field of information technology is presented: 1) criminal offences that violate the availability, confidentiality and integrity of computer data and systems (illegal access, illegal interception, interference with the system and data); 2) criminal offences related to the use of a computer as a tool for committing criminal offences (information manipulation), such as computer forgery and computer fraud; 3) criminal offences related to content, in particular, the content of data in computer networks (criminal offences related to child pornography are particularly widespread); 4) infringement of copyright and related rights (recognition of copyright-related offences as the competence of national legislation); 5) acts of racism and xenophobia

committed through computer networks; 6) cyberterrorism (cyberwarfare). The author identifies areas for improving legal support in the field of preventing crime in the field of information technology: amendments to the Criminal Code of Ukraine aimed at strengthening liability for criminal offences in the field of computer and information technology; clear regulation of the mechanisms of interaction between the client and the bank, as well as between the banks of the sender and the recipient of funds in case of unauthorised debiting of funds from the client's account by amending the Instruction on Cashless Payments in Ukraine in the national currency. This will enable the bank and the affected customer to block funds on the account of an unscrupulous recipient in case of unauthorised debiting; introducing a certification procedure for electronic payment instruments, etc. Based on the positive experience of foreign countries, a model of information security on the Internet has been formed, which should be based on an integral and extensive system of state bodies and non-governmental organisations whose activities are aimed at preventing crime in the field of information technology. Such a model should be implemented at two levels: 1) the level of scientific analysis, which will investigate cybersecurity risks in accordance with possible cyber threats and consequences, and update the means and methods of ensuring cybersecurity. This is one of the most important tasks. Since the problem lies in the complexity of classifying threats emanating both from the territory of the state and arising directly within the state, it is important to emphasise the need for any state to develop a strategy for identifying cyber threats, as well as their timely detection, prevention, protection and minimisation of consequences; 2) the executive level, which will coordinate actions in two directions: internally (between national structures responsible for detecting and countering cyber threats) and externally, when coordination is carried out between national structures and similar international organisations. In order to implement international legal legislation on the prevention of crime in the field of information technology, the following steps should be taken: to introduce partial disclosure of data on the movement of information as an integral part of urgent data preservation; to combine in one measure of ensuring - preservation of digital data as urgent preservation and partial disclosure of data

(Articles 16, 17 of the Convention on Cybercrime), and seizure of digital data after access to them (Article 19(3) of the Convention) - to preserve the digital original; in

Keywords: *crime in the field of information technology, criminological principles, cybercrime, digital crime, prevention, suppression, criminal offence, information criminal offences, cyberpolice, computer criminal offences.*

***

30. Вітюк Д. Л. Кримінологічні засади впровадження міжнародних механізмів запобігання злочинності : дис.... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Дарія Любомирівна Вітюк ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2023. – 434 с.

АНОТАЦІЯ

У дисертації підкреслено, що поява кримінальних правопорушень за межами країни ставить під сумнів можливість вирішення питання про спільні зусилля держав через міжнародну співпрацю для протидії та запобігання міжнародних злочинів. Такі спільні ініціативи держав необхідні для обміну інформацією, координації заходів та спільного розслідування кримінальних правопорушень. Країни світу мають усвідомити, що неможливо впоратися із міжнародними кримінальними правопорушеннями самостійно через їх складність і багатоаспектність. Лише завдяки взаємодії, обміну досвідом та спільними зусиллями держав можливо забезпечити ефективну боротьбу з цією загрозою.

Акцентовано увагу на тому, що на сьогодні основною причиною для поглиблення міжнародної співпраці України є збройна агресія російської федерації. Масові вбивства, мародерство, застосування різних видів насильства, порушення звичаїв війни зі сторони російських військових вимагає негайного створення ефективного механізму запобігання цим видам кримінальних правопорушень. Самостійно Україна не в змозі притягнути винних до відповідальності, у цьому випадку потрібно застосовувати міжнародні механізми запобігання злочинності.

На основі вивчення доктринальних джерел та враховуючи сучасні детермінанти злочинності розроблено та запропоновано прийняти проєкт проєкт Концепції державної політики у сфері запобігання злочинності на період із 2024 до 2029 рр., який повинен визначити основні напрями діяльності держави з попередження, припинення та запобігання злочинності на різних рівнях, зокрема, в умовах воєнного стану та післявоєнний період. У ньому запропоновано також визначити комплексні заходи щодо запобігання, а також орієнтувати спеціально уповноважені органи на цю сферу.

Представлено авторське визначення поняття «міжнародний механізм запобігання злочинності», під яким запропоновано розуміти комплекс інституційних, договірно-правових, організаційних, інформаційно-технічних, політичних та інших інструментів, спрямованих у сфері запобігання злочинності, боротьби з усіма її проявами та визначення порядку поводження з особами, які вчинили суспільно небезпечні діяння, що проявляється через специфічну діяльністю держав, міжнародних організацій та інших учасників міжнародних відносин у цьому напрямку.

Представлена теоретико-методологічна концепція впровадження міжнародних механізмів запобігання злочинності в Україні, яка полягає у криміналізації та декриміналізації кримінально-правових норм; визначенні тактики та стратегії у кримінальній процесуальній та оперативно-розшуковій діяльності; укладання відповідних міжнародних пактів, угод, договорів тощо; діяльності міжнародних судів; посиленні міжнародної допомоги у попередженні, запобіганні та припиненні кримінальних правопорушень: міжнародна співпраця включає надання матеріальної, технічної, наукової, освітньої та практичної допомоги державам у розвитку їхньої кримінальної юстиції, поліцейських сил, судової системи, програм попередження злочинності та інших заходів.

Запропоновано історичну періодизацію становлення міжнародних механізмів запобігання злочинності, яку умовно поділено на такі періоди: 1) IV тис до н.е. – V ст. н.е. – формування перших правових норм щодо реалізації окремих механізмів запобігання злочинності на міжнародному рівні; 2) V – XVI ст. – удосконалення

інституту видачі особи, що вчинила кримінальне правопорушення (екстрадиція) як найдієвішого і найрозвиненішого механізму запобігання злочинності, напрацювання норм щодо заборони піратства; 3) XVI ст. – XIX ст. – формування нових доктрин і нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання міжнародних відносин та визначення нових механізмів запобігання злочинності на міжнародному рівні; 4) кінець XIX ст. – початок XXI ст. – перші спроби уніфікації та кодифікації норм міжнародного права (Нюрнберзькийтрибунал та Токійський трибунал); створення нових міжнародних організацій та їх плідна робота щодо розроблення механізмів запобігання злочинності; 5) XXI ст. – до сьогодні – розроблення та впровадження нових механізмів запобігання злочинності, пов'язаних з широким використанням інформаційно-комунікаційних технологій задля вчинення кримінальних правопорушень, легалізації доходів, отриманих кримінально протиправним шляхом, зокрема за допомогою операцій з криптовалютою, збройною агресією російської федерації, що дало наслідки для всіх держав світу.

На основі вивчення доктринальних праць та практики застосування правових норм міжнародного і національного законодавства сформовано рекомендації щодо удосконалення чинного законодавства України щодо запобігання воєнним злочинам: 1) гострою є необхідність у ратифікації Римського Статуту; 2) доцільно передбачити злочини проти людяності до Кримінального кодексу України (на основі аналізу положень Римського Статуту); 3) законодавчо визначити поняття воєнного злочину у кримінальному законодавстві.

Виокремлено механізми запобігання воєнним злочинам, які проваджуються Україною на сучасному етапі: 1) створення спеціальних трибуналів для притягнення винних осіб до відповідальності (створюється трибунал в Гаазі); 2) залучення міжнародних експертів до проведення процесуальних дій в рамках кримінальних проваджень про воєнні злочини (Естонія, Латвія, Литва, Польща, Словенія, Румунія та Міжнародний кримінальний суд); 3) здійснення власних розслідувань щодо воєнних злочинів в Україні (Франція та ще близько 20 держав); 4) надання фахової консультативної допомоги щодо розслідування воєнних злочинів в

Україні (наприклад, створена спеціальна група радників зі США, Великої Британії, Європейського Союзу); 5) створення окремих міжнародних інституцій щодо (наприклад, Міжнародний центр щодо переслідування злочину агресії в Україні в Гаазі); 6) створення різного роду цифрових платформ, які відіграють важливу роль у зборі доказів та документуванні воєнних злочинів (Додаток eyeWitness to Atrocities, Онлайн-архів російських воєнних злочинів тощо).

Удосконалено наукову думку щодо використання методологічних підходів при розкритті понятійного апарату теми роботи, зокрема охарактеризовано системний метод, який надав можливість сформувати визначення механізму запобігання злочинності через аналіз системи управління процесом запобігання, системи суб'єктів, які уповноважені здійснювати запобігання злочинності в Україні; системи заходів запобігання злочинності тощо. При цьому також використано прогностичний метод, за допомогою якого враховано необхідність ефективного проєктування і удосконалення механізмів запобігання злочинності з огляду на виникнення нових детермінантів кримінальних правопорушень.

Висвітлено позицію щодо необхідності прийняття універсального міжнародно-правового акта, основним завданням якого стане забезпечення ефективної співпраці між всіма країнами світу для забезпечення кібербезпеки та протидії кіберзагрозам. Така позиція обґрунтованою тим, що, по-перше, в умовах сьогодення зростає кількість кіберзлочинів, особливо в умовах збройної агресії; по-друге, вони постійно видозмінюються і з'являються їх нові види; по-третє, заподіюють значну матеріальну шкоду.

На основі аналізу міжнародних документів виокремлено основні напрями політики попередження поширення наркотиків та їх немедичного вживання: 1) рішуча, жорстка боротьба з незаконним розповсюдженням наркотиків та їх нелегальним ринком: цей напрямок передбачає активні заходи з боротьби з наркобізнесом, контроль над незаконним виробництвом, перевезенням, торгівлею та поширенням наркотиків. Для цього важливе міжнародне співробітництво, обмін інформацією між правоохоронними органами різних країн, а також забезпечення належного контролю

над легальними препаратами, які можуть бути використані як наркотичні речовини; 2) гуманізація ставлення до осіб, що страждають на наркоманію: цей напрямок покликаний забезпечити належне лікування та соціальну підтримку осіб, що страждають від наркотичної залежності. Замість криміналізації наркозалежних, акцент робиться на попередженні та лікуванні залежності, реабілітації та реінтеграції в суспільство.

Визначено основні характеристики громадськості як суб'єкта запобігання злочинності: 1. Соціальна активність - виявлення інтересу та діяльна участь у спільноті у заходах, спрямованих на запобігання злочинності; 2. Зацікавленість участі в заходах із запобігання злочинності - виявлення бажання брати участь у діях, спрямованих на зниження рівня злочинності; 3. Спрямованість на захист громадян від злочинних посягань та представництво їхніх інтересів - зосередження уваги на захисті громадян від злочинних дій та виступання у ролі представника їхніх інтересів; 4. Діяльність в межах чинного законодавства та моральних принципів - виконання дій, які відповідають законодавству та високим моральним стандартам; 5. Організованість та співпраця з іншими суб'єктами запобігання - спільна робота та координація з іншими організаціями та ініціативами, які займаються запобіганням злочинності.

Узагальнено порівняльно-правовий аналіз використання досвіду зарубіжних країн у реалізації міжнародних механізмів запобігання злочинності: 1) майже для всіх сучасних розвинутих зарубіжних країн характерні негативні кількісно-якісні зміни рівня, структури й динаміки злочинності; зокрема, насильницька злочинність зростає на 9 % щороку; 2) запобігання злочинності є одним із першочергових і нагальних завдань у діяльності державних органів; запобігання злочинності у зарубіжних країнах супроводжується достатнім фінансуванням; 3) однією з особливостей запобігання злочинності у провідних зарубіжних країнах є належне правове забезпечення цієї діяльності та здійснюється активне імплементація міжнародних документів у законодавство держав; 4) поширеною є практика створення спеціалізованих окремих правоохоронних органів щодо взаємодії з міжнародними

інституціями у запобіганні злочинності; 5) механізми запобігання злочинності у більшій мірі є регіональними і спрямовані на конкретну групу осіб; 6) значна роль приділяється громадськості у реалізації міжнародних механізмів запобігання злочинності.

Ключові слова: *міжнародний механізм, запобігання, злочинність, універсальні механізми, регіональні механізми, воєнний стан, кіберзлочинність, насильницька злочинність, торгівля людьми, наркотичні засоби.*

SUMMARY

In the dissertation, it is determined that the emergence of crime outside the borders of one country actualizes the issue of combining the efforts of states through international cooperation in the direction of countering and preventing transnational crime. Such joint activity of states is necessary for the exchange of information, coordination of measures, joint investigation of criminal offenses. The countries of the world must realize that none of them can independently deal with transnational crime due to the complexity and complexity of this phenomenon. Only through interaction, sharing of experience and joint efforts can governments ensure an effective fight against this threat.

Attention is focused on the fact that today the main reason for the deepening of international cooperation of Ukraine is the armed aggression of the Russian Federation. Mass murders, looting, the use of various types of violence, violations of the customs of war by the Russian military require the immediate creation of an effective mechanism to prevent these types of criminal offenses. On its own, Ukraine is unable to bring the perpetrators to justice, in this case international crime prevention mechanisms must be applied.

Based on the study of doctrinal sources and taking into account the modern determinants of crime, a project of the Law of Ukraine "On the Principles of Crime Prevention" was developed and proposed to be adopted, which should define the main directions of the state's activities to prevent, stop and prevent crime at various levels, in particular, in conditions of martial law. It also proposes to define complex prevention measures, as well as orient specially authorized bodies to this area.

The author's definition of the concept of "international crime prevention mechanism" is presented, under which it is proposed to understand a complex of institutional, contractual-legal, organizational, information-technical, political and other tools aimed at the prevention of crime, the fight against all its manifestations and the determination of the procedure for dealing with persons , who committed socially dangerous acts, which is manifested by the specific activity of states, international organizations and other participants in international relations in this direction.

The theoretical and methodological concept of the introduction of international crime prevention mechanisms in Ukraine is presented, which consists in the criminalization and decriminalization of criminal law norms; determination of tactics and strategy in criminal procedural and operational investigative activities; conclusion of relevant international pacts, agreements, contracts, etc.; activities of international courts; strengthening international assistance in the prevention, prevention and cessation of criminal offenses: international cooperation includes the provision of material, technical, scientific, educational and practical assistance to states in the development of their criminal justice, police forces, judicial system, crime prevention programs and other measures.

A historical periodization of the formation of international crime prevention mechanisms is proposed, which is conditionally divided into the following periods: 1) 4th millennium BC. - V century not. – formation of the first legal norms regarding the implementation of separate mechanisms for the prevention of crime at the international level; 2) V - XVI centuries. - improvement of the institution of extradition of a person who has committed a criminal offense (extradition) as the most effective and most developed crime prevention mechanism, development of norms regarding the prohibition of piracy; 3) XVI century. - XIX century – formation of new doctrines and legal acts aimed at regulation of international relations and definition of new mechanisms of crime prevention at the international level; 4) the end of the 19th century. - the beginning of the XXI century. – the first attempts to unify and codify norms of international law (Nuremberg Tribunal and Tokyo Tribunal); creation of new international organizations and their fruitful work on the development of crime prevention

mechanisms; 5) XXI century. - to date - the development and implementation of new crime prevention mechanisms related to the widespread use of information and communication technologies for the commission of criminal offenses, the legalization of income obtained by criminally illegal means, in particular with the help of transactions with cryptocurrency, armed aggression of the Russian Federation, which had consequences for all countries of the world.

Based on the study of doctrinal works and the practice of applying legal norms of international and national legislation, recommendations were made for improving the current legislation of Ukraine on the prevention of war crimes: 1) there is an urgent need to ratify the Rome Statute; 2) it is expedient to include crimes against humanity in the Criminal Code of Ukraine (based on the analysis of the provisions of the Rome Statute); 3) legislatively define the concept of a war crime in the criminal legislation.

Mechanisms for the prevention of war crimes, which are being conducted by Ukraine at the current stage, are singled out: 1) creation of special tribunals to bring guilty persons to justice (a tribunal in The Hague is being created); 2) involvement of international experts in conducting procedural actions within the framework of criminal proceedings on war crimes (Estonia, Latvia, Lithuania, Poland, Slovenia, Romania and the International Criminal Court); 3) carrying out own investigations into war crimes in Ukraine (France and about 20 other countries); 4) provision of professional advisory assistance regarding the investigation of war crimes in Ukraine (for example, a special group of advisers from the USA, Great Britain, and the European Union has been created); 5) creation of separate international institutions regarding (for example, the International Center for the Prosecution of the Crime of Aggression in Ukraine in The Hague); 6) creation of various digital platforms that play an important role in gathering evidence and documenting war crimes (eyeWitness to Atrocities App, Online Archive of Russian War Crimes, etc.).

The scientific opinion regarding the use of methodological approaches in revealing the conceptual apparatus of the topic of the work has been improved, in particular, the systemic method has been characterized, which provided an opportunity to define the mechanism

of crime prevention through the analysis of the management system of the prevention process, the system of entities that are authorized to carry out crime prevention in Ukraine; systems of crime prevention measures, etc. At the same time, a prognostic method was also used, which takes into account the need for effective design and improvement of crime prevention mechanisms in view of the emergence of new determinants of criminal offenses.

The position on the need to adopt a universal international legal act, the main task of which will be to ensure effective cooperation between all countries of the world to ensure cyber security and counter cyber threats, is highlighted. This position is justified by the fact that, firstly, in today's conditions, the number of cybercrimes is increasing, especially in conditions of armed aggression; secondly, they are constantly changing and new types of them appear; thirdly, cause significant material damage.

On the basis of the analysis of international documents, the main directions of the policy of preventing the spread of drugs and their non-medical use are identified: 1) a decisive, tough fight against the illegal distribution of drugs and their illegal market: this direction provides for active measures to combat the drug business, control over illegal production, transportation, trade and drug distribution. For this, international cooperation, exchange of information between law enforcement agencies of different countries, as well as ensuring proper control over legal drugs that can be used as narcotic substances are important; 2) humanizing the treatment of people suffering from drug addiction: this direction is designed to ensure proper treatment and social support for people suffering from drug addiction. Instead of criminalizing drug addicts, the emphasis is on prevention and treatment of addiction, rehabilitation and reintegration into society.

The main characteristics of the public as a subject of crime prevention are recognized: 1. Social activity - showing interest and active participation in the community in activities aimed at crime prevention; 2. Interest in participating in crime prevention measures - showing a desire to participate in actions aimed at reducing the level of crime; 3. Focus on protecting citizens from criminal offenses and representing their interests - focusing on protecting citizens from

criminal acts and acting as a representative of their interests; 4. Activities within the limits of current legislation and moral principles - performance of actions that comply with legislation and high moral standards; 5. Organization and cooperation with other prevention subjects - joint work and coordination with other organizations and initiatives engaged in crime prevention.

A comparative and legal analysis of the use of the experience of foreign countries in the implementation of international crime prevention mechanisms is summarized: 1) almost all modern developed foreign countries are characterized by negative quantitative and qualitative changes in the level, structure and dynamics of crime; in particular, violent crime is increasing by 9% every year; 2) crime prevention is one of the primary and urgent tasks in the activities of state bodies; crime prevention in foreign countries is accompanied by sufficient funding; 3) one of the features of crime prevention in leading foreign countries is proper legal support for this activity and active implementation of international documents into state legislation; 4) the practice of creating specialized separate law enforcement agencies for cooperation with international institutions in crime prevention is widespread; 5) crime prevention mechanisms are to a greater extent regional and aimed at a specific group of persons; 6) a significant role is given to the public in the implementation of international crime prevention mechanisms.

Keywords: *international mechanism, prevention, crime, universal mechanisms, regional mechanisms, martial law, cybercrime, violent criminality, human trafficking, narcotics.*

ДИСЕРТАЦІЇ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

2024

081 «Право»

31. Бенескул А. В. Забезпечення кримінологічної безпеки та запобігання злочинності у сфері використання цифрових технологій в Україні : дис. ... д-ра філософії : 12.00.08 / Артур Васильович Бенескул ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2024. – 183 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертація присвячена комплексному дослідженню кримінологічної безпеки у сфері використання цифрових технологій в Україні, а також аналізу напрямів запобігання злочинності у сфері використання цифрових технологій і на основі цього, розробці пропозицій щодо вдосконалення законодавства у досліджуваній сфері.

З появою цифрового банкінгу та цифрових технологій відкрилися й нові шляхи до кримінальної та незаконної діяльності, адже цифрові технології запровадили нові види вчинення протиправної діяльності у цій сфері; розширили можливості дій злочинців, надаючи їм майже необмежений глобальний доступ; зобов'язали потенційних жертв (громадян, компаній, держав тощо) шукати та розробляти нові способи захисту від протиправного впливу і навіть запровадили нові види кримінальних правопорушень з використанням цифрових технологій.

У роботі встановлено, що дотримання та забезпечення кримінологічної безпеки у сфері цифрових технологій є вагомим пріоритетом у системі державної, економічної, національної безпеки України загалом та кібербезпеки зокрема. Щоб належним чином реалізовувати зазначений пріоритет, потрібно в першу чергу посилювати спроможності національної системи кібербезпеки з метою протидії кіберзагрозам, кібератакам та кібершахрайствам у

сучасному безпековому середовищі. Зазначено, що потрібно розробити дієву систему щодо ефективної профілактики правопорушень у сфері цифрових технологій на основі чітко встановлених законодавчих вимог, які повинні регулювати цей процес.

Автором сформульовані пропозиції щодо розробки та прийняття на законодавчому рівні Стратегії запобігання злочинності з використанням цифрових технологій. Запропонована Стратегія повинна містити конкретні напрями та заходи, спрямовані на використання цифрових технологій щодо запобігання різним видам злочинності на загальносоціальному, спеціально- кримінологічному та індивідуальному рівнях. Також вона повинна базуватися на основі вивченого та дослідженого позитивного зарубіжного досвіду, щодо використання цифрових технологій з метою запобігання злочинності, який можна імплементувати у національне законодавство і на основі цього напрями, щодо вдосконалення діяльності правоохоронних органів та навчання фахівців належної кваліфікації відповідно до розвитку цифровізації.

Запропоновано виокремити склади кримінальних правопорушень, що пов’язані із сферою цифрових технологій в окрему категорію злочинних діянь в інформаційно-цифровій сфері (цифровому середовищі), що матиме практичний зміст для кримінально-правової, так і кримінологічної науки, з погляду запобігання злочинності у сфері обігу цифрової інформації «злочинності у сфері цифрових технологій».

Визначено пріоритетні заходи щодо зміцнення системи цифрової безпеки, а саме: підвищення рівня підготовки фахівців у сфері цифрових технологій; оновлення та впровадження якісного програмного забезпечення правоохоронних структур для своєчасного виявлення та протидії цифровій злочинності і загалом запобігання правопорушенням у цифровому середовищі; формування дієвої системи автоматизованого обміну інформацією на випадок будь-якого виду загроз у цифровому просторі, адже сучасні цифрові технології можуть виступати способом чи засобом вчинення багатьох видів кримінальних правопорушень; вдосконалення системи управління інформаційною безпекою, що використовують інформацію з усіх сховищ даних та дотримання конфіденційності її забезпечення.

Детально проаналізовано поняття «цифрове кримінальне правопорушення або правопорушення у сфері цифрових технологій» та наведено порівняння з поняттями: «кіберзлочинність» або комп'ютерна злочинність. Досліджено кримінальні правопорушення, що вчиняються із використанням цифрових технологій та цифрової валюти та відмічено необхідність встановлення конкретної міри кримінальної відповідальності за правопорушення у сфері обігу віртуальних активів, цифрової та електронної валюти та запропоновано прирівняти цифрову інформацію до майна, адже що хоч цифрову інформацію не можна доторкнутися і відчути, як носій інформації виступає речовий предмет, що містить цифрову інформацію та представляє матеріальну цінність. На основі цього, наведено доцільність встановлення кримінальної відповідальності за придбання або збут цифрової інформації, яка свідомо одержана кримінально протиправним шляхом та внесення змін до КК України.

Охарактеризовано стан міжнародно-правового регулювання забезпечення кримінологічної безпеки у сфері використання цифрових технологій та акцентовано увагу на напрямах вдосконалення онлайн- дослідницької мережі, за підтримки міжнародних агентств і приватного сектору, що надасть можливості для більшого обміну інформацією, спілкування між експертами в усьому світі з питань комп'ютерної та цифрової злочинності, порівняльного аналізу і передачі знань про запобігання та боротьбу з комп'ютерними та цифровими кримінальними правопорушеннями, а також розвиток відповідних інструментів навчання, які мають бути доступними на міжнародному рівні, щоб ділитися знаннями та інформацією щодо способів і засобів виявлення, запобігання та боротьби з новими видами кіберзлочинності та злочинності у сфері цифрових технологій.

Ключові слова: *злочинність, злочинність у сфері цифрових технологій, кримінальне правопорушення у сфері використання цифрових технологій, цифровізація, цифрові технології, цифрове кримінальне правопорушення, запобігання цифровій злочинності, цифрова інформація, цифрова злочинність, кримінологічна безпека, забезпечення кримінологічної безпеки у сфері цифрових технологій.*

SUMMARY

The dissertation is devoted to a comprehensive study of criminological security in the field of digital technology use in Ukraine, as well as an analysis of crime prevention in the field of digital technology use and, based on this, the development of proposals for improving legislation in the researched field.

With the advent of digital banking and digital technologies, new avenues for criminal and illegal activities have opened up, because digital technologies have introduced new types of illegal activities in this area; expanded the capabilities of criminals, giving them almost unlimited global access; obliged potential victims (citizens, companies, states, etc.) to seek and develop new ways of protection against illegal influence and even introduced new types of criminal offenses using digital technologies.

The work established that the observance and provision of criminological security in the field of digital technologies is a significant priority in the system of state, economic, national security of Ukraine in general and cyber security in particular. In order to properly implement the specified priority, it is necessary, first of all, to strengthen the capabilities of the national cyber security system in order to counter cyber threats, cyber attacks and cyber fraud in the modern security environment. It is noted that it is necessary to develop an effective system for the effective prevention of offenses in the field of digital technologies based on clearly established legal requirements that should regulate this process. The author formulated proposals for the development and adoption at the legislative level of the Strategy for the prevention of crime using digital technologies. The proposed Strategy should contain specific directions and measures aimed at the use of digital technologies to prevent various types of crime at the general social, special criminological and individual levels. It should also be based on the studied and researched positive foreign experience regarding the use of digital technologies for the purpose of crime prevention, which can be implemented into national legislation and, based on this, directions for improving the activities of law enforcement agencies and training properly qualified specialists in accordance with the development of digitalization.

It is proposed to single out the composition of criminal offenses related to the sphere of digital technologies into a separate category of criminal acts in the information and digital sphere (digital environment), which will have practical meaning for both criminal law and criminological science, from the point of view of crime prevention in the sphere of circulation digital information "crime in the field of digital technologies".

Priority measures for strengthening the digital security system have been determined, namely: increasing the level of training of specialists in the field of digital technologies; update and implementation of high-quality software of law enforcement structures for timely detection and counteraction of digital crime and generally prevention of offenses in the digital environment; formation of an effective system of automated information exchange in case of any type of threats in the digital space, because modern digital technologies can act as a method or means of committing many types of criminal offenses; improvement of the information security management system, using information from all data repositories and maintaining the confidentiality of its provision. The concept of "digital criminal offense or offense in the field of digital technologies" is analyzed in detail and a comparison with the concepts of "cybercrime" or computer crime is given. Criminal offenses committed with the use of digital technologies and digital currency were investigated and the need to establish a specific measure of criminal liability for offenses in the field of circulation of virtual assets, digital and electronic currency was noted, and it was proposed to equate digital information with property, because even though digital information cannot be touched and to feel how a material object containing digital information and representing material value acts as a carrier of information. Based on this, the expediency of establishing criminal liability for the purchase or sale of digital information knowingly obtained by criminally illegal means and making changes to the Criminal Code of Ukraine is indicated.

The state of international legal regulation of ensuring criminological security in the field of digital technologies is characterized and attention is focused on the areas of improvement

of the online research network, with the support of international agencies and the private sector, which will provide opportunities for greater exchange of information, communication between experts around the world on computer issues computer and digital crime, benchmarking and transfer of knowledge on preventing and combating computer and digital criminal offenses, as well as the development of appropriate training tools that should be available internationally to share knowledge and information on methods and means of detection, prevention and fight against new types of cybercrime and crime in the field of digital technologies.

Key words: *crime, crime in the field of digital technologies, criminal offense in the field of use of digital technologies, digitalization, digital technologies, digital criminal offense, prevention of digital crime, digital information, digital crime, criminological security, ensuring criminological security in the field of digital technologies.*

***

32. Корінна Н. М. Правове регулювання сплати платежів з доходів від адвокатської діяльності : дис. ... д-ра філософії : 12.00.07 / Надія Миколаївна Корінна ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2024. – 186 с.

АНОТАЦІЯ

У дисертації вирішено наукове завдання, що полягає у визначенні теоретико- правових засад регулювання сплати платежів з доходів від адвокатської діяльності в Україні та виробленні пропозицій щодо удосконалення правового забезпечення даного виду правовідносин.

У результаті проведеного дослідження констатовано, що при врегулюванні відносин щодо сплати обов’язкових платежів з доходів від адвокатської діяльності (далі АД) необхідно забезпечити баланс публічного інтересу, що виражається в отриманні максимального обсягу надходжень до публічних централізованих фондів коштів для забезпечення інтересів громадян, і приватних інтересів самих адвокатів, що виражаються в отриманні гідної оплати за надані правничі послуги і прийнятного залишку прибутку

після сплати всіх обов'язкових платежів. Це дозволить задовольнити власні потреби та інтереси адвоката, його сім'ї, а також сприятиме його професійному розвитку. Недотримання цього балансу з боку держави при встановленні обов'язкових платежів, недостатньо продуманий механізм податкового обліку, неврахування сукупної величини податкового навантаження конкретного платника податків, тягне за собою зменшення надходжень до публічних централізованих фондів коштів у зв'язку з приховуванням доходів або заведенням їх значної частини у «тінь». Зроблено висновок, що актуальним є перегляд положень, що не дозволяють адвокату- самозайнятій особі, який працює на індивідуальній формі, вільно обирати систему оподаткування. Пропонується надати можливість такому адвокату застосовувати спрощену систему оподаткування. Це означатиме для платника податків – зменшення податкового навантаження, спрощення податкового обліку та заощадження власних коштів. Для держави, це сприятиме зростанню податкових надходження в зв'язку з виведенням доходів адвокатів з «тіні». Крім того, запропоновано узгодити положення податкового законодавства щодо можливості здійснити такий перехід не анулюючи при цьому свідоцтво на право на заняття АД. Це створить однакові умови для адвоката, незалежно від обраної організаційно-правової формі АД.

У дисертації розкрита генеза правового регулювання сплати платежів з доходів від АД в Україні. Констатовано, що становлення та еволюція платежів з доходів від АД в Україні дійсно нерозривно пов'язані з розвитком податкової системи України та АД і її організаційно-правових форм. Виходячи з аналізу нормативно-правових актів, що врегульовували порядок АД та сплату адвокатами обов'язкових платежів, було виокремлено 10 етапів формування платежів з доходів від АД на території України, починаючи з початку XX ст.

При дослідженні поняття «адвокатська діяльність» було виявлено специфічні її ознаки, колізії чинного законодавства у її трактуванні. Як результат – дисертантом було запропоновано авторське визначення даного поняття та констатовано необхідність його закріплення у частині 1 статті 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

З'ясовано сутність понять «податок», «збір», «єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «щорічний внесок адвокатів на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування» та зроблено висновок, що вказаним платежам характерні чотири головні об'єднуючи специфічні ознаки: обов'язковість; систематичність; акумулювання у публічні централізовані фонди коштів; настання юридичної відповідальності за їх несплату, сплату у неповному обсязі чи несвоєчасну сплату. Отже, вказані ознаки дають можливість об'єднати платежі з доходів від АД у загальне поняття «публічний обов'язковий платіж». Відповідно, визначаючи ці платежі, пропонуємо починати зі слів «….. – це публічний обов'язковий платіж…..» та закріпити таким чином у тих статтях де вони визначенні, а саме: в абзаці 2 частини 2 статті 58 Законі України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність», ст. ст. 6.1., 6.2. ПКУ та пунктом 2 частини 1 статті 1 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Автором запропоновано нові визначення понять та удосконалено існуючи, а саме:

– «доходи від адвокатської діяльності –це сума коштів отримана адвокатом, за здійснення ним адвокатської діяльності у будь-якій дозволеній законодавством формі та за надання інших послуг передбачених в статутних документах, в межах звітного періоду, що підлягає оподаткуванню та вирахуванню інших обов'язкових платежів»;

– «публічні обов'язкові платежі – платежі, що справляються у грошовій формі систематично, у чітко визначених розмірах до публічних централізованих фондів коштів, порядок сплати яких регулюється нормативно-правовими актами імперативного характеру, за несплату, несвоєчасну сплату або сплату в неповному розмірі, за неподання або несвоєчасне подання звітності щодо їх сплати, до платників застосовується юридична відповідальність»;

– «платежі з доходів від адвокатської діяльності – це публічні обов'язкові платежі та платежі, що пов'язані з організацією та забезпеченням адвокатської діяльності, що сплачуються з доходів від адвокатської діяльності до відповідних централізованих і децентралізованих фондів коштів»;

– «адвокатська діяльність – незалежна професійна діяльність адвоката, що здійснюється з обов'язковим дотриманням визначених в законодавстві принципів адвокатської етики щодо захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги клієнту відповідно до укладеного договору з метою захисту його прав, свобод і законних інтересів».

Сформульовано специфічні ознаки публічних обов'язкових платежів, які вдалося виокремити внаслідок проведеного аналізу таких понять як «податок», «збір» та «платіж». Зроблено відповідний висновок про те, що поняття «публічні обов'язкові платежі» є загальним поняттям по відношенню до поняття «податки» «збори», «єдиний соціальний внесок на загальнообов'язкове державне страхування» та цим платежам властиві чотири головні об'єднуючи специфічні ознаки: обов'язковість; систематичність; акумулювання у публічні централізовані фонди коштів; настання юридичної відповідальності за їх несплату, сплату у неповному обсязі чи несвоєчасну сплату.

Виокремлено види «публічних обов'язкових платежів», до яких необхідно віднести: податки; єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі ЄСВ); щорічні внески адвокатів на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування.

Встановлено взаємозалежність розміру публічних обов'язкових платежів від різних форм АД та стану дотримання законодавцем принципу обґрунтованості, рівності, недискримінації при їх встановленні.

Здійснено авторську класифікацію платежів з доходів від АД: 1. В залежності від виду грошового фонду надходження: а) платежі, що надходять до публічного бюджетного централізованого фонду коштів (державний або місцевий бюджет); б) платежі, що надходять до публічного (суспільного) централізованого позабюджетного фонду коштів (наприклад: Загальнообов'язковий фонд державного соціального страхування, грошові фонди НААУ або регіональних рад адвокатів); в) платежі, що надходять до децентралізованих публічних (суспільних) фондів коштів (накопичувальні страхові фонди); г) платежі, що надходять до децентралізованих

приватних фондів коштів; 2. Залежно від суб'єкта встановлення платежів: а) платежі, встановлені ВРУ; б) платежі, встановлені органами місцевого самоврядування; в) платежі, встановлені органом виконавчої влади; г) платежі, встановлені професійними спілками або страховими організаціями; 3. В залежності від часу сплати: а) постійні; б) тимчасові; в) разові; 4. В залежності від норм встановлення: а) платежі, що закріплені імперативними нормами; б) платежі, що закріплені диспозитивними нормами; 5. В залежності від характеру платежу: 5.1) загальнообов'язкові – а) для всіх громадян, в тому числі адвокатів; б) для відповідної професійної спільноти (в даному випадку адвокатів); 5.2) добровільні; 6. В залежності від призначення платежу: а) на виконання податкового обов'язку; б) на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ); в) на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування (НААУ, регіональна рада адвокатів); г) на сертифікацію діяльності адвокатів; д) на навчання (щорічне обов'язкове підвищення кваліфікації); є) на організацію професійної діяльності (загально- господарські платежі, страхові платежі) тощо.

Запропоновано авторську класифікацію доходів від здійснення адвокатської діяльності: 1) залежно від джерела надходження: а) доходи з бюджетів відповідного рівня (безкоштовна правова допомога); б) доходи, отримані від клієнтів (фізичних чи юридичних осіб) за договором; в) пасивні доходи; 2) залежно від часу отримання: а) постійні; б) разові; в) періодичні; 3) доходи отримані залежно від виду діяльності: а) гонорар; б) заробітна плата; в) доходи за надання первинної правової допомоги; г) доходи за надання вторинної правової допомоги; д) доходи, отримані за підвищення кваліфікації (навчання); є) доходи, отримані за стажування осіб, які одержали свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту, (майбутніх адвокатів); ж) доходи за правовий супровід діяльності клієнтів – юридичних і фізичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування з) дивіденди від діяльності АО та інші види доходів, що дозволені законом.

Здійснено порівняння та досліджено особливості взяття на податковий облік та порядок сплати податків та інших обов'язкових платежів адвокатами-самозайнятими особами, які здійснюють

свою діяльність у індивідуальній формі та адвокатами ФОП з ознакою «провадження незалежної професійної діяльності», визначено проблемні питання та запропоновано шляхи їх розв'язання.

Досліджено наслідки зупинення або припинення права на заняття АД, передбачені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та з'ясовано їх вплив на податковий обов'язок адвоката та сплату ним ЄСВ.

Окреслено особливості правового регулювання сплати платежів з доходів від АД залежно від різних її організаційно-правових форм. Встановлено, що адвокатське бюро, з точки зору правового регулювання сплати платежів з доходів від АД, є найоптимальнішою організаційно-правовою формою та має найменше податкове навантаження. Проте, сплата платежів з доходів від АД у складі АБ не є досконалою та також потребує необхідних змін.

Підкреслено, що беручи до уваги, що АД не є підприємницькою, а відповідно до пункту 2 частини 1 статті 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» є незалежною професійною діяльністю адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту, доведено, що однозначно необхідно запроваджувати зміни чинного податкового законодавства щодо оподаткування АД та гармонізувати їх з міжнародною практикою шляхом нівелювання ототожнення діяльності адвоката із підприємницькою діяльністю, зменшуючи податкове навантаження на адвоката в цілому.

Обґрунтовано необхідність внесення змін до ключових профільних законів, які регламентують адвокатську діяльність, Податкового кодексу України (далі ПК України). Сформовано пропозиції удосконалення українського законодавства на основі перспективного досвіду Республіки Хорватія та Республіка Польща щодо правового регулювання справляння платежів з доходів від АД. Запропоновано введення обов'язкового платежу «страхування відповідальності адвокатської діяльності» як «публічного обов'язкового платежу» за прикладом досвіду європейських країн. Так, пропонується врахувати досвід Республіка Польща щодо надання пільг при сплаті податку з доходів самозайнятих осіб. Пропонується

врахувати досвід Республіка Хорватія щодо надання пільг при оподаткування прибутку власниками юридичних осіб, адвокатських компаній, які зареєстровані менше 3 років та мають найманих працівників.

Ключові слова: *адвокат, адвокатська діяльність, самозайнята особа, незалежна професійна діяльність, публічний обов'язковий платіж, публічні централізовані фонди коштів, платежі з доходів від адвокатської діяльності, податок, єдиний соціальний внесок.*

SUMMARY

The dissertation provides a theoretical generalization and solution of the scientific problem, which consists in determining the theoretical and applied principles of legal regulation of payment of income from advocacy in Ukraine and substantiation on this basis of areas aimed at improving relations related to payment of income from advocacy in Ukraine.

As a result of the dissertation research it is stated that the general approaches developed by the science of tax law regarding the definition of the subject and methods of legal regulation, features of legal regulation of relations regarding taxes, fees and other obligatory payments under time of advocacy. Tax law is of direct importance for the practice of law by establishing a list of relevant taxes, fees and other mandatory payments, the procedure for payment of such fees, as well as the tax status of lawyers, in particular, lawyers who practice law and are registered in bodies of the state tax service as a natural person - an entrepreneur under the NACE, activities that do not contradict the current Law of Ukraine "On Advocacy and Advocacy", the legal regime of taxation of all income from advocacy.

The development and genesis of legal regulation of payment of income from advocacy in Ukraine are revealed. It is determined and established that the taxation of all income from advocacy is due solely to the result of such activities. The formation and evolution of payment of income from advocacy in Ukraine is really inextricably linked with the development of the tax system in Ukraine and advocacy, their organizational forms.

The advantages and disadvantages of a general and simplified system of income taxation of a law firm and / or a law firm are presented.

Many scholars have devoted themselves to the study of taxation of persons engaged in independent professional activity. However, taking into account that in accordance with the provisions of current legislation, the problem of violation of the principles of tax law, namely equality and neutrality, has not been resolved and lawyers are forced to look for ways to optimize the tax burden and deal with a complex system of reporting on the general taxation system. who are really entrepreneurs have the privilege of working on a simplified system of taxation, accounting and reporting. Such scientists as, Kechekyan, IE Krynytskyi, Yu.O. Krokhina, MP Кучерявенко, T.A. Latkovska, A.V. Malko, Yu.V. Onishchyk, OP Orlyuk, IO, directly to the taxation of advocacy such scientists as Skrebets O., Kozina V. in the article "Taxation of income of lawyers -" individuals "", I. Sadovska in the dissertation research "Advocacy as an object of tax regulation" », Tovkun LV "Legal regulation and features of taxation of self-employed persons", S. Ivanova, N. Bakayanova and others.

However, most attention was paid to this topic in their scientific works NM Bakayanova and OO Jaburia.

The foreign experience of legal regulation of payment of payments from income from advocacy activity is analyzed. It turns out that.

The existing problems of legal regulation of payment of income from advocacy are considered. It is stated that the current state of payment of income from advocacy needs to be significantly improved, as domestic tax legislation does not take into account the peculiarities of payment of income from advocacy.

Necessity is substantiated and amendments to the key profile laws regulating advocacy are proposed - the Law of Ukraine “On Advocacy and Advocacy” of July 5, 2012 № 5076-VI and the Law of Ukraine “On Free Legal Aid” of June 2, 2011 № 3460

-VI, where to replace the definition of "legal" with "legal", in particular in the Law of Ukraine "On Advocacy and Advocacy" in part 1 of Article 1 defining the basic terms, it is necessary to amend paragraph 4, which defines the term of the contract for legal

assistance, to change the very essence of the term "legal aid agreement" to "legal aid agreement", including the text also to make the following changes, changing the wording "the client agrees to pay for legal assistance and the actual costs required to perform the contract" to the wording "the client agrees to pay for legal assistance and actual costs required to perform the contract" .

With the results of research and analysis of dissertations of other scholars in the Law of Ukraine "On Advocacy and Advocacy" in part 1 of Article 1 defining the term "advocacy", it is necessary to amend paragraph 2 not only in part "legal assistance", but also to expand this concept by stating in the following wording: "Advocacy - an independent professional activity of a lawyer on clearly defined ethical principles for the protection, representation and provision of other types of legal assistance to the client."

In addition, in the Law of Ukraine “On Advocacy and Advocacy Activity” of July 5, 2012 № 5076-VI and the Law of Ukraine “On Free Legal Aid” of June 2, 2011 № 3460-VI it is necessary to replace all the words “legal” in the text. all cases to the word "legal" in the appropriate cases.

These changes also need to be made, namely the replacement of the word "legal" in all cases with the word "legal" in the relevant cases of the following codes, as well as in other regulations that contain the concept of "legal assistance".

Also, taking into account that advocacy is not business, and in accordance with paragraph 2 of Part 1 of Art. 1 of the Law of Ukraine "On Advocacy and Advocacy" is an independent professional activity of a lawyer to protect, represent and provide other types of legal assistance to the client, it is clearly necessary to introduce changes in current tax legislation on taxation of advocacy and bring them to international practice. in particular, by leveling the identification of the lawyer’s activity with entrepreneurial activity, at the same time, reducing the tax burden on the lawyer as a whole.

To solve the above problem, we propose to amend Article 291 of Chapter 1. "Simplified system of taxation of accounting and reporting" of Section XIV "Special tax regimes" and other regulations governing this relationship, namely: to grant the right to a lawyer -

a self-employed person , which carries out independent professional activity, to be on the simplified system of taxation, accounting and reporting, without re- registration, without the creation of an additional entity "individual entrepreneur" with signs of independent professional activity. Because today, in a simplified system, only natural persons-entrepreneurs who are not lawyers have the right to work, which puts lawyers in unequal, worse conditions than other entities and violates, in our opinion, the principle of equality and neutrality enshrined in Art. 4 of the Tax Code of Ukraine.

That is, paragraph 291.3 of Article 291 of the Tax Code of Ukraine shall be worded as follows: “291.3. A legal entity or a natural person - entrepreneur or self- employed person practicing law may independently choose a simplified taxation system if such person meets the requirements established by this Chapter and is registered as a single tax payer in the manner prescribed by this Chapter. "

Key words: *lawyer, advocacy, self-employed person, independent professional activity, obligatory payments, income payments, income, taxes, single social contribution.*

***

33. Любезніков Д. О. Досудове відшкодування заподіяної шкоди кримінальним правопорушенням : дис. ... д-ра філософії : 12.00.09 / Дмитро Олексійович Любезніков ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2024. – 230 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертаційна робота присвячена дослідженню сутності інституту досудового відшкодування шкоди, визначенню його змісту, аналізу міжнародно-правових актів, що регулюють порядок поновлення прав потерпілих, порушених злочином чи проступком. У роботі зазначено, що досудове відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, є способом досудового та судового кримінального процесуального захисту прав фізичних та юридичних осіб. Незалежно від того, яке право було порушено, держава гарантує його відновлення (компенсацію).

Вивчивши думку процесуальних науковців щодо питання про доцільність пред'явлення цивільного позову на досудовій стадії було зроблено висновок про наявність об'єктивних підстав для пред'явлення такого позову у кримінальному провадженні. Закон надав особі, яка стала жертвою кримінального правопорушення, право альтернативного вибору – пред'явити цивільний позов у кримінальному провадженні або пред'явити позов у порядку цивільного судочинства. Аналіз зарубіжного кримінального процесуального законодавства показує, що процесуальний порядок спільного розгляду позовів потерпілих від злочину та кримінального переслідування обвинувачених характерний для кримінального процесу багатьох держав.

Під час дослідження нами опрацьовано міжнародне законодавство, спрямоване на захист прав потерпілих. Було встановлено, що відповідно до міжнародних юридичних документів кожна особа має право відновити свої права не тільки шляхом вирішення цього питання на національному рівні, а й шляхом звернення до міжнародних інстанцій. Україна визнала міжнародні нормативно-правові документи частиною своєї правової системи. Правоохоронні органи та суди зобов'язані, зокрема, дотримуватися міжнародних угод, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, під час досудової та судової стадій кримінального провадження.

Судова практика свідчить, що нечіткість кримінального процесуального регулювання при вирішенні позовів про компенсацію потерпілим від кримінальних правопорушень зумовлює широке застосування норм міжнародного права у цій сфері.

Слід зазначити, що всі наслідки кримінальних правопорушень, які завдають певну шкоду, можна розділити на два види благ, які негативно відображаються на потерпілих у результаті вчинення суспільно-небезпечних діянь.

У першому випадку від кримінального правопорушення страждають матеріальні блага й потерпілим завдається майнова шкода. У другому випадку злочинні діяння посягають на нематеріальні блага (здоров’я, життя людини, психологічний стан тощо). Водночас унаслідок скоєння кримінальних правопорушень

потерпілим завдається фізична шкода, моральна шкода та матеріальна шкода.

Аналіз змісту національної наукової літератури показав, що найбільша увага приділяється відшкодуванню майнової шкоди. За результатами опитування встановлено, що у діяльності слідчих та дізнавачів виникають складнощі у вирішенні питань забезпечення відшкодування фізичної шкоди – 39,5 %, моральної шкоди – 50,3 % та майнової шкоди – 10,2 %.

Конкретизовано, що ефективний і дієвий захист осіб, потерпілих від кримінальних правопорушень, неможливий без вживання конкретних заходів, спрямованих на відшкодування шкоди, починаючи з моменту, коли стало відомо про злочин або проступок. Видається обґрунтованим та логічним, що такий кількісний критерій, як сума відшкодування, у досудовому порядку є суттєвим показником роботи слідчих, дізнавачів та інших учасників досудового розслідування.

Досліджуючи взаємовідносини слідчого, дізнавача з потерпілим (представником потерпілого), зроблено висновок про те, що наскільки активно слідчий або дізнавач залучатиме потерпілого до участі в досудовому розслідуванні, настільки залежить і створення гарантій відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням.

Обґрунтовано позицію про те, що причинно-наслідковий зв'язок між вчиненим злочином і завданим збитком повинен бути встановлений якомога швидше після отримання повідомлення про злочин. При цьому, з метою захисту прав і законних інтересів особи, якій завдано шкоди кримінальним правопорушенням, варто наділяти її статусом потерпілого в максимально короткі терміни, тобто на початковому етапі досудового розслідування, що змусить уповноважених осіб встановлювати обставини заподіяння шкоди на етапі внесення відомостей до ЄРДР, а в окремих випадках і до їх внесення.

Відзначається, що основним способом встановлення характеру та розміру шкоди є такі слідчі (розшукові) дії, як тимчасовий доступ до речей і документів (виїмка), обшук, допит, призначення та проведення судових експертиз.

Обґрунтовано висновок про те, що у разі заподіяння кримінальним правопорушенням майнової шкоди доцільно призначати й проводити судово- економічні, товарознавчі, криміналістичні, технічні та інші експертизи.

Вказується, що формами досудового відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної злочинним діянням, є добровільне відшкодування шкоди в процесі досудового розслідування та примусове відшкодування, яке досягається за допомогою відшукання, вилучення та повернення майна чи коштів їх законним володільцям.

Наголошено, що для задоволення цивільного позову в кримінальному процесі допускаються особиста, солідарна відповідальність та регресний порядок стягнення. У разі недосягнення досудового відшкодування завданої шкоди цивільний позов обов'язково вирішується у вироку суду. Тільки за вироком суду цивільний позов може бути задоволений і звернений до виконання.

Слід зазначити, що способами поновлення права власності, порушеного кримінальним правопорушенням, є використання правоохоронними органами з ініціативи зацікавлених осіб (потерпілих, цивільних позивачів або їх представників) або з їх ініціативи спеціальних юридичних інструментів, які допомагають повернути власність у належний або початковий стан.

Крім того, під час досудового розслідування та кримінального провадження можуть застосовуватися інші правові заходи: вимога про відшкодування шкоди, укладення мирової угоди між сторонами (насамперед засобом щодо відшкодування заподіяної шкоди чи іншим способом усунення завданої шкоди, що виступає умовою звільнення від кримінальної відповідальності та закриття кримінального провадження). Але основним способом захисту майнових прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, порушених в результаті вчинення кримінального правопорушення, є цивільний позов у кримінальному процесі. Крім того, під час досудового розслідування та судового розгляду можуть бути використані й інші правові способи – застосування реституції.

Вказується, що у певних випадках відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, може бути елементом

особливого порядку судового розгляду й винесення обвинувального вироку судом з урахуванням дієвого каяття та визнання своєї вини.

Слід зазначити, що кожен із закріплених у галузевому законодавстві способів виведення стану майнової деформованості запрограмований на чітко окреслену сферу застосування та її використання й характеризується певними особливостями. Водночас досить важливим є можливість охопити всі способи майнового захисту в сукупності та, об'єднавши такі способи, побачити, наскільки вони заповнюють своїм впливом потрібний «простір» і є потенційно виправдані, зокрема у сфері правозастосовної, правовідновлювальної діяльності державних органів та посадових осіб, які здійснюють провадження в кримінальних процесах щодо порушених майнових прав потерпілої особи.

Для удосконалення процедури досудового відшкодування завданих збитків у дисертаційному дослідженні запропоновано розширити способи виплат майнового характеру потерпілим особам від кримінального посягання з так званих особливих фондів (це широко практикується в зарубіжних країнах). Водночас йдеться про виняткові випадки відшкодування завданих збитків, спричинених посяганням на життя, здоров'я, власність фізичних та юридичних осіб, наприклад актуальних на сьогодні терористичних актів країни агресора в особі російської федерації. Стосовно таких способів відшкодування можна ставити питання про створення як загальнодержавних фондів, так і регіональних.

На підставі дослідження міжнародних правових норм та процесуальних механізмів відшкодування шкоди, заподіяної злочинними діями, в дисертаційній роботі зроблено висновок про необхідність розробки та прийняття змін до Кримінального процесуального кодексу України, спрямованих на вдосконалення діяльності посадових осіб, які здійснюють досудове розслідування, з метою забезпечення відшкодування шкоди, завданої злочинним діянням, необхідно систематизувати та уніфікувати зміст діяльності зазначених посадових осіб з метою створення оптимальних умов для рівного та реального відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, враховуючи позитивний досвід

зарубіжних країн та міжнародно-правові норми. Слід зазначити, що в результаті ратифікації нашою державою загальновизнаних міжнародних положень щодо реалізації принципів захисту прав і свобод людини внесено зміни та доповнення не лише до конституційного законодавства, а й до Кримінального процесуального кодексу України. Зокрема, прийняті і набрали чинності нормативно-правові акти щодо захисту прав потерпілих, особливо щодо майнової компенсації та відшкодування моральної та фізичної шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями. При розробці та внесенні змін і доповнень до Кримінального процесуального кодексу України доцільно враховувати найважливішу умову забезпечення відшкодування шкоди, завданої злочинними діяннями, яка закріплена в кримінальних процесуальних нормах більшості розвинутих країн, а саме зменшення проміжку часу між фактом заподіяння шкоди злочинним діянням і її відшкодуванням, як синхронно побудованої моделі механізмів компенсації та правових гарантій.

Висловлено та обґрунтовано позицію щодо порушення процедури компенсації шкоди вже на етапі внесення відомостей до ЄРДР, яка взята з кримінального процесуального законодавства Франції, яка вже успішно апробувала питання щодо такої компенсації.

Ключові слова: *працівник правоохоронного органу, правоохоронний орган, кримінальне правопорушення, службова особа, норми права, досудове відшкодування, кримінальне правопорушення, початковий етап, досудове розслідування, судовий розгляд.*

SUMMARY

The dissertation is devoted to studying the essence of the institution of pre-trial compensation for damage, determining its content, and analyzing international legislative acts regulating the procedure for restoring the rights of victims violated by a crime or misdemeanor. The paper notes that pre-trial compensation for damage caused by a crime is a form of protecting the rights of individuals and legal entities before the court and criminal prosecution. Regardless of which law was violated, the state guarantees its restoration (compensation).

Having studied the opinion of procedural scientists on the expediency of filing a civil claim at the pre-trial stage, it was established that there are objective grounds for filing such a claim in criminal proceedings. The law gives the victim of a crime the right to file a civil claim in criminal proceedings or file a civil claim. An analysis of foreign criminal procedure legislation shows that the procedure for joint consideration of complaints of victims and criminal prosecution of accused persons is typical for criminal proceedings in many states.

In the course of our research, we have developed international legislation aimed at protecting the rights of victims. It was established that according to international legal instruments, everyone has the right to restore their rights not only by resolving this issue at the national level, but also by applying to international authorities. Ukraine has recognized international regulatory documents as part of its legal system. Law enforcement agencies and courts are obliged, in particular, to comply with international agreements, the consent to the obligations of which was granted by the Verkhovna Rada of Ukraine, at the pre-trial and judicial stages of a criminal case. Judicial practice has shown that the lack of clarity in criminal proceedings regarding the resolution of claims for compensation to victims has led to the widespread application of international law in this area.

It should be noted that all the consequences of crimes that cause certain harm can be divided into two types of benefits that negatively affect victims as a result of committing socially dangerous criminal acts.

In the first case, the crime concerns material goods, and the victims suffered material damage. In the second case, criminal actions cause damage to intangible property (health, human life, mental state, etc.). As a result of committing a crime, victims cause physical, moral and material damage.

Analysis of the content of the national scientific literature has shown that the greatest attention is paid to compensation for material damage. According to the results of the survey, it was found that in the activities of investigators and investigators there are difficulties in resolving the issue of compensation for physical damage – 39.5 %, moral damage – 50.3 % and property damage – 10.2 %.

It is specified that effective and effective protection of victims of crimes is impossible without the application of specific measures, starting from the moment when it became known about the crime or misdemeanor.

It seems reasonable and logical that such a quantitative criterion as the amount of compensation in the pre-trial procedure is a significant indicator of the work of investigators, inquirers and other participants in the pre-trial investigation.

Reasoned position that a causal link between the offence committed and the damage caused should be established as soon as possible after receiving a report of the offence. At the same time, in order to protect the rights and legitimate interests of a person who has suffered harm as a result of a crime, it is necessary to assign him the status of a victim as soon as possible, that is, at the initial stage of the preliminary investigation, and this will force authorized persons to establish the circumstances of causing harm at the stage of entering information in the unified state register of legal entities, and in some cases before entering them. It is noted that the main way to determine the nature and amount of damage are procedural and investigative actions (search), such as temporary access to things and documents (seizure), search, interrogation, appointment and conduct of a forensic medical examination.

The conclusion is justified that in case of causing property damage as a result of a crime, it is advisable to appoint and conduct forensic economic, commodity science, forensic, technical and other examinations.

It is indicated that the forms of pre-trial compensation for material damage caused by a criminal act are voluntary compensation in a pre-trial procedure and mandatory compensation, which is achieved by searching, seizing and returning property or funds to their rightful owners.

It should be noted that the form of pre-trial compensation for property damage is personal liability, joint and several liability and recourse recovery procedure. In case of failure to achieve pre-trial compensation for the damage caused, the civil claim must be resolved in the court verdict. Only by a court decision can a civil claim be satisfied and executed.

It should be noted that the means of returning property violated as a result of a crime is the use by law enforcement agencies on the initiative of interested persons (victims, civil plaintiffs or their representatives) or on their initiative of special legal acts facilitating the return of property to its proper or original state.

In addition, other legal measures may be applied in preliminary and criminal proceedings: a claim for damages, the conclusion of an agreement between the parties (first of all, a measure of compensation for the damage caused or other compensation for the damage caused, which is a condition for exemption from criminal liability and termination of criminal prosecution). But the main way to protect the property rights and legitimate interests of individuals and legal entities filed as a result of committing a crime is a civil claim in criminal proceedings. In addition, other legal methods may be used during pre-trial investigation and criminal proceedings: the use of restitution. It is indicated that in some cases, compensation for damage caused by a criminal offense may be part of a special procedure for judicial review and sentencing, taking into account existing remorse and admission of guilt.

It should be noted that each of the methods established by industry legislation for the state of property deformability of determining the state of property deformation is intended for a clearly defined scope of application and use and is endowed with certain characteristics. At the same time, it is quite important to cover all methods of property protection in aggregate and, combining such methods, to see how much they fill the necessary "space" with their influence and are potentially justified, in particular in the field of law enforcement, legal recovery activities of state bodies and officials who carry out criminal proceedings on violated property rights of the victim.

In order to improve the procedure for pre-trial compensation for damage caused during the trial, it was proposed to expand the ways of paying property compensation to victims of a crime from so-called special means (this is widely practiced in foreign countries). At the same time, we are talking about exceptional cases of compensation for damage caused by encroachment on the life, health, property of individuals and legal entities, for example, by the current terrorist acts

of the aggressor country represented by the Russian Federation. In connection with such methods of compensation, the issue of creating general and regional state funds may be raised.

Based on the study of international normative legal acts and procedural mechanisms for compensation of damage caused by criminal acts, the dissertation emphasizes the need to develop and adopt amendments to the Criminal Procedure Code of Ukraine aimed at improving the activities of officials conducting pre-trial investigations, in order to ensure compensation for damage caused by a criminal act, it is necessary to systematize and unify the content of the activities of such officials in order to create optimal conditions for a fair and effective, committing a crime taking into account the positive experience of other countries and international legal norms. It should be noted that as a result of the ratification by our state of the generally recognized international provisions on the application of the principles of protection of human rights and freedoms, amendments and additions were made not only to the constitutional legislation, but also to the Code of Criminal Procedure. In particular, regulations have been adopted and entered into force to protect the rights of victims, in particular, in relation to property losses and compensation for moral and physical damage caused by crimes.

When developing and introducing amendments and additions to the Criminal Procedure Code of Ukraine, it is desirable to take into account the most important condition for ensuring compensation for damage caused by criminal acts, which is contained in the norms of criminal proceedings in most developed countries, namely, reducing the statute of limitations for bringing to criminal responsibility, as a synchronously constructed model of compensation mechanisms and legal guarantees. The position on the violation of the compensation for damage procedure is expressed and justified already at the stage of entering information in the unified state register of legal entities, which is taken from the Criminal Procedure legislation of France, which has already successfully tested the issue of such compensation.

Key words: *law enforcement officer, law enforcement agency, criminal offense, official, legal norms, pretrial compensation, criminal offense, initial stage, pretrial investigation, trial.*

***

34. Маркєлова В. М. Обмеження права власності під час кримінального провадження: теорія та сучасна практика : дис . ... д-ра філософії : 12.00.09 / Вікторія Миколаївна Маркєлова ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2024. – 274 с.

АНОТАЦІЯ

У дисертації на основі аналізу кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування, наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених, узагальнення емпіричних даних комплексно досліджено сутність та правове підґрунтя щодо можливості та допустимості обмеження права власності в кримінальному провадженні, виокремлено критерії обмеження права власності, мету, підстави та умови такого обмеження.

Акцентовано увагу на правовій визначеності права власності, нових підходах щодо структури права власності, прав власника, видів майна. Доведено, що право власності відображається та регулюється не лише в національному законодавстві, а й у міжнародних нормативно-правових актах, практиці Європейського суду з прав людини. Наголошено, що в кримінальному провадженні досліджуване право визначено як засада недоторканності права власності. Запропоновано комплексне визначення поняття недоторканності права власності в кримінальному провадженні. Акцентовано увагу на співвідношенні засад недоторканності права власності та недоторканності житла чи іншого володіння особи. Проаналізовано правове підґрунтя можливості та допустимості обмеження права власності. Запропоновано авторське визначення поняття обмеження права власності під час кримінального провадження.

Досліджено питання щодо впливу воєнного стану в державі на корегування питань щодо процесуального механізму обмеження права власності в кримінальному провадженні. Виокремлено та систематизовано коло суб’єктів, які відповідно до закону зобов’язані забезпечувати право власності й водночас мають право на його обмеження, а також суб’єктів, право власності яких

може бути обмежено при застосуванні чи під час проведення процесуальних дій.

Досліджено особливості позбавлення права власності в кримінальному провадженні. Наголошено, що позбавлення особи майна є найбільш суттєвим втручанням у право на мирне володіння своїм майном, передбачає таке правове положення, за якого власника примусово позбавляють у сукупності всіх правомочностей щодо володіння, користування та розпорядження майном. Проаналізовано практику Європейського суду з прав людини щодо можливості позбавлення особи майна в кримінальному провадженні.

З урахуванням запровадженого в державі особливого правового режиму проаналізовано різноманітні спеціальні економічні заходи, пов'язані з примусовим відчуженням або вилученням майна, об'єктів права власності, правове підґрунтя такого вилучення чи примусового відчуження. Зроблено висновок, що саме в кримінальному провадженні визначено найбільш сталий, поширений та випробовуваний механізм позбавлення права власності, яким є конфіскація або спеціальна конфіскація всього або частини майна, яке є власністю засудженого або третіх осіб, на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому законом.

Виокремлено етапи конфіскаційної процедури в кримінальному провадженні. Проаналізовано механізм застосування спеціальної конфіскації, який передбачає спеціальні методи й порядок правового регулювання, що зумовлені відповідними особливостями як кримінального, так й кримінального процесуального законодавства. Акцентовано увагу на кардинальних відмінностях конфіскації та спеціальної конфіскації щодо майна, яке може бути вилучено у власність держави; підстав та умов їх застосування; суб'єктів, до яких вони застосовуються; наслідків застосування цих заходів.

Виокремлено слідчі (розшукові) дії, під час провадження чи застосування яких найбільше обмежується право власності. Визначено їх нормативні особливості, підстави, мету, умови обмеження права власності. Акцентовано увагу на конкретній моделі поведінки владних суб'єктів під час проведення відповідних процесуальних

дій. Досліджено процесуальний механізм організації та проведення обшуку та огляду, виокремлено гарантії дотримання прав власника майна під час їх проведення. Здійснено систематизацію речей, які можуть бути вилучені під час обшуку. Проаналізовано їх статус у кримінальному провадженні. Доведено, що норми КПК України не мають чіткої правової регламентації статусу вилучених речей під час обшуку, що призводить до безпідставного обмеження права власності. Виокремлено алгоритм дій слідчого та прокурора щодо вилученого майна і подальшого визначення його правового статусу. Акцентовано увагу на випадках безпідставного порушення права власності, що досить часто відбувається на практиці під час проведення обшуку.

Проаналізовано особливості обмеження права власності в разі проведення огляду, правовий статус вилученого під час огляду майна. Досліджено інші слідчі (розшукові) дії та їх вплив на правомочності власника майна. Акцентовано увагу на питаннях недопустимості обмеження права власності в разі проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

Проаналізовано заходи забезпечення кримінального провадження, які обмежують право власності, виокремлено їх відмінності як за характером, так і за змістом примусу, його обсягом, умовами застосування чи колом суб'єктів, до яких вони можуть бути застосовані. Доведено, що в разі їх застосування, обмеження права власності накладаються не лише щодо правомочностей власника, а й відносно майна, яке має різний цивільно-правовий статус.

Досліджено вплив тимчасового доступу до речей і документів на можливість реалізації власником (володільцем) майна своїх правомочностей. На підставі аналізу способів виконання цього заходу зроблено висновок, що вилучення (виїмка) певних речей чи документів суттєво позначається на правомочності власника (володільця) речей чи документів і тим самим обмежує його право власності. Доведено, що в КПК України відсутнє належне регулювання правового статусу вилучених речей і документів, чітко визначених строків перебування в особи, яка провела цю дію, вилучених речей чи документів, а також не визначено процесуального механізму повернення вилучених речей чи документів.

Виокремлено роль та значення тимчасового вилучення майна в кримінальному провадженні, способи та наслідки обмеження права власності в разі його застосування. Акцентовано увагу на переліку майна, яке може бути вилучено в підозрюваного чи особи, у володінні якої воно перебуває, а також його збереженні. Досліджено підстави повернення тимчасово вилученого майна, процедуру фіксації його повернення.

Визначено сутність арешту майна та його наслідки для власника (володільця) цього майна. Названо чинники, що виокремлюють арешт майна від інших заходів забезпечення. Проаналізовано слідчу та судову практику щодо застосування цього заходу в умовах воєнного стану. Виокремлено діяльність, яка має виконуватися стороною обвинувачення та судом у разі вирішення питання щодо застосування арешту майна, а також установлено межі такої діяльності. Проаналізовано етапи накладення арешту на майно, мету забезпечення цього заходу та відповідних суб'єктів, на майно яких може бути накладено арешт. Звертається увага на проблемні аспекти щодо правомірності перебування майна під арештом у разі зупинення досудового розслідування, наслідком чого є тривале обмеження права власності особи. Виокремлено права та обов'язки власника (володільця) майна в разі застосування цього заходу.

Досліджено такі заходи забезпечення, як відсторонення від посади, обмеження в користуванні спеціальним правом, передача майна в управління Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, та їх вплив на правомочності власника майна, виокремлено законодавчі недоліки цих заходів. Акцентовано увагу на доцільності вдосконалення взаємодії органів розслідування з Національним агентством України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів в разі арешту майна з метою недопущення необґрунтованого обмеження права власності.

Приділено увагу негативній правозастосовній практиці під час проведення слідчих (розшукових) дій та застосування заходів забезпечення кримінального провадження, наслідком яких є

порушення права власності. Виокремлено та систематизовано причини порушень прав та законних інтересів власника (володільця) майна в кримінальному провадженні та надано практичні рекомендації щодо їх недопущення.

Проаналізовано функціональне призначення процесуального механізму забезпечення недоторканності права власності в кримінальному провадженні, визначена його структура. Узагальнено права власника (володільця) майна у випадку застосування певних правообмежувальних заходів майнового характеру. Досліджено роль прокурора в забезпеченні права на недоторканність власності під час кримінального провадження, виокремлено та узагальнено його наглядові повноваження, спрямовані як на своєчасне виявлення та недопущення порушень права власності, так й на припинення таких порушень. Проаналізовано алгоритм дій прокурора під час реалізації цих повноважень. Акцентовано увагу на судовому контролі за проведенням чи застосуванням процесуальних дій, які можуть призвести до обмеження права власності. Визначено алгоритм дій слідчого судді щодо правомірності та допустимості обмеження, а також захисту права власності. Акцентовано увагу на нечіткій правовій визначеності під час вирішення питання щодо виведення майна з-під арешту в умовах воєнного стану та виокремлено негативну практику з цього питання.

Здійснено порівняльно-правове дослідження кримінального процесуального законодавства зарубіжних країн, що стосується недоторканності права власності та допустимості його обмеження під час проведення чи застосування процесуальних дій, а також способи його захисту. Сформульовано низку теоретичних положень, висновків і практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення норм національного законодавства щодо правового регулювання й забезпечення недоторканності права власності в кримінальному провадженні, специфіки застосування правообмежувальних заходів майнового характеру, допустимості обмеження права власності під час проведення чи застосування процесуальних дій, а також способів захисту цього права.

***Ключові слова**: кримінальне провадження, недоторканність права власності, обмеження права власності, позбавлення права власності, власник майна, сторона обвинувачення, суд.*

SUMMARY

Based on the analysis of the criminal procedural legislation of Ukraine and the practice of its application, scientific works of domestic and foreign scholars, and the generalization of empirical data, the thesis comprehensively examines the essence and legal basis for the possibility and admissibility of restricting property rights in criminal proceedings and identifies the criteria for restricting property rights, the purpose, grounds, and conditions for such restriction.

The author focuses on the legal certainty of property rights, new approaches to the structure of property rights, owner's rights, and types of property. It is proved that property rights are reflected and regulated not only in national legislation but also in international legal acts and case law of the European Court of Human Rights. It is noted that in criminal proceedings the right under study is defined as the principle of inviolability of property rights. The author offers a comprehensive definition of the concept of inviolability of property rights in criminal proceedings. The author focuses on the correlation between the principles of inviolability of property rights and inviolability of a person's home or other possessions. The author analyses the legal basis for the possibility and admissibility of restriction of property rights. The author offers her own definition of the concept of restriction of property rights in criminal proceedings.

The article examines the impact of martial law in the State on the adjustment of issues related to the procedural mechanism of property rights restriction in criminal proceedings. The author distinguishes and systematizes the range of entities which, in accordance with the law, are obliged to ensure the right to property and at the same time have the right to restrict it, as well as entities whose property rights may be restricted in the course of application or during procedural actions.

The author examines the peculiarities of the deprivation of property rights in criminal proceedings. The author emphasizes that deprivation of property is the most significant interference with the right to peaceful enjoyment of one's property and implies a legal situation where the owner is forcibly deprived of all the powers of ownership, use, and disposal of property. The author analyses the case law of the European Court of Human Rights on the possibility of depriving a person of property in criminal proceedings.

Given the special legal regime introduced in the State, the author analyses various special economic measures related to the forced expropriation or seizure of property and property rights and the legal basis for such expropriation or seizure. The author concludes that it is in criminal proceedings that the most stable, widespread, and tested mechanism of deprivation of property rights is defined, namely, confiscation or special confiscation of all or part of the property owned by the convicted person or third parties on the basis of a reasoned court decision made in accordance with the procedure provided for by law.

The author identifies the stages of the confiscation procedure in criminal proceedings. The author analyses the mechanism of application of special confiscation, which provides for special methods and procedures of legal regulation, which are determined by the relevant features of both criminal and criminal procedural legislation. The author focuses on the fundamental differences between confiscation and special confiscation of property that may be seized into the ownership of the State; the grounds and conditions for their application; the subjects to whom they are applied; and the consequences of applying these measures.

The author highlights the investigative (search) actions that are most likely to restrict property rights during their implementation or application. The author identifies their regulatory features, grounds, purpose, and conditions for restricting property rights. The author focuses on a specific model of the behavior of governmental entities during the relevant procedural actions. The author examines the procedural mechanism for organising and conducting a search and inspection and highlights the guarantees of observance of the property owner's rights during their conduct. The author systemises the items which may be seized during a search. The author analyses their status in criminal proceedings. It is proved that the provisions of the CPC of Ukraine do not have a clear legal regulation of the status of seized items during a search, which leads to an unjustified restriction of property rights. The author outlines the algorithm of actions of the investigator and the prosecutor in relation to the seized property and further determination of its legal status. The author focuses on the

cases of unjustified violation of property rights, which often occurs in practice during a search.

The author analyses the peculiarities of restriction of property rights in the course of inspection, and the legal status of property seized during the inspection. Other investigative (detective) actions and their impact on the powers of the property owner are investigated. The author focuses on the issues of the inadmissibility of restriction of property rights in case of covert investigative (detective) actions.

The author analyses the measures to ensure criminal proceedings that restrict property rights and distinguishes their differences in terms of both the nature and content of coercion, its scope, conditions of application, and the range of subjects to whom they may be applied. The author proves that, if applied, restrictions on property rights are imposed not only on the owner's powers but also on the property which has different civil law status.

The author examines the impact of temporary access to things and documents on the ability of the owner (possessor) of property to exercise his/her powers. Based on the analysis of the methods of implementation of this measure, the author concludes that the seizure (removal) of certain things or documents significantly affects the powers of the owner (possessor) of things or documents and thereby restricts his/her property rights. It is proved that the CPC of Ukraine lacks proper regulation of the legal status of seized items and documents, clearly defined terms of stay of the person who carried out this action, seized items or documents, and does not define the procedural mechanism for returning seized items or documents.

The role and significance of temporary seizure of property in criminal proceedings, methods and consequences of restricting property rights in case of its application are highlighted. Attention is focused on the list of property that may be seized from a suspect or a person in possession of it, as well as its preservation. The grounds for returning temporarily seized property and the procedure for recording its return are investigated.

The author defines the essence of property seizure and its consequences for the owner (possessor) of this property. The factors that distinguish seizure of property from other interim measures are

identified. The author analyses the investigative and judicial practice of applying this measure under martial law. The author identifies the activities to be carried out by the prosecution and the court when deciding on the application of property seizure and also sets out the limits of such activities. The author analyses the stages of seizure of property, the purpose of this measure and the relevant entities whose property may be seized. Attention is drawn to the problematic aspects of the legality of property seizure in case of suspension of the pre-trial investigation, which results in a long-term restriction of a person's property right. The rights and obligations of the owner (possessor) of property in case of application of this measure are highlighted.

The author examines such measures as removal from office, restriction of the use of a special right, transfer of property to the National Agency of Ukraine for finding, tracing, and management of assets derived from corruption and other crimes, and their impact on the powers of the property owner, and identifies legislative shortcomings of these measures. The author emphasises the expediency of improving the interaction of investigative authorities with the National Agency of Ukraine for finding, tracing, and management of assets derived from corruption and other crimes in case of seizure of property in order to prevent unjustified restriction of property rights.

Attention is paid to the negative law enforcement practice in the course of investigative (search) actions and application of measures to ensure criminal proceedings that result in violation of property rights. The author identifies and systematises the causes of violations of the rights and legitimate interests of the owner (possessor) of property in criminal proceedings and provides practical recommendations for their prevention.

The author analyses the functional purpose of the procedural mechanism for ensuring the inviolability of property rights in criminal proceedings and defines its structure. The author summarises the rights of the owner (possessor) of property in case of application of certain property restrictive measures. The author examines the role of the prosecutor in ensuring the right to inviolability of property in criminal proceedings and distinguishes and summarises his/her supervisory powers aimed at both timely detection and prevention of

violations of property rights and termination of such violations. The author analyses the algorithm of the prosecutor's actions in the course of exercising these powers. The author focuses on judicial control over the conduct or application of procedural actions which may lead to restriction of property rights. The algorithm of actions of an investigating judge regarding the legality and admissibility of restriction, as well as protection of property rights, is determined. The author focuses on the unclear legal certainty in resolving the issue of release of property from arrest under martial law and identifies negative practices in this regard.

The article carries out a comparative legal study of the criminal procedure legislation of foreign countries relating to the inviolability of property rights and the admissibility of their restriction during the conduct or application of procedural actions, as well as the methods of their protection. The author formulates a number of theoretical provisions, conclusions, and practical recommendations aimed at improving the provisions of national legislation on legal regulation and ensuring the inviolability of property rights in criminal proceedings, the specifics of the application of property restrictive measures, the admissibility of restriction of property rights during the conduct or application of procedural actions, and the ways to protect this right.

Keywords: *criminal proceedings, inviolability of property rights, restriction of property rights, deprivation of property rights, property owner, prosecution, court.*

***

35. Мироненко-Шульган О. М. Правове регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи : дис. ... д-ра філософії : 12.00.07 / Олена Миколаївна Мироненко-Шульган, Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2024. – 233 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню теоретико-методологічних та нормативних засад правового регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва в

умовах фінансової кризи, аналізу правозастосовної вітчизняної та зарубіжної практики у сфері публічної фінансової діяльності як допомоги суб'єктам господарювання, а також виробленню пропозицій щодо удосконалення фінансового законодавства України. У роботі зроблено фокус на розумінні ролі малого підприємництва у забезпеченні економічної стабільності держави та пошуку шляхів виходу із фінансової кризи.

Акцентовано увагу на гармонізації українського законодавства із законодавством ЄС у сфері функціонування та фінансової підтримки державою підприємництва. Україна перебуває у статусі кандидата на членство в ЄС, що є стимулом для органів державної влади здійснювати заходи із продовження подальшої податкової реформи, позитивним сигналом для європейських і світових інвесторів розвивати свій бізнес на Українській землі, можливістю вітчизняних учасників економіко-правових відносин вільно реалізовувати свої права, задовольняти інтереси та використовувати можливості.

Згідно офіційних даних Уряду проблемними питаннями бізнесу в Україні є законодавство, захист права власності, розвиток інфраструктури та енергоефективності. Схожі результати отримано фахівцями у галузі економіки та права під час досліджень умов провадження підприємницької діяльності в Україні. Такі проблеми як високий рівень корупції, нестабільна політична ситуація, бюрократичні процеси, низький рівень конкурентноспроможності та інноваційності, недостатня фінансова допомога незмінно входять у індикатори «сприятливості» режиму ведення бізнесу. Підсилюють вказані обставини умови, які тривають вже понад 10 років і які прийнято називати «кризовими».

У дисертації на основі аналізу положень вітчизняного законодавства досліджено повноту теоретико-правового регулювання основних понять у сфері фінансової підтримки державою малого підприємництва. Зокрема, запропоновано ряд таких нових понять як «фінансово-правове регулювання підприємництва», «державна фінансова підтримка малого та середнього підприємництва»; «фонди підтримки малого та середнього підприємництва», а також удосконалено поняття, які вже набули широкого поширення:

«суб'єкт малого підприємництва», «мале підприємництво», «державна допомога суб'єктам господарювання», «фінансова криза»; «податкова політика» тощо. Визначено такі характеристики суб'єктів малого підприємництва як самостійність, ініціативність, систематичність підприємницької діяльності з метою отримання прибутку, соціального прогресу та підвищення якості життя громадян, що здійснюється на власний ризик таких суб'єктів.

На підставі сформульованих висновків виокремлено специфічні ознаки понять «державна допомога суб'єктам підприємництва» та «фінансова державна підтримка», що є відповідями на окремі питання ведення бізнесу в умовах фінансової кризи, воєнного стану. При цьому фінансову кризу запропоновано визначати як стан фінансової системи держави, що здійснює негативний вплив на її функціонування в цілому та суб'єктів господарювання, а також загрожує фінансовій безпеці держави. До ознак фінансової кризи віднесено: кризовий стан фінансової системи, загрозу фінансовій безпеці держави, негативний вплив на функціонування суб'єктів господарювання, зниження довіри до фінансово-правових інститутів держави.

У дисертації набули подальшого розвитку етапи становлення правового забезпечення фінансової підтримки малого підприємництва в Україні, а також розуміння ефективного адміністративного та фінансового контролю за діяльністю відповідальних осіб. Визначено, що правові форми підтримки малого підприємництва є правовим впливом на відносини у сфері публічної фінансової діяльності з метою створення сприятливих зовнішніх умов для здійснення підприємницької діяльності за допомогою нормативно закріпленого інструментарію (методів). Новели нормативного регулювання, які скасовують ті чи інші санкції, надають можливості кредитування з оптимальними умовами для відкриття або підтримки бізнесу, мінімізують податкові ставки та ін., часто мають неоднозначний і суперечливий характер, що обумовлено швидкими політико-правовими реформами, впровадженням нових підходів до здійснення публічного управління. Підготовлені державні та регіональні програми підтримки малого підприємництва не завжди впроваджуються.

Дослідження правового статусу джерел фінансової правової підтримки, їх основних видів та повноти їх правової регламентації дозволило визначити фонди підтримки малого та середнього підприємництва як публічні цільові грошові фонди, що можуть мати два різні правові статуси. Так, ці фонди можуть утворюватися в якості цільового рахунку в межах спеціального фонду Державного (місцевого) бюджету в якості публічного централізованого цільового бюджетного фонду, а також у формі юридичної особи як публічний позабюджетний цільовий децентралізований фонд грошовий коштів.

Запропоновано систему принципів державної допомоги суб'єктам господарювання, що включає законність, допустимість, визначеність, публічність, відкритість та прозорість, економічна доцільність, відповідальність, моніторинг та контроль, непорушення принципів здорової економічної конкуренції.

Рекомендовано впровадити єдиний автоматизований механізм подачі заявок на отримання фінансової допомоги та мінімізувати людський фактор у прийнятті рішення про її надання. Задекларована фінансова державна підтримка залишається неефективною через відсутність її доступності (на що вказує надзвичайно малий відсоток задоволених заявок на отримання державної фінансової допомоги), створення складних умов з боку банківських організацій та надмірну бюрократію.

Розкрито зміст та особливості податкової політики як напряму фінансової допомоги держави малому підприємництву та запропоновано шляхи її вдосконалення. У контексті взаємозв'язку податкової політики та політики підтримки малого підприємництва в Україні, податковою підтримкою є різновид фінансової підтримки державою малого підприємництва, що включає в себе такі форми як: застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності; надання податкових пільг, тимчасового звільнення від оподаткування, відстрочення або списання податкового боргу; встановлення мораторію на проведення документальних і фактичних перевірок; звільнення від відповідальності за окремі податкові правопорушення.

Удосконалено систему правового забезпечення фінансово-контрольних заходів малого підприємництва, сформульовано пропозиції щодо розширення фінансової підтримки державою малого підприємництва за рахунок напрямів реалізації податкової політики.

Ключові слова: *мале підприємництво, правова основа фінансової підтримки, фінансові правовідносини, система оподаткування, принципи фінансового права, забезпечення прав суб'єктів малого підприємництва, податкова політика, податковий контроль, державна допомога бізнесу, фінансова державна підтримка, публічна фінансова діяльність.*

SUMMARY

The dissertation is devoted to a comprehensive study of the theoretical, methodological and normative foundations of legal regulation of the state's financial support of small businesses in conditions of a financial crisis, an analysis of domestic and foreign legal practice in the field of public financial activity as assistance to business entities, and development of proposals for improving the financial legislation of Ukraine. The article focuses on understanding the role of small business in ensuring the economic stability of the state and finding ways out of the post-war financial crisis. Attention is paid to the harmonisation of Ukrainian legislation with EU legislation in the field of functioning and financial support of entrepreneurship. Ukraine is a candidate for EU membership, which is an incentive for the government to take measures to continue further tax reform, a positive signal for European and global investors to develop their business in Ukraine, and an opportunity for domestic participants in economic and legal relations to freely exercise their rights, satisfy their interests and use opportunities.

According to official data, among the problematic issues of business in Ukraine are legislation, protection of property rights, development of infrastructure and energy efficiency. Similar results were obtained by specialists in the field of economics and law during research into the conditions for conducting business activities in Ukraine. Such problems as a high level of corruption, an unstable political situation, bureaucratic processes, a low level of competitiveness and

innovativeness, insufficient financial assistance are invariably included in the indicators of "favorability" of the business regime. Conditions that have been going on for more than 10 years and which are usually called crisis conditions strengthen the indicated circumstances.

In the dissertation, based on the analysis of the provisions of domestic legislation, the completeness of the theoretical and legal definition of the main concepts in the field of state financial assistance to small businesses is investigated. In particular, a number of such new concepts as "financial and legal regulation of entrepreneurship", "state financial support of small and medium-sized entrepreneurship" were proposed; "Small and medium-sized business support funds", as well as improved concepts that have become widespread: "small business entity", "small business", "state aid to business entities", "financial crisis"; "tax policy" etc. Based on the formulated conclusions, specific features of the concepts of "state aid to business entities" and "financial state support" are identified, which are answers to certain questions of doing business in the conditions of financial crisis and martial law. At the same time, it is proposed to define the financial crisis as the state of the financial system of the state, which has a negative impact on its functioning as a whole and economic entity, and threatens the financial security of the state. The signs of a financial crisis include a crisis state of the financial system, a threat to the financial security of the state, a negative impact on the functioning of economic entities, a decrease in trust in the financial and legal institutions of the state.

The subject of small business as an object of financial and legal regulation is proposed to be understood as a participant in public financial and legal relations, which carries out independent, systematic, proactive economic activity at its own risk and with the aim of obtaining profit, which is characterized by qualitative and quantitative indicators defined in legislation for this type of business. These parameters can be determined by national legislation or recommendations of international organizations. Small business entities have the following characteristics: independence, initiative, systematic business activity for the purpose of obtaining profit, social progress and improving the quality of life of citizens, which is carried out at the own risk of such

entities. As participants in financial and legal relations, they provide stable revenues to the budget through the payment of taxes and fees. The current definition of small business, proposed in the legislation of Ukraine, complies with EU law and is based on quantitative and qualitative business indicators.

In the dissertation, the stages of legal support for financial support of small businesses in Ukraine were further developed, as well as the understanding of the importance of effective administrative and financial control over the activities of responsible persons. Legal forms of small business support are a legal influence on relations in the sphere of public financial activity with the aim of creating favorable external conditions for the implementation of entrepreneurial activities with the help of normatively established tools (methods). Regulatory amendments that cancel certain sanctions, provide credit opportunities with optimal conditions for opening or maintaining a business, minimize tax rates, etc. often have an ambiguous and contradictory nature, which is due to rapid political and legal reforms, the introduction of new approaches to public administration, which actually occur in all spheres of social life both in Ukraine and in the world. Prepared state and regional small business support programs are not always implemented. Most often, due to the fact that the right is established, but there is no qualified staff or a developed clear procedure for its implementation, or there is no interest of the local authorities in implementing new approaches and methods of work. As a result, practical issues of legal protection of the legitimate interests of business entities arise.

The study of the legal status of the sources of financial legal support, their main types and the completeness of their legal consolidation made it possible to identify small and medium-sized business support funds as public purpose monetary funds that can have two different legal statuses. Thus, these funds can be formed both as a target account within the special fund of the State (local) budget as a public centralized target budget fund, and in the form of a legal entity as a public off-budget target decentralized fund of monetary funds.

A system of principles of state aid to business entities is proposed, which includes legality, admissibility, certainty, publicity, openness and transparency, economic feasibility, responsibility, monitoring and control, non-violation of the principles of healthy economic competition.

It is recommended to implement a single automated mechanism for submitting applications for receiving financial assistance and to minimize the human factor in making a decision on its provision. The declared financial state support remains ineffective due to its lack of availability (as indicated by the extremely small percentage of satisfied applications for state financial assistance), creation of difficult conditions by banking organizations and excessive bureaucracy.

The content and features of the tax policy as a direction of the state's financial assistance to small businesses are disclosed and ways of its improvement are proposed. In the context of the relationship between tax policy and small business support policy in Ukraine, tax support is a type of state financial support for small business, which includes such forms as: application of a simplified system of taxation, accounting and reporting; provision of tax benefits, temporary exemption from taxation, postponement or write-off of tax debt; establishing a moratorium on documentary and actual inspections; exemption from responsibility for certain tax offenses.

The system of legal support for financial and control measures of small entrepreneurship has been improved, and proposals have been formulated to improve the legal regulation of state financial support of small entrepreneurship in conditions of a financial crisis.

Keywords: *small business, legal basis of financial support, financial legal relations, taxation system, principles of financial law, ensuring the rights of small business entities, tax policy, tax control, state support for business, financial legislation, guarantees of legality, public financial activity.*

***

36. Омельян М. В. Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності : дис. ... д-ра філософії : 12.00.08 / Максим Валерійович Омельян ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2024. – 187 с.

АНОТАЦІЯ

У рамках дисертаційного дослідження було здійснено теоретичне узагальнення та запропоноване нове вирішення наукової задачі щодо розроблення заходів запобігання кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності та способів удосконалення кримінального законодавства.

У першому розділі досліджено історичні аспекти становлення та розвитку елементів кримінологічної характеристики в Україні. Встановлено розбіжності у трактуванні дефініції «злочинності у сфері господарської діяльності» та сформульовано авторське визначення цьому поняттю.

Проаналізовано стан і рівень сучасної злочинності у сфері господарської діяльності в Україні, що в свою чергу наштовхує на проведення детальної характеристики злочинності в цій сфері.

Наукова новизна одержаних автором результатів полягає в тому, що за характером та змістом дисертаційна робота є однією із перших комплексних монографічних досліджень щодо кримінологічної характеристики господарської злочинності та в сфері запобігання цієї злочинності, в якому науково обґрунтовано та запропоновано шляхи удосконалення механізмів запобігання, сформульовано та обґрунтовано низку положень та висновків, які є новими у плані концептуального розвитку та важливих для кримінологічної науки, і у правозастосовній практиці.

Було встановлено, що в розрізі останніх чотирьох років, показник кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності сягає 20 000 епізодів, які складають:

– зайняття гральним бізнесом (ст. 203-2 КК України), близько 31,1%;

– легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом відповідно (ст. 209 КК України), близько 15,3 %;

– незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва (ст. 203-1 КК України), близько 1 %;

– підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців (ст. 205-1 КК України,) приблизно 5%;

– порушення порядку здійснення операцій з металобрухтом (ст. 213 КК України), приблизно 25%;

– протидія законній господарській діяльності відповідно (ст. 206 КК України) близько 3,5 %;

– протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації відповідно (ст. 206-2 КК України) 1,1%;

Встановлено, що кримінальні правопорушення передбачені ст. 209 КК України та ст. 203-2 КК України за своєю кількістю є найбільш поширеними. Тому, в цьому дослідженні була проведена детальна кримінологічна характеристика цих кримінальних правопорушень, у ході якої були запропоновані заходи спеціального кримінологічного попередження цим суспільно небезпечним діянням. Такі як:

– зниження податкового тягаря, з встановленням більш суворої відповідальності за приховування доходів;

– підвищення рівня професіоналізму співробітників правоохоронних органів та органів, що здійснюють контрольні та наглядові функції, з урахуванням міжнародної підтримки багатьох країни у яка набагато краща криміногенна ситуація в цьому сегменті.

– розробка та реалізація заходів виховного та соціального характеру, що були б спрямовані на створення системи правової просвіти та виховання, подолання вкрай високого ступеня правового нігілізму більшості населення.

Встановлено сучасні детермінанти злочинності у сфері господарської діяльності виходячи із статистичних показників БЕП та судових вироків у справах, що пов’язані з господарською злочинністю. Вперше було запропоновано аналіз географії вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності

відповідно до областей України, враховуючи сучасні умови війни на окупованих територіях. Також запропоновано портрет «службового злочинця», що надає змогу легше ідентифікувати потенційного правопорушника у цій сфері. У ході дослідження було детально охарактеризовано проблематику злочинності в сфері легалізації майна, що здобуте незаконним шляхом.

Проаналізовано низку детермінантів, які безпосередньо впливають на рівень злочинності в сфері господарської діяльності.

З'ясовано, що основними причинами високого криміногенного рівня у цьому сегменті є невчасне реагування державними інституціями на зміну характеру господарської злочинності, що відбувається через відсутність загальної державної системи регулярного кримінологічного моніторингу сегментів господарської діяльності, оскільки необхідне безперервне спостереження, оцінювання та прогнозування негативних явищ, що виникають в господарстві.

Проведено аналіз сучасних тенденцій географії злочинності у сфері господарської діяльності. Аналіз географічних показників злочинності у сфері господарської діяльності надав нам можливість стверджувати про те, що кримінальні правопорушення у галузі господарювання є відмінними у різних регіонах. Кримінальні правопорушення у 2022-2023 роках частково не обліковуються на тимчасово окупованих територіях Донецької, Луганської, Херсонської, Запорізької та Харківської областей, що відобразилося на кількості зареєстрованих злочинів у сфері господарської діяльності.

Обґрунтовано необхідність у покращенні КК України, а саме викладенні Розділу VII у такій редакції: «Кримінальні правопорушення у сфері економічної та господарської діяльності».

Ключові слова: *кримінальні правопорушення, сфера господарської діяльності, злочинність, запобігання, протидія, правоохоронні органи, злочинець.*

SUMMARY

Within the framework of the dissertation research, theoretical generalization was carried out and a new solution to the scientific problem was proposed regarding the development of measures to

prevent criminal offenses in the field of economic activity and ways to improve criminal legislation.

In the first chapter, historical aspects of the formation and development of elements of criminological characteristics in Ukraine are explored. Discrepancies in the interpretation of the definition of "economic crime" are identified, and an author's definition of this concept is formulated. The state and level of contemporary crime in the field of economic activity in Ukraine are analyzed, which in turn prompts a detailed characterization of crime in this sphere.

The scientific novelty of the author's results lies in the fact that the dissertation work, by its nature and content, is one of the first comprehensive monographic studies on the criminological characteristics of economic crime and prevention in this field. The study scientifically substantiates and proposes ways to improve prevention mechanisms, formulates and justifies a number of provisions and conclusions that are new in terms of conceptual development and important for criminological science and legal practice.

It has been established that over the past four years, the number of criminal offenses in the field of economic activity has reached 20,000 episodes, comprising:

– involvement in gambling (Article 203-2 of the Criminal Code of Ukraine), approximately 31.1%;

– money laundering (Article 209 of the Criminal Code of Ukraine), approximately 15.3%;

– illegal circulation of discs for laser reading systems, matrices, equipment, and raw materials for their production (Article 203-1 of the Criminal Code of Ukraine), approximately 1%;

– forgery of documents submitted for state registration of legal entities and individual entrepreneurs (Article 205-1 of the Criminal Code of Ukraine), approximately 5%;

– violations of the procedure for conducting transactions with scrap metal (Article 213 of the Criminal Code of Ukraine), approximately 25%;

– obstruction of legitimate economic activities (Article 206 of the Criminal Code of Ukraine), approximately 3.5%;

– unlawful seizure of property of enterprises, institutions, organizations (Article 206-2 of the Criminal Code of Ukraine), 1.1%.

It has been established that criminal offenses under Articles 209 and 203-2 of the Criminal Code of Ukraine are the most common in terms of quantity. Therefore, this study conducted a detailed criminological characterization of these criminal offenses, during which measures of special criminological prevention of these socially dangerous acts were proposed, such as:

- reducing the tax burden, with stricter liability for concealing income;
- increasing the professionalism of law enforcement officers and bodies exercising control and supervisory functions, taking into account international support from many countries where the criminogenic situation in this segment is much better;
- development and implementation of educational and social measures aimed at creating a system of legal education and upbringing, overcoming the extremely high degree of legal nihilism among the majority of the population.

The modern determinants of crime in the field of economic activity were identified based on statistical indicators of GDP and court rulings in cases related to economic crime. For the first time, an analysis of the geography of criminal offenses in the field of economic activity was proposed according to the regions of Ukraine, taking into account the modern conditions of war in the occupied territories. A portrait of the "office criminal" was also proposed, which facilitates the identification of potential offenders in this sphere.

The study provided a detailed characterization of the problem of crime in the legalization of illegally acquired property. A number of determinants directly affecting the level of crime in the field of economic activity were analyzed. It was found that the main reasons for the high criminogenic level in this segment are the untimely response of state institutions to changes in the nature of economic crime, which occurs due to the lack of a comprehensive state system of regular criminological monitoring of economic activity segments, as continuous monitoring, evaluation, and forecasting of negative phenomena occurring in the economy are necessary.

An analysis of the current trends in the geography of crime in the field of economic activity was conducted. The analysis of

geographical indicators of crime in the field of economic activity allowed us to state that criminal offenses in the field of economy are different in different regions. Criminal offenses in 2022-2023 are partially not accounted for in the temporarily occupied territories of the Donetsk, Luhansk, Kherson, Zaporizhzhia, and Kharkiv regions, which is reflected in the number of registered crimes in the field of economic activity.

The need to improve the Criminal Code of Ukraine, namely, the inclusion of Chapter VII in the following edition, is substantiated: "Criminal Offenses in the Sphere of Economic and Business Activity".

Keywords: *criminal offenses in the sphere of economic activity, economic activity, criminality in the sphere of economic activity, crime prevention, combating criminality, law enforcement agencies, criminological characteristics.*

***

37. Петричук М. В. Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів державного фінансового контролю в Україні : дис. ... д-ра філософії : 12.00.07 / Максим Володимирович Петричук ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2024. – 249 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертацію присвячено комплексному теоретико-правовому дослідженню змісту й особливостей адміністративно-юрисдикційної діяльності органів державного фінансового контролю в Україні.

Сформульовано авторське визначення поняття «адміністративно-юрисдикційна діяльність органів державного фінансового контролю»; виокремлено особливості адміністративно-юрисдикційної діяльності органів державного фінансового контролю. Доведено, що адміністративно- юрисдикційна діяльність є лише частиною діяльності органів державного фінансового контролю. Основне призначення адміністративно-юрисдикційної діяльності органів державного фінансового контролю полягає у наданні

правової оцінки відповідності дій підконтрольних суб'єктів вимогам, що встановлені на рівні відповідних нормативно-правових актів; вирішенні адміністративно-правових спорів; виявленні порушень у сфері державного фінансового контролю; відкритті проваджень щодо справи у разі виявлення і накладенні адміністративних стягнень, а також у здійсненні інших адміністративно-юрисдикційних дій забезпечувального характеру в межах повноважень цих органів із забезпечення дотримання фінансового законодавства.

Обґрунтовано систему принципів адміністративно-юрисдикційної діяльності органів державного фінансового контролю, яка складається із загальноправових, організаційних принципів здійснення державного фінансового контролю та спеціальних, що змістовно розкривають специфіку адміністративно-юрисдикційної діяльності; класифіковано методи адміністративно-юрисдикційної діяльності органів державного фінансового контролю за критеріями: суб'єктами реалізації; функціональним змістом і цілями застосування; видом юрисдикційного провадження; видом владного впливу; на підставі аналізу процесуальних норм, що забезпечують розгляд справ про фінансові правопорушення або пов'язані із ними, виокремлено норми, які регламентують: порядок розгляду справ про порушення фінансової дисципліни під час здійснення операцій із бюджетними коштами; повноваження щодо самостійної правової оцінки поведінки підконтрольних суб'єктів; вживання в разі необхідності заходів адміністративно-примусового характеру, якими наділені органи державного фінансового контролю; визначено особливості правового регулювання адміністративно-юрисдикційної діяльності органів державного фінансового контролю зарубіжних країн; обґрунтовано доцільність формування системи суб'єктів фінансового контролю, наділених адміністративно-юрисдикційними повноваженнями. Розроблено модель такої системи та її структуру; запропоновано внести зміни в організаційну структуру Державної казначейської служби України завдяки створення у ній Офісу Генерального інспектора Казначейства та наділити посадових осіб Офісу адміністративно-юрисдикційними повноваженнями щодо здійснення державного фінансового контролю.

Визначено умови, за яких можливим є дотримання гарантій законності органів державного фінансового контролю під час реалізації ними адміністративно-юрисдикційних повноважень. Удосконалено наукову пропозицію стосовно доцільності виокремлення у структурі Міністерства фінансів України окремого Департаменту державного фінансового контролю, до повноважень якого запропоновано віднести координацію діяльності органів внутрішнього контролю за цільовим використанням коштів Державного та місцевих бюджетів України, формування інформаційної бази даних про виявленні правопорушення та винесення щодо них рішень із застосування до правопорушників адміністративних санкцій; зміст поняття «гарантії законності в діяльності органів державного фінансового контролю». Обґрунтовано наукову позицію щодо доцільності встановлення чітких юридичних обмежень дискреційних повноважень органів державного фінансового контролю; запровадження механізму запобігання зловживанню дискреційними повноваженнями, реагування на зловживання ними; санкцій за перевищення повноваження на застосування дискреції та зловживання дискрецією; судового нагляду за здійсненням органів державного фінансового контролю дискреційних повноважень; запровадження у практику діяльності органів державного фінансового контролю зобов’язань надавати обґрунтування своїх рішень, особливо тих, які зачіпають права особи.

Правові форми адміністративно-юрисдикційної діяльності органів державного фінансового контролю, залежно від здійснюваних функцій, класифіковано на: правозастосовні, правоохоронні, правозахисні.

Дістали подальшого розвитку періодизація формування і становлення правового статусу органів державного фінансового контролю в Україні як суб’єктів адміністративно-юрисдикційної діяльності, визначено сім періодів і три підперіоди за певними критеріями; ознаки методів адміністративно- юрисдикційної діяльності органів державного фінансового контролю; пропозиції щодо внесення змін у КУпАП, запропоновано додати ст. 188-40 під назвою «Невиконання законних вимог уповноважених посадових осіб Рахункової палати та інших органів державного фінансового

контролю» у главу 15 розділ 2 статтю 234 «Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю» з метою удосконалення адміністративно-юрисдикційної діяльності органів державного фінансового контролю; наукова позиція щодо неефективності здійснення зовнішнього і внутрішнього моніторингу за діяльністю органів державного фінансового контролю. Запропоновано наділити повноваженнями щодо його здійснення Громадські ради (громадські об'єднання), які мають бути створені при кожному ОДФК. Обґрунтовано наділення таких громадських утворень контрольно-наглядовими і процесуальними функціями стосовно ОДФК та їх посадових осіб.

Виокремлено перспективні напрями формування ефективного правового забезпечення адміністративно-юрисдикційної діяльності органів державного фінансового контролю.

Ключові слова: *адміністративно-юрисдикційна діяльність, адміністративні акти, відповідальність, гарантії законності, громадський контроль, дисциплінарне провадження, контроль, органи фінансового контролю, правопорушення, суб'єкти владних повноважень, повноваження, правовий статус, фінансовий контроль, фінансова діяльність, фінансовий моніторинг.*

SUMMARY

The dissertation is devoted to a complex theoretical and legal study of the content and features of the administrative-jurisdictional activity of state financial control bodies in Ukraine.

The author's definition of the concept of "administrative-jurisdictional activity of state financial control bodies" is formulated; features of the administrative- jurisdictional activity of state financial control bodies are highlighted. It has been proven that administrative and jurisdictional activity is only part of the activity of state financial control bodies. The main purpose of the administrative-jurisdictional activity of the state financial control bodies is to provide a legal assessment of the compliance of the actions of controlled entities with the requirements established at the level of the relevant normative legal acts; resolution of administrative and legal disputes; detection of violations in the field of state financial control; opening proceedings

regarding the case in case of detection and imposition of administrative fines, as well as in the implementation of other administrative and jurisdictional actions of a security nature within the powers of these bodies to ensure compliance with financial legislation.

The system of principles of administrative-jurisdictional activity of state financial control bodies is substantiated, which consists of general legal, organizational principles of state financial control and special principles that meaningfully reveal the specifics of administrative-jurisdictional activity; the methods of administrative and jurisdictional activity of state financial control bodies are classified according to the following criteria: implementation subjects; functional content and purposes of application; type of jurisdictional proceedings; type of power influence; on the basis of the analysis of the procedural norms that provide for the consideration of cases of financial offenses or related to them, the following rules were singled out, which regulate: the procedure for considering cases of violations of financial discipline during operations with budget funds; authority regarding independent legal assessment of the behavior of controlled entities; the use, if necessary, of measures of an administrative and coercive nature, with which state financial control bodies are empowered; the peculiarities of the legal regulation of the administrative and jurisdictional activity of the state financial control bodies of foreign countries are determined; the expediency of forming a system of financial control subjects endowed with administrative and jurisdictional powers is substantiated. A model of such a system and its structure has been developed; it is proposed to make changes to the organizational structure of the State Treasury Service of Ukraine thanks to the creation of the Office of the General Inspector of the Treasury and to grant officials of the Office administrative and jurisdictional powers to carry out state financial control.

The conditions under which it is possible to comply with guarantees of legality of state financial control bodies during their exercise of administrative and jurisdictional powers have been defined. The scientific proposal regarding the expediency of separating within the structure of the Ministry of Finance of Ukraine a separate Department of State Financial Control, whose powers are proposed to

include the coordination of the activities of internal control bodies for the targeted use of funds from the State and local budgets of Ukraine, the formation of an information database on the detection of offenses and the issuance of decisions on them from application of administrative sanctions to offenders; the content of the concept of "guarantees of legality in the activities of state financial control bodies". The scientific position regarding the expediency of establishing clear legal limitations of the discretionary powers of state financial control bodies is substantiated; introduction of a mechanism for preventing the abuse of discretionary powers, responding to their abuse; sanctions for exceeding the authority to use discretion and abuse of discretion; judicial supervision over the exercise of discretionary powers by state financial control bodies; introduction into the practice of state financial control bodies of obligations to provide justification for their decisions, especially those that affect the rights of individuals.

Legal forms of administrative-jurisdictional activity of state financial control bodies, depending on the performed functions, are classified into: law enforcement, law enforcement, and rights protection.

The periodization of the formation and establishment of the legal status of state financial control bodies in Ukraine as subjects of administrative-jurisdictional activity was further developed, seven periods and three sub-periods were defined according to certain criteria; signs of methods of administrative and jurisdictional activity of state financial control bodies; proposals for amendments to the Code of Administrative Offenses, it is proposed to add Art. 188-40 under the title "Failure to comply with the legal requirements of authorized officials of the Accounting Chamber and other state financial control bodies" in chapter 15, section 2, article 234 "The central body of executive power implementing state policy in the field of state financial control" in order to improve administrative and jurisdictional activities of state financial control bodies; scientific position regarding the ineffectiveness of external and internal monitoring of the activities of state financial control bodies. It is proposed to empower Public Councils (public associations) to be established at each ODFC. The endowment of such public entities with control, supervisory and procedural functions in relation to the ODFC and their officials is substantiated.

Prospective directions for the formation of effective legal support for administrative and jurisdictional activities of state financial control bodies are highlighted.

Keywords: *administrative-jurisdictional activity, administrative acts, responsibility, guarantees of legality, public control, disciplinary proceedings, control, financial control bodies, offenses, subjects of authority, powers, legal status, financial control, financial activity, financial monitoring.*

***

38. Стрілецька О. В. Принцип змагальності в кримінальному процесі: стан, проблеми реалізації, перспективи вдосконалення : дис. ... д-ра філософії : 12.00.09 / Оксана Василівна Стрілецька ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2024. – 214 с.

АНОТАЦІЯ

У дисертації здійснено комплексне наукове дослідження теоретичних і практичних питань сучасної реалізації принципу змагальності в кримінальному процесі. У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто дисертантом.

Аналіз історії становлення принципу змагальності в кримінальному процесі дозволив виокремити такі періоди його розвитку: Імперський період (початок XVIII ст. – 1917 рік), під час якого кримінальний процес не мав чіткого поділу на попереднє і судове слідство. Сам процес характеризувався пасивністю судді та суто активною участю обвинувача. В подальшому, після судової реформи Олександра II, слідчо-обвинувальний процес на стадії попереднього слідства зберіг яскраво виражені розшукові начала, а на стадії судового розгляду набув змагальних начал. Суд отримав право заповнювати пізнання своїм допитом, виправляти неповноту й помилки сторін; Радянський період (1917 – 1991 роки), до 60-х років, фактично, кримінальний процес відповідав інквізиційній формі. Починаючи з 60-х років кримінально- процесуальне законодавство зазнало істотних змін. Змагальність стала не просто

носити суто декларативний характер, а являти собою частину механізму для забезпечення справедливості під час судового розгляду. Вона почала діяти як інструмент, спрямований на врівноваження інтересів держави та інтересів осіб, залучених у процес. Водночас це не призвело до розподілу функцій у кримінальному процесі та не запровадило достатніх гарантій для забезпечення обвинуваченим та підозрюваним усього обсягу прав на захист від обвинувачення та підозри. Пріоритетним вважалося не змагання сторін, а досягнення завдань соціалістичного правосуддя, діяльність державних органів (попереднього слідства, прокуратури і суду); Новітній період (1991 рік – теперішній час). Після розпаду СРСР і переходом до побудови в Україні демократичної, правової, європейської держави законотворча діяльність щодо вдосконалення реалізації принципу змагальності почала набувати системного характеру. Конституція України 1996 року, а згодом і КПК України 2012 року закріпили змагальність в якості одного з основоположних принципів кримінального процесу. Елементи змагальності знайшли своє якісне вираження не тільки під час судового провадження, а й на стадії досудового розслідування. Встановлено, що принцип змагальності характеризується наявністю чотирьох взаємозалежних елементів: стороною обвинувачення та стороною захисту; закріпленими засобами діяльності сторони обвинувачення та сторони захисту; відокремленням функцій державного обвинувачення, захисту та судового розгляду; об’єктивним та неупередженим судом. Лише наявність усіх цих елементів без жодних застережень, припущень, винятків тощо дозволяє класифікувати процес як такий, що відповідає принципу змагальності.

Досліджено особливості реалізації принципу змагальності в ході проведення досудового розслідування. Відстоюється позиція щодо необхідності розширення повноважень захисника з метою активізації його діяльності в реалізації принципу змагальності на стадії досудового розслідування. У зв’язку з цим запропоновано: закріпити в КПК України форму протоколу для фіксації стороною захисту результатів опитування осіб; передбачити відповідальність органів державної влади, органів місцевого самоврядування,

підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб за невиконання клопотань сторони захисту щодо надання необхідних речей та документів; доповнити КПК України правилом, поклавши на слідчого, прокурора обов'язок своєчасно повідомити захисника про час і місце проведення слідчої (розшукової) дії, в якій він має право взяти участь; наділити адвоката правом на формування досьє адвоката, складання «висновку захисника» (захисного акту) та направлення їх до суду разом із обвинувальним актом сторони обвинувачення.

Досліджено особливості реалізації принципу змагальності під час судового розгляду. Відстоюється позиція щодо необхідності розширення змагальних начал під час судового розгляду. У зв'язку з цим запропоновано: передбачити, що під час розгляду скарги на рішення, дій чи бездіяльність слідчого, прокурора участь в процесі оскарження повинні брали всі зацікавлені сторони; доповнити КПК України нормою, наступного змісту: «сторона обвинувачення має право під час судового розгляду ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, які заносяться до протоколу»; поширити обов'язкову участь захисника на кримінальні провадження щодо тяжких злочинів.

Досліджено особливості реалізації принципу змагальності в апеляційній інстанції. Запропоновано: доповнити КПК України нормою, передбачивши обов'язкову участь захисника в рамках апеляційного оскарження з використанням відоеконференції, незалежно від бажання підозрюваного, обвинуваченого, засудженого; наділити засудженого, який утримується під вартою та бере участь у суді другої інстанції за допомогою системи відоеконференції, правом на конфіденційність консультації із захисником, а також закріпити обов'язкове надання такому засудженому захисника, який представлятиме його інтереси в залі суду; доповнити КПК України правилом, обов'язкової участі в розгляді апеляційної скарги сторони, що ініціювала апеляційне оскарження; наділити правом останнього слова особу, яка заперечує проти задоволення апеляційної скарги;

Звернено увагу на присутність активних інтеграційних процесів, що сприяють підвищенню змагальності у кримінальному процесі країн, які відносяться до романо-германської правової сім'ї. Дані інтеграційні процеси відбуваються з активним запозиченням досвіду країн загального права. Аналіз показує, що не всі запозичені елементи змагальності приживаються й ефективно функціонують в інших правових реаліях і традиціях. Даний факт порушує питання необхідності напрацювання більш серйозного підходу до реформування національного процесуального законодавства. Розуміння того, що не кожен аспект змагальності може бути механічно адаптований до місцевих умов, наголошує на важливості урахування національних особливостей при впровадженні змін до вітчизняного кримінального процесу.

З огляду на зарубіжний досвід інтеграційних процесів щодо запровадження змагальності встановлено, що концепція проведення двох протилежних слідчих процесів – офіційного з боку обвинувачення та приватного з боку захисту (паралельне розслідування) – є передумовою серйозних порушень законності. Надання стороні захисту такого права є доведенням принципу змагальності до його крайніх і руйнівних меж. Ба більше, надання стороні захисту можливості проводити паралельні розслідування призведе до формування подвійних стандартів у кримінальному процесі. За такого підходу зростає ризик того, що захисник використовуватиме свої повноваження не для забезпечення правосуддя, а для маніпулювання та спотворення фактів на користь клієнтів заради перемоги в суді будь-якою ціною. Акцентовано увагу на тому, що пропозиція про впровадження інституту паралельного розслідування видається вкрай сумнівною. Розумною альтернативою паралельного розслідування є адвокатське розслідування. Запровадження інституту адвокатського розслідування забезпечить декларовану рівноправність сторін на стадії досудового розслідування, зберігаючи при цьому гарантії щодо визнаних Конституцією України прав людини.

Визначено суперечності та прогалини відносно організаційних аспектів функціонування принципу змагальності в кримінальному процесі. Запропоновано: переглянути існуюче обмеження

на штатну чисельність прокурорів в органах прокуратури в бік їх збільшення в межах визначеної чисельності працівників органів прокуратури; запровадити спрощені правила щодо прийняття в адвокатуру студентів профільних ВНЗ, яким після проходження навчання буде забезпечено можливість стати помічниками діючих адвокатів під керівництвом Національної асоціації адвокатів України; заохочувати адвокатів, які беруть до себе в якості помічників «вчорашніх» випускників зі списку ВНЗ, з якими співпрацює Національна асоціація адвокатів України; переглянути суми виплат адвокатам, які надають правничу допомогу в системі БПД з тим, щоб були враховані реальні витрати часу адвокатом, і оплаті підлягали усі види виконаної ним роботи; дозволити адвокатам надавати безоплатну вторинну правову допомогу без будь-яких конкурсів, додаткових тестувань та перевірок; створити юридичну особу публічного права (Фонд правової допомоги), яка буде заснована державою, але управлятиметься незалежно від неї адвокатською спільнотою та фінансуватись державою та зовнішніми донорами і спонсорами, у тому числі приватним сектором; реформувати механізм здійснення захисту за призначенням; сприяти підвищенню професійної етики та відповідальності адвокатів; запровадити комплексний моніторинг роботи слідчих суддів та загальної судової практики, особливо стосовно судів першої інстанції щодо фактичного застосування принципу змагальності слідчими суддями та судом; при виявленні системних спотворень принципу змагальності їх слід включати до узагальнення судової практики; винести питання забезпечення змагальності в кримінальному судочинстві до спеціальної ухвали Пленуму Верховного Суду.

Ключові слова: *змагальність, принцип змагальності, кримінальне провадження, кримінальний процес, сторона обвинувачення, сторона захисту, засоби діяльності сторін, функція державного обвинувачення, функція захисту, функція судового розгляду, об'єктивний суд, неупереджений суд, паралельне розслідування, адвокатське розслідування.*

SUMMARY

This dissertation is a comprehensive scientific study of theoretical and practical issues of modern implementation of the

adversarial principle in criminal procedure. As a result of the study, a number of new scientific provisions and conclusions proposed by the author were formulated.

The analysis of the history of the formation of the adversarial principle in criminal procedure allowed to distinguish the following periods of its development: The imperial period (early eighteenth century-1917), during which the criminal procedure did not have a clear division into preliminary and judicial investigation. The process itself was characterized by the passivity of the judge and the purely active participation of the prosecutor. Later, after the judicial reform of Alexander II, the investigative and prosecutorial process at the preliminary investigation stage retained a pronounced investigative nature, and at the trial stage it acquired an adversarial nature. The court received the right to supplement the knowledge by its own interrogation, to correct incompleteness and mistakes of the parties; in the Soviet period (1917-1991), until the 60s, the criminal process actually corresponded to the inquisitorial form. Since the 1960s, criminal procedure legislation has undergone significant changes. The adversarial nature of the procedure was no longer merely declarative, but became part of the mechanism for ensuring fairness during the trial. It began to act as a tool aimed at balancing the interests of the state and the interests of the persons involved in the process. At the same time, it did not lead to the distribution of functions in the criminal process and did not introduce sufficient guarantees to ensure that the accused and suspects enjoy the full range of rights to defense against accusation and suspicion. The priority was not the competition of the parties, but the achievement of the objectives of socialist justice, the activities of state bodies (preliminary investigation, prosecution and court); Modern period (1991- present). After the collapse of the USSR and the transition to building a democratic, legal, European state in Ukraine, lawmaking activities to improve the implementation of the adversarial principle began to become systematic. The Constitution of Ukraine of 1996 and later the CPC of Ukraine of 2012 enshrined adversarialism as one of the fundamental principles of criminal procedure. Elements of adversarialism have found their qualitative expression not only during court proceedings, but also at the pre-trial investigation stage.

The author establishes that the adversarial principle is characterized by the presence of four interdependent elements: the prosecution and the defense; the fixed means of activity of the prosecution and the defense; the separation of the functions of public prosecution, defense and trial; and an objective and impartial court. Only the presence of all these elements, without any reservations, assumptions, exceptions, etc., allows classifying a trial as compliant with the adversarial principle.

The author examines the peculiarities of implementation of the adversarial principle in the course of pre-trial investigation. The author advocates the position that it is necessary to expand the powers of defense counsel with a view to intensifying his/her activities in implementing the adversarial principle at the pre-trial investigation stage. In this regard, the author suggests that the CPC of Ukraine should include a form of protocol for recording the results of questioning of persons by the defense; provide for the liability of public authorities, local self-government bodies, enterprises, institutions, organizations, officials and individuals for failure to comply with the defense's requests for the provision of necessary items and documents; supplement the CPC of Ukraine with a rule imposing on the investigator, prosecutor the obligation to timely notify the defense counsel of the time and place of the investigative (search) action in which he or she has the right to participate.

The author examines the peculiarities of realization of the adversarial principle in court proceedings. The author advocates the position that it is necessary to expand the adversarial principles in court proceedings. In this regard, it is proposed to: provide that when considering an appeal against a decision, action or inaction of an investigator or prosecutor, all interested parties should participate in the appeal process; supplement the CPC of Ukraine with the following provision: «the prosecution has the right to ask questions during the trial, to submit its comments and objections regarding the procedure for conducting actions which shall be recorded in the protocol»; to extend the mandatory participation of a defense counsel to criminal proceedings concerning serious crimes.

The author examines the peculiarities of implementation of the adversarial principle in the appellate instance. It is proposed to supplement the CPC of Ukraine with a provision providing for mandatory participation of a defense counsel in the framework of an appeal using videoconferencing, regardless of the desire of a suspect, accused or convicted person; to grant a convicted person who is held in custody and participates in the court of second instance via videoconferencing the right to confidentiality of consultation with a defense counsel, and to enshrine the mandatory provision of such a convicted person with a defense counsel who will represent his/her interests in the courtroom to supplement the CPC of Ukraine with a rule requiring mandatory participation of the party that initiated the appeal in the consideration of the appeal; to grant the right of final say to the person who objects to the satisfaction of the appeal;

Attention is drawn to the presence of active integration processes which contribute to the enhancement of competitiveness in criminal proceedings in the countries which belong to the Romano-Germanic legal family. These integration processes are taking place with active borrowing of the experience of common law countries. The analysis shows that not all of the borrowed elements of adversariality take root and function effectively in other legal realities and traditions. This fact raises the issue of the need to develop a more serious approach to reforming national procedural legislation. The understanding that not every aspect of adversarialism can be mechanically adapted to local conditions emphasizes the importance of taking into account national peculiarities when introducing changes to the national criminal procedure.

Taking into account the foreign experience of integration processes on the introduction of adversarialism, it has been established that the concept of conducting two opposing investigative processes - official by the prosecution and private by the defense (parallel investigation) – is a prerequisite for serious violations of the law. Granting the defense such a right is bringing the adversarial principle to its extreme and destructive limits. Moreover, allowing the defense to conduct parallel investigations will lead to double standards in criminal proceedings. This approach increases the risk that defense counsel will use their powers not to ensure justice, but to manipulate

and distort facts in favor of clients in order to win in court at any cost. The author emphasizes that the proposal to introduce the institute of parallel investigation seems extremely doubtful. A reasonable alternative to a parallel investigation is a lawyer's investigation. The introduction of the institute of attorneys' investigation will ensure the declared equality of the parties at the pre-trial investigation stage, while maintaining the guarantees of human rights recognized by the Constitution of Ukraine.

Contradictions and gaps regarding the organizational aspects of the functioning of the principle of competition in the criminal process are identified. It is proposed: to revise the existing limit on the staff number of prosecutors in the prosecutor's office in the direction of increasing them within the limits of the determined number of employees of the prosecutor's office; introduce simplified rules for the admission to the bar of students of specialized higher education institutions who, after completing their studies, will be provided with the opportunity to become assistants of active lawyers under the leadership of the National Association of Lawyers of Ukraine; to encourage lawyers who take on as assistants «yesterday's» graduates from the list of universities with which the National Association of Lawyers of Ukraine cooperates; revise the amounts of payments to lawyers who provide legal aid in the BPD system so that the real time spent by the lawyer is taken into account, and all types of work performed by him are subject to payment; allow lawyers to provide free secondary legal assistance without any competitions, additional tests and inspections; create a legal entity under public law (Legal Aid Fund), which will be established by the state, but managed independently by the legal community and financed by the state and external donors and sponsors, including the private sector; to reform the mechanism of implementation of protection by appointment; to contribute to the improvement of professional ethics and responsibility of lawyers; introduce comprehensive monitoring of the work of investigative judges and general judicial practice, especially in relation to courts of first instance regarding the actual application of the principle of adversariality by investigative judges and the court; when systemic distortions of the principle of competitiveness are

detected, they should be included in the generalization of judicial practice; to submit the issue of ensuring competitiveness in criminal proceedings to a special resolution of the Plenum of the Supreme Court.

Keywords: *adversariality, principle of adversariality, criminal proceedings, criminal procedure, prosecution, defense, means of activity of the parties, function of public prosecution, function of defense, function of trial, objective court, impartial court, parallel investigation, attorney's investigation.*

***

39. Таранова О. О. Правовий статус інформації реєстру речових прав на нерухоме майно : дис. ... д-ра філософії права : 081 / Ольга Олександрівна Таранова ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2024. – 179 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертація являє собою комплексне дослідження правового статусу інформації реєстру речових прав на нерухоме майно. У вступі розкрито актуальність теми роботи, яка полягає у тому що в наш час кожному громадянину необхідно вільний та стабільний доступ до інформації будьякого характеру. Зазначається, що у зв'язку з початком військового вторгнення на територію України російської федерації виникає велика кількість проблем з діяльністю реєстру речових прав на нерухоме майно та захисту наявної інформації у ньому.

У першому розділі роботи розкрито теоретико-методологічні засади обігу інформації в реєстрі речових прав на нерухоме майно. Встановлено що, інформація з реєстру речових прав на нерухоме майно це особливий вид інформації. З точки зору права, інформація з реєстру речових прав на нерухоме майно – це знакові комбінаціїу формі відомостейта/або даних про нерухоме майно, що є об'єктами публічного або приватного інтересу. Визначено такі особливості інформації:

– інформація має знакову форму, що охоплює форму фіксації та передачі інформаціїу людському суспільстві;

– інформація має сенс, є цінною та корисною;

– має обов’язково бути закріпленою на матеріальному носії або відображеною в електроннійформі;

– інформації, має державно-правовий характер та відображає інформацію як об’єкт суспільних відносин, що потребує правового захисту. Уперше встановлено класифікацію видів інформації з Реєстру речових прав на нерухоме майно. Визначено принципи інформації з Реєстру речових прав на нерухоме майно, а саме: достовірність, обов’язковість, гласність.

Охарактеризовано суб’єктів що здійснюють обіг інформації в Реєстрі речових прав на нерухоме майно, головним з яких є держатель - Міністерство юстиції України. До них належать: державний реєстратор; нотаріус; державний і приватний виконавці.

Охарактеризовано права та обов’язки суб’єктів обігу інформації в реєстрі речових прав на нерухоме майно.

У *другому розділі* роботи досліджуються правові основи формування масиву інформації в реєстрі речових прав на нерухоме майно. Доведено що необхідність обліку інформації про нерухоме майно та існування реєстрації державою речових прав на нерухоме майно виникла одночасно з появою права власності. Зроблено висновок, що інформація в Реєстрі речових прав на нерухоме майно забезпечує вільне володіння власником свого майна. Звернено увагу, що завдяки роботі реєстру речових прав на нерухоме майно та діяльності осіб наділених правом здійснення реєстраційних дій доступ та акумулювання інформації в реєстрі речових прав на нерухоме майно стає дедалі простішим та відкритішим. Періодичне одержання (та аналіз) інформаційних довідок стало ефективним аналітичним інструментом у руках керівників підприємств. Фактично, це дозволяє у будь-який момент часу, в будь-якому місці (за умови під’єднання до мережі Інтернет) одержати актуальну інформацію щодо усіх речових прав.

Здійснено аналіз великої кількості порушень щодо обігу інформації в реєстрі речових прав на нерухоме майно. Виокремлено найбільш повторювані серед них – безпідставне внесення змін до інформації, що міститься у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. А саме, безпідставне збільшення площі та переведення об’єкту в житловий та нежитловий фонд. Запропоновано та обґрунтовано, створення додаткової перевірки внесеної

реєстратором інформації, а саме через необхідні запити до органів БТІ та застосування можливостей штучного інтелекту, який додатково перевірятиме дані внесені реєстраторами.

У *третьому розділі з*апропоновано шляхи вдосконалення нормативноправового забезпечення обігу інформації реєстру речових прав на нерухоме майно. Аналіз діючих методів нагляду та контролю за обігом інформації в реєстрі речових прав на нерухоме майно надає можливість у повній мірі реалізувати своїзаконні права власникам майна. Було зроблено висновок, що нинішня система обігу інформації в реєстрі речових прав на нерухоме майно повинна бути зорієнтована не тільки на добросовісних учасників ринку, але й на боротьбу зі злочинними проявами у ційсфері. Для зменшення негативних ситуацій у процесі обігу інформації в реєстрі речових прав на нерухоме майно запропоновано:

– удосконалити функціонування державних реєстрів, з метою унеможливлення проведення реєстраційних дій за наявності відповідної заборони.

– запровадити систему автоматичного обміну інформацією між Державним реєстром речових прав на нерухоме майно, Державним земельним кадастром, Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців і громадських формувань.

Мета захисту інформації про майнові права учасників обороту нерухомості виступає не тільки головною метою реєстраціїречових прав на нерухомість, але і всього правового регулювання обороту нерухомості. Крім того, залишається проблемним обіг інформації про нерухоме майно, розташоване на території тимчасово окупованої АР Крим та в районах проведення бойових дій.

Для вільного обігу інформації необхідно створити прозору й ефективно працюючу систему державної реєстрації прав на нерухоме майно з вільним доступом для пересічних громадян; удосконалити захист інформації яка потрапляє в реєстр речових прав на нерухоме майно; забезпечити існування ефективного судового захисту прав власників інформація в реєстрі щодо яких була незаконно внесена або змінена, у тому числі вдосконалити судовий контроль за виконанням рішень судів, а також припинити дію мораторіїв щодо примусового продажу майна державних підприємств.

Удосконалити систему контролю за дотриманням законодавства під час обігу інформації в реєстрі речових прав на нерухоме майно. Надати доступ для самостійного внесення інформації в реєстр речових прав на нерухоме майно на новостворену нерухомість через Міністерство юстиції України. Створити окремий відділ у реєстрі речових прав на нерухоме майно з інформацією про знищене та пошкоджене майно під час військового часу.

Ключові слова: *інформація, інформаційні права, інформаційна політика, реєстр речових прав, рейдерство, державна реєстрація, інформаційна безпека, персональні дані, електронна комерція, електронні послуги, доступ до інформації, інформатизація*.

SUMMARY

The thesis presents a comprehensive study of the legal nature of information in the register of real rights to immovable property. The introduction elucidates the significance of the subject matter of the paper, which is the necessity for every citizen to have free and stable access to information of any nature. It is observed that the commencement of the military invasion of Ukraine by the Russian Federation has resulted in a multitude of challenges pertaining to the operation of the register of real rights to immovable property and the safeguarding of the information contained therein.

In the *first section* of the paper, the author delineates the theoretical and methodological principles underlying the circulation of information within the register of real rights to immovable property. It is established that information from the register of real rights to immovable property is a special type of information. From a legal perspective, information from the register of real rights to immovable property is a sign combination in the form of information and/or data on immovable property that is of public or private interest. The following features of information are defined:

– information is a symbolic form that encompasses the manner in which information is recorded and transmitted in human society;

– information is meaningful, valuable and useful;

– information must be fixed on a material carrier or displayed in electronic form;

– information has a state-legal nature and reflects information as an object of social relations that requires legal protection.

For the first time, a classification of types of information from the Register of Real Rights to Immovable Property is established. The principles of information from the Register of Real Rights to Immovable Property are defined as follows: reliability, mandatory, and publicity.

The author delineates the entities engaged in the dissemination of information within the Register of Real Rights to Immovable Property, with the Ministry of Justice of Ukraine serving as the primary custodian of this register. Such entities include the state registrar, notary, and public and private bailiffs. The paper delineates the rights and obligations of the subjects of information circulation in the Register of Real Rights to Immovable Property.

The *second section* of the paper examines the legal basis for the formation of an array of information in the register of real rights to immovable property. It can be demonstrated that the necessity to document information on immovable property and the establishment of the state registration of real rights to immovable property emerged concurrently with the emergence of property rights. It can be concluded that the information in the Register of Real Rights to Immovable Property provides for the free possession of property by its owner. It is observed that the operation of the Register of Real Rights to Immovable Property and the activities of authorised personnel facilitate the accessibility and accumulation of information in the Register of Real Rights to Immovable Property. The periodic receipt and analysis of information certificates has become an effective analytical tool in the hands of business managers. In fact, it allows them to obtain up-to-date information on all property rights at any time and from any location with an Internet connection.

The author examines a multitude of infringements pertaining to the circulation of information within the Register of Real Rights to Immovable Property. The most prevalent among these is the unjustified amendment of information contained in the State Register of Real Rights to Immovable Property. Specifically, this includes an unreasonable increase in the area and the transfer of an object from one category of property to another. The author proposes the implementation of additional verification of the information entered by the registrar. This could be achieved through the submission of necessary requests to the

BTI bodies and the utilisation of artificial intelligence capabilities, which would serve to verify the data entered by the registrars.

The *third section* of the report sets forth recommendations for enhancing the regulatory and legal framework supporting the dissemination of information within the Register of Real Rights to Immovable Property. The analysis of the existing methods of supervision and control over the circulation of information in the register of real rights to immovable property enables property owners to fully exercise their legal rights. It is thus concluded that the current system of information circulation in the Register of Real Rights to Immovable Property should be focused not only on bona fide market participants, but also on combating criminal manifestations in this area. In order to mitigate the adverse consequences of information dissemination in the Register of Real Rights to Immovable property, the author proposes the following:

– It is recommended that the functionality of state registers be enhanced to prevent the registration of transactions in the presence of a relevant prohibition.

– It is recommended that a system of automatic exchange of information be introduced between the State Register of Real Rights to Immovable Property, the State Land Cadastre, the Unified State Register of Legal Entities, Individual Entrepreneurs and Public Associations.

The objective of safeguarding the rights of property owners in the real estate market is not merely the primary objective of registering real rights to immovable property; it is also the foundation of the entire legal framework regulating the transfer of immovable property. Furthermore, the dissemination of information regarding immovable property situated in the temporarily occupied Autonomous Republic of Crimea and in areas of conflict remains a significant challenge.

In order to guarantee the free circulation of information, it is essential to implement a transparent and efficient system of state registration of rights to immovable property with unrestricted access for ordinary citizens. Furthermore, it is vital to enhance the protection of information entered into the register of real rights to immovable property. This should include the provision of effective judicial

protection for the rights of owners whose information in the register has been illegally entered or changed. This could be achieved by improving judicial control over the enforcement of court decisions and by ending moratoriums on the forced sale of property belonging to state-owned enterprises. It is necessary to enhance the system of control over compliance with the law during the circulation of information in the Register of Real Rights to Immovable Property. It is recommended that the Ministry of Justice of Ukraine be tasked with providing independent entry of information in the register of real rights to immovable property for newly created real estate. It is recommended that a separate section be created in the register of real rights to immovable property, in which information on destroyed and damaged property during wartime is recorded.

Keywords: *information, information rights, information policy, registry of property rights, illegal takeover, state registration, information security, personal data, e-commerce, electronic services, access to information, and informatisation.*

***

40. Чепель О. В. Процесуально-правове становище свідка в кримінальному процесі: стан, проблеми, перспективи вдосконалення : дис. ... д-ра філософії : 12.00.09 / Олександр Васильович Чепель ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2024. – 204 с.

АНОТАЦІЯ

У дисертації здійснено комплексне наукове дослідження теоретичних і практичних питань процесуально-правового становища свідка в кримінальному процесі; визначено проблеми процесуально-правового становища свідка та наведено шляхи їх подолання. У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто дисертантом.

Аналіз ґенези розвитку інституту свідка в кримінальному процесуальному праві показав, що інститут свідка поступово вкоренився в нормах спочатку звичаєвого права, а потім, з виникненням і розвитком держав та їх правових систем, закріпився в

законодавстві, яке регулює розслідування кримінальних злочинів. Процесуальний інститут свідка набув своїх сучасних рис в кінці XX ст. Однак, в законодавстві цього періоду чітке визначення поняття «свідок», його обов'язків і, тим більше, прав було все ще відсутнє. Прийняття нового КПК України стало нагальною необхідністю для країни, завдяки чому оновлення отримав й інститут свідка. Лише в КПК України 2012 р. свідок, якого на законодавчому рівні було закріплено учасником кримінального провадження, отримав чітко сформульовані поняття, права та обов'язки, що, безсумнівно, є позитивним моментом у розвитку інституту свідка.

У результаті уточнення категоріального апарату запропоновано авторське трактування понять: «свідок», під яким слід розуміти особу, якій можуть бути відомі будь-які відомості про обставини, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню, і яку залучено до участі у процесі в якості свідка в установленому законом порядку; «показання», під яким слід розуміти відомості, які надаються в усній або письмовій формі підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження, зафіксовані в належному порядку. Встановлено фактичні та процесуальні підстави залучення особи до участі в кримінальному провадженні в якості свідка, визначено їх взаємозв'язок.

Проаналізовано проблематику показань свідка в кримінальному процесі. Виділено суттєві властивості показань свідка, сукупність яких утворює зміст і форму даного виду доказів: відомості є усним або письмовим повідомленням; джерелом відомостей виступає особа, наділена процесуальним статусом свідка; відомості мають значення для даного кримінального провадження; при отриманні та оформленні відомостей забезпечено дотримання вимог законодавства.

В ході дослідження розкрито елементи процесуально-правового становища свідка в кримінальному процесі: права, обов'язки та відповідальність. Свідок наділений широким колом прав (знати, у зв'язку з чим і в якому кримінальному провадженні він

допитується; користуватися під час давання показань та участі у проведенні інших процесуальних дій правовою допомогою адвоката; відмовитися давати показання щодо себе, близьких родичів та членів своєї сім'ї; давати показання рідною або іншою мовою, якою він вільно володіє, і користуватися допомогою перекладача; користуватися нотатками і документами при даванні показань у тих випадках, коли показання стосуються будь-яких розрахунків та інших відомостей, які йому важко тримати в пам'яті; на відшкодування витрат, пов'язаних з викликом для давання показань; ознайомлюватися з протоколом допиту та заявляти клопотання про внесення до нього змін, доповнень і зауважень, а також власноручно робити такі доповнення і зауваження; заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом; заявляти відвід перекладачу), що забезпечують вільний та безперешкодний виклад ним відомостей про обставини, які підлягають доведенню під час кримінального провадження. Однак, простежується необхідність забезпечення реалізації його прав і, відповідно, підвищення активності свідка в кримінальному процесі.

Покладений на свідка обсяг обов'язків (прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду; давати правдиві показання під час досудового розслідування та судового розгляду; не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і які стали відомі свідку у зв'язку з виконанням його обов'язків) повною мірою забезпечує можливість належного розгляду кримінальних проваджень та не обмежує процесуальних прав і законних інтересів свідка будь-якими особливими умовами, що виходять за межі досягнення завдань кримінального процесу. Однак, простежується необхідність внесення до кримінального процесуального законодавства коригуючих змін задля підвищення ефективності виконання свідком покладених на нього обов'язків і, відповідно, підвищення активності свідка в кримінальному процесі.

Кримінальна відповідальність забезпечує виконання свідком своїх обов'язків у якості активного учасника кримінального

процесу, в іншому випадку свідок повинен зазнати майнових і моральних позбавлень та обмежень. Кримінальна відповідальність покликана запобігти кримінальним правопорушенням, пов'язаним: з відмовою свідка давати показання, даванням свідком завідомо неправдивих показань та розголошенням свідком відомостей досудового розслідування. Кримінальна відповідальність включає широкий спектр санкцій (виправні роботи, арешт, штраф, обмеження та позбавлення волі), які можуть бути застосовані до свідка в залежності від тяжкості та виду кримінального правопорушення.

Проаналізовано проблематику привілеїв свідка. Встановлено, що привілеї є суб'єктивними процесуальними правами свідка, якими він може скористатися, або, на власний розсуд, відмовитися від них. Привілеї класифікуються за різними ознаками: за характером правового інтересу, який вони захищають – на особисті та професійні; за обсягом – на необмежені та обмежені; за умовами дії – на безумовні та умовні. Вітчизняне законодавство при поділі привілеїв свідка спирається на характер правового інтересу, який він захищає. Привілеї пов'язані зі звільненням свідка від обов'язку давати показання, так і зі звільненням особи від процесуального статусу свідка. Незважаючи на всі позитивні сторони, інститут привілеїв свідків все ще не позбавлений окремих проблем, які потребують негайного усунення. Проведений аналіз підтвердив необхідність введення в законодавчий обіг поняття «привілеї свідка», створення комплексної системи норм, які забезпечать реалізацію привілеїв такого роду.

З урахуванням проблемних питань, висвітлених у дисертації, запропоновано внесення змін і доповнень до законодавства України, спрямованих на вирішення різноманітних проблем пов'язаних з процесуальноправовим становищем свідка, а саме: викласти ч. 1 ст. 65 в такій редакції: «Свідок – це особа, якій можуть бути відомі будь-які відомості про обставини, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню, і яку залучено до участі у процесі в якості свідка в установленому законом порядку»; викласти ч. 1 ст. 95 в такій редакції: «Показання – це відомості, які надаються в усній або письмовій

формі підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження, зафіксовані в належному порядку»; викласти п. 5 ч. 1 ст. 66 КПК України в такій редакції: «5) користуватися нотатками і документами при даванні показань»; викласти п. 7 ч. 1 ст. 66 КПК України в такій редакції: «7) ознайомлюватися з протоколом допиту, та заявляти клопотання про внесення до нього змін, доповнень і зауважень, а також власноручно робити такі доповнення і зауваження, або власноручно викладати показання у протоколі допиту»; доповнити ч. 2 ст. 66 КПК України пунктом 10 наступного змісту: «оскаржувати процесуальні рішення, дії чи бездіяльність суду, слідчого судді, прокурора, слідчого»; включити до КПК України норму, яка б зобов'язувала суб'єкта проведення допиту забезпечити свідка адвокатом; наділити свідка правом заявляти відвід перекладачеві у разі його некомпетентності; наділити суб'єкта проведення допиту правом ініціювати правозабезпечувальні правовідносини; створити спеціалізований орган з питань виконання заходів захисту осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, для якого здійснення заходів безпеки носитимуть не факультативний, а основний (постійний) характер; доповнити ч. 3 ст. 224 КПК України після слів «роз'яснюються її права» такими словами «та обов'язки»; доповнити п. 1 ч. 2 ст. 66 КПК України після слів «прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду» такими словами «а в разі неможливості своєчасного прибуття – завчасно повідомити про це, а також про причини неможливості прибуття»; переглянути розмір грошового стягнення за неявку свідка за викликом у бік суттєвого збільшення; декриміналізувати відмову свідка від давання показань; після застосування адміністративного штрафу, у якості покарання за повторну відмову від давання показань, за рішенням суду, доцільно було б призначати адміністративний арешт; розширити коло осіб, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК України, віднісши до них: 1) всіх інших родичів по бічній лінії споріднення: дітей рідних братів та сестер; двоюрідних братів та сестер; рідних братів та сестер батьків; 2) батьків, рідних братів, сестер чоловіка та дружини; доповнити

ч. 2 ст. 52 КПК України пунктом 10 наступного змісту: «10) щодо малолітніх осіб, які внаслідок віку не здатні повною мірою реалізувати свої права, – з моменту встановлення факту малоліття»; доповнити КПК України нормою, згідно з якою відібрання пояснення повинно фіксуватись та містити відмітку (підпис) про те, що особі було роз'яснено її право в межах ст. 63 Конституції України; запровадити у кримінальне процесуальне законодавство України «асиметрії правил допустимості доказів»; з метою забезпечення однакового розуміння та правильного застосування концепції «асиметрії доказів», питання, першочергово, повинно бути вирішене на рівні прийняття Пленумом Верховного Суду роз'яснень рекомендаційного характеру; доповнити КПК України застереженням, що свідок зобов'язаний давати показання проти померлого близького родича чи члена сім'ї лише у разі, якщо це буде необхідно для реабілітації інших осіб; доповнити КПК України нормою з детальним визначенням прав адвоката свідка (правозаступника): 1) мати побачення зі свідком до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування; 2) надавати короткі консультації свідку під час проведення допиту та інших процесуальних дій; 3) задавати, з дозволу слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, питання учасникам процесуальних дій; 4) складати від імені свідка заяви, скарги, клопотання, інші правові документи; 5) оскаржувати процесуальні рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, суду; 6) робити письмові зауваження щодо правильності та повноти записів у протоколі допиту та інших процесуальних дій; 7) знайомитися з матеріалами кримінального провадження, які безпосередньо стосуються прав та законних інтересів свідка; у повістці про виклик разом з процесуальним статусом, в якому перебуває викликана особа вказувати її права; у тексті повістки вказувати, що явка свідка без адвоката не буде підставою для перенесення допиту чи іншої процесуальної дії; включити до КПК України норму, яка б зобов'язувала суб'єкта проведення допиту забезпечити свідка адвокатом; ч. 1 ст. 66 КПК України доповнити пунктом 10 наступного змісту: «10) свідок має право на побачення з адвокатом до першого допиту з дотриманням умов, що

забезпечують конфіденційність спілкування»; закріпити в КПК України обов'язкову участь адвоката у випадках, коли свідок є малолітньою особою – дитиною, віком до чотирнадцяти років; доповнити КПК України нормою, згідно з якою «свідок має право отримувати безоплатну допомогу адвоката, якщо його середньомісячний сукупний дохід є нижчим від встановленого прожиткового мінімуму».

Ключові слова: *інститут свідка, свідок, система прав свідка, система обов'язків свідка, відповідальність свідка, кримінальна відповідальність, кримінальний процес, показання, адвокат, захисник, привілеї свідка.*

SUMMARY

The dissertation provides a comprehensive scientific study of theoretical and practical issues of the procedural and legal status of a witness in criminal proceedings; identifies the problems of the procedural and legal status of a witness and provides ways to overcome them. As a result of the study, a number of new scientific provisions and conclusions were formulated, proposed by the author.

The analysis of the genesis of the witness institute in criminal procedure law has shown that the witness institute was gradually rooted in the rules of customary law, and then, with the emergence and development of States and their legal systems, it was enshrined in the legislation governing the investigation of criminal offenses. The procedural institute of a witness acquired its modern features in the late twentieth century. However, the legislation of this period still lacked a clear definition of the concept of «witness», his/her duties and, moreover, rights. The adoption of the new CPC of Ukraine became an urgent necessity for the country, and the institute of witness was updated. Only in the CPC of Ukraine 2012 did the witness, who was legally recognized as a participant in criminal proceedings, receive clearly defined concepts, rights and obligations, which is undoubtedly a positive development in the development of the witness institute.

As a result of clarification of the categorical apparatus, the author's interpretation of the concepts is proposed: «witness», which should be understood as a person who may be aware of any information about the circumstances relevant to criminal proceedings

and subject to proof, and who is involved in the process as a witness in accordance with the procedure established by law; «testimony», which should be understood as information provided orally or in writing by a suspect, accused, witness, victim, expert regarding the circumstances known to them in criminal proceedings which are relevant to this criminal proceedings and recorded in due course. The author establishes the factual and procedural grounds for involving a person in criminal proceedings as a witness, and determines their interrelation.

The author analyzes the issues of witness testimony in criminal proceedings. The author highlights the essential properties of witness testimony, the totality of which forms the content and form of this type of evidence: the information is an oral or written statement; the source of the information is a person with the procedural status of a witness; the information is relevant to the criminal proceedings in question; and the requirements of the law are ensured when obtaining and processing the information.

The study reveals the elements of the procedural and legal status of a witness in criminal proceedings: rights, duties and responsibilities. A witness is endowed with a wide range of rights (to know in connection with what and in which criminal proceedings he or she is being interrogated; to use legal assistance of a lawyer during testimony and participation in other procedural actions; to refuse to testify against himself or herself, close relatives and family members; to testify in his or her native or other language in which he or she is fluent and to use the assistance of an interpreter; to use notes and documents when testifying in cases where the testimony relates to any calculations and other information). However, there is a need to ensure the realization of their rights and, accordingly, to increase the witness's activity in criminal proceedings.

The scope of obligations imposed on witnesses (to appear when summoned by the investigator, prosecutor, investigating judge or court; to give truthful testimony during the pre-trial investigation and trial; not to disclose without the permission of the investigator, prosecutor, court information directly related to the essence of criminal proceedings and procedural actions carried out (carried out)

during it, and which became known to the witness in connection with the performance of his or her duties) fully ensures the possibility of proper consideration of criminal proceedings and does not limit the procedural rights of witnesses. However, there is a need to introduce corrective changes to the criminal procedure legislation in order to improve the efficiency of the witness's performance of his/her duties and, accordingly, to increase the witness's activity in the criminal process.

Criminal liability ensures that the witness fulfills his or her duties as an active participant in the criminal process, otherwise the witness must suffer property and moral deprivation and restrictions. Criminal liability is intended to prevent criminal offenses related to: refusal of a witness to testify, knowingly false testimony and disclosure of pre-trial investigation information by a witness. Criminal liability includes a wide range of sanctions (correctional labor, arrest, fine, restriction and imprisonment) which may be applied to a witness depending on the severity and type of criminal offense.

The author analyzes the issues of witness privilege. The author establishes that privileges are subjective procedural rights of a witness which he or she may exercise or, at his or her own discretion, waive. Privileges are classified according to various criteria: by the nature of the legal interest they protect - into personal and professional; by the scope - into unlimited and limited; by the terms of action - into unconditional and conditional. Domestic legislation divides witness privileges based on the nature of the legal interest that they protect. The privileges are related to the release of the witness from the obligation to testify and the release of a person from the procedural status of a witness. Despite all the positive aspects, the institute of witness privilege is still not without certain problems that need to be addressed immediately. The analysis confirmed the need to introduce the concept of «witness privilege» into the legislative circulation and to create a comprehensive system of rules that will ensure the exercise of such privileges.

Given the problematic issues highlighted in this dissertation, the author proposes to amend and supplement the legislation of Ukraine aimed at solving various problems related to the procedural and legal

status of a witness, namely, to restate Part 1 of Article 65 as follows: «A witness is a person who may be aware of any information about circumstances relevant to criminal proceedings and subject to proof, and who is involved in the process as a witness in accordance with the procedure established by law»; to restate part 1 of Article 95 as follows: «Testimony is information provided orally or in writing by a suspect, accused, witness, victim, expert regarding circumstances known to them in criminal proceedings that are relevant to this criminal proceeding, recorded in due course»; to set forth clause 5 of part 1 of Article 66 of the CPC of Ukraine as follows: «5) to use notes and documents when giving testimony»; to set forth clause 7, part 1, Article 66 of the CPC of Ukraine as follows: «7) to get acquainted with the interrogation protocol and to file a petition for amendments, additions and comments to it, as well as to make such additions and comments personally, or to write testimony in the interrogation protocol personally»; to supplement part 2 of Article 66 of the CPC of Ukraine with paragraph 10 as follows: «to appeal against procedural decisions, actions or inaction of the court, investigating judge, prosecutor, investigator»; to include in the CPC of Ukraine a provision that would oblige the subject of interrogation to provide the witness with a lawyer; to grant the witness the right to challenge the interpreter in case of his/her incompetence; to give the interrogator the right to initiate legal relations to ensure the right to legal protection; to create a specialized body for the implementation of measures to protect persons involved in criminal proceedings, for which the implementation of security measures will be not optional, but basic (permanent); to supplement part 3 of Art. 224 of the CPC of Ukraine after the words «his/her rights are explained» with the following words «and obligations»; to supplement para. 1 of Part 2 of Art. 66 of the CPC of Ukraine after the words «to arrive upon summons to the investigator, prosecutor, investigating judge or court» with the following words «and in case of impossibility of timely arrival - to notify in advance about this, as well as about the reasons for impossibility of arrival»; to review the amount of monetary penalty for failure to appear as a witness upon summons in the direction of a significant increase; to decriminalize the refusal of a witness to testify; after the application of

an administrative fine, it would be advisable to impose administrative arrest by court decision as a punishment for repeated refusal to testify; to expand the circle of persons specified in para. 1, part 1, Article 3 of the CPC of Ukraine, including: 1) all other relatives on the lateral line of kinship: children of siblings; cousins; siblings of parents; 2) parents, siblings of husband and wife; to supplement part 2 of Article 52 of the CPC of Ukraine with paragraph 10 as follows: «10) with regard to minors who, due to their age, are unable to fully exercise their rights, from the moment the fact of minority is established»; to supplement the CPC of Ukraine with a provision according to which the explanation taken should be recorded and contain a note (signature) that the person has been explained his/her right under Art. 63 of the Constitution of Ukraine; to introduce «asymmetry of the rules of admissibility of evidence» into the criminal procedure legislation of Ukraine; in order to ensure uniform understanding and correct application of the concept of «asymmetry of evidence», the issue should be resolved at the level of adoption of explanations of a recommendatory nature by the Plenum of the Supreme Court; to supplement the CPC of Ukraine with a reservation that a witness is obliged to testify against a deceased close relative or family member only if it is necessary for the rehabilitation of other persons; to supplement the CPC of Ukraine with a provision detailing the rights of a witness's lawyer (legal representative): 1) to meet with the witness before the first interrogation, subject to conditions ensuring confidentiality of communication; 2) to provide brief consultations to the witness during interrogation and other procedural actions; 3) to ask questions to participants of procedural actions with the permission of the investigator, prosecutor, investigating judge, court; 4) to draw up statements, complaints, petitions, and other legal documents on behalf of the witness; 5) to appeal procedural decisions, actions or inaction of the investigator, prosecutor, investigating judge, court; 6) to make written comments on the correctness and completeness of entries in the interrogation protocol and other procedural actions; 7) to familiarize themselves with the materials of criminal proceedings that directly relate to the rights and legitimate interests of the witness; to indicate their rights in the summons along with the procedural status of the summoned person; to indicate in the

text of the summons that the appearance of a witness without a lawyer will not be a ground for postponement of interrogation or other procedural action; to include in the CPC of Ukraine a provision that would oblige the subject of interrogation to provide a witness with a lawyer; part. 1 of Art. 66 of the CPC of Ukraine should be supplemented with paragraph 10 as follows: «10) the witness has the right to meet with a lawyer before the first interrogation, subject to conditions ensuring confidentiality of communication»; to enshrine in the CPC of Ukraine the mandatory participation of a lawyer in cases where the witness is a minor - a child under the age of fourteen; to supplement the CPC of Ukraine with a provision according to which «a witness has the right to receive free assistance from a lawyer if his or her average monthly total income is below the established subsistence level».

Key words: *witness institute, witness, system of witness rights, system of witness duties, witness liability, criminal liability, criminal procedure, testimony, lawyer, defense counsel, witness privileges.*

***

41. Шпак І. В. Правове регулювання видатків бюджету на національну безпеку та оборону : дис. ... д-ра філософії : 12.00.07 / Інна Василівна Шпак ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2024. – 202 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертацію присвячено комплексному теоретичному дослідженню та вдосконаленню теоретичних основ і практики правового регулювання видатків бюджету на національну безпеку та оборону.

Видатки бюджету на національну безпеку та оборону є вагомою складовою фінансової системи України. Із початком російського вторгнення змінилися умови, що пов’язані з наповненням Державного бюджету України та місцевих бюджетів, і, відповідно, з формуванням видатків. Забезпечення належного фінансування сектору національної безпеки та оборони – це актуальна проблема на сучасному етапі формування держави, яка вимагає

негайного вирішення, а здійснення контролю за видатками бюджету на національну безпеку та оборону України визнається як один із основних пріоритетів.

У роботі розглянуто сутність і особливості правового регулювання видатків бюджету на національну безпеку та оборону, визначено їхній вплив на забезпечення економіки країни, обороноздатності, а також безпеки держави та суспільства. Обґрунтовано, що забезпечення належного рівня фінансування сектору національної безпеки та оборони – це важлива складова для ефективного функціонування та захисту держави. З'ясовано, що джерелом ресурсів для реалізації таких пріоритетних функцій держави як забезпечення національної безпеки та оборони є кошти Державного бюджету України та місцевих бюджетів.

Автором досліджено різноманітні наукові підходи до трактування термінів «бюджет», «видатки бюджету», «національна безпека», «оборона»; сформульовано власні визначення понять «видатки бюджету», «видатки бюджету на національну безпеку», «видатки бюджету на національну оборону». Розглянуто такі функції держави як оборонна та забезпечення національної безпеки, сутність яких полягає у забезпеченні захисту територіальної цілісності, суверенітету, національних інтересів і безпеки громадян від потенційних загроз, включаючи збройну агресію та збройний конфлікт, а також гарантуванні безпеки національних інтересів у випадку виникнення негативних тенденцій, що можуть створювати потенційні або реальні загрози національним цінностям у різних сферах, відповідно.

Розкрито підходи до розуміння понять «система національної безпеки» і «система забезпечення національної безпеки». Встановлено, що значущість ролі системи національної безпеки у правовому забезпеченні фінансової безпеки держави проявляється в тому, що вона спрямована на виявлення та подолання різних чинників, що можуть становити загрозу національним інтересам держави та її громадянам. Утім, поняття «система національної безпеки» не має чіткого правового визначення, і, відповідно, не відображається й у чинному законодавстві України. Виділено основні структурні елементи у системі національної безпеки країни,

а також охарактеризовано підсистему системи забезпечення національної безпеки – «сектор національної безпеки та оборони», що розуміється як комплекс уповноважених державних органів, органів місцевого самоврядування та громадських організацій, які займаються забезпеченням безпеки та захистом національних інтересів держави.

Визначено особливості здійснення бюджетних видатків на національну безпеку та оборону з Державного бюджету України й місцевих бюджетів та проведено їхній аналіз. З'ясовано, що з кожним роком фінансування характеризується вираженою тенденцією до зростання, хоч і не значними темпами. Однак складна воєнно-політична ситуація в нашій країні та введення особливого правового режиму воєнного стану викликали необхідність значного збільшення обсягу видатків на досліджувану сферу з урахуванням вимог бюджетного законодавства.

У роботі надано характеристику фінансовому контролю в цілому, а також бюджетному контролю, який тісно з ним пов'язаний. Встановлено, що бюджетний контроль за видатками бюджету на національну безпеку та оборону має вагоме значення в системі базисних категорій. Доведено, що він чинить особливий вплив на забезпечення фінансової діяльності держави, оскільки його першочерговим завданням на сьогодні є виявлення, усунення та попередження порушень у сфері національної безпеки та оборони.

Здійснено аналіз основних нормативно-правових актів, які регулюють фінансування сектору національної безпеки та оборони України. Доведено, що правове забезпечення видатків бюджету на національну безпеку та оборону потребує ретельної наукової експертизи всіх проектів законів та інших нормативно-правових актів, що розробляються, які мають відношення до проблем забезпечення національної безпеки України, в цілому, та фінансування сектору національної безпеки та оборони, зокрема; розробки загального методологічного підходу до створення нормативно-правових актів, формулювання єдиних принципів їх розробки, затвердження та реалізації; дієвості і постійності контролю за використанням бюджетних видатків у сфері національної

безпеки та оборони і, водночас, удосконалення нормативно-правової бази, що регламентує порядок здійснення такого контролю. Обґрунтовано необхідність доопрацювання податкового законодавства в частині правового регулювання справляння військового збору.

Узагальнено досвід зарубіжних країн щодо фінансування національної безпеки та оборони і здійснення контролю у цій сфері. Обґрунтовано необхідність застосування зарубіжного досвіду, з врахуванням українських реалій, щодо забезпечення належного рівня фінансування національної безпеки та оборони і здійснення контролю за бюджетними видатками в досліджуваній сфері.

Сформульовано перспективні напрямки вдосконалення національного фінансового законодавства шляхом гарантування належного фінансування сектору національної безпеки та оборони за допомогою збільшення видатків і визначення їх оптимальної структури, а також ефективного використання бюджетних видатків на вказаний сектор; наповнення місцевих бюджетів за рахунок ефективних дій місцевої влади; створення єдиної бюджетної стратегії фінансування сектору національної безпеки та оборони; забезпечення відкритості й прозорості діяльності органів влади за ключовими напрямами бюджетних видатків, що виділяються на потреби національної безпеки та оборони; створення дієвого механізму контролю за видатками бюджету, а також розроблення й затвердження комплексу законодавчих та нормативно-правових актів за процесом здійснення такого контролю (державного та недержавного).

Ключові слова: *фінансові правовідносини, бюджетні правовідносини, національна безпека, система національної безпеки, оборона, бюджет, Державний бюджет України, місцевий бюджет, видатки бюджету, фінансування національної безпеки та оборони, сектор національної безпеки та оборони, контроль, бюджетний контроль.*

SUMMARY

The dissertation is devoted to a comprehensive theoretical study and improvement of the theoretical foundations and practice of legal regulation of budget expenditures on national security and defense.

Budget expenditures on national security and defense are a significant component of Ukraine's financial system. With the beginning of the Russian invasion, the conditions related to the filling of the State Budget of Ukraine and local budgets, and, accordingly, to the formation of expenditures, have changed. Ensuring proper financing of the national security and defense sector is an urgent problem at the current stage of state formation that requires immediate solution, and control over budget expenditures on national security and defense of Ukraine is recognized as one of the main priorities.

The dissertation examines the essence and peculiarities of legal regulation of budget expenditures on national security and defense, and identifies their impact on the country's economy, defense capability, and security of the State and society. It is substantiated that ensuring an adequate level of financing of the national security and defense sector is an important component for the effective functioning and protection of the State. It is found that the source of resources for the implementation of such priority functions of the State as ensuring national security and defense is the funds of the State Budget of Ukraine and local budgets.

The author examines various scientific approaches to the interpretation of the terms «budget», «budget expenditures», «national security», «defense»; the author formulates his own definitions of the concepts of «budget expenditures», «budget expenditures for national security», «budget expenditures for national defense». The author examines such functions of the State as defense and national security, the essence of which is to ensure the protection of territorial integrity, sovereignty, national interests and security of citizens from potential threats, including armed aggression and armed conflict, and to guarantee the security of national interests in the event of negative trends that may pose potential or real threats to national values in various areas, respectively.

The author reveals the approaches to understanding the concepts of «national security system» and «system of ensuring national security». The author establishes that the role of the national security system in the legal support of the State's financial security is significant in that it

is aimed at identifying and overcoming various factors which may pose a threat to the national interests of the State and its citizens. However, the concept of «national security system» does not have a clear legal definition, and, accordingly, is not reflected in the current legislation of Ukraine. The author identifies the main structural elements in the national security system of the country and characterizes the subsystem of the national security system - the «national security and defense sector», which is understood as a complex of authorized state bodies, local self- government bodies and public organizations engaged in ensuring security and protection of the national interests of the State.

The author identifies the peculiarities of budgetary expenditures for national security and defense from the State Budget of Ukraine and local budgets and analyzes them. It is found that every year the funding is characterized by a pronounced upward trend, albeit not at a significant pace. However, the difficult military-political situation in our country and the introduction of a special legal regime of martial law have necessitated a significant increase in the volume of expenditures in the area under study, taking into account the requirements of budget legislation.

The paper describes financial control in general, as well as budgetary control, which is closely related to it. It is established that budgetary control over budget expenditures on national security and defense is of great importance in the system of basic categories. It is proved that it has a special impact on ensuring the financial activities of the State, since its primary task today is to identify, eliminate and prevent violations in the field of national security and defense.

The author analyzes the main legal acts regulating the financing of the national security and defense sector of Ukraine. It is proved that the legal support of budget expenditures for national security and defense requires a thorough scientific examination of all draft laws and other regulatory legal acts under development which are related to the problems of ensuring national security of Ukraine in general and financing of the national security and defense sector in particular; development of a common methodological approach to the creation of

regulatory legal acts, formulation of common principles for their development, approval and implementation; effectiveness and permanence of control over the use of funds. The author substantiates the need to improve tax legislation in terms of legal regulation of the collection of military duty.

The author summarizes the experience of foreign countries in financing national security and defense and exercising control in this area. The author substantiates the need to apply foreign experience, taking into account Ukrainian realities, to ensure an adequate level of financing of national security and defense and to exercise control over budget expenditures in the field of research.

Prospective directions for improving the national financial legislation by guaranteeing proper financing of the national security and defense sector by increasing expenditures and determining their optimal structure, as well as effective use of budget expenditures for the specified sector have been formulated; filling local budgets due to effective actions of local authorities; creation of a unified budget strategy for financing the national security and defense sector; ensuring the openness and transparency of the activities of the authorities in key areas of budget expenditures allocated to the needs of national security and defense; creation of an effective mechanism of control over budget expenditures, as well as the development and approval of a set of legislative and regulatory acts on the process of such control (state and non-state).

Keywords: *financial legal relations, budgetary legal relations, national security, national security system, defense, budget, State Budget of Ukraine, local budget, budget expenditures, financing of national security and defense, national security and defense sector, control, budgetary control.*

***

281 «Публічне управління та адміністрування»

42. Гусятинська А. М. Розвиток механізмів інформаційнокомунікативної взаємодії органів публічного управління з громадськістю : дис. … д-ра філософії : 281 / Анастасія Миколаївна Гусятинська. – Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2024. – 212 с.

АНОТАЦІЯ

В дисертаційній роботі вирішено наукове завдання в галузі публічного управління щодо обґрунтування та систематизації теоретичних і правових аспектів розвитку механізмів інформаційно-комунікативної взаємодії органів публічного управління з громадськістю, розроблення комплексного підходу та науково-практичних пропозицій щодо підвищення ефективності механізмів взаємодії органів публічного управління з громадськістю та якості інформаційно-комунікаційних послуг в контексті європейської інтеграції.

Узагальнено теоретичні аспекти та методологічні основи інформаційно-комунікативної взаємодії органів публічного управління з громадськістю та проаналізовано сутнісні характеристики дефініцій «інформація», «комунікація», «публічна комунікація», «інформаційно-комунікативна діяльність», «інформаційно-комунікативна підсистема публічного управління», «інформаційно-комунікативні технології». Узагальнено сутність інформаційно-комунікативної діяльності в системі публічного управління, що розглядається як складова системи публічного управління та включає суб'єкти взаємодії, інформаційні комунікації та управлінські відносини, процеси взаємодії суб'єктів управління між собою та іншими публічними інститутами. Запропоновано авторське визначення дефініції «механізми інформаційно-комунікативної взаємодії органів публічного управління з громадськістю – сукупність методів, форм, прийомів, інструментів та засобів, спрямованих на вирішення цілей та завдань нормативно-правового, організаційно-ресурсного, інформаційно-технологічного характеру, що забезпечують функціонування інформаційно-комунікативних

процесів в межах комплексної системи з метою підвищення ефективності комунікативного діалогу з громадськістю в системі публічного управління».

Доведено, що комунікативна підсистема публічного управління як окрема система складається з ряду нижчих підсистем, що утворюють її структуру, та спрямована на забезпечення взаємодії з іншими підсистемами публічного управління, відповідно до внутрішніх та зовнішніх функцій. Розуміння та керування взаємопов'язаними процесами як системою сприяє результативності та ефективності в досягненні запланованих результатів під час інформаційно-комунікативної взаємодії органів публічного управління та громадськості. Представлено удосконалену структурно-логічну модель аналізу інформаційно-комунікативної підсистеми в публічному управлінні, яка ґрунтується на концепції процесного підходу та розглядає інформаційно- комунікативну підсистему як цілісну систему взаємодії суб'єкта й об'єкта з врахуванням основних чинників, вхідних та вихідних факторів, механізмів впливу з метою досягнення очікуваного результату. Виходячи з концепції системного підходу розгляду системи інформаційно-комунікативної діяльності в публічному управлінні виокремлено основні принципи, що ґрунтуються на засадах зрозумілості та доступності інформації, єдності в досягненні суспільної мети, зворотного зв'язку, партнерства та рівноправності суб'єктів та ін.

Удосконалено методологічний підхід щодо систематизації механізмів інформаційно-комунікативної взаємодії органів публічного управління з громадськістю шляхом виокремлення та узагальнення таких основних механізмів:

– нормативно-правовий механізм забезпечує формування нормативно-правової бази реалізації інформаційно-комунікативної взаємодії органів публічного управління та громадськості та включає державні нормативні акти, що регулюють функціональні і правові відносини інформаційно-комунікативної діяльності в публічному управлінні; внутрішні документи органів публічного управління з питань інформаційно-комунікативної діяльності; механізми регулювання і підтримки комунікативної взаємодії у публічному управлінні;

– організаційно-ресурсний механізм забезпечує функціонування організаційної структури, в тому числі з питань планування, організації, контролю, координації інформаційно-комунікативної взаємодії органів публічного управління з громадськістю, та включає організаційну структуру (управління, відділи, повноваження); кадровий потенціал (компетентність); фінансові ресурси; матеріальні ресурси (технічне забезпечення); науково-методичне забезпечення;

– інформаційно-технологічний механізм спрямований на забезпечення дієвості інформаційно-комунікативної взаємодії органів публічного управління та громадськості на засадах відкритості, чесності, вчасності реагування, широкого залучення різних соціальних верст населення та ін. та включає інструменти одержання, використання, поширення, зберігання інформації; інструменти інформаційно-комунікативного забезпечення (інформаційні, консультаційні та ін.); інструменти електронної демократії; інструменти надання державно-управлінських послуг через єдиний портал.

Проаналізовано основні етапи розвитку нормативно-правового механізму інформаційно-комунікативної взаємодії органів публічного управління з громадськістю в Україні, визначено основні аспекти формування нормативно-правової бази, виокремлено питання недосконалості чинного законодавства, актуалізовано шляхи розвитку з метою залучення громадськості до формування та реалізації державної політики та вирішення питань державного та місцевого значення, забезпечення ефективного громадського контролю за діяльністю органів публічної влади, відповідно до європейських норм й стандартів, що сприятиме подальшому забезпеченню демократичних засад держави. Незважаючи на існуючі проблеми та недоліки, нормативно-правовий механізм інформаційно-комунікативної взаємодії органів публічної влади з громадськістю в Україні постійно удосконалюється відповідно до європейських норм й стандартів, що сприяє забезпеченню демократичних засад держави.

Шляхом узагальнення європейського досвіду показано, що, функціонування системи інформаційно-комунікативної взаємодії

органів публічного управління з громадянським суспільством здійснюється на основоположних принципах прозорості, відкритості, відсутності перешкод, широкого доступу для всіх громадян та груп населення, бізнесу, а також містить національні чи регіональні особливості. Це забезпечує можливість адаптувати найбільш прийнятні механізми для удосконалення національної системи інформаційно-комунікативної взаємодії публічної влади з громадянським суспільством. Проведено аналіз моделі публічної комунікації в уряді Великобританії та показано роль у нормативно-правовому забезпеченні функціональних стандартів, що визначають загальну структуру управління комунікацією та інші аспекти формування та управління комунікаціями.

Загальними тенденціями світової демократії у процесі реалізації механізмів інформаційно-комунікативної взаємодії державних структур з громадськістю є послідовність та цілеспрямованість політики; функціонування електронних урядів, надання повної офіційної інформації у мережі Інтернет; розширення інструментів застосування комунікацій та інформаційно-комунікативних послуг в публічному управлінні; запровадження неформальних комунікативних платформ соціальних мережах. Представлено модель реалізації нормативно-правового механізму інформаційно-комунікативної діяльності в системі електронної демократії публічного управління та визначено напрямки електронної інформаційно-комунікативної взаємодії публічної влади та громадянського суспільства в Україні.

Проведено аналіз дієвості інформаційно-комунікативної взаємодії органів публічного управління з громадськістю в Україні в сучасних умовах місцевого самоврядування. Серед проблем впровадження електронної демократії визначено ряд об’єктивних та суб’єктивних чинників, пов’язаних з недосконалістю механізмів нормативно-правового забезпечення, організаційно-ресурсного забезпечення, інформаційно-технологічного (відсутність навиків комп’ютерної освіти у населення, недостатня ефективність використання інструментів інформаційно-комунікативної взаємодії органів публічної влади та широкого залучення різних соціальних верст населення для налагодження діалогу на місцевому рівні

та ін.). Показано, що активна реалізація інструментів е-врядування на місцевому рівні забезпечує надійне та своєчасне надходження актуальної інформації до цільової аудиторії та отримання нею відповідних комунікативних послуг за умови доступності таких послуг для населення та здатності влади своєчасно взаємодіяти з цільовою аудиторією з метою впровадження принципів прозорості та участі громадян задля подальших демократичних змін у суспільстві.

Визначено основні цілі застосування маркетингових інструментів у публічному управлінні, спрямовані на формування інформаційно-комунікативної політики та стратегії, визначення проблем у суспільстві та шляхів їх вирішення, забезпечення об'єктивних очікувань громадянського суспільства в умовах викликів невизначеності та ризиків. Розроблено основні підходи до використання маркетингових інструментів у публічному управлінні, спрямованих на підтримку основних напрямків та проєктів влади, просування їх в соціальних мережах, ґрунтуючись на використанні достовірних даних запитів цільової аудиторії задля досягнення більш ефективного комунікативного процесу шляхом застосування релевантного підходу до інформації та активізації громадськості до залучення у суспільні процеси управління. Обґрунтовано пропозиції щодо подальшого розвитку механізмів інформаційно-комунікаційної взаємодії органів публічного управління з громадськістю та підвищення їх ефективності, визначено пріоритети формування сучасного інструментарію інформаційно-комунікативної взаємодії органів публічного управління з громадськістю відповідно до європейських стандартів з метою найбільш повного залучення громадянського суспільства до питань публічного управління, а також інклюзивності вирішення нагальних потреб різних соціальних верств населення на засадах прозорості та відкритості влади до двосторонньої діалогу з громадянським суспільством.

Запропоновано комплексну модель інформаційно-комунікативної діяльності, що включає взаємодію вхідних та вихідних параметрів (інформаційний продукт, комунікативний аспект) через сукупність процесів та видів діяльності (стратегічні процеси,

спрямовані на визначення політики та цілей, інформаційні, комунікативні, аналітичні, запобіжні - виявлення та боротьба з дезінформацією та ін.), а також механізмів реалізації, факторів збурення або невизначеності (зовнішні, внутрішні: політичні, соціальні, економічні, демографічні, екологічні та ін.), з метою забезпечення основних демократичних вимог. Постійне поліпшення інформативно-комунікативної діяльності органу публічної влади вимагає моніторингу з метою оцінки результативності та придатності системи, визначення механізмів забезпечення її функціонування, розроблення та впровадження заходів щодо покращення шляхом аналізу управлінської діяльності та відповідних продуктів (проєктів) та послуг, що реалізуються органом публічного управління.

Ключові слова: *публічне управління, комунікації в публічному управлінні, громадянське суспільство, публічна влада, механізм, цифрова сфера, комунікаційні технології, комунікаційні стратегії, нормативно-правова система, громадськість, понятійна система, інформаційно-комунікаційне забезпечення.*

SUMMARY

The dissertation solved a scientific task in the field of public administration regarding the substantiation and systematization of theoretical and legal aspects of the development of the mechanisms of information and communication interaction of public administration bodies with the society, the development of a comprehensive approach and scientific and practical proposals for improving the effectiveness of the mechanisms of interaction of public administration bodies with the residents and the quality of information -communication services in the context of European integration.

The theoretical aspects and methodological foundations of informational and communicative interaction of public administration bodies with the public are summarized and analyzed the essential characteristics of the definitions «information», «communication», «public communication», «information and communication activity», «information and communication subsystem of public administration», «information and communication technologies». The essence of information and communication activity in the public administration system is summarized, which is considered as a component of the public administration system and includes subjects of interaction,

information communications and management relations, processes of interaction of subjects of administration among themselves and other public institutions. The author's definition of the definition «mechanisms of informational and communicative interaction of public administration bodies with the public is proposed - a set of methods, forms, techniques, tools and means aimed at solving the goals and tasks of a normative-legal, organizational-resource, informational-technological nature, which ensure the functioning of informational - communicative processes within the complex system with the aim of increasing the effectiveness of communicative dialogue with the public in the system of public administration».

It is proved that the communicative subsystem of public administration as a separate system consists of a number of lower subsystems that form its structure and is aimed at ensuring interaction with other subsystems of public administration, according to internal and external functions. Understanding and managing interconnected processes as a system contributes to effectiveness and efficiency in achieving planned results during the information and communication interaction of public administration bodies and the residents. An improved structural and logical model of the analysis of the information and communication subsystem in public administration is presented, which is based on the concept of the process approach and considers the information and communication subsystem as a complete system of interaction between the subject and the object, taking into account the main factors, input and output factors, mechanisms of influence in order to achieve the expected result. Based on the concept of a systemic approach to considering the system of information and communication activities in public administration, the main principles based on the principles of comprehensibility and accessibility of information, unity in achieving a social goal, feedback, partnership and equality of subjects, etc.

The methodological approach to the systematization of the mechanisms of informational and communicative interaction of public administration bodies with the society has been improved by identifying and summarizing the following main mechanisms:

– the normative-legal mechanism ensures the formation of a normative-legal basis for the implementation of informational and

communicative interaction between public administration bodies and the society and includes state normative acts regulating the functional and legal relations of informational and communicative activities in public administration; internal documents of public administration bodies on information and communication activities; mechanisms of regulation and support of communicative interaction in public administration;

– the organizational and resource mechanism ensures the functioning of the organizational structure, including planning, organization, control, coordination of information and communication interaction of public administration bodies with the public, and includes the organizational structure (management, departments, authorities); personnel potential (competence); financial resources; material resources (technical support); scientific and methodological support;

– the information and technology mechanism is aimed at ensuring the effectiveness of information and communication interaction between public administration bodies and the residents on the basis of openness, honesty, timely response, broad involvement of various social segments of the population, etc. and includes tools for obtaining, using, distributing, and storing information; tools of information and communication support (informational, consulting, etc.); electronic democracy tools; tools for providing public management services through a single portal.

The main stages of the development of the normative-legal mechanism of the informational and communicative interaction of public administration bodies with the public in Ukraine were analyzed, the main aspects of the formation of the normative-legal framework were determined, the issue of the imperfection of the current legislation was highlighted, the ways of development were updated with the aim of involving the public in the formation and implementation of state policy and decision-making issues of state and local importance, ensuring effective public control over the activities of public authorities, in accordance with European norms and standards, which will contribute to further ensuring the democratic foundations of the state. Despite the existing problems and shortcomings, the regulatory and legal mechanism of informational and communicative interaction of public authorities

with the society in Ukraine is constantly being improved in accordance with European norms and standards, which contributes to ensuring the democratic foundations of the state.

By summarizing the European experience, it is shown that the functioning of the system of information and communication interaction of public administration bodies with civil society is based on the fundamental principles of transparency, openness, lack of obstacles, wide access for all citizens and population groups, businesses, and also contains national or regional features. This provides an opportunity to adapt the most appropriate mechanisms for improving the national system of information and communication interaction between public authorities and civil society. The analysis of the model of public communication in the UK government is carried out and the role in regulatory and legal provision of functional standards that determine the general structure of communication management and other aspects of the formation and management of communications is shown.

The general trends of world democracy in the process of implementing the mechanisms of informational and communicative interaction of state structures with the public are the consistency and purposefulness of the policy; functioning of electronic governments, provision of complete official information on the Internet; expansion of communication tools and information and communication services in public administration; introduction of informal communication platforms in social networks. The model of implementation of the normative-legal mechanism of information and communication activity in the system of electronic democracy of public administration is presented, and the directions of electronic information and communication interaction between public authorities and civil society in Ukraine are defined.

An analysis of the effectiveness of informational and communicative interaction of public administration bodies with the society in Ukraine in modern conditions of local self-government was carried out. Among the problems of the introduction of electronic democracy, a number of objective and subjective factors related to the imperfection of the mechanisms of regulatory and legal support, organizational and resource support, information technology (lack

of computer education skills among the population, insufficient efficiency of using information tools - communicative interaction of public authorities and broad involvement of various social strata of the population to establish a dialogue at the local level, etc.). It is shown that the active implementation of e-governance tools at the local level ensures reliable and timely delivery of relevant information to the target audience and their receipt of appropriate communication services, provided that such services are available to the public and the authorities are able to interact with the target audience in a timely manner in order to implement the principles of transparency and participation citizens for further democratic changes in society.

The main goals of the use of marketing tools in public administration are determined, aimed at the formation of information and communication policy and strategy, the definition of problems in society and ways to solve them, ensuring the objective expectations of civil society in the face of challenges of uncertainty and risks. The main approaches to the use of marketing tools in public administration, aimed at supporting the main directions and projects of the government, promoting them in social networks, based on the use of reliable data on the requests of the target audience in order to achieve a more effective communication process by applying a relevant approach to information and activating the public to involvement in social management processes.

Proposals regarding the further development of the mechanisms of information and communication interaction of public administration bodies with the society and increasing their efficiency are substantiated, the priorities for the formation of a modern toolkit of information and communication interaction of public administration bodies with the residents in accordance with European standards with the aim of the most complete involvement of civil society in public administration issues are determined, as well as the inclusivity of solving the urgent needs of different social strata of the population on the basis of transparency and openness of the government to a two-way dialogue with civil society.

A comprehensive model of information and communication activity is proposed, which includes the interaction of input and output parameters (information product, communicative aspect) through a set

of processes and types of activities (strategic processes aimed at defining policies and goals, informational, communicative, analytical, preventive - detection and combat with disinformation, etc.), as well as implementation mechanisms, factors of disturbance or uncertainty (external, internal: political, social, economic, demographic, environmental, etc.), in order to ensure basic democratic requirements. Continuous improvement of the informative and communicative activity of the public authority requires monitoring for the purpose of assessing the effectiveness and suitability of the system, determining the mechanisms for ensuring its functioning, developing and implementing improvement measures through the analysis of management activities and relevant products (projects) and services implemented by the public authority.

Keywords: *public administration, communications in public administration, civil society, public authorities, mechanism, digital sphere, communication technologies, communication strategies, legal system, public, concept system, information and communication support.*

***

051 «Економіка»

43. Когут С. С. Енергетична безпека в контексті інклюзивного розвитку економіки України : дис. ... д-ра філософії : 051 / Сергій Сергійович Когут ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2024. – 247 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертація присвячена розширенню теоретичних аспектів, розробленню методичного інструментарію та представлені практичних рекомендацій щодо формування шляхів забезпечення енергетичної безпеки в контексті інклюзивного розвитку економіки України.

У дисертаційній роботі поглиблено теоретичне обґрунтування поняття «енергетична безпека» шляхом аналізу та систематизації результатів наукових досліджень у сфері інклюзивної економіки для цілей забезпечення захисту енергетичних інтересів

країни. Розкрито особливості інклюзивного поля у процесах забезпечення енергетичних інтересів та виявлено, що термін «енергетична безпека» це система заходів, спрямованих на забезпечення стабільного та ефективного функціонування енергетичної системи країни з урахуванням економічних аспектів. Автором розширено поняття енергетична безпека в контексті інклюзивного розвитку, яке характеризується як механізм безперервної наявності енергоресурсів за доступними цінами та організацією процесів енергозабезечення для захисту національних інтересів, яке в свою чергу, відрізняється від існуючих трактувань поняття, що базуються на характеристиках технічної надійності та економічної ефективності при сталому функціонуванні національної економіки.

У роботі розкрито вагомість та роль енергетичного сектору України в контексті безпеки національної економіки. Виділено, що з позиції податкових виплат, енергетична галузь є локомотивом економічної безпеки. Тільки на долю української нафтогазової компанії НАК «Нафтогаз» припадає 8 % ВВП країни, а на ринок електроенергії – майже 6 %. Єдина енергосистема України є шостою за величиною в Європі після Німеччини, Франції, Італії, Іспанії та Великої Британії. В енергетичному секторі України зайнято було близько 450 000 осіб, що становило 2 % зайнятого населення (на кінець 2023 року кількість зайнятого населення в країні становить 9-9,5 млн.) без урахування суміжних галузей. І, звичайно ж, енергетика України є рушійною силою розвитку будь-яких галузей промисловості, а розвиток різних галузей впливає на енергетичний сектор. Сучасний і конкурентоспроможний енергетичний сектор – найважливіша складова розвиненої національної економіки.

Автором обгрунтовано та розкрито, що енергоємність української економіки є однією з найвищих серед усіх європейських країн та я разі збереження позицій, українська економіка не зможе ефективно працювати в сучасному світі. Тому для країни надто важливо працювати над зниженням енергоспоживання. Крім глобального впливу на економіку, енергоефективність має значний мультиплікативний ефект: розвиток різних галузей економіки і

науки, поширення нових технологій, створення нових робочих місць і спеціальностей. За попередніми оцінками, на кожну гривню, інвестовану в енергоефективність, припадає чотири додаткові економічні ефекти.

У процесі дослідження були проаналізовані сучасні інтернет-ресурси та офіційні сайти, розглянуті провідні роботи науково-дослідних установ, опрацьовувались роботи (статистичні звіти, аналітичні доповіді, монографії) спеціалістів галузі, відповідна література, що освітлює дослідження провідних науковців, які досліджують проблеми енергетики та питання енергетичної безпеки. Але проаналізована література не містить потрібною мірою всі аспекти напряму дослідження. Тому для більш детального аналізу окресленого проблемного напряму дослідження нами була вибрана ця тема роботи.

Гіпотеза дослідження передбачає, що активна інтеграція енергоринку й енергосистеми України в ЄС дасть змогу економіці України отримувати додаткові прибутки від експортно-імпортних операцій і стабілізувати як енергоринок України, так і загальний стан економіки.

Теоретична та практична цінність роботи полягає в наявності доведеного матеріалу у дослідженні, відсіяного серед іншого у процесі пошуку інформації за темою, та в систематизації матеріалу у цьому напрямі. Проведене дослідження має глибокий ступінь аналізу напряму дослідження, спираючись на попередні наукові праці вчених та дослідників даної проблематики. Проаналізовані теоретичні засади формування енергетичної безпеки України в контексті євроінтеграційних процесів показали, що енергетична безпека є складовою національної безпеки держави. Проаналізовано сучасні тенденції розвитку світової енергетики та їх вплив на енергетичну безпеку. Обґрунтовано потребу в диверсифікації джерел енергопостачання для України.

У ході дослідження було вивчено вплив процесу європейської інтеграції на реформи енергетичного сектору України та проаналізовано енергетичний баланс і поточний стан кожного енергетичного сектору. У результаті запропоновано засоби щодо підвищення енергетичної безпеки через модернізацію енергетичної

інфраструктури, розвиток відновлюваних джерел енергії та інтеграцію в європейський енергетичний простір.

Дослідження показали, що з переходом на відновлювані джерела енергії енергетика перестає бути інструментом політичного та військового впливу однієї країни. Більшість війн, які відбувалися у світі досі, були пов'язані з конфліктами через енергію та енергетичні ресурси, як-от нафта, газ і вугілля. Зокрема, Україна – країна, яка після 31 року незалежності намагається вижити в умовах постійного енергетичного шантажу та тиску з боку росії. Тривалий час доступність тепла й електрики для українських споживачів залежала від забаганок російської влади. Нарешті, поновлювані джерела енергії гарантують безпеку і здоров'я суспільства. Аварія на Чорнобильській АЕС показала, наскільки небезпечна атомна енергія для виживання людства. Крім того, сьогодні російська окупація Запорізької АЕС демонструє, наскільки ефективним може бути «ядерний тероризм» у власних інтересах.

Економічні та соціальні переваги розвитку поновлюваних джерел енергії незаперечні. Однак жоден сектор економіки не може стійко розвиватися без правильних державних стимулів і привабливих умов для ведення бізнесу. В умовах сьогодення перед українським урядом стоїть одне завдання. Воно полягає в тому, щоб утримати вітчизняних і зарубіжних інвесторів у поновлюваній енергетиці, які вже вклали кошти в українську економіку, і створити умови для подальшої ділової активності в післявоєнний період.

Як показало дослідження, важлива роль енергетичного сектору економіки країни, незважаючи на його частку в 7–14 % ВВП, зумовлена тим, що різні види енергії використовують для різних промислових виробництв і всі види енергії активно застосовують для задоволення потреб кінцевих споживачів. Енергетичну безпеку в контексті інклюзивного розвитку економіки України доцільно розглядати з позицій залученості та інтеграції, що виступають складовими етапами інклюзивності. В роботі розглянуто елементи, об'єкти і результати інклюзивності економіки за оцінками індексу інклюзивного розвитку (ІІР) за розширеною оцінкою економічного розвитку країн.

З огляду на те, що визначення показника інклюзивного розвитку вимагає врахування різноманітних неоднорідних характеристик, доцільно виділити з них ті, які пов'язані з енергетичною структурою країни у прямий чи непрямий спосіб. Тобто варто зазначити, що збалансована модель інклюзивного розвитку економіки України має враховувати показник ВВП, рівень вуглецемісткості ВВП та опосередковано враховується показник середнього доходу, що відображає можливість споживання енергетичних ресурсів кінцевими домогосподарствами.

Автором зазначено, що концепція інклюзивного розвитку передбачає основні пріоритети, які базуються на чотиривекторній направленості, а саме: векторі розвитку, векторі відповідальності, векторі безпеки та рівності, що засновані на поєднанні економічного зростання, соціальної справедливості й раціонального природокористування. Це дасть змогу економічній системі не тільки підтримувати збалансовану економічну, соціальну й екологічну складові, але й враховувати інтереси всіх соціальних груп і членів суспільства на різних рівнях функціонування економіки.

Визначені вектори автором представлено у вигляді просторової моделі, яка характризує вектори розвитку на функціональному рівні: національні показники економічного розвитку, регіональні, суб'єктивні показники підприємства та індивідуальні показники населення. За вектором відповідальності визначити організаційні, соціальні, інфраструктурні, інноваційні й екологічні («зелена економіка» та енергоефективність) фактори. У результаті розташування цих показників на матриці можна визначити сектор безпеки функціонування економіки. Отже, з цих позицій доцільно проаналізувати саме структуру споживання енергоресурсів за основними кінцевими споживачами з огляду на те, що сам процес інклюзії стосується як суспільства загалом, так і окремих об'єктів інклюзивного розвитку.

Автором систематизовано основні тенденції, які характеризують український енергетичний ринок – децентралізація та розукрупнення. Це пов'язано, по-перше, з гострою потребою у децентралізації енергетичних потужностей у зв'язку з постійним бомбардуванням енергетичної інфраструктури. По-друге, організація

ефективної системи взаємодії між різними типами енергетичних компаній дасть змогу створити конкурентний енергетичний ринок. Це можна зробити за прикладом ЄС, який розрізняє такі типи енергетичних компаній: оператори систем передачі (TSOs), оператори систем розподілу (DSOs), оператори ринку (MOs) та призначені оператори ринку електроенергії (NEMOs). Крім того, важливу роль відіграє біржова діяльність на енергетичних ринках, оскільки необхідно створювати запаси енергії і, отже, такі запаси впливають на процес ціноутворення.

У роботі виділено, що важливим аспектом енергетичних ринків є визначення потенційних ризиків. До основних ризиків належать фізичний об'єктів енергетичної інфраструктури, ринковий ризик, кредитний ризик, ризик, пов'язаний з ліквідністю, та ризик, пов'язаний з операційними й виробничими можливостями енергетичних компаній. Крім того, необхідно визначити принципи ціноутворення на енергоносії з урахуванням пікового споживання.

У підсумку автором резюмовано, що трансформація енергетичного ринку України в енергетичний ринок ЄС має досить привабливі перспективи. Це пов'язано не тільки з тим, що Україна має ретрансляційний коридор поставок навіть під час поточної військової операції, а й з тим, що в неї є можливість створити енергетичний хаб. Ще одним позитивним аспектом переходу енергосистеми України до ЄС є те, що енергосистема України перейшла на систему ЄС, що принесло певні переваги як українським мережам, так і мережам ЄС.

Ключові слова: *енергетична безпека, безпека, енергетичний ринок, інклюзивний розвиток, енергія, відновлювальні джерела енергії, енергетичні ресурси, енергетичний баланс, євроінтеграційні процеси, енергоефективність, енергозабезпечення.*

SUMMARY

The dissertation is devoted to expanding the theoretical aspects, developing methodological tools, and providing practical recommendations for shaping pathways to ensure energy security in the context of inclusive economic development of Ukraine.

The dissertation provides a deep theoretical justification of the concept of "energy security" through analysis and systematization of research results in the field of inclusive economics for the purpose of safeguarding the country's energy interests. It reveals the peculiarities of the inclusive field in the processes of ensuring energy interests and identifies that the term "energy security" is a system of measures aimed at ensuring the stable and efficient functioning of the country's energy system, taking into account economic aspects. The author expands the concept of energy security in the context of inclusive development, which is characterized as a mechanism of continuous availability of energy resources at affordable prices and organization of energy supply processes to protect national interests. This, in turn, differs from existing interpretations based on characteristics of technical reliability and economic efficiency during the stable functioning of the national economy.

The work highlights the significance and role of Ukraine's energy sector in the context of national economic security. It is emphasized that from the perspective of tax revenues, the energy sector serves as the engine of economic security. For instance, Ukraine's national oil and gas company, Naftogaz, alone accounts for 8% of the country's GDP, while the electricity market contributes nearly 6%. Ukraine's unified energy system is the sixth largest in Europe after Germany, France, Italy, Spain, and the United Kingdom. In the energy sector of Ukraine, approximately 450,000 people were employed, which accounted for 3% of the employed population (by the end of 2023, the number of employed population in the country amounts to 9-9.5 million), not including related industries. Today, this base requires significant modernization. Indeed, Ukraine's energy sector is the driving force behind the development of any industrial sector, and the development of various industries impacts the energy sector. A modern and competitive energy sector is the most important component of a developed national economy.

The author has substantiated and revealed that the energy intensity of the Ukrainian economy is one of the highest among all European countries, and that without maintaining its position, the Ukrainian economy will not be able to operate effectively in the

modern world. Therefore, it is crucial for the country to work on reducing energy consumption. In addition to its global economic impact, energy efficiency has significant multiplier effects: the development of various economic and scientific sectors, the dissemination of new technologies, and the creation of new jobs and specialties. Preliminary estimates suggest that for every hryvnia invested in energy efficiency, there are four additional economic effects.

During the research, modern internet resources and official websites were analyzed, leading works of research institutions were reviewed, works (statistical reports, analytical reports, monographs) of industry experts were studied, as well as relevant literature that sheds light on the research of leading scientists examining energy issues and energy security. However, the analyzed literature does not cover all aspects of the research topic to the necessary extent. Therefore, for a more detailed analysis of the outlined research direction, this topic of work was chosen by us.

The research hypothesis suggests that active integration of Ukraine's energy market and energy system into the EU will enable the Ukrainian economy to receive additional profits from export-import operations and stabilize both the Ukrainian energy market and the overall state of the economy. The theoretical and practical value of the work lies in the presence of wellsubstantiated material in the research, sifted through among others in the process of information search on the topic, and in the systematization of material in this direction. The conducted research has a deep degree of analysis of the research direction, based on previous scientific works of scholars and researchers in this field. The analyzed theoretical foundations of forming Ukraine's energy security in the context of European integration processes have shown that energy security is a component of the national security of the state. Modern trends in the development of global energy and their impact on energy security were analyzed. The need to diversify energy sources for Ukraine has been substantiated.

The research examined the impact of the European integration process on reforms in Ukraine's energy sector and analyzed the energy balance and current state of each energy sector. As a result, measures have been proposed to enhance energy security through the

modernization of energy infrastructure, the development of renewable energy sources, and integration into the European energy space.

Research has shown that transitioning to renewable energy sources makes energy less of a tool for political and military influence by any single country. Most wars that have occurred in the world have been related to conflicts over energy and energy resources, such as oil, gas, and coal. Specifically, Ukraine, as a country that has been striving to survive in the face of constant energy blackmail and pressure from Russia since gaining independence in 1991. For a long time, the availability of heat and electricity for Ukrainian consumers depended on the whims of the Russian government. Finally, renewable energy sources guarantee the safety and health of society. The Chernobyl nuclear disaster showed how dangerous nuclear energy can be for human survival. Moreover, today, the Russian occupation of the Zaporizhzhia Nuclear Power Plant demonstrates how effective "nuclear terrorism" can be in their own interests.

The economic and social benefits of developing renewable energy sources are undeniable. However, no sector of the economy can develop sustainably without the right government incentives and attractive business conditions. In today's conditions, the Ukrainian government has one task ahead of it. It is to retain both domestic and foreign investors in renewable energy who have already invested in the Ukrainian economy and to create conditions for further business activity in the post-war period.

Research has shown that the important role of the energy sector in the economy of the country, despite its share of 7-14% of GDP, is due to the fact that different types of energy are used for various industrial productions, and all types of energy are actively applied to meet the needs of end consumers.

Energy security in the context of inclusive development of Ukraine's economy is worthwhile to consider from the standpoint of involvement and integration, which are components of inclusivity. Here, it is appropriate to consider the elements, objects, and results of economic inclusivity. The Inclusive Development Index (IDI) is an expanded assessment of the economic development of countries.

Considering that defining the indicator of inclusive development requires taking into account various heterogeneous characteristics, it is appropriate to highlight those related to the energy structure of the country in a direct or indirect way. That is, it should be noted that a balanced model of inclusive development of Ukraine's economy should take into account the GDP indicator, the level of carbon intensity of GDP, and indirectly considers the average income indicator, reflecting the ability of households to consume energy resources.

It is noted by the author that the concept of inclusive development involves basic priorities based on a four-vector orientation, namely: the vector of development, the vector of responsibility, the vector of security and equality, which are based on combining economic growth, social justice, and rational use of natural resources. This will enable the economic system not only to maintain a balanced economic, social, and environmental components but also to consider the interests of all social groups and members of society at various levels of economic functioning.

The vectors defined by the author are presented in the form of a spatial model, which characterizes the vectors of development at the functional level: national indicators of economic development, regional, subjective indicators of enterprises, and individual indicators of the population. For the responsibility vector, organizational, social, infrastructural, innovative, and environmental ("green economy" and energy efficiency) factors are identified. By placing these indicators on a matrix, it is possible to determine the sector of economic functioning security. Therefore, from these positions, it is appropriate to analyze the structure of energy resource consumption by major end consumers, considering that the process of inclusion relates to both society as a whole and individual objects of inclusive development.

The author has systematized the main trends characterizing the Ukrainian energy market - decentralization and fragmentation. This is firstly associated with the acute need for decentralization of energy capacities due to constant bombardment of energy infrastructure. Secondly, organizing an effective system of interaction between various types of energy companies will enable the creation of a competitive energy market. This can be done following the example

of the EU, which distinguishes between such types of energy companies: transmission system operators (TSOs), distribution system operators (DSOs), market operators (MOs), and nominated electricity market operators (NEMOs). Moreover, stock exchange activity in energy markets plays an important role, as it is necessary to create energy reserves, and therefore, such reserves affect the pricing process.

The study highlights that an important aspect of energy markets is identifying potential risks. Among the main risks are physical infrastructure risks, market risk, credit risk, liquidity risk, and operational and production capability risks of energy companies. Additionally, it is necessary to determine pricing principles for energy resources considering peak consumption.

In conclusion, the author summarizes that the transformation of Ukraine's energy market into the EU energy market has quite attractive prospects. This is not only because Ukraine has a transit corridor for supplies even during the ongoing military operation, but also because it has the potential to create an energy hub. Another positive aspect of Ukraine's energy system transition to the EU is that the Ukrainian energy system has shifted to the EU system, which has brought certain advantages to both Ukrainian and EU networks.

Keywords: *energy security, security, energy market, inclusive development, energy, renewable energy sources, energy resources, energy balance, European integration processes, energy efficiency, energy supply.*

***

44. Сокур М. Б. Формування системи управління еко-інноваційними проєктами розвитку регіону : дис. ... д-ра філософії : 051 / Марина Борисівна Сокур ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2024. – 291 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертація присвячена поглибленню теоретичних засад, розширенню методичного інструментарію та розробленню практичних рекомендацій щодо формування системи управління екоінноваційними проєктами розвитку регіону.

Впровадження екоінноваційних проєктів в Україні є важливим механізмом для досягнення екологічних цілей сталого розвитку.

У дисертаційній роботі розкрито наукове осмислення економічної природи поняття «екоінновації» та «екоінноваційні проєкти» шляхом глибокого аналізу та систематизації наукової думки було встановлено взаємозв'язок між поняттями. Виявлено, що термін «екоінновація» пов'язаний із інноваційними технологіями, продуктами або процесами. Була розроблена функціональна модель поняття «екоінновації», в якій виділено її спрямування на зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. На тлі такої тенденції спостерігається стратегічний орієнтир розвитку для створення сталої та зеленої економіки. У роботі представлено різноманітні технологічні рішення екоінновацій, їх методи виробництва, матеріали та послуги, які спрямовані на: зменшення викидів та видалення шкідливих речовин у атмосферу, водойми та грунт; підвищення енергоефективності та зменшення споживання енергії; використання відновлюваних джерел енергії та зелених технологій; зменшення кількості відходів та їх переробка для мінімізації негативного впливу на довкілля; впровадження зелених інфраструктурних проектів, таких як екологічні будівельні технології, енергоефективні транспортні мережі та екологічні урбаністичні рішення; створення інноваційних продуктів та послуг з меншим впливом на навколишнє середовище.

Ідентифіковано спектр класифікаційних ознак екоінноваційних проєктів розвитку регіону через концепції «зеленої економіки», «зеленого зростання», «сталого розвитку» та «циркулярної економіки». Визначено, що екоінноваційні проєкти мають на меті скорочення екологічних ризиків, обмеження навантаження на навколишнє середовище, підтримку та відповідальне споживання природних ресурсів, створення умов для рециклінгу та сталого розвитку регіону. Зазначено, що розвиток зелених фінансових інструментів та механізмів, що сприяють екологічно відповідальному спрямуванню інвестицій та стимулюють розвиток екологічно орієнтованих підприємств і проєктів.

Уточнено функціональні та галузеві ознаки екоінноваційних проєктів, що визначають процеси охоплення різних сфер, включаючи енергетику, транспорт, виробництво, сільське господарство,

будівництво, водопостачання та багато інших. За умов необхідності відновлення пошкодженої інфраструктури України у повоєнних період за сценарієм BBB (Bild be Better) екоінноваційні проєкти мають бути орієнтовані на впровадження відновлювальних джерел енергії, покращення енергоефективності (із зменшенням споживання енергії та викидів CO2), націлені на розвиток електромобільності, та проєкти зі створення систем управління відходами та вторинної переробки матеріалів для зменшення відходів та збереження ресурсів.

З огляду на зростання значущості концепції сталого розвитку в дисертаційній роботі запропоновано ключові напрямки зростання економіки країни, які спрямовані на досягнення високого рівня добробуту суспільства, при одночасному зберіганні природного середовища для майбутніх поколінь. Виділено, що фінансування екоінноваційних проєктів залишається на низькому рівні і є деформованим, обмеженим ресурсами державного та місцевого бюджетів, а також обмеженим переліком фінансових інструментів для залучення інвестицій в екологічно орієнтовані проєкти.

Здійснено критичний аналіз ситуації та запропоновано активізувати заходи з боку наукової та експертної спільноти, органів державної влади та бізнесу до взаємодії у питання екоінноваційного відновлення країни. Важливим є створення ефективного механізму управління екоінноваційним розвитком регіонів країни та впровадження ряду фінансових інструментів для залучення фінансування в екологічно орієнтовані проєкти. Це включає в себе розробку нових фінансових механізмів, стимулюючих інвестиції в зелені технології та екологічні ініціативи, а також підтримку екоінноваційних проєктів, спрямованих на стале використання ресурсів та зменшення викидів.

Екологічна реконструкція та відновлення інфраструктури з урахуванням принципів сталого розвитку та екологічної безпеки має шанси на успіх при впровадженні системи оцінювання екологічних ризиків та екологічного реінжинірингу на етапі відбору проєктів при фінансуванні міжнародними організаціями, державними та місцевими органами управління. В дисертації розроблено та представлено науково-методичний підхід до оцінювання економічної ефективності екоінноваційних проєктів розвитку регіону,

яке засноване на забезпеченні балансу компонентів в індексі компліментарності корисних ефектів, запропоновано складові елементи ефектів, такі як економічний, екологічний, соціальний, технологічний та іміджевий, і представлено результати оцінювання реалізації проєктів на рівні розвитку Київського регіону.

В рамках наукового дослідження представлено авторське бачення процесів впровадження екоінноваційних проєктів та «екологічного реінжинірингу» за проєктним підходом, який характеризує процеси стратегічного перетворення екоінноваційних проєктів, використання новаторських рішень і технологій, спрямованих на впровадження екологічних інновацій, які не лише поліпшують продуктивність та ефективність проєктів. Представлено теоретико-методичний підхід до оцінювання екоінноваційних проєктів на етапі відбору для фінансування, які спрямовані на досягнення конкретних екологічних цілей та можуть мати великий вплив на сталість та ефективність використання природних ресурсів країни

Запропоновано концептуальні засади подальшого розвитку «циркулярної» економіки та впровадження «зелених» фінансів, які включають механізми стимулювання екологічної свідомості населення на особистісному рівні, а також спрямовані на активізацію діяльності підприємств та організацій у сфері екологічної модернізації основних засобів. З погляду екологічної відповідальності, «зелені» фінанси включають «екологічно відповідальні інвестиції» та «зміну інвестиційного клімату», що передбачають як державне, так і приватне фінансування, а також ефективне управління екологічними ризиками у всій фінансовій системі.

Проведено оцінювання джерел фінансування за поділом залежно від рівня економічної системи: національний і міжнародний. Враховуючи взаємозв’язки між соціальними та екологічними проблемами, ці джерела фінансування розвиваються на рівні національної та міжнародної політики.

В роботі визначено, що на національному рівні фінансування передбачає стимулювання податкової реформи та податкової дисципліни. Це включає заохочення екологічно орієнтованих підприємств шляхом надання податкових пільг або збільшення податків на екологічно шкідливі види діяльності. Також важливою

складовою є регулювання фінансових потоків та розподіл фінансових ресурсів для підтримки проектів з екологічної модернізації та сталого розвитку.

Проаналізовано глобальні тренди і виділено місце країни в рейтингах, згідно яких у порівнянні із екоінноваційними індексами Україна займає невисокі позиції розвитку екоінновацій та характеризується наявністю бар'єрів, які негативно впливають на сталий розвиток країни. Досліджуючи характер реалізації економічної політики країн ЄС у контексті розвитку екоінновацій та їх фінансове забезпечення, у роботі виділено ознаки емерджентних ефектів динаміки розвитку, які можна охарактеризувати як екологічну відповідальність у контексті реалізації економічної політики країн ЄС. Україна впроваджує інноваційну діяльність на промислових підприємствах на екстенсивному рівні, що означає використання інновацій з відносно великою швидкістю розширення. Частка інноваційних підприємств у загальній кількості промислових підприємств коливається в межах від 10% до 13%. Така ситуація свідчить про певний рівень інноваційної активності серед промислових підприємств, але водночас вказує на потенціал для подальшого зростання. Важливим завданням є підвищення рівня інноваційної культури й пошук способів стимулювання ініціатив у сфері інновацій серед підприємств. Це сприятиме збільшенню конкурентоспроможності економіки та зміцненню позицій на міжнародному ринку. Також важливою є підтримка й стимулювання інноваційних проєктів через впровадження відповідних фінансових та правових механізмів з боку держави та інших зацікавлених сторін.

У роботі охарактеризовано, що поступово зростає частка інвестицій у ресурсозберігаючі й енергоефективні технології в структурі обсягу інвестування в країні, що є позитивним з огляду на забезпечення сталого розвитку України. Пріоритетним напрямом залишається реалізація циркулярної (або колобіжної) економіки. Перехід лінійного циклу виробництва до замкненого, з «кінця» до «початку», є викликом перед топ менеджментом підприємств та організацій, оскільки передумовою ефективного впровадження циркулярної економіки є дослідження асиміляційного потенціалу ресурсів на місцях, локально.

У дисертації проаналізовані тенденції використання екоінновацій, які є ключовими факторами досягнення системних емерджентних ефектів, що лежать в основі процесу екологізації промисловості країни. Екоінновації в емерджентній економіці спрямовані на створення нових властивостей системи, які забезпечують екологічну безпеку для особистості, підприємств, суспільства та екосистем.

З метою активізації емерджентного потенціалу країни важливим є популяризація та формування екологічного мислення у суспільстві для побудови системи екологізації країни в цілому. Це передбачає не лише впровадження новітніх екоінноваційних технологій у виробництво, але й активне сприяння свідомому відношенню до природних ресурсів, відновленню екосистем, зменшенню викидів шкідливих речовин, та сприяння сталому способу життя.

Для збільшення усвідомленості суспільства щодо екологічних проблем і можливостей вирішення їх за допомогою екоінновацій у роботі запропоновано просвітницьку діяльність, яка є ініціативним фактором для досягнення сталого розвитку та збереження природного середовища для майбутніх поколінь.

З метою активізації інноваційного розвитку у сфері охорони навколишнього середовища, стає очевидним сприяння стимулювання фінансового забезпечення інноваційної діяльності, посилення екологічної сталості та вирішення екологічних викликів в різних сферах, включаючи організаційний, економічний, екологічний, фінансовий та соціальний аспекти. У зв’язку з цим екологічний моніторинг, базуючись на DPSIR-схемі, стає ефективним інструментом для виявлення й оцінки впливу різних факторів на довкілля. У роботі представлено авторське бачення рушійних сил, тиску, стану, впливу та реакції, що дозволяє розробляти науково обґрунтовані стратегії реагування на екологічні проблеми та сприяє покращенню екологічної ситуації в регіоні. Зазначено, що в Україні важливо подолати бар’єри, які гальмують екоінноваційну діяльність, зокрема забезпечити достатнє фінансування, вдосконалити законодавство та створити ефективну інфраструктуру підтримки інновацій. Підвищення усвідомленості громадськості

та створення стимулів для прийняття екологічної поведінки також має суттєве значення для забезпечення сталого розвитку і збереження природних ресурсів.

У результаті наукового дослідження сформовано структурну модель системи управління екоінноваційними проєктами розвитку регіону, яка деталізує ієрархію і структурні елементи системи управління, включаючи організаційну структуру та функціональні зв'язки між її складовими елементами. Представлено ілюстрацію системи управління екоінноваційними проєктами розвитку регіону в контексті забезпечення сталого розвитку, якій акцентовано увагу на стимулюючих механізмах. Для цього розкрито механізми різного типу: регуляторні (законодавчі ініціативи, стандарти), організаційні (створення спеціалізованих агентств чи установ), економічні (фінансові стимули, податкові пільги), фінансові (гранти, кредити), інформаційні (розповсюдження знань і технологій), комунікаційні (залучення громадськості, формування позитивного іміджу) і бюджетні (асигнування коштів на еколого-орієнтовані програми і екоінноваційні проєкти).

В контексті розвитку проєктної діяльності у сфері захисту навколишнього середовища зазначено важливим факт підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, що вважається ефективним кроком у напрямку озеленення української економіки та розвитку нових «зелених» секторів. Це відкриває доступ до досвіду, ресурсів і фінансування з боку ЄС, а також вимагає від України впровадження стандартів та політик, спрямованих на зменшення викидів та підвищення екологічної ефективності. Це сприяє розвитку екоінновацій та зелених технологій у всіх галузях економіки, що, в свою чергу, позитивно впливає на сталий розвиток регіонів України.

Здійснено комплексну оцінку процедур відбору проєктів та запропоновано теоретико-методичний підхід до трактування поняття «екологічний реінжиніринг» та зазначено його функціональну спрямованість – за проєктним підходом. Охарактеризовано процеси стратегічного перетворення проєктів в екоінноваційні, використання новаторських рішень і технологій, спрямованих на впровадження екологічних інновацій, які не лише поліпшують

продуктивність та ефективність проєктів, а й зменшують негативний вплив на навколишнє середовище. Це сприяло розробці та представленню механізму екологічного реінжинірингу в контексті реалізації екоінноваційних проєктів для екологічної стійкості регіону.

Ключові слова: *проєкт, екоінноваційні проєкти, сталий розвиток, розвиток регіону, зелена економіка, екоінновації, SWOT-аналіз, циркулярна економіка, переробка відходів, чисті технології, технологічний менеджмент, екологічний реінжиніринг.*

SUMMARY

The dissertation is devoted to the deepening of the theoretical foundations, the expansion of the methodological toolkit and the development of practical recommendations for the formation of a management system for eco-innovation projects of the region's development.

The implementation of eco-innovation projects in Ukraine is an important mechanism for achieving the environmental goals of sustainable development.

In the dissertation, the scientific understanding of the economic nature of the concept of «eco-innovation» and «eco-innovation projects» was revealed through a deep analysis and systematization of scientific thought, and the relationship between the concepts was established. The term «eco-innovation» was found to be associated with innovative technologies, products or processes. A functional model of the concept of «eco-innovation» was developed, in which its focus on reducing the negative impact on the environment is highlighted. Against the background of such a trend, a strategic development guideline for the creation of a sustainable and green economy is observed. The work presents various technological solutions of ecoinnovations, their production methods, materials and services aimed at: reducing emissions and removing harmful substances into the atmosphere, water bodies and soil; increasing energy efficiency and reducing energy consumption; use of renewable energy sources and green technologies; reducing the amount of waste and its processing to minimize the negative impact on the environment; implementation of green infrastructure projects, such as green building technologies,

energyefficient transport networks and green urban solutions; creation of innovative products and services with less impact on the environment.

The spectrum of classification features of eco-innovative development projects of the region through the concepts of «green economy», «green growth», «sustainable development» and «circular economy» has been identified. It was recognized that eco-innovation projects are aimed at reducing environmental risks, limiting the burden on the environment, maintaining and responsible consumption of natural resources, creating conditions for recycling and sustainable development of the region. It is noted that the development of green financial instruments and mechanisms that contribute to the environmentally responsible direction of investments and stimulate the development of environmentally oriented enterprises and projects.

The functional and sectoral features of eco-innovation projects, which determine the processes of coverage of various spheres, including energy, transport, production, agriculture, construction, water supply and many others, have been clarified. Under the conditions of the need to restore the damaged infrastructure of Ukraine in the post-war period under the Build be Better scenario, eco-innovation projects should be focused on the introduction of renewable energy sources, improvement of energy efficiency (with a reduction in energy consumption and CO2 emissions), aimed at the development of electric mobility, and projects to create systems of waste management and secondary processing of materials to reduce waste and conserve resources.

In view of the growing importance of the concept of sustainable development, the dissertation offers key directions for the growth of the country's economy, which are aimed at achieving a high level of social well-being, while simultaneously preserving the natural environment for future generations. It was highlighted that the financing of eco-innovation projects remains at a low level and is deformed, limited by the resources of state and local budgets, as well as a limited list of financial instruments for attracting investments in ecologically oriented projects.

A critical analysis of the situation was carried out and it was proposed to intensify measures on the part of the scientific and expert community, state authorities and business to address the issue of

eco-innovative recovery of the country. It is important to create an effective mechanism for managing the ecoinnovative development of the country's regions and to introduce a number of financial instruments to attract financing to ecologically oriented projects. This includes the development of new financial mechanisms that stimulate investment in green technologies and environmental initiatives, as well as support for ecoinnovation projects aimed at sustainable use of resources and emission reduction.

Ecological reconstruction and restoration of infrastructure taking into account the principles of sustainable development and environmental safety has a chance of success when implementing a system of environmental risk assessment and ecological reengineering at the stage of project selection with financing by international organizations, state and local authorities. The dissertation developed and presented a scientific and methodological approach to evaluating the economic efficiency of eco-innovative regional development projects, which is based on ensuring the balance of components in the index of complementarity of beneficial effects, proposed constituent elements of effects, such as economic, ecological, social, technological and image, and presented the results evaluation of the implementation of projects at the level of development of the Kyiv region.

Within the framework of scientific research, the author's vision processes of the implementation of eco-innovation projects and «ecological reengineering» according to the project approach, which characterizes the processes of strategic transformation of eco-innovation projects, the use of innovative solutions and technologies aimed at the implementation of environmental innovations that not only improve the productivity and efficiency of projects. A theoretical and methodological approach to the evaluation of eco-innovation projects at the stage of selection for financing, which are aimed at achieving specific environmental goals and can have a great impact on the sustainability and efficiency of the use of the country's natural resources, is presented

Conceptual principles for the further development of the «circular» economy and the introduction of «green» finance are proposed, which include mechanisms for stimulating the environmental awareness

of the population at the personal level, and are also aimed at activating the activities of enterprises and organizations in the field of environmental modernization of fixed assets. From the perspective of environmental responsibility, «green» finance includes «environmentally responsible investment» and «investment climate change», involving both public and private financing, as well as effective management of environmental risks throughout the financial system.

An evaluation of the sources of financing was carried out by division depending on the level of the economic system: national and international. Given the interrelationships between social and environmental issues, these sources of funding are being developed at the national and international policy level.

In the work, it is determined that at the national level, financing involves the stimulation of tax reform and tax discipline. This includes encouraging environmentally oriented businesses by providing tax breaks or increasing taxes on environmentally harmful activities. Another important component is the regulation of financial flows and the distribution of financial resources to support projects on environmental modernization and sustainable development.

Global trends were analyzed and the country's place in the ratings was highlighted, according to which, compared to eco-innovation indices, Ukraine occupies a low position in the development of eco-innovations and is characterized by the presence of barriers that negatively affect the sustainable development of the country. Investigating the nature of the implementation of the economic policy of the EU countries in the context of the development of eco-innovations and their financial support, the paper highlights the signs of the emergent effects of the dynamics of development, which can be characterized as environmental responsibility in the context of the implementation of the economic policy of the EU countries. Ukraine implements innovative activities in industrial enterprises at an extensive level, which means the use of innovations with a relatively high speed of expansion. The share of innovative enterprises in the total number of industrial enterprises ranges from 10% to 13%. This situation indicates a certain level of innovative activity among industrial enterprises, but at the same time indicates the potential for

further growth. An important task is to increase the level of innovative culture and find ways to stimulate initiatives in the field of innovation among enterprises. This will help increase the competitiveness of the economy and strengthen its position on the international market.

It is also important to support and stimulate innovative projects through the implementation of appropriate financial and legal mechanisms on the part of the state and other interested parties. It is characterized in the work that the share of investments in resource-saving and energy-efficient technologies in the structure of the volume of investments in the country is gradually increasing, which is positive from the point of view of ensuring the sustainable development of Ukraine. The priority direction remains the implementation of the circular (or circular) economy. The transition of a linear production cycle to a closed one, from the «end» to the «beginning», is a challenge for the top management of enterprises and organizations, since the prerequisite for the effective implementation of the circular economy is the study of the assimilation potential of resources on the ground, locally.

The dissertation analyzes trends in the use of eco-innovations, which are key factors in achieving systemic emergent effects that underlie the process of greening the country's industry. Eco-innovations in the emerging economy are aimed at creating new properties of the system that ensure environmental safety for individuals, enterprises, society and ecosystems.

In order to activate the emergent potential of the country, it is important to popularize and form ecological thinking in society in order to build a system of environmentalization of the country as a whole. This involves not only the introduction of the latest eco-innovative technologies in production, but also the active promotion of a conscious attitude to natural resources, the restoration of ecosystems, the reduction of emissions of harmful substances, and the promotion of a sustainable lifestyle.

In order to increase public awareness of environmental problems and the possibilities of solving them with the help of eco-innovations, educational activities are proposed in the work, which is an initiative factor for achieving sustainable development and preserving natural environment for future generations.

In order to activate innovative development in the field of environmental protection, it becomes obvious to promote the stimulation of financial support for innovative activities, strengthening environmental sustainability and solving environmental challenges in various areas, including organizational, economic, ecological, financial and social aspects. In this regard, environmental monitoring, based on the DPSIR scheme, becomes an effective tool for identifying and assessing the impact of various factors on the environment. The work presents the author's vision of driving forces, pressure, state, impact and reaction, which allows for the development of scientifically based strategies for responding to environmental problems and contributes to the improvement of the environmental situation in the region. It was noted that in Ukraine it is important to overcome the barriers that inhibit eco-innovation activities, in particular, to ensure sufficient funding, improve legislation and create an effective innovation support infrastructure. Raising public awareness and creating incentives to adopt ecological behavior is also essential for ensuring sustainable development and conservation of natural resources.

As a result of the scientific research, a structural model of the management system of eco-innovative development projects of the region was formed, which details the hierarchy and structural elements of the management system, including the organizational structure and functional relationships between its constituent elements. An illustration of the management system of eco-innovative regional development projects in the context of ensuring sustainable development is presented, which focuses on stimulating mechanisms. Various types of mechanisms are disclosed for this purpose: regulatory (legislative initiatives, standards), organizational (creation of specialized agencies or institutions), economic (financial incentives, tax benefits), financial (grants, loans), informational (distribution of knowledge and technologies), communication (involvement of the public, formation of a positive image) and budgetary (allocation of funds for ecologically oriented programs and eco-innovation projects).

The general development of regions through the management system of ecoinnovation projects really needs the active support of the state with the help of various stimulating mechanisms. These mechanisms

can be regulatory (legislative initiatives, standards), organizational (creation of specialized agencies or institutions), economic (financial incentives, tax incentives), financial (grants, loans), informational (distribution of knowledge and technologies), communication (public involvement, formation of a positive image) and budgetary (allocation of funds for ecologically oriented programs and eco-innovation projects).

For the development of project activities in the field of environmental protection, the important fact of signing the Association Agreement with the European Union is noted, which is considered an effective step in the direction of greening the Ukrainian economy and the development of new «green» sectors. This opens up access to expertise, resources and funding from the EU, and also requires Ukraine to implement standards and policies aimed at reducing emissions and increasing environmental efficiency. This contributes to the development of ecoinnovations and green technologies in all sectors of the economy, which, in turn, has a positive effect on the sustainable development of Ukraine's regions.

A comprehensive assessment of project selection procedures was carried out and a theoretical and methodological approach to the interpretation of the concept of «ecological reengineering» was proposed, and its functional orientation was indicated - according to the project approach. The processes of strategic transformation of projects into eco-innovative ones, the use of innovative solutions and technologies aimed at the implementation of ecological innovations, which not only improve the productivity and efficiency of projects, but also reduce the negative impact on the environment, are characterized. This contributed to the development and presentation of the mechanism of ecological reengineering in the context of the implementation of eco-innovation projects for the ecological sustainability of the region.

Keywords: *project, eco-innovation projects, sustainable development, regional development, green economy, eco-innovations, SWOT analysis, circular economy, waste processing, clean technologies, technological management, ecological reengineering.*

***

071 «Облік і оподаткування»

45. Муравський О. Ю. Облік і контроль операцій трансфертного ціноутворення на засадах податкового комплаєнсу : дис. ... д-ра філософії : 071 / Олександр Юрійович Муравський ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2024. – 265 с.

АНОТАЦІЯ

У дисертації здійснено концептуалізацію теоретико-методичного та прикладного механізму обліку і контролю операцій трансфертного ціноутворення на засадах податкового комплаєнсу для побудови якісно нового рівня відносин в системі «суб'єкти господарювання – податкові органи».

Дослідження теоретико-методичних засад обліку та оподаткування операцій трансфертного ціноутворення засвідчило, що трансфертне ціноутворення, у його сучасному трактуванні та розумінні, повинне виступати узгодженою зі стратегією політикою компанії у здійсненні між центрами відповідальності операцій, на об'єкт яких визначаються трансфертні ціни, за умови забезпечення їх оптимальності у цілях ефективного функціонування центру відповідальності і обґрунтованості у цілях дотримання податкового законодавства. Як складна система, трансфертне ціноутворення функціонує під впливом низки факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ, маючи в основі чітко визначені принципи і цілі, підходи та інструменти. Ефективність та результативність політики трансфертного ціноутворення компанії більшою мірою залежить від менеджменту центру відповідальності або фахівця, на якого покладені відповідні функції, від рівня їх знань та компетенцій. Новий погляд на трансфертне ціноутворення, як на інструмент балансування інтересів компанії та податкових органів, є драйвером розвитку якісно нової форми податкових відносин між суб'єктами господарювання та держави в особі податкових органів на засадах комплаєнсу. Основними складовими забезпечення процесу управління операціями трансфертного ціноутворення є інформаційне, облікове та контрольне. Інформаційне

забезпечення представлене, у першу чергу, внутрішнім нормативним документом, а саме Політикою трансфертного ціноутворення компанії. Також, важливе значення в інформаційному забезпеченні відводиться інформаційній системі управлінні операціями трансфертного ціноутворення як сервісу підтримки прийняття управлінських рішень при здійсненні таких операцій. У свою чергу, облікове забезпечення формується за умови ідентифікації господарської операції у цілях трансфертного ціноутворення. Власне облікове забезпечення ґрунтується на визначеній методологічній основі, низці завдань і принципів, основне призначення яких полягає у виявленні, оцінці, реєстрації та відображення факту здійснення господарських операцій в межах трансфертного ціноутворення на відповідних рахунках та регістрах обліку, тим самим формуючи масив облікових даних, корисних у прийнятті управлінських рішень, здійсненні аналітичних процедур та формуванні звітності із трансфертного ціноутворення. Аналітичне забезпечення управління операціями трансфертного ціноутворення представлене рекомендованим Настановами ОЕСР у сфері трансфертного ціноутворення функціональним аналізом. Його призначення полягає в аналізі функцій, які виконують (з урахуванням використаних активів і прийнятих ризиків) асоційовані підприємства в контрольованих операціях. Щоб визначити трансфертну ціну, що відповідатиме принципу «витягнутої руки», компанії повинні здійснювати аналіз на предмет залучених функцій, використовуваних активів та ризиків впливів, пов’язаних з операцією. Функціональний аналіз – це спосіб структурування та організації фактичної інформації про функції та ролі пов’язаних сторін у контрольованих операціях, що забезпечує розуміння функціональних профілів сторін угоди. Остання складова – контрольне забезпечення – покликана сформувати оцінку та підтвердження за результатами внутрішніх контрольних заходів обґрунтованості визначених цін в межах контрольованих операцій. Розроблені внутрішні стандарти та ефективно побудована система внутрішнього контролю операцій трансфертного ціноутворення дозволить підвищити рівень довіри з боку податкових органів, що повністю відповідатиме засадам податкового комплаєнсу. Методичний інструментарій у прийнятті управлінських рішень у сфері трансфертного

ціноутворення представлений низкою методів, визначених Настановами ОЕСР та Податковим кодексом України як методи підтвердження відповідності контрольованих операцій принципу «витягнутої руки». Дотримуючись філософії концепції здійснення трансфертного ціноутворення на засадах податкового комплаєнсу, вважаємо, що підґрунтям до побудови довірливих відносин між суб'єктами господарювання та податковими органами є пріоритетне застосування методу порівняльної неконтрольованої ціни. Однак у випадку неможливості його застосування, наголошуємо на необхідності розробки такої системи обґрунтування вибору компанією іншого методу трансфертного ціноутворення, яка б задовольняла вимоги податкових органів в частині звітування та подальшого контролю. Зазначене обґрунтування повинно бути імплементовано у внутрішню управлінську звітність і деталізовано за операціями, умовами та методами.

Удосконалення організації та механізму облікового забезпечення управління операціями трансфертного ціноутворення дозволило визначити, що розглянуті облікові аспекти трансфертних цін свідчать, що при переважанні податкової упередженості в трактуванні питань, що розглядаються, аспекти фінансового обліку залишаються на другому плані. Проте їх уточнення необхідне для досягнення більшої надійності, прозорості та достовірності звітності з трансфертного ціноутворення. Однобічний розгляд питання трансфертного ціноутворення не здатний забезпечити комплексне вирішення ряду питань трансфертного ціноутворення. Кожен окремий аспект проблеми потребує відповідного дослідження та розробки з урахуванням взаємозв'язку з іншими аспектами проблеми. На нашу думку, питання трансфертного ціноутворення є такою сферою, де необхідно постійно шукати взаємозв'язок між аспектами податкового, фінансового та управлінського обліку в теорії, а на рівні нормативно-правових актів – і на практиці. Проблеми трансфертного ціноутворення стають світовим явищем. Вирішувати їх лише в рамках національного законодавства недостатньо. Це було реалізовано з огляду на податкові аспекти проблеми, але прояви цього питання у фінансовому обліку недооцінені. На нашу думку, положення (стандарти) бухгалтерського обліку щодо оцінки та розкриття операцій у перехідній

вартості між пов'язаними сторонами, мають бути переглянуті з метою спрощення, чіткого визначення та структурування, вищого ступеня гармонізації між національним та міжнародним регулюванням. Інша сторона питання полягає в тому, чи дотримуються і як дотримуються норми укладачами звітів – формально і змістовно. І третя точка зору – як розкрита інформація про трансферні ціни сприймається користувачами інформації, наскільки вона для них зрозуміла та корисна. Система управлінського обліку як інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень внутрішніми зацікавленими сторонами, володіє дуальною функцією інструмента інформаційної підтримки прийняття рішень та пост-контролю прийнятих рішень. Процес управління операціями трансфертного ціноутворення на засадах податкового комплаєнсу та балансування інтересів стейкхолдерів ґрунтується на моделі управлінського обліку, основними керівними елементами якої виступатимуть збалансована система ключових показників ефективності діяльності компанії та її бізнес-одиниць, ланцюжок створення вартості, CVP-аналіз та розрахунок діапазону трансфертних цін, що відповідають принципу «витягнутої руки». Поєднання всіх зазначених елементів в єдину інтегровану модель управлінського обліку є потужним прикладним рішенням в менеджменті операцій трансфертного ціноутворення на засадах податкового комплаєнсу та балансування інтересів стейкхолдерів. У свою чергу, інформаційну цінність як для системи управлінського обліку, так і для системи контролю і звітності, становитиме прикладне рішення розробки управлінських моделей визначення трансфертних цін на об'єкти контрольованих операцій засобами інформаційної системи управління операціями трансфертного ціноутворення за різними методами. Останнє є важливим елементом моделі управлінського обліку для досягнення ключових показників ефективності та дотримання засад податкового комплаєнсу. Розробку прикладних рішень – загальної моделі управлінського обліку та управлінських моделей визначення трансфертних цін – можливо реалізувати в середовищі інформаційної управлінської системи компанії. Оцифрування звітності (документації) із трансфертного ціноутворення є комплексним інтегрованим рішенням, здатним забезпечити інформаційну підтримку

системи управління операціями трансфертного ціноутворення як на етапі звітування, так і на етапі пост- контролю. Податкова мета системи документації (звітності) полягає в належному обґрунтуванні відповідності податковому законодавству таких операцій, уникненню ризиків перевірок трансфертного ціноутворення та підвищенню довіри з боку податкових органів по відношенню до суб'єктів господарювання. Позиціонуючи інформаційну систему управління операціями трансфертного ціноутворення як потужне інформаційне забезпечення цього процесу, наголосимо на необхідності функціонування модулю звітності (документації) з трансфертного ціноутворення в її структурі. Зазначене створює ряд додаткових переваг для менеджменту бізнес-одиниці та компанії, серед них: оптимізація бізнес-процесів, використання великої кількості даних та автоматизований відбір якісної і релевантної інформації та адаптація системи звітності (документації) із трансфертного ціноутворення відповідно до галузі, обсягів операції, політики трансфертного ціноутворення. В основі концепції цифровізації звітності (документації) із трансфертного ціноутворення повинен лежати принцип інтеграції та єдності моделі даних інформаційної системи управління операціями трансфертного ціноутворення. Останнє прийнято за основу при розробці схем автоматизації звітності (документації) з трансфертного ціноутворення за трьома групами: первинної, управлінської та регламентованої. Окрім класичних схем автоматизації звітності компаніям слід звернути увагу на можливість використання систем штучного інтелекту в даному контексті. Дані системи значно спростять і пришвидшать процес складання звітності в режимі реального часу з налаштування великої кількості функцій інформаційного, аналітичного та функціонального напрямків. Однак, поруч із безумовними перевагами використання систем штучного інтелекту, компаніям слід оцінити економічний ефект від впровадження такого рішення та можливість перебудови системи інформаційної безпеки даних.

Розробка механізму податкового комплаєнс-контролю операцій трансфертного ціноутворення дозволила сформувати висновки, що зарубіжний досвід нормативно-правового регулювання

операцій трансфертного ціноутворення на прикладі окремих країн-членів ЄС засвідчив високий рівень уніфікації законодавства у сфері трансфертного ціноутворення з незначними відмінностями за положеннями національного правового поля. Відмінності здебільшого полягають у системності при визначенні критеріїв пов'язаності сторін при здійсненні операцій трансфертного ціноутворення та підстав проведення процедур аудиту таких операцій. На етапі постійного вдосконалення правового забезпечення трансфертного ціноутворення в Україні такий досвід стане корисний в контексті імплементації найкращих законодавчих практик. Окрему увагу при дослідження зарубіжних систем правового забезпечення було приділено інституту угод про попереднє узгодження ціноутворення, яке безумовно можна вважати інструментом податкового комплаєнсу у відносинах «суб'єкти господарювання – податкові органи». Позитивна динаміка укладення таких угод за країнами-членами ЄС є свідченням підвищення довіри з боку податкових органів та готовності суб'єктів господарювання провадити свою діяльність на засадах податкового комплаєнсу, зокрема у сфері уникнення подвійного оподаткування при укладенні багатосторонніх угод про попереднє узгодження ціноутворення. Інститут угод про попереднє узгодження ціноутворення функціонує в Україні, однак масштаби та динаміку укладення таких угод оцінити наразі складно. Ризикоорієнтований підхід до здійснення податкового контролю за трансфертним ціноутворенням ґрунтується на застосуванні інструментарію з ідентифікації, оцінювання, аналізу та оцінки впливу ризиків трансфертного ціноутворення з метою якісного відбору платників податків, що здійснюють операції, віднесені до контрольованих, до об'єктів податкового контролю з питань дотримання принципу «витягнутої руки». Власне сам підхід до ідентифікації, оцінювання та визначення впливу окремих ризиків трансфертного ціноутворення повинен носити системний характер, що потребує розробки вичерпного переліку згрупованих ризиків та їх індикаторів. Процес оцінювання ризиків трансфертного ціноутворення доцільно здійснювати автоматизовано на основі алгоритму стандартизації показників індикаторів ризиків із присвоєнням ваги кожному окремому показникові з

подальшим розрахунком інтегральної оцінки ступеня (рівня) ризику. Зазначене пропонується інтегрувати в систему моніторингу контрольованих операцій з подальшим її змістовним вдосконаленням на предмет врахування історичних даних («податкової історії» суб'єкта господарювання). Окрім здійснення всіх регламентованих процедур моніторингу, у тому числі оцінювання ризиків, особливу увагу податковим органам слід приділити комунікаціям з платниками податків, як елементу концепції податкового комплаєнс-контролю, що сприятиме як формуванню податкової культури в частині дотримання законодавства у сфері трансфертного ціноутворення, так і підвищить рівень довіри в системі взаємодії «бізнес – податкові органи». Ефективна взаємодія суб'єктів господарювання та податкових органів в процесі контролю та аудиту операцій трансфертного ціноутворення повинна ґрунтуватися на засадах комплаєнсу за допомогою двох інструментів – Оцінка якості політики та системи внутрішнього контролю трансфертного ціноутворення (як результату взаємодії систем внутрішнього та зовнішнього контролю) і Оцінка системи якості та ефективності внутрішнього аудиту трансфертного ціноутворення (як результату взаємодії систем внутрішнього контролю та аудиту). У відповідності до зазначеного новим елементом усталеної системи моніторингу контрольованих операцій суб'єкта господарювання стає податковий комплаєнс-контроль та аудит, під яким пропонуємо розуміти застосування інструментів з підтвердження якості та ефективності систем внутрішнього контролю та аудиту операцій трансфертного ціноутворення суб'єкта господарювання податковим органом, що засвідчує прагнення і відповідальність платника податків щодо дотримання податкового законодавства на предмет відповідності принципу «витягнутої руки». Підтвердження податковими органами якості політики та системи внутрішнього контролю і аудиту трансфертного ціноутворення суб'єкта господарювання повинно ґрунтуватися на розробленій, апробованій та затвердженій системі параметрів оцінки. Підтвердження оцінки якості політики та системи внутрішнього контролю трансфертного ціноутворення засвідчить відповідальну позицію платника податків на засадах податкового комплаєнсу щодо дотримання

законодавства у сфері трансфертного ціноутворення на відповідність принципу «витягнутої руки» та підвищить рівень довіри до нього з боку податкових органів. У свою чергу, впровадження в процес моніторингу контрольованих операцій такого інструменту як оцінка якості внутрішнього аудиту трансфертного ціноутворення дозволить через подання компанією та використання податковими органами результатів внутрішнього аудиту в оцінці ризиків трансфертного ціноутворення для формування її податкового рейтингу і оцінювання необхідності включення до плану перевірок. Даний інструмент ґрунтується на припущенні, що системи внутрішнього аудиту достатньо для своєчасного виявлення порушень податкового законодавства у сфері трансфертного ціноутворення на відповідність принципу «витягнутої руки».

Ключові слова: *трансфертне ціноутворення, контрольовані операції, принцип «витягнутої руки», трирівнева звітність, податкові ризики, податковий контроль і аудит, податковий комплаєнс.*

SUMMARY

The dissertation conceptualized the theoretical-methodical and applied mechanism of accounting and control of transfer pricing operations based on tax compliance to build a qualitatively new level of relations in the system “business entities - tax authorities”.

The study of the theoretical and methodological principles of accounting and taxation of transfer pricing operations proved that transfer pricing, in its modern interpretation and understanding, should act as a policy of the company in line with the company's strategy in the implementation of operations between the centers of responsibility, the object of which transfer prices are determined, under the condition of ensuring their optimality for the purpose of effective functioning of the responsibility center and reasonableness for the purpose of compliance with tax legislation. As a complex system, transfer pricing functions under the influence of several factors of external and internal environments, based on clearly defined principles and goals, approaches and tools. The effectiveness and efficiency of the company's transfer pricing policy largely depends on the management of the responsibility center, or the specialist assigned the relevant functions,

on their level of knowledge and competence. A new look at transfer pricing, as a tool for balancing the interests of the company and tax authorities, is a driver of the development of a qualitatively new form of tax relations between business entities and the state represented by tax authorities based on compliance. The main components of ensuring the process of managing transfer pricing operations are informational, accounting and control. Information support is represented, first, by an internal regulatory document, namely the company's Transfer Pricing Policy. Also, an important importance in information provision is given to the information system for management of transfer pricing operations as a support service for making managerial decisions during the implementation of such operations. In turn, the accounting provision is formed under the condition of identification of the economic transaction for the purposes of transfer pricing. Own accounting is based on a defined methodological basis, several tasks and principles, the main purpose of which is to identify, evaluate, register and display the fact of carrying out business transactions within the framework of transfer pricing on the relevant accounts and accounting registers, thereby forming an array of accounting data useful in management decision-making, implementation of analytical procedures and transfer pricing reporting. Analytical support for the management of transfer pricing operations is represented by the functional analysis recommended by the OECD Guidelines in the field of transfer pricing. Its purpose is to analyze the functions performed (considering the used assets and accepted risks) associated enterprises in controlled operations. To determine an arm's length transfer price, companies should conduct an analysis of the functions involved, the assets used, and the exposure risks associated with the transaction. Functional analysis is a way of structuring and organizing information about the functions and roles of related parties in controlled transactions, which provides an understanding of the functional profiles of the parties to the transaction. The last component, control support, is designed to form an assessment and confirmation based on the results of internal control measures of the reasonableness of the determined prices within the controlled operations. Developed internal standards and an effectively built system of internal control of transfer pricing operations will

allow to increase the level of trust on the part of tax authorities, which will fully comply with the principles of tax compliance. The methodological toolkit in making managerial decisions in the field of transfer pricing is represented by several methods defined by the OECD Guidelines and the Tax Code of Ukraine as methods of confirming the compliance of controlled transactions with the "arm's length" principle. Adhering to the philosophy of the concept of transfer pricing based on tax compliance, we believe that the basis for building trusting relations between business entities and tax authorities is the priority application of the comparative uncontrolled price method. However, in the case of impossibility of its application, we emphasize the need to develop such a system of justification for the company's choice of another method of transfer pricing, which would satisfy the requirements of tax authorities in terms of reporting and further control. The specified rationale should be implemented in internal management reporting and detailed by operations, terms and methods.

The improvement of the organization and the mechanism of accounting support for the management of transfer pricing operations made it possible to determine that the considered accounting aspects of transfer prices indicate that when the tax bias prevails in the interpretation of the issues under consideration, the aspects of financial accounting remain in the background. However, their clarification is necessary to achieve greater reliability, transparency and credibility of transfer pricing reporting. One-sided consideration of the issue of transfer pricing is not capable of providing a comprehensive solution to several issues of transfer pricing. Each separate aspect of the problem requires appropriate research and development, considering the relationship with other aspects of the problem. In our opinion, the issue of transfer pricing is such an area where it is necessary to constantly look for the relationship between the aspects of tax, financial and management accounting in theory, and at the level of regulatory and legal acts – and in practice. Transfer pricing problems are becoming a global phenomenon. Solving them only within the framework of national legislation is not enough. This was implemented in view of the tax aspects of the problem, but the manifestations of this issue in financial accounting are underestimated. In our opinion, the

provisions (standards) of accounting regarding the assessment and disclosure of transfer value transactions between related parties should be revised for the purpose of simplification, clear definition and structuring, a higher degree of harmonization between national and international regulation. The other side of the issue is whether and how the rules are followed by the compilers of the reports - formally and substantively. And the third point of view is how disclosed information about transfer prices is perceived by information users, how understandable and useful it is for them. The management accounting system as information support for management decision-making by internal stakeholders has the dual function of a tool for information support for decision-making and post-control of decisions made. The process of managing transfer pricing operations based on tax compliance and balancing the interests of stakeholders is based on a management accounting model, the main guiding elements of which will be a balanced system of key performance indicators of the company and its business units, the value chain, CVP analysis and calculation of the transfer price range. which correspond to the principle of "arm's length". The combination of all the mentioned elements into a single integrated model of management accounting is a powerful applied solution in the management of transfer pricing operations based on tax compliance and balancing the interests of stakeholders. In turn, the informational value for both the management accounting system and the control and reporting system will be the applied solution for the development of management models for determining transfer prices for objects of controlled operations by means of the information system for managing transfer pricing operations using various methods. The latter is an important element of the management accounting model for achieving key performance indicators and complying with the principles of tax compliance. The development of applied solutions – a general model of management accounting and management models for determining transfer prices - can be implemented in the environment of the company's information management system. Digitization of transfer pricing reporting (documentation) is a complex integrated solution capable of providing information support for the management system of transfer pricing operations both at the reporting stage and at

the post-control stage. The tax purpose of the documentation (reporting) system is to properly substantiate compliance with tax legislation of such transactions, avoid the risks of transfer pricing audits, and increase trust on the part of tax authorities in relation to business entities. Positioning the information system for managing transfer pricing operations as a powerful information support for this process, we will emphasize the need for the transfer pricing reporting (documentation) module to function in its structure. The above creates a few additional advantages for the management of the business unit and the company, among them: optimization of business processes, use of a large amount of data and automated selection of high-quality and relevant information and adaptation of the transfer pricing reporting (documentation) system in accordance with the industry, transaction volumes, policy transfer pricing. The concept of digitalization of transfer pricing reporting (documentation) should be based on the principle of integration and unity of the data model of the information system for managing transfer pricing operations. The latter is taken as a basis for the development of transfer pricing automation reporting (documentation) schemes for three groups: primary, managerial and regulated. In addition to classic reporting automation schemes, companies should pay attention to the possibility of using artificial intelligence systems in this context. These systems will significantly simplify and speed up the process of reporting in real time by setting up many information, analytical and functional functions. However, next to the unconditional advantages of using artificial intelligence systems, companies should evaluate the economic effect of implementing such a solution and the possibility of rebuilding the information security system.

The development of the mechanism of tax compliance control of transfer pricing operations made it possible to draw conclusions that the foreign experience of regulatory regulation of transfer pricing operations on the example of individual EU member states proved a high level of unification of legislation in the field of transfer pricing with minor differences according to the provisions of the national legal field. The differences mostly consist in the systematicity in determining the criteria for the parties' connection in carrying out transfer pricing operations and the grounds for conducting audit

procedures of such operations. At the stage of continuous improvement of the legal support of transfer pricing in Ukraine, such experience will be useful in the context of the implementation of the best legislative practices. In the study of foreign systems of legal protection, special attention was paid to the institution of agreements on preliminary agreement on pricing, which can be considered a tool of tax compliance in the relationship "business entities – tax authorities". The positive dynamics of the conclusion of such agreements by EU member states is evidence of increased trust on the part of tax authorities and the readiness of business entities to conduct their activities based on tax compliance, in particular in the area of avoiding double taxation when concluding multilateral agreements on advance pricing agreement. The Institute of Agreements on Pre-Arrangement of Pricing operates in Ukraine, but the scope and dynamics of concluding such agreements are currently difficult to assess. A risk-oriented approach to the implementation of tax control over transfer pricing is based on the application of tools for the identification, evaluation, analysis and assessment of the impact of transfer pricing risks with the aim of qualitatively selecting taxpayers who carry out operations classified as controlled, to the objects of tax control on matters of compliance with the principle "arm's length". In fact, the very approach to identification, assessment and determination of the impact of individual transfer pricing risks should be systemic in nature, requiring the development of an exhaustive list of grouped risks and their indicators. It is expedient to carry out the process of assessing the risks of transfer pricing automatically based on the algorithm of standardization of indicators of risk indicators with the assignment of weight to each individual indicator, followed by the calculation of an integral assessment of the degree (level) of risk. The above is proposed to be integrated into the monitoring system of controlled operations with further substantive improvement to take into account historical data ("tax history" of the business entity). In addition to carrying out all regulated monitoring procedures, including risk assessment, tax authorities should pay special attention to communications with taxpayers, as an element of the concept of tax compliance control, which will contribute both to the formation of a tax culture in terms of compliance with legislation in the field of transfer pricing, and

increase the level of trust in the system of interaction “business – tax authorities”. The effective interaction of business entities and tax authorities in the process of control and audit of transfer pricing operations should be based on the principles of compliance with the help of two tools - Assessment of the quality of the policy and system of internal control of transfer pricing (as a result of the interaction of internal and external control systems) and Assessment of the quality system and effectiveness of the internal audit of transfer pricing (as a result of the interaction of internal control and audit systems). In accordance with the aforementioned, a new element of the established system of monitoring controlled operations of a business entity is tax compliance-control and audit, under which we propose to understand the application of tools for confirming the quality and effectiveness of internal control systems and audits of transfer pricing operations of a business entity by the tax authority, which certifies the desire and responsibility of the taxpayer to comply with the tax legislation in accordance with the principle of “arm’s length”. Confirmation by the tax authorities of the quality of the policy and system of internal control and audit of transfer pricing of the economic entity should be based on the developed, tested and approved system of assessment parameters. Confirmation of the assessment of the quality of the transfer pricing policy and internal control system will attest to the responsible position of the taxpayer based on tax compliance regarding compliance with the legislation in the field of transfer pricing in accordance with the “arm's length” principle and will increase the level of trust in him by the tax authorities. In turn, the introduction into the process of monitoring of controlled operations of such a tool as an assessment of the quality of the internal audit of transfer pricing will allow through the submission by the company and the use by the tax authorities of the results of the internal audit in assessing the risks of transfer pricing to form its tax rating and assess the need for inclusion in the audit plan. This tool assumes that the internal audit system is sufficient for the timely detection of violations of tax legislation in the field of transfer pricing in accordance with the “arm's length” principle.

Keywords: *transfer pricing, controlled transactions, arm's length principle, three-level reporting, tax risks, tax control and audit, tax compliance.*

***

072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

46. Ширінян Е. А. Розвиток ринку банківських послуг в Україні : дис. ... д-ра філософії : 072 / Едвард Арамович Ширінян ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2024. – 196 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертація присвячена дослідженню закономірностей, особливостей функціонування і розвитку ринку банківських послуг в Україні – як з позицій теоретичного осмислення, так і з позицій прикладної науки і практичного застосування.

Дисертація містить вступ, три розділи основного тексту, висновки, список використаних джерел, додатки.

У розділі 1 «Теоретико-методичні основи функціонування ринку банківських послуг» проаналізовано літературні джерела щодо визначення сутності понять «ринок банківських послуг» України, «банківська система» з позицій сучасної економічної науки і українського законодавства, синергетики і теорії відкритих систем; обґрунтовано перелік детермінант, що визначають стан і особливості розвитку ринку банківських послуг України на сучасному етапі еволюції.

Виявлено, що Закон «Про банки і банківську діяльність» дає неповний перелік регуляторів ринку банківських послуг. Поза увагою залишаються Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, Антимонопольний комітет України, Міністерство фінансів України (в частині регулювання державними банками), Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

Надано авторське визначення поняття «ринок банківських послуг», яке, на відміну від існуючих підходів, сформульовано з позицій теорії відритих систем і теорії поведінкової економіки, та згідно з яким ринок банківських послуг являє собою частину ринку фінансових послуг і є відкритим економічним (еко)середовищем з сукупністю місць купівлі та продажу банківських послуг.

Трансформовано поняття «банківська система» у поняття «банківська екосистема» як складова фінансової (еко)системи і відкрите економічне середовище з сукупністю учасників, що формують вхідні та вихідні фінансові потоки, утворюють зв'язки та єдине ціле, де взаємодія між собою в такому середовищі може приводити до синергетичних ефектів в фінансових результатах та непередбаченої поведінки учасників системи.

Оновлено та розширено перелік інфраструктурних складових ринку банківських послуг і банківської системи України.

Встановлено, що кількісний опис ринку банківських послуг уповноваженими органами і дослідниками базується на визначенні таких детермінант:

індекс Херфіндаля-Хіршмана (хоча законодавство дотепер не використовує критеріїв для індексу HHI, уповноважені органи регулювання і дослідники користуються цим показником),

показник відкритості ринку (для іноземного банківського капіталу),

показники концентрації (як відсоткові частки найбільших гравців),

показник банківського проникнення (як чинник формування ВВП країни),

показники рентабельності (активів чи власного капіталу).

Дотепер уповноваженими органами не запропоновано ключові показники ефективності функціонування ринку банківських послуг, які б визначали результативність всього банківського сектору.

У розділі 2 «Особливості функціонування та тенденції розвитку ринку банківських послуг в Україні» визначено сучасний стан і тенденції розвитку ринку банківських послуг в Україні за останні роки; проведено емпіричний аналіз застосування закону Гібрата щодо темпів зростання розмірів банківських установ; здійснено регресійний аналіз і визначено кореляції, що описують розвиток ринку банківських послуг.

Встановлено, що на ринку України працює 63 банки, налічується 5138 відділень. Частка державних банків на ринку є домінуючою. Географічне розташування постачальників банківських

послуг з неоднорідним. Набувають поширення он-лайн сервіси з віддаленого обслуговування. У 2023 році налічується понад 112 млн штук платіжних банківських карток. Зростає частка безготівкових розрахунків: у 2023 році 93,5% від загальної кількості операцій із платіжними картками є безготівковими. Інвестиційна привабливість банківського сектору у 2023 році стала високою, оскільки показники рентабельності ROE перевищили дохідність ОВДП та інфляцію. Показник проникнення отримано на рівні 5%, що показує низький рівень участі банків у формування ВВП. РБП є оптимально відкритим для іноземного капіталу і помірно концентрованим з проявами монополізації: у 2023 році показник концентрації CR-3 перевищував норму монополізації 50%, а індекс Херфіндаля-Хіршмана становив 1350.

Визначено, що через високий рівень ставок за депозитними сертифікатами НБУ та ОВДП останніми роками банківські установи надають перевагу операціям з цінними паперами.

На основі емпіричних даних для кожного банку України і кількісних розрахунків здійснено перевірку виконання закону Гібрата щодо залежності швидкості зміни активів і доходів діючих банків від розміру. Дослідження охопило 10-річний період і близько 3000 щорічних значень доходів і активів банків. Ідея ґрунтувалася на припущенні незалежного від розмірів зростання розмірів активів банків і можливості встановлення статистичного нормального чи логнормального розподілів банків за розмірами. В межах макроекономічного опису встановлено, що закон Гібрата для банків України не виконується і розподіли банків за розмірами не відповідають нормальному чи логнормальному розподілам. Встановлено тенденцію поступового наближення розподілів за доходами до логнормального типу і потенційну можливість подальшої реалізації закону Гібрата.

В межах мікроекономічного опису доведено можливість зростання активів банків незалежно від розмірів і, відповідно, дія закону Гібрата для окремих банків вибірки з 6 успішних банків, що не залишали ринок банківських послуг.

У розділі 3 «Напрями подальшого розвитку ринку банківських послуг в Україні» запропоновано науково-методичний підхід

до оцінювання і покращення конкурентної позиції банків на ринку банківських послуг України і апробовано його на прикладі порівняння показників і ринкових позицій 5-ти банків, аргументовано шляхи підвищення ефективності функціонування ринку банківських послуг шляхом розроблення системи ключових показників ефективності та перевірено ефективність функціонування ринку банківських послуг України з подальшим наданням практичних рекомендацій органам регулювання.

У дисертації розвинуто методологію оцінювання ринкової позиції банку, яка спрямована на удосконалення положень Закону України «Про захист економічної конкуренції» в частині визначення конкурентної позиції банку і ринкової частки суб'єкту ринку. Запропоновано 8 показників охоплення ринку і критеріїв ефективності, що визначають ринкову позицію банку: процентний дохід, комісійний дохід, кредитний портфель, депозитний портфель, кількість відокремлених підрозділів-філій, кількість договорів (клієнтів) або платіжних карток, рентабельність адміністративних витрат, частка працюючих кредитів. Сформульовано інтегральний показник конкурентної позиції банка як середнє геометричне 8 показників – для визначення місця банка у порівнянні позицій з конкурентами на ринку банківських послуг. Апробовано підхід на прикладі 5- ти різних банків з українським капіталом: «А-БАНК», банк «ВОСТОК»,

«ТАСКОМБАНК», ПУМБ, банк Південний. Впорядковано конкурентні позиції банків залежно від отриманого результату.

На основі систематизації детермінант розвитку, розглянутих в розділі 1 дисертації, запропоновано критерії і шляхи підвищення ефективності функціонування і розвитку ринку банківських послуг за допомогою розробленою автором системи 7-ми ключових показників, серед яких: відсоток українських банків, ступінь державної монополізації ринку, запас монополізації банків, запас конкуренції банків, ємність банківських послуг, показник інвестицій банків у економіку, податкові надходження з податку на прибуток банків у бюджет. За допомогою систематизації фактичних даних ринку банківських послуг за останні 10 років і розрахунків виявлено, що умови забезпечення ефективності реалізовані лише для одного показника: відсоток українських банків.

У роботі подано пропозиції щодо підвищення ефективності функціонування і розвитку ринку банківських послуг, серед яких: доцільність зменшити кількість державних банків через реорганізацію, поділ на 2-3 банки і подальший продаж, зміна ставки податку на прибуток.

Практичне значення одержаних результатів полягає у наданні науково- обґрунтованих практичних рекомендацій стосовно післявоєнного відновлення і подальшого ефективного розвитку ринку банківських послуг: У дисертації запропоновано зміни та доповнення до Законів України: «Про банки і банківську діяльність», «Про захист економічної конкуренції» на основі результатів роботи. Частина результатів дослідження і пропозиції знайшли практичне застосування в управлінській діяльності банків і в навчальному процесі (довідки про впровадження наведено в Додатках дисертації).

Ключові слова: *ринок банківських послуг, банківська екосистема, банки, ефективність, конкурентна позиція, процентний дохід, комісійний дохід, концентрація, монополізація, відкритість ринку, безготівкові розрахунки, доходи банків, депозитний портфель, кредитний портфель.*

SUMMARY

The dissertation is dedicated to the exploration of the patterns, characteristics of functioning, and development of the banking services market in Ukraine. This examination is approached from both theoretical understanding and practical application within applied science.

The dissertation comprises an introduction, three main sections, conclusions, references, and appendices.

In Chapter 1, titled 'Theoretical and Methodological Foundations of the Banking Services Market Functioning,' a critical review of research is conducted to define the concept of the 'banking services market' in Ukraine and the 'banking system,' utilizing perspectives from synergy and the theory of open systems. Furthermore, the chapter substantiates a list of determinants that influence the state and characteristics of the development of Ukraine's banking services market in the current stage of evolution.

It is revealed that the Law 'On Banks and Banking Activity' offers an incomplete list of regulators for the banking services market. Notably, the Deposit Guarantee Fund of Individuals, the Antimonopoly Committee of Ukraine, the Ministry of Finance of Ukraine (in terms of regulating state banks), and the National Securities and Stock Market Commission are omitted from consideration.

The author formulates a definition of the concept of the 'market of banking services,' which diverges from existing approaches by integrating perspectives from the theory of open systems and behavioral economics. According to this formulation, the market of banking services is viewed as a subset of the financial services market, characterized as an open economic environment with designated venues for the exchange of banking services.

The concept of the 'banking system' has evolved into the notion of a 'banking ecosystem,' conceptualized as a constituent element of the financial (eco)system - an open economic environment comprising various participants responsible for generating inbound and outbound financial flows. Within this ecosystem, participants establish connections and form a cohesive entity, wherein interactions can yield synergistic effects on financial outcomes and engender unpredictable behavior among system participants.

The list of infrastructural components comprising the market of banking services and the banking system of Ukraine has been updated and expanded.

It has been established that the quantitative description of the banking services market by authorized bodies and researchers relies on the following determinants:

the Herfindahl-Hirschman index (HHI, although the legislation does not yet incorporate criteria for the HHI index, nevertheless, authorized regulatory bodies and researchers utilize this indicator),

indicators of market openness, particularly concerning foreign bank capital,

concentration indicators, expressed as the percentage shares of the largest players,

the indicator of banking penetration, which contributes to the formation of the country's GDP,

profitability indicators, measured in terms of assets or equity.

Thus far, authorized bodies have not yet put forward key indicators to assess the effectiveness of the functioning of the banking services market. Such indicators would play a crucial role in determining the overall effectiveness of the banking sector.

Chapter 2 "Peculiarities of functioning and development trends of the banking services market in Ukraine" defines the current state and development trends of the banking services market in Ukraine in recent years. An empirical analysis of the applicability of Gibrat's law on the rate of growth of the size of banking institutions is carried out. Regression analysis is carried out and correlations describing the development of the banking services market are determined.

It has been established that 63 banks operate in the Ukrainian market, with a total of 5,138 bank branches across the country. State-owned banks hold dominant market shares. The geographical distribution of providers is heterogeneous. Online services for remote maintenance are becoming increasingly widespread. As of 2023, there were more than 112 million payment bank cards in circulation. The share of non-cash payments is on the rise; in 2023, they accounted for 93.5% of the total number of transactions with payment cards. The penetration rate is estimated at 5%, indicating a low level of participation by banks in the formation of GDP. The market is optimally open to foreign capital and moderately concentrated, with signs of monopolization. In 2023, the concentration CR-3 exceeded the monopolization norm of 50%, and the Herfindahl-Hirschman index was 1350.

It is determined that due to the high level of interest rates on deposit certificates of the National Bank of Ukraine (NBU) and domestic state loan bonds in recent years, banking institutions prefer operations with such securities.

Using empirical data for each bank in Ukraine and quantitative calculations, the implementation of Gibrat's law was verified concerning the dependence of changes in assets and income of operating banks on their size. The study spanned a 10-year period, incorporating approximately 3,000 annual values of bank income and assets. The premise is based on the assumption of size-independent growth of bank assets and the possibility of establishing a statistical normal or lognormal distribution of banks by size.

As part of the macroeconomic description, it was determined that Gibrat's law is not fulfilled for Ukrainian banks, and the size distributions of banks do not correspond to normal or lognormal distributions. However, a trend of gradual approximation of income distributions to the lognormal type was observed, indicating the potential possibility of further implementation of Gibrat's law.

As part of the microeconomic description, the study proves the possibility of bank asset growth regardless of size and, consequently, demonstrates the effect of Gibrat's law for individual banks. This analysis was conducted on a sample of six successful banks that remained active in the banking services market.

In Chapter 3, titled "Directions of further development of the banking services market in Ukraine," a scientific and methodological approach to evaluating and improving the competitive position of banks is proposed. This approach is tested through a comparison of the market positions of five banks. Additionally, the chapter argues for ways to increase the efficiency of the banking services market by developing a system of key performance indicators and evaluates the effectiveness of the market in Ukraine. Finally, practical recommendations are provided to regulatory bodies.

We have developed a methodology for evaluating the market position of banks aimed at enhancing the application of the Law of Ukraine 'On the Protection of Economic Competition' regarding the determination of a bank's competitive position and market share. This methodology proposes eight indicators of market coverage and performance criteria to assess the bank's market position: interest income, commission income, loan portfolio, deposit portfolio, number of branches, number of clients or payment cards, profitability of administrative expenses, and share of operational loans.

An integral indicator of the bank's competitive position is formulated as the geometric mean of these eight indicators. This approach is then tested using data from five banks with Ukrainian capital: 'A-BANK,' 'VOSTOK' bank, 'TASKOMBANK,' PUIB, and Pivdenny bank. Based on the results obtained, the competitive positions of the banks are ranked accordingly.

Drawing from the systematization of determinants of market development outlined in Chapter 1 of the dissertation, criteria and

strategies for enhancing the efficiency of the banking services market are proposed. This involves the use of a system comprising seven key indicators: the percentage of Ukrainian banks, the degree of state monopolization of the market, reserve of bank monopolization, reserve of competition among banks, bank penetration, bank investments in the economy, and taxes paid by banks to the budget. Through the systematic analysis of actual data from the banking services market over the past decade and subsequent calculations, it is observed that the efficiency condition is met for only one indicator: the percentage of Ukrainian banks.

We propose several measures to improve the efficiency of the banking services market, which include: reducing the number of state-owned banks through reorganization, dividing them into 2-3 banks, and subsequently selling them off. Additionally, we suggest considering changes to the income tax rate.

The practical significance of the obtained results lies in the scientifically grounded recommendations for the post-war recovery and further effective development of the banking services market. The dissertation proposes changes and additions to the Laws of Ukraine, specifically the 'On Banks and Banking Activities' and 'On Protection of Economic Competition,' based on the findings. Additionally, some of the research results and suggestions find practical application in banks and in the educational process (implementation certificates are presented in Annexes of the thesis).

Keywords: *banking services market, banking ecosystem, banks, efficiency, competitive position, interest income, commission income, concentration, monopolization, market openness, unemployment, bank income, deposit portfolio, loan portfolio.*

ДИСЕРТАЦІЇ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ КАНДИДАТА НАУК

2024

081 «Право»

47. Бинюк Н. М. Кримінологічна характеристика рецидиву насильницької злочинності неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Наталія Михайлівна Бинюк ; Приват. ВНЗ «Ун-т сучасних знань», Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Київ, 2024. – 211 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню проблем рецидиву насильницької злочинності неповнолітніх. Розкрито стан дослідження проблем рецидиву насильницької злочинності неповнолітніх в України та окремих зарубіжних країнах. Встановлено, що сьогодні існує нагальна потреба вирішення низки теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із з'ясуванням: рецидиву кримінального насильства неповнолітніх як правової та кримінологічної категорії; кримінально-правового регулювання рецидиву кримінальних правопорушень за чинним законодавством України; зарубіжного досвіду запобігання рецидивної насильницької злочинності неповнолітніх; стану, структури, динаміки та інших показників рецидивної насильницької злочинності неповнолітніх; кримінологічної характеристики особи неповнолітнього, який вчиняє рецидивні насильницькі кримінальні правопорушення; детермінантів насильницької кримінально протиправної поведінки неповнолітніх під час рецидиву кримінальних правопорушень; загально-соціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуально- профілактичних заходів запобігання рецидиву насильницької злочинності неповнолітніх; механізму реалізації заходів запобігання рецидиву насильницької злочинності неповнолітніх.

Сформовано поняття насильницької злочинності неповнолітніх, під яким варто розуміти особливий вид злочинності, коли особи, які не досягли повноліття, вчиняють акти фізичного, вербального, психологічного або емоційного насильства проти інших осіб або майна.

Зазначено, що сучасний стан рецидивної насильницької злочинності серед неповнолітніх в Україні є складним і потребує системних заходів для його вирішення. Наразі українська влада та суспільство приділяють значну увагу проблемі злочинності серед неповнолітніх і впроваджують різноманітні програми та заходи для її запобігання та контролю. Проте, не дивлячись на ці заходи, в країні все ще стикаються з проблемами рецидивної насильницької злочинності серед неповнолітніх через недостатню увагу до їхніх потреб та недоліки в системі соціальної підтримки та реабілітації.

Констатовано, що вивчення зарубіжного досвіду надає важливу інформацію про можливі шляхи формування та реформування служби пробації та особливості її діяльності з виконання покарань, які не пов'язані з ізоляцією неповнолітніх від суспільства. Такий підхід дозволить удосконалити систему пробації в Україні та забезпечити ефективність її діяльності у сфері реабілітації та ресоціалізації неповнолітніх правопорушників.

Встановлено, що абсолютна кількість облікованих кримінальних правопорушень, які вчиняються повторно неповнолітніми, вказує на значне зниження з 2017 року. Проте варто відзначити, що ситуація з рецидивом кримінальних правопорушень не така однозначна, і хоча у 2019 році спостерігалося певне зниження, проте в цілому кількість рецидивів залишається високою. Облікові кримінальні правопорушення: у 2013 році: 563560, у 2017 році: 523911, у 2022 році: 443212, у 2023 році: 439867. Відзначається стабільний спад кількості кримінальних правопорушень з 2017 по 2023 рік.

Відмічено, що особа, яка потрапляє у місця позбавлення волі, стикається з інтенсивним і складним впливом. Недостатньо визначати цей вплив як лише «моральний» у світі злочинності, хоча такий елемент існує навіть у пенітенціарних установах для

неповнолітніх. Потрапивши в таке оточення, людина може відчути його насильницький характер.

Констатовано, що фактори, які визначають вчинення неповнолітніми кримінальних правопорушень, це конкретні причини і умови, які разом сприяють вчиненню кримінальних діянь особами, які ще не досягли вісімнадцятирічного віку.

Вказано, що позбавлення волі як форма покарання є важливим і ефективним інструментом у боротьбі зі злочинністю. Однак воно супроводжується численними негативними соціальними та соціально- психологічними наслідками.

Виокремлено загальні заходи запобігання рецидивним насильницьким кримінальним правопорушенням, що вчиняються неповнолітніми, зокрема: розширення культурно-виховної роботи у всіх сферах суспільної діяльності; підвищення морально-культурного рівня сімей та поліпшення їх матеріального стану, включаючи боротьбу з алкоголізмом і наркоманією; боротьбу з рецидивною насильницькою злочинністю шляхом соціальної адаптації неповнолітніх, які відбувають покарання; зменшення пропаганди насильства у засобах масової інформації та виключення показу фільмів, що сприяють насильству, особливо у години підвищеного перегляду.

Зазначено, що запобігання кримінально протиправній поведінці на індивідуальному рівні повинно зосереджуватися на послідовному вирішенні різних негативних аспектів, що впливають на неповнолітню особу. Це включає усунення об’єктивних соціально-економічних, ідеологічних та соціально- психологічних проблем, а також виправлення негативних умов у житті, роботі, побуті та дозвіллі конкретних осіб. Дуже важливо дотримуватися принципу невідворотної відповідальності за свої вчинки, а також усунення криміногенних чинників, які можуть сприяти кримінально протиправній мотивації.

Наголошено, що для зменшення рівня рецидивної насильницької злочинності неповнолітніх необхідно впровадити комплексну систему заходів кримінально-виконавчої політики, яка включатиме ефективне правосуддя, соціально-культурні, реабілітаційні та відновні програми для засуджених. Такі програми

мають допомогти засудженим вирішити соціальні та побутові проблеми, навчити їх керувати своєю поведінкою та розуміти наслідки своїх дій, а також відновити стосунки у суспільстві.

Ключові слова: *рецидив, рецидивна злочинність, неповнолітні, насильницька злочинність, детермінанти, запобігання.*

SUMMARY

The thesis is devoted to a comprehensive study of the problems of recidivism of juvenile violent crime. The state of research on the problems of recidivism of juvenile violent crime in Ukraine and some foreign countries is revealed. Today, there is an urgent need to address a number of theoretical and practical issues related to the following: recidivism of juvenile criminal violence as a legal and criminological category; criminal law regulation of recidivism of criminal offenses under current Ukrainian legislation; foreign experience in preventing recidivism of juvenile violent crime; the status, structure, dynamics and other indicators of recidivism of juvenile violent crime; criminological characteristics of a juvenile who commits recidivist violent criminal offences; determinants of violent criminal behaviour of juveniles during recidivism of criminal offences; general social, special criminological and individual preventive measures to prevent recidivism of violent crime by juveniles; mechanism of implementation of measures to prevent recidivism of violent crime by juveniles.

The author formulates the concept of violent juvenile crime, which should be understood as a special type of crime when persons under the age of majority commit acts of physical, verbal, psychological or emotional violence against other persons or property.

It is noted that the current state of recidivism of violent crime among minors in Ukraine is complex and requires systemic measures to address it. Currently, the Ukrainian authorities and society pay considerable attention to the problem of juvenile delinquency and implement various programs and measures to prevent and control it. However, despite these measures, the country still faces the problem of recidivism of violent crime among juveniles due to insufficient attention to their needs and shortcomings in the system of social support and rehabilitation.

It is stated that the study of foreign experience provides important information about possible ways of forming and reforming the probation service and the specifics of its activities in the execution of sentences which are not related to the isolation of minors from society. This approach will allow improving the probation system in Ukraine and ensuring the effectiveness of its activities in the field of rehabilitation and resocialization of juvenile offenders.

It is established that the absolute number of recorded criminal offenses in the State indicates a significant decrease since 2017. However, it is worth noting that the situation with recidivism of criminal offenses is not so clear, and although there was a certain decrease in 2019, the overall number of recidivism remains high. Recorded criminal offenses: In 2013: 563560, In 2017: 523911, In 2022: 443212, In 2023: 439867. There is a steady decline in the number of criminal offenses from 2017 to 2023.

It is noted that a person who finds himself or herself in a situation of deprivation of liberty faces an intense and complex impact. It is not enough to define this influence as only «moral» in the world of crime, although such an element exists even in juvenile penitentiaries. Once in such an environment, a person can really feel its violent nature.

It is stated that the factors determining the commission of criminal offences by minors are specific causes and conditions which together contribute to the commission of criminal acts by persons under the age of eighteen.

It is indicated that imprisonment as a form of punishment is an important and effective tool in the fight against crime. However, it is accompanied by numerous negative social and socio-psychological consequences.

The author highlights general measures to prevent recidivism of violent criminal offences committed by minors, in particular: expansion of cultural and educational work in all spheres of social activity; raising the moral and cultural level of families and improving their financial situation, including the fight against alcoholism and drug addiction; combating recidivism through social adaptation of uveniles who have been under criminal punishment; reducing the propaganda

of violence in the media and excluding films that promote violence, especially during high viewing hours.

It is noted that prevention of criminal behaviour at the individual level should focus on the consistent resolution of various negative aspects affecting a minor. This includes the elimination of objective socio-economic, ideological and socio- psychological problems, as well as the correction of negative conditions in the life, work, everyday life and leisure of individuals. It is very important to adhere to the principle of inevitable responsibility for one's actions, as well as to eliminate criminogenic factors that may contribute to criminal motivation.

It is emphasised that in order to reduce the level of recidivism of violent crime by juveniles, it is necessary to introduce a comprehensive system of penal policy measures, which will include effective justice, socio-cultural, rehabilitation and restorative programmes for convicts. Such programmes should help convicts to solve social and domestic problems, teach them to manage their behaviour and understand the consequences of their actions, and restore their relationships in society.

Key words: *relapse, recidivism, juveniles, violent crime, determinants, prevention.*

***

48. Санжаров В. А. Становлення та розвиток канонічного права в Західній Європі у XII - XIV століттях : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Валерій Анатолійович Санжаров ; Приват. ВНЗ «Ун-т сучасних знань», Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Київ, 2024. – 211 с.

АНОТАЦІЯ

У дисертації здійснено комплексний аналіз стану наукової розробки проблеми середньовічного канонічного права, основних напрямів сучасних досліджень і новітніх підходів до інтерпретації юридичних пам’яток. Встановлено внесок «національних шкіл» з дослідження церковного права у вивчення канонічного права класичного середньовіччя. Зазначено вплив зовнішніх чинників на розробку історії канонічного права.

Визначено основні категорії джерел, які забезпечили Граціану матеріали для «Декрету»: канони церковних соборів, папські декреталії, пенітенціали, патристичні тексти, римське право, капітулярії Каролінгів, а також частина підроблених юридичних текстів, теологічні та неканонічні джерела попередніх одинадцяти століть. З'ясовані безпосередні джерела праці Граціана.

Проаналізовано структуру та зміст «Декрету», дослідницький метод Граціана, подальший розвиток канонічного права як університетської дисципліни в рамках декретистики та декреталістики, постграціанські декретальні «колекції», які увійшли до «Корпусу канонічного права».

Висвітлено основні етапи розвитку середньовічного канонічного права в Західній Європі у XII–XIV століттях. Перший етап (бл. 1125 – бл. 1145) – створення Граціаном «Гармонії суперечливих канонів» або «Декрету», розробки внутрішньо послідовної системи канонічного права, відділення каноністики від теології та оформлення в самостійну дисципліну. Другий етап (1140–1234) – становлення системи середньовічного канонічного права, визначає трансформація канонічного права з дисципліни, заснованої на поясненнях «Декрету» Граціана, в правову систему, засновану на папських декреталіях, які мали претензію на загальну чинність і роз'яснювали питання церковного права. Дві основні тенденції подальшого розвитку церковного права: поширення папських декреталій і систематичне застосування римського права до канонічної юриспруденції. Третій етап (1234–1334) – епоха домінування уніфікованого канонічного права в середньовічній Західній Європі завдяки розвитку соборного й папського законодавства.

Визначено, що епоха правничого ренесансу в Західній Європі зазначалася рецепцією римського права, виокремленням громадянського та канонічного права від теології, появою факультетів права й докторських ступенів з обох прав в європейських університетах. «Декрет» Граціана і «Корпус канонічного права» загалом, безперечно, стали основою європейської правової культури. Їхній зміст і методологія сформували ядро західної правової традиції.

Ключові слова: *канонічне право, Корпус канонічного права, «Декрет» Граціана, декретальне право, соборне законодавство, Середні віки.*

SUMMARY

The dissertation analyzes the state of scientific development of the problem of medieval canon law, the main directions of modern research and the latest approaches to the interpretation of legal monuments. The contribution of ‘national schools’ to the study of church law in the study of canon law of the classical Middle Ages is established. The impact of external factors on the development of the history of canon law is noted.

The main categories of sources that provided Gratian with materials for the “Decretum” are identified: canons of church councils, papal decretals, penitentials, patristic texts, Roman law, Carolingian capitularies, as well as part of forged legal texts, theological and non-canonical sources of the previous eleven centuries. The direct sources of Gratian's work have been clarified. The structure and content of the “Decretum”, Gratian's research method, further development of canon law as a university discipline within the framework of decretistics and decretalistics, post- Gratian decretal ‘collections’ that were included in the “Corpus of Canon Law” are analyzed.

The dissertation highlighted the main stages of the development of medieval canon law in Western Europe in the 12th–14th centuries. The first stage (ca. 1125–ca. 1145): Gratian's creation of the “Concordia discordantium canonum” or “Decretum”, development of an internally consistent system of canon law, separation of canon studies from theology and formalization into an independent discipline. The second stage (1140–1234) – the formation of the system of medieval canon law – defines the transformation of canon law from a discipline based on the explanations of Gratian's “Decretum” into a legal system based on papal decretals, which had a claim to universal validity and clarified legal issues. The two main trends in the further development of church law are the spread of papal decretals and the systematic application of Roman law to canonical jurisprudence. The third stage (1234–1334) is the era of dominance of unified canon law in medieval Western Europe thanks to the development of council and papal legislation.

It was determined that the era of legal renaissance in Western Europe was marked by the reception of Roman law, the separation of

civil and canon law from theology, the emergence of law faculties and doctoral degrees in both laws in European universities. Gratian's "Decretum" and the "Corpus of Canon Law" in general undoubtedly became the basis of European legal culture. Their content and methodology formed the core of the Western legal tradition.

Key words: *Canon Law, Corpus of Canon Law, Decretum of Gratian, Papal Decretal Law, Legislation of Church Councils, Middle Ages.*

***

051 «Економіка»

49. Вільчинський О. М. Державна фінансова політика активізації інвестиційної діяльності в Україні : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Олександр Миколайович Вільчинський ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2024. – 321 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертація присвячена поглибленню теоретичних засад та розробці на цій основі практичних рекомендацій щодо модернізації державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності в Україні.

З'ясовано сутність і структуровано генезис державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності. Систематизовано науково-організаційні основи її формування та реалізації. Оцінено ефективність фактичного стану формування та реалізації державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності в Україні. Змодельовано вплив державної фінансової політики на активізацію інвестиційної діяльності в Україні.

Сформовано концепцію модернізації державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності в Україні, в основі якої синергічний симбіоз інституційних запитів, домінант зовнішнього впливу та зарубіжного досвіду, тенденцій генези розвитку вітчизняної практики, концептуальних патернів, фундаментальних і праксеологічних принципів. Це дало можливість розширити

науково-теоретичні засади формування та реалізації державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності в Україні та забезпечити розробку практичних рекомендацій її модернізації в умовах діджиталізації.

Ключові слова: *державна фінансова політика активізації інвестиційної діяльності, державна фінансова політика, активізація інвестиційної діяльності, фіскальна політика, монетарна політика, інвестиційна діяльність, формування та реалізація державної фінансової політики.*

SUMMARY

The dissertation is devoted to the deepening of the theoretical foundations and the development of practical recommendations on this basis for the modernization of the state financial policy of intensification of investment activity in Ukraine.

The essence of the genesis of the state financial policy for the intensification of investment activity has been clarified and structured. The scientific and organizational foundations of its formation and implementation are systematized. The effectiveness of the actual state of formation and implementation of the state financial policy for the intensification of investment activity in Ukraine was evaluated. The influence of the state financial policy on the intensification of investment activity in Ukraine is modeled. The concept of modernization of the state financial policy of intensification of investment activity in Ukraine was formed, which is based on a synergistic symbiosis of institutional requests, dominant external influence and foreign experience, trends of the genesis of the development of domestic practice, conceptual patterns, fundamental and praxeological principles. This made it possible to expand the scientific and theoretical foundations of the formation and implementation of the state financial policy for the intensification of investment activity in Ukraine and to ensure the development of practical recommendations for its modernization in the conditions of digitalization.

Keywords: *state financial policy of intensification of investment activity, state financial policy, intensification of investment activity, fiscal policy, monetary policy, investment activity, formation and implementation of state financial policy.*

ДИСЕРТАЦІЇ НА ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ ДОКТОРА НАУК

081 «Право»

50. Сизоненко А. С. Теорія та практика запобігання злочинності неповнолітніх в Україні : дис. ...д-ра наук : 12.00.08 / Антон Степанович Сизоненко ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2024. – 412 с.

АНОТАЦІЯ

У роботі розроблено концепцію запобігання ювенальній кримінально протиправній діяльності, метою якої є вироблення універсального, персоніфікованого підходу до виправлення девіантної поведінки дитини, заснованого на ряді міжнародних та європейських рекомендацій і стандартів здійснення правосуддя щодо дитини. Концепцією також удосконалено коло суб'єктів, у повноваження яких входить протидія кримінальним правопорушенням, які вчиняються дітьми, та передбачено актуальні теоретико-прикладні напрями, скеровані на зниження кількісних показників таких суспільно небезпечних діянь.

Встановлено, що сучасна вітчизняна кримінально-правова доктрина потребує доопрацювання в частині вдосконалення понятійно-категорійного апарату, також визначення алгоритму взаємодії держави з неповнолітніми особами, що дозволить якісно підійти до будування стратегій ювенального кримінологічного запобігання. Питання вдосконалення кримінально- правового та кримінологічного реагування на кримінально протиправну діяльність неповнолітніх осіб є достатньо дискусійним та популярним серед учених. Попри значну кількість праць, чимало проблем залишаються актуальними та неповністю вирішеними. Провідною проблемою є розробка кримінологічного механізму запобігання злочинності неповнолітніх у сучасних умовах.

Введено в науковий обіг поняття «ювенальна злочинність» як негативне соціальне явище, що проявляється в систематичному

вчиненні кримінальних правопорушень особами у віці 14–17 років, характеризується певними кількісними та якісними показниками й зумовлене рядом специфічних соціально-психологічних детермінантів, і наголошено, що сучасна вітчизняна кримінально-правова доктрина потребує доопрацювання в частині вдосконалення понятійно-категорійного апарату, а також визначення алгоритму взаємодії держави з неповнолітніми, що дозволить якісно підійти до побудови стратегій ювенального кримінологічного запобігання.

Обґрунтовані доктринальні підходи до визначення ознак ювенальної злочинності, серед яких основними є: суспільна небезпечність, протиправність, корисливість, груповий і вуличний характер, масовість, агресивність, жорстокість, неблагополучність виховання, психічна та поведінкова неврівноваженість, регіональність.

Визначені напрями імплементації кращих зарубіжних практик запобігання ювенальній злочинності у вітчизняну діяльність органів кримінальної юстиції за допомогою створення кримінологічної моделі запобігання з поєднанням державних і громадських сил та ресурсів; здійснення комплексного впливу на дитину, середовище; комунікаційної діяльності суб'єктів виховання та профілактики з розподілом функцій з метою уникнення дублювання; програмне окреслення сфери застосування заходів виховання, забезпечення умов розвитку, соціальної допомоги; профілактики негативних проявів, корекції поведінки. Також напрями створення системи ювенального правосуддя, яка включатиме не тільки спеціалізовані органи та служби у справах дітей, спеціальні установи й заклади, які здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень, а й адвокатів, органи досудового розслідування, суди та суддів під час здійснення правосуддя, які покликані враховувати фізіологічні, психологічні особливості дітей під час досудового розслідування, судового розгляду кримінальних проваджень, що сприятиме мінімізації вчиненню ними кримінальних правопорушень, виправленню та перевихованню.

Надано кримінологічну характеристику ювенальної злочинності з виокремленням стану, структури, динаміки, географії

відповідних категорій протиправних діянь, їх детермінантів, кримінологічних ознак неповнолітніх злочинців і жертв, а також зв'язків структурованих елементів із системою охорони дитинства, розробленням і вжиттям заходів запобігання кримінальним правопорушенням уповноваженими суб'єктами, зокрема в умовах воєнного стану.

На основі аналізу офіційної статистики за 2005–2023 рр. доведено, що в умовах воєнного стану, пандемій, у процесі тенденції постійного скорочення чисельності правопорушників, які належать до наймолодших вікових груп, викликають занепокоєння якісні показники ювенальної злочинності, обумовлені суттєвими соціальними й моральними проблемами в дитячому середовищі, неефективністю реалізації державної політики щодо дітей і молоді, все більшою орієнтацією неповнолітніх на корисливі й насильницькі злочини (крадіжки, грабежі, розбої, згвалтування) та появу «нетрадиційних» для такої категорії кримінальних протиправних діянь (ритуальних вбивств, вандалізму тощо); зростання питомої ваги неповнолітніх осіб жіночої статі у вчиненні злочинів та їх участь у тяжких злочинах.

Проведено систематизацію детермінантів ювенальної злочинності, обумовлених воєнними, соціально-економічними та ціннісно-ідеологічними викликами, які зумовлюють інтенсифікацію деструкції поведінки неповнолітніх на груповому та особистісному рівнях, що дозволила сформувати кримінологічний прогноз розвитку такої злочинності на найближчу й довгострокову перспективу.

Надана кримінологічна характеристика неповнолітніх, які вчиняють кримінальні правопорушення, з виокремленням соціально-демографічних (характеризуються сукупністю персонографічних ознак і відомостей про соціальну роль і місце неповнолітнього в соціумі); кримінально-правових (показують ступінь суспільної небезпечності неповнолітніх злочинців, глибину та стійкість їх антисуспільної спрямованості через вчинені ними суспільно небезпечні діяння, що мають ознаки певного складу кримінального правопорушення); морально-психологічних (особливості особистості неповнолітніх, які детермінують вчинення ними

злочинних діянь) ознак, які проявляються в злочинній поведінці з розподілом на випадкові, ситуаційні, нестійкі та злісні.

Визначені віктимологічні ознаки та властивості жертв кримінальних правопорушень, що вчиняються неповнолітніми, з урахуванням моделі взаємовідносин «неповнолітній – кримінологічна ситуація – жертва» з виокремленням віктимізаційних ознак (безпорадність, вразливість, довірливість) жертв, які через такі власні психічні чи фізичні особливості та поведінку не спроможні чинити опір протиправній поведінці неповнолітніх з подальшим класифікаційним розподілом за визначеними критеріями.

Запропоновано до суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються дітьми, через специфіку покладених на них завдань віднести центри соціальних служб, органи управління освітою, навчальні заклади, установи й організації системи освіти, громадські об'єднання, що безпосередньо здійснюють освітньо-виховні та інші функції стосовно осіб до досягнення ними повноліття.

Науково обґрунтований системно-функціональний підхід до практичної реалізації взаємодії між суб'єктами запобігання ювенальній злочинності в частині покладення координаційних функцій на загальнодержавному рівні – підрозділ ювенальної превенції центрального органу управління поліцією; регіональному рівні – підрозділи ювенальної превенції головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві; місцевому рівні – підрозділи ювенальної превенції територіальних (відокремлених) підрозділів Головних управлінь Національної поліції в областях.

Розроблено проєкт Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері профілактики правопорушень серед неповнолітніх осіб, в якому передбачено: алгоритми дій певних суб'єктів у найбільш типових ситуаціях, зокрема здійснення ними інформаційного обміну; засоби щодо виявлення неповнолітніх, схильних до вчинення правопорушень; підготовку й подальшу реалізація на регіональному й місцевому рівнях міжвідомчих комплексних планів заходів з профілактики правопорушень серед таких осіб; створення єдиної інформаційної бази даних щодо

неповнолітніх, схильних до вчинення правопорушень, які вчинили кримінальні правопорушення, до яких застосовані пробаційні заходи.

Унормовано засоби щодо реалізації кримінологічної моделі загальносоціальних заходів запобігання ювенальній злочинності, які становлять підґрунтя для зниження негативного впливу соціально-економічних детермінант злочинної поведінки неповнолітніх, створюють передумови для більш ефективного застосування заходів на спеціально-кримінологічному й індивідуально-профілактичному рівнях за допомогою перегляду законодавчих документів, моніторинг стану виконання кожного з них, упорядкування й взаємоузгодження змісту стратегічних рішень.

Науково доведено доцільність запровадження в практику спеціально-кримінологічного запобігання ювенальній злочинності кращих зарубіжних ранньопрофілактичних практик: «School, Social workers, Police» – програма, відповідно до якої офіцери поліції проводять спеціальні курси серед неповнолітніх, спрямовані на запобігання вчиненню ними правопорушень і протидію наркоманії (Данія); «Drug Abuse Resistance Program» – програма запобігання зловживанню наркотиками у закладах початкової освіти (Англія, США); «Programs і Services for At-Risk and Familie» – надання допомоги неповнолітнім, які перебувають у соціально неприйнятних для особистісного розвитку умовах або мають схильність до асоціальної чи суспільно небезпечної активності із залученням громадських організацій, батьків, учителів і сусідів (Канада); «Youth Inclusion Program» – налагодження взаємостосунків з неблагополучними дітьми (США).

Науково обґрунтовано застосування індивідуально-профілактичних заходів запобігання ювенальній злочинності як планомірної діяльності уповноважених суб’єктів, спрямована на своєчасне виявлення конкретних неповнолітніх осіб, від яких можна очікувати вчинення правопорушень, включаючи повторних, і здійснення на них та їхнє найближче соціальне оточення (мікросередовище) превентивного впливу з метою позитивної корекції поведінки таких дітей, усунення, послаблення або нейтралізації криміногенних чинників, що діють у сфері їх життєдіяльності. Такі заходи є одними з пріоритетних у діяльності органів ювенальної

превенції Національної поліції й потребують реалізації за допомогою впровадження спеціалізованого курсу професійної підготовки поліцейських щодо запобігання ювенальній злочинності на основі методик / програм, розроблених з огляду на позитивні зарубіжні практики, який включатиме порядок реагування на девіантну поведінку дітей і подальший алгоритм дій з метою унеможливлення вчинення кримінального правопорушення.

Ключові слова: *дитина, неповнолітній, ювенальна злочинність, кримінальне правопорушення, кримінологічна характеристика, детермінанти, жертва, запобігання, органи та служби у справах дітей, ювенальна превенція, ювенальна юстиція.*

SUMMARY

The work developed the concept of prevention of juvenile crime, which is based on international legal standards for the protection of children's rights and freedoms, the system of criminological (quantitative and qualitative indicators, determinants, characteristics and connections between a juvenile offender and a victim) proven by domestic and foreign practice response measures, with definition and introduction into the activities of bodies and services for children and special institutions for children of a complex of scientifically based normative and legal, organizational, educational and behavioral tools aimed at identifying and neutralizing (minimizing) criminogenic and victimogenic factors, adoption on this basis by authorized sub-objects of effective criminological solutions, including those of a departmental (interdepartmental) nature, as well as the initiation and implementation of a special course on "juvenile criminology" in institutions of higher education.

It has been established that the modern national criminal law doctrine needs to be refined in terms of improving the conceptual and categorical apparatus, as well as defining the algorithm of the state's interaction with minors, which will allow a qualitative approach to the construction of juvenile criminological prevention strategies. The issue of improving the criminal law and criminological response to the criminally illegal activity of minors is quite debatable and popular among scientists. Despite a significant number of works, a number of problems remain relevant and fully resolved. The leading problem is

the development of a criminological mechanism for the prevention of juvenile delinquency in modern conditions.

The concept of "juvenile crime" was introduced into scientific circulation as a negative social phenomenon manifested in the systematic commission of criminal offenses by persons aged 14–17, characterized by certain quantitative and qualitative indicators and caused by a number of specific socio-psychological determinants, and it was emphasized that modern domestic criminal – the legal doctrine needs to be refined in terms of improving the conceptual and categorical apparatus, as well as defining the algorithm of the state's interaction with minors, which will allow a qualitative approach to the construction of juvenile criminological prevention strategies.

Grounded doctrinal approaches to determining the signs of juvenile delinquency, among which the main ones are: social danger, illegality, self-interest, group and street character, massiveness, aggressiveness, cruelty, unfavorable upbringing, mental and behavioral imbalance, regionalism.

The areas of implementation of the best foreign practices for the prevention of juvenile crime in the domestic activities of criminal justice bodies through the creation of a criminological model of prevention with a combination of state and public forces and resources have been determined; implementing a complex influence on the child, the environment; communication activities of subjects of education and prevention with the division of functions in order to avoid duplication; program outline of the scope of educational measures, provision of development conditions, social assistance; prevention of negative manifestations, correction of behavior. Also, the ways of creating a system of juvenile justice, which will include not only specialized bodies and services for children, special institutions and institutions that provide their social protection and crime prevention, but also lawyers, pre-trial investigation bodies, courts and judges during the administration of justice, which are designed to take into account the physiological and psychological characteristics of children during pre-trial investigation, judicial review of criminal proceedings, which will contribute to the minimization of their commission of criminal offenses, correction and re- education.

The criminological characteristics of juvenile delinquency are provided with the identification of the state, structure, dynamics, geography of the relevant categories of illegal acts, their determinants, criminological characteristics of juvenile criminals and victims, as well as the connections of structured elements with the system of childhood protection, the development and implementation of measures to prevent criminal offenses by authorized sub objects, in particular in the conditions of martial law.

Based on the analysis of official statistics for 2005–2023, it has been proven that in conditions of martial law, pandemics, with a trend of constant reduction in the number of offenders belonging to the youngest age groups, qualitative indicators of juvenile crime cause concern due to significant social and moral problems in the children's environment , the ineffectiveness of the implementation of state policy regarding children and youth, the increasing orientation of minors to self-interested and violent crimes (thefts, robberies, robberies, rapes) and the appearance of "non-traditional" for this category of criminal offenses (ritual murders, vandalism, etc.); growth of the specific weight of female minors in the commission of crimes and their participation in serious crimes.

Systematization of the determinants of juvenile crime, caused by military, socio-economic and value-ideological challenges, which lead to the intensification of the destruction of the behavior of minors at the group and personal levels, has been carried out, which made it possible to form a criminological forecast of the development of such crime in the near and long term.

The criminological characteristics of minors who commit criminal offenses are given, with a distinction of socio-demographic characteristics (characterized by a set of personographic features and information about the minor's social role and place in society); criminal law (showing the degree of social danger of juvenile criminals, the depth and stability of their anti-social orientation due to their socially dangerous acts, which have signs of a certain composition of a criminal offense); moral and psychological (characteristics of the personality of minors that determine their commission of criminal acts)

signs manifested in criminal behavior with a division into accidental, situational, unstable and malicious.

The victimological signs and properties of victims of criminal offenses committed by minors are determined, taking into account the model of the relationship "minor – criminological situation – victim" with the identification of victimization signs (helplessness, vulnerability, gullibility) of victims who, due to their own mental or physical characteristics and behavior, are unable to commit resistance to illegal behavior of minors with subsequent classification according to specified criteria.

It is proposed to include social service centers, education management bodies, educational institutions, institutions and organizations of the education system, public associations that directly carry out educational and other functions in relation to persons until they reach the age of majority.

A scientifically based system-functional approach to the practical implementation of interaction between the subjects of juvenile crime prevention, in terms of establishing coordination functions at the national level – the juvenile prevention unit of the central police management body; at the regional level – juvenile prevention units of the main departments of the National Police in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, the regions and the city of Kyiv; at the local level – juvenile prevention units of territorial (separate) units of the Main Directorates of the National Police in the regions.

The project of the Procedure for the interaction of subjects carrying out measures in the field of prevention of offenses among minors has been developed, which provides algorithms for the actions of certain subjects in the most typical situations, including their implementation of information exchange; ways of identifying minors prone to committing offenses are algorithmized, preparation and further implementation at the regional and local levels of interdepartmental comprehensive plans for the prevention of offenses among such persons; creation of a unified information database on juveniles prone to committing offenses who have committed criminal offenses to which probation measures have been applied.

The ways of implementing the criminological model of general social measures to prevent juvenile crime, which form the basis for reducing the negative impact of socio-economic determinants of criminal behavior of minors, are standardized, create prerequisites for more effective application of measures at the special criminological and individual preventive levels by reviewing legislative documents, monitoring the state of implementation of each of them, arrangement and coordination of the content of strategic decisions.

The feasibility of introducing the best foreign early preventive practices into the practice of special criminological prevention of juvenile crime has been scientifically proven: "School, Social workers, Police" – a program according to which police officers conduct special courses among minors, aimed at preventing them from committing offenses and combating drug addiction (Denmark); "Drug Abuse Resistance Program" – a program to prevent drug abuse in primary education institutions (England, USA); "Programs and Services for At-Risk and Family" – providing assistance to minors who are in socially unacceptable conditions for personal development or have a tendency to antisocial or socially dangerous activity with the involvement of public organizations, parents, teachers and neighbors, (Canada); "Youth Inclusion Program" – establishing relationships with disadvantaged children (USA).

The use of individual preventive measures to prevent juvenile crime as a planned activity of authorized subjects, aimed at timely identification of specific minors who can be expected to commit offenses, including repeated ones, and exert preventive influence on them and their immediate social environment (microenvironment) with the aim of positively correcting the behavior of such children, eliminating, weakening or neutralizing criminogenic factors operating in their sphere life activities Such measures are one of the priorities in the activities of the juvenile prevention bodies of the National Police and need to be implemented through the implementation of a specialized professional training course for police officers on the prevention of juvenile crime based on methods/programs developed in view of positive foreign practices, which will include the procedure

for responding to deviant behavior of children and further algorithm of actions aimed at preventing the commission of a criminal offense.

Keywords: *child, minor, juvenile crime, criminal offense, criminological characteristics, determinants, victim, prevention, bodies and services for children, juvenile prevention, juvenile justice.*

***

51. Сус Т. Й. Фінансування інноваційного розвитку аграрного сектору : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08 / Тарас Йосипович Сус ; Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Ірпінь, 2024. – 489 с.

АНОТАЦІЯ

Дисертація присвячена дослідженню теоретико-методологічних і розробці практичних аспектів фінансування інноваційного розвитку аграрного сектору. У результаті дослідження розкрито сутність агроінновації – це вдосконалення взаємозв’язків між біосферою та техносферою та пріоритетного фінансування, що призводить до зростання продуктивності сільгоспвиробництва, забезпечення продовольчої безпеки держави та поліпшення стану навколишнього природного середовища в умовах зміни клімату.

Зазначено, що стимулювання інноваційних процесів в аграрному секторі, слід здійснювати в напрямах, які забезпечують перетворення сільського господарства на динамічну, збалансовану, адаптивну систему, здатну до постійного самовідтворення при ускладненні загальних умов екологічного та економічного розвитку.

З’ясовано, що світова практика передбачає два основних підходи до формування політики та моделей інноваційного розвитку економіки і відповідного механізму фінансування: стимулювання попиту на інновації та стимулювання пропозиції інноваційних продуктів.

Доведено, що в Україні наразі переважає модель стимулювання пропозиції інновацій, зумовлена концентрацією зусиль

держави, а відповідно і витрат бюджетів різного рівня на реалізацію проектів інноваційного розвитку, збільшення фінансування з бюджету пріоритетних проєктів. Цей підхід має суттєві недоліки та низьку ефективність внаслідок суттєвої затримки в часі бюджетного фінансування, зміни пріоритетів та урядів, хронічного дефіциту бюджету та скорочення видатків на інноваційну діяльність.

Встановлено, що в аграрному секторі інновації носять комплексний характер і в процесі виробничої діяльності взаємообумовлюють вплив промисловості на сільськогосподарське виробництво, переробну галузь та розвиток інфраструктури. Фінансова підтримка інноваційного розвитку аграрного сектору носить фрагментарний характер, так як використовуються зарубіжні технології та сільськогосподарські машини іноземного виробництва. В силу реалізації сировини фінансові ресурси є обмеженими і не дозволяють на паритетних умовах з розвинутими країнами фінансувати інноваційний розвиток аграрного сектору. Зазначено, що фінансові можливості підтримки інноваційного розвитку аграрного сектору в Україні базуються на видах діяльності зі спадною віддачею (економіка сировинного типу), а для розвинутих країн, виходячи з пріоритетного розвитку видів діяльності зі зростаючою віддачею (промислове виробництво науково ємної продукції) і є не спів розмірними.

Обґрунтовано, що важливою складовою регіональної аграрної політики є інноваційна політика, сформована на основі інноваційно-інвестиційної стратегії розвитку аграрного сектору та передбачає формулювання основної мети, завдань і механізмів її реалізації. Головною метою реалізації цієї політики є створення сприятливих умов для успішного здійснення інноваційної діяльності, забезпечення попиту і пропозиції інноваційної продукції у всіх галузях аграрного сектору, шляхом фінансування технічного і організаційно-технологічного оновлення, підвищення ефективності і екологічності сільгоспвиробництва, формування аграрної економіки інноваційного типу. Необхідно враховувати якими ресурсами володіє регіон, які потреби у продукції аграрного сектору щоб забезпечити: комплексний підхід до впровадження

інновацій; відповідність стратегії сталому агроекономічному розвитку; світові тенденції розвитку аграрного сектору; формування регіональної мережі інноваційних пунктів зростання на основі співпраці на регіональному та міжрегіональному рівнях.

З'ясовано, що розглядаючи фінансову складову системи інноваційного розвитку, необхідно формувати ефективний фінансовий механізм забезпечення взаємодії інноваційної сфери регіональної економіки з національною і світовою; в вузькому розумінні-консолідація фінансових ресурсів регіону для пріоритетних напрямів інноваційного розвитку аграрного сектору, що базуються на концепції сталого розвитку. В умовах кризи, брак власних грошових коштів, низький платоспроможний попит на інноваційні продукти, висока вартість нововведень та тривалий термін їх окупності при високому рівні ризику негативно впливають на інноваційний розвиток аграрного сектору.

Проведений аналіз довів, що головною передумовою економічного зростання та інноваційного розвитку аграрного сектору є комплексне використання інжинірингу в поєднанні з фінансовим інжинірингом і створенням сприятливих умов для діяльності інжинірингових підприємств в аграрному секторі. Актуальною є проблема диспаритету цін на сільськогосподарську і промислову продукцію, слабка матеріально-технічна база агровиробництва, технологічна відсталість на фоні зміни природно-кліматичних умов. Нестабільність податкового законодавства та скасування пільг для сільгоспвиробників призвело до зменшення джерел формування власних фінансових ресурсів і можливості фінансувати інноваційний розвиток. В якості об'єктів фінансового інжинірингу в аграрному секторі виступають інноваційні фінансові інструменти і процеси, нові фінансові технології ключовим завданням яких є врахування специфіки та забезпечення достатніми фінансовими ресурсами інноваційного розвитку, мінімізація ризиків в аграрному виробництві. Глобалізаційні процеси зумовили формування та активну розбудову системи міжнародних фінансів, створення інноваційних інструментів ринку фінансових послуг, що набувають глобального характеру. Актуальним залишається формування повноцінного ринку капіталу в

Україні, одним із завдань якого є концентрація фінансових ресурсів для розвитку бізнесу та інновацій. Кожен інноваційний проект вимагає фінансових ресурсів, яких в учасників проєкту чи автора ідеї в більшості випадків немає. Для їх мобілізації потрібен ефективно діючий ринок капіталу.

Головною метою формування механізму фінансування, як структуро формуючого елемента фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору регіону повинна бути продовольча безпека, підвищення конкурентоспроможності та дохідності, що ґрунтується на принципах екологізації, збалансованого управління природними ресурсами, боротьби зі зміною клімату та сталому розвитку сільських територій.

Встановлено, що інноваційна діяльність стає невід'ємним та необхідним елементом успішного розвитку аграрного сектору, причому завдання держави полягає в проведенні ефективної фінансової та інноваційної політики з метою забезпечення його стабільного зростання. Комплекс питань, пов'язаних із якісним фінансуванням інноваційних процесів, які вимагають системності та прогнозованості, можливо вирішити на основі програмно-цільового підходу до регулювання потоку інвестицій, спрямованих на інноваційний розвиток. В умовах обмеженості фінансових ресурсів, які держава здатна спрямувати на інноваційний розвиток, особливої актуальності набувають питання вдосконалення програмно-цільового підходу щодо посилення важелів бюджетної політики як інструмента підвищення ефективності використання бюджетних коштів, що спрямовуються на інноваційний розвиток в аграрному секторі. Важлива роль програмно-цільового підходу в ринковій економіці визначається тим, що ринок не завжди дозволяє в повній мірі мобілізувати додаткові фінансові ресурси для інноваційного розвитку регіонів.

Обґрунтовано, що при використанні в рамках регіональних кластерних стратегій, методи, механізми та інструменти їх фінансової підтримки повинні бути наділені суттєвим інтеграційним потенціалом, що дозволило б об'єднати агропідприємства, наукові установи, дослідні господарства, малий і середній бізнес в єдиний інноваційний простір регіону. Другим не менш важливим

інтеграційним аспектом є інфраструктура регіональної інноваційної системи, яка повинна забезпечити сприятливі умови для інноваційного розвитку регіону.

Результати впливу фінансів на інноваційний розвиток аграрного сектору держави, регіону залежать від успішного проведення фінансової політики на національному, регіональному рівнях та на рівні суб'єктів господарювання. Ключовим аспектом є фінансова політика інноваційного розвитку аграрного сектору на національному рівні, яка є базовою і визначальною. Виходячи з її пріоритетів і складових формується регіонально фінансова політика, яка враховує специфіку регіону та його стратегію розвитку. Важливою складовою фінансової політики є оцінка ефективності інноваційного розвитку та прогнозування ризиків, що дозволяє адаптувати фінансовий механізм до змін і провести коректування фінансової політики на всіх трьох рівнях.

Проведений аналіз показав, що фінансовий механізм інноваційного розвитку аграрного сектору доцільно розглядати як систему елементів організації, залучення, нагромадження, генерування, використання фінансових ресурсів, економічних важелів та інструментів, комплексне поєднання яких дозволяє досягнути запланованих результатів продукування, впровадження інновацій та випуску інноваційної продукції. В процесі руху фінансових ресурсів фінансовий механізм нерозривно пов'язаний з двома методами регулювання інноваційного розвитку аграрного сектору регіону: фінансовим забезпеченням і фінансовим регулюванням. Фінансовий механізм інноваційного розвитку аграрного сектору є елементом раціонально побудованої системи управління та способом впровадження національної інноваційної та фінансової політики, щодо формування та використання фінансових ресурсів всіма учасниками інноваційного ланцюга: від виникнення ідеї до впровадження інноваційного продукту та забезпечення реалізації стратегії інноваційного розвитку на принципах ефективного фінансування та інформаційного забезпечення цього процесу.

Розглянуто фінансовий механізм інноваційного розвитку аграрного сектору регіону, який представляє собою використання фінансових методів і важелів впливу на формування алгоритму фінансового забезпечення суб'єктів інноваційного ланцюга та вимагає їх адаптивного застосування відповідно до конкретних економічних проблем, стадій інноваційного процесу та фінансової спроможності. В дисертації розглянуто структуру фінансового механізму інноваційного розвитку аграрного сектору.

Зазначено, що сучасні тенденції в фінансовій підтримці аграрного сектору зазнають певних змін, в першу чергу в розвинутих країнах, акцент робиться на опосередкованій підтримці, забезпеченні гарантованого мінімального доходу фермерського господарства, фінансуванні трансферу технологій. Не менш важливим завданням інноваційного розвитку для агарного сектору Європейського Союзу є адаптація сільгоспвиробництва до глобальної зміни клімату та збереження сільської поселенської мережі, навколишнього природного середовища в умовах інтенсифікації виробництва.

Відмічено, що якісний інноваційний розвиток неможливий без розвитку промисловості, як виду діяльності зі зростаючою віддачею, продуцента та споживача інноваційної продукції, генератора фінансових ресурсів для інноваційного розвитку. Розвиток та пріоритетне фінансування переробної галузі на інноваційній основі захищає аграрний сектор від спадної віддачі, сприяючи підвищенню конкурентоспроможності, шляхом випуску продукції з високою доданою вартістю, продовжує терміни реалізації продукції, що швидко псується, забезпечує більш рівномірну зайнятість сільського населення та сприяє розвитку сільських територій.

Якщо аграрна політика акцентує увагу на збільшенні сировинної складової аграрного сектору, тобто здійснюється спеціалізація на спадній віддачі, зростають екологічні проблеми і витрати в сільському господарстві та дефіцит фінансових ресурсів для їх вирішення. Вплив природно- кліматичних факторів та зміна кон'юнктури на світових ринках продовольства зумовлює високі ризики втрати прибутків або їх суттєвого зменшення для

сільгоспвиробників. Це в свою чергу знижує фінансові можливості впроваджувати інновації на рівні агропідприємств та шанси розбудовувати інфраструктуру для їх розвитку.

Обґрунтовано, що для сировинних економік, де інтенсивно виснажуються природні багатства, сільгоспвиробництво орієнтоване на вирощування високорентабельних культур, нехтуючи сівозмінами та родючістю ґрунту. Закон спадної віддачі та «сировинного прокляття» призводить до закономірних наслідків-країна скочується в прірву бідності. Це в свою чергу призводить до зменшення можливостей фінансування і продукування інновацій та посилює залежність від імпортованих інновацій, направлених знову ж таки на посилення сировинної складової аграрного сектору. Розвиток промислового виробництва в сучасних умовах є передумовою інноваційного розвитку аграрного сектору через створення сучасної високопродуктивної техніки для сільгоспвиробництва, використання передових технологій та сучасного обладнання в харчовій і переробній галузях, обладнання для проведення науково-дослідних робіт, впровадження ІТ. Суттєвим аспектом для інноваційного розвитку аграрного сектору є його фінансування з боку промисловості, як продуцента зростаючої віддачі. Доведено, що в аграрному секторі, економіка поміркованості повинна базуватися на принципах наближеності до економічної рівноваги, яку можна досягти шляхом надання пріоритетів видам діяльності зі зростаючою віддачею, маючи на увазі переробну галузь, що дозволить ефективніше використовувати види діяльності зі спадною віддачею та фінансувати її інноваційний розвиток. При такому підході до формування механізму фінансування інновацій економічний розвиток стає більш прагматичним, економічні процеси підпорядковуються раціонально організованій діяльності людини, суспільства, держави.

Обґрунтовано, що при формуванні механізму фінансування як структуроутворюючого елемента фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору, доцільно використати триєдиний підхід, що базується на симбіозі кейнсіанства (в частині державного регулювання), теорії фізіократів (у частині необхідності екологізації сільгоспвиробництва та підвищення родючості землі) та економіці помірності (в частині пристосування

людських, природних, фінансових і речовинних потоків до вимоги збереження динамічної рівноваги).

В дисертації фінансування розглядається з позиції структуроформуючого елемента фінансового забезпечення. За основу розробки теоретико-методологічного підходу до дослідження фінансування інноваційного розвитку аграрного сектору регіону взято теорію систем і системного аналізу при взаємозалежності внутрішнього та зовнішнього ринку сільгосппродукції в контексті паритету фінансової підтримки з боку країн-експортерів основних конкурентів України на світових ринках сільгосппродукції. Програмне бюджетування, використовуючи аналіз витрати-вигоди, дозволяє прийняти оптимальне рішення про розподіл фінансування та оцінює відповідність досягнутих результатів реалізації програм на кожному етапі її реалізації.

Зазначено, що фінансування інноваційного розвитку аграрного сектору не може розглядатися відірвано від мікро-, мезо- та макрорівня, адже ті аспекти та взаємозв'язки, що розглядаються на окремому рівні, знаходяться під впливом факторів і процесів, що відбуваються на інших рівнях. Усі рівні фінансування повинні знаходитися в стані взаємної обумовленості, узгодженості, потреби один у одному і корелюються на цілі та результати інноваційного розвитку. Методологія системного підходу до дослідження фінансування інноваційного розвитку аграрного сектору полягає у вивченні закономірностей, чинників і механізму формування та використання фінансових ресурсів як складної системи, що включає певні складові та взаємодіє з іншими системами.

Відмічено, що диференціація інноваційної та фінансової політики відповідно до цілей та інструментів, виходячи зі специфіки кожного регіону, зумовлює перехід від централізованого розподілу фінансових ресурсів до децентралізації і розвитку конкурсних форм підтримки як зі сторони уряду, так і органів місцевого самоврядування.

На основі проведеного аналізу та узагальнень в дисертації закладені методичні підходи та вибір показників для інтегральної оцінки інноваційного потенціалу на прикладі Карпатського

регіону. Для розрахунку єдиного інтегрального показника вимірювання інноваційного потенціалу регіону та впливу на нього фінансування використано метод багатомірного порівняльного аналізу, що дозволило визначити ключові фактори впливу фінансування на інноваційний розвиток аграрного сектору регіону.

Розглянуто фінансування розвитку аграрного сектору з місцевих бюджетів, що дозволяє врахувати специфіку регіону та пріоритетні напрями інвестування. Аналіз фінансування регіональних програм розвитку аграрного сектору показав відсутність чіткої стратегії та залежності обсягів фінансування від економічної ситуації та надходжень до бюджету.

Доведено, що функціонування аграрного сектору на принципах інноваційної моделі економічного розвитку з впровадженням системи екологізації сільгоспвиробництва є нагальною потребою сьогодення, що дозволить одержати синергічний ефект від двох взаємопов'язаних факторів: збереженого довкілля та здорового харчування. Впровадження програм підтримки на поворотній та безповоротній основі дозволяє більш гнучко підійти до стимулювання екологічного сільгоспвиробництва та враховувати фінансові можливості держави.

Зазначено, що розвиток екологічного сільгоспвиробництва потребує розробки нової системи страхового захисту виробників екологічно чистої продукції, переробників і реалізаторів, виходячи з специфіки даного сегменту ринку. В роботі проведено групування ризиків при веденні екологічного землеробства згідно критерію їх подібності з традиційним сільгоспвиробництвом.

Встановлено, що країни ЄС йшли до екологізації сільгоспвиробництва маючи високотехнологічне сільське господарство, розвинуту інфраструктуру, гарантовану продовольчу безпеку та достатньо фінансових ресурсів для його інноваційного розвитку, які забезпечують види діяльності зі зростаючою віддачею. В країнах ЄС фінансова підтримка екологічного сільгоспвиробництва зумовлює розвиток аграрного сектору, який тісно пов'язаний зі стратегією охорони навколишнього природного середовища та розвитком сільських територій і є актуальним для України. Саме триєдиний підхід при розробці стратегії розвитку

екологічного сільгоспвиробництва України дозволить одержати високо конкурентне аграрне виробництво, зберегти і покращити навколишнє природне середовище, дати потужний імпульс в розвитку сільських територій.

Запропоновано, з метою обмеження концентрації сільгоспугідь, монополізації ринку сільгосппродукції, здійснювати стимулювання впровадження і освоєння систем інноваційного екологічного землеробства, заснованих на максимальному використанні ресурсів органічних добрив і компенсації дефіциту поживних речовин за рахунок законодавчо закріпленого комплексного ведення сільгоспвиробництва з обов'язковим дотриманням нормативної щільності корів залежно від ґрунтово- кліматичних умов.

У дисертації окреслено можливі сценарії розвитку аграрного сектору і, виходячи з даних сценаріїв, розглянуто можливості та моделі фінансування інноваційного розвитку. Запропоновані фінансові моделі забезпечення інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору направлені на пошук оптимального варіанту фінансування, виходячи з фінансових можливостей та очікуваного еколого-економічного ефекту від впровадження інновацій.

Акцентовано, що кластерна організація та фінансування інноваційного розвитку агропромислового виробництва передбачає формування на певній території замкнутих циклів «наукові розробки, впровадження, виробництво, зберігання, переробка та реалізація сільськогосподарської продукції» на засадах інтеграції з використанням механізмів корпоратизації та кооперації як матеріальних, так і фінансових ресурсів для одержання учасниками кластеру інноваційної конкурентоспроможної продукції й підвищення прибутковості всіх учасників інноваційного ланцюга. Розвиток кластерної моделі фінансування передбачає широке залучення всіх фінансових інституцій у фінансовий кластер і дозволить ефективніше реалізовувати інноваційну стратегію розвитку аграрного сектору. Фінансові кластери повинні стати новим джерелом конкурентних переваг регіону, сприяючи багатополярному розподілу точок зростання по його території, забезпечуючи рівномірність і збалансованість просторового розвитку; змінюючи не тільки систему факторів розміщення, а й

структуру економічного простору та спеціалізацію направлену на виробництво продукції з високою доданою вартістю та задоволення потреб регіону в високоякісних продуктах харчування та сировини для промисловості.

Зазначено, що перехід аграрного сектору на інноваційний шлях розвитку вимагає диверсифікації моделей фінансування цього процесу, особливо прискореного формування інституту венчурного фінансування. Національна венчурна компанія, яка сформована на принципах державно-приватного партнерства і акумулює державні кошти та фінансові ресурси приватних фондів, забезпечить комплексний інноваційний розвиток. У подальшому за її участі необхідно сформувати цілісну, взаємопов'язану систему галузевих і регіональних фондів і компаній, які стануть своєрідним каталізатором стимулювання і підтримки інновацій в різних регіонах та галузях, в тому числі й аграрного сектору. Розроблено алгоритм венчурного фінансування інноваційних розробок.

Обґрунтовано, що драйвером розвитку інноваційних технологій і фактором, який зумовлює державні органи надавати пріоритетне фінансування і приступити до більш активної політики розвитку інновацій є мінлива кон'юнктура на міжнародних ринках сільгосппродукції та спадна віддача від економічної діяльності при виробництві сільськогосподарської продукції з низькою доданою вартістю та її експортом.

Запропоновано для стимулювання зацікавленості місцевих органів влади в інноваційному розвитку аграрного сектору сформувати Фонд інноваційного розвитку аграрного сектору регіону. Фінансові ресурси Фонду формуються з двох джерел: національного фонду і коштів органів місцевого самоврядування. При цьому чим більше коштів виділяють місцеві органі влади, тим більше коштів надходить з національного Фонду.

У дисертації обґрунтовано та запропоновано формули з визначення суми пільг, які одержує підприємство та інвестор при впровадженні інновацій. Зазначено, що відбудова та модернізація переробних підприємств України на сучасній технологічній базі залежить від пріоритетів, які надають регіони в своєму соціально-економічному розвитку. Нагальним у сучасних умовах є

розвиток інноваційних виробництв, що буде являтися основою для економічного поступу(на базі видів діяльності зі зростаючою віддачею) та становлення економічно розвиненої держави, повноправного члена Європейського Союзу.

Ключові слова: *фінансове забезпечення, фінансування, фінансово-організаційний механізм, фінансові інструменти, державна підтримка, інноваційний розвиток, інноваційна діяльність, потенціал, аграрний сектор, аграрні підприємства, регіон, екологічне сільгоспвиробництво.*

SUMMARY

The dissertation is devoted to the research of theoretical and methodological aspects and the development of practical aspects of financing the innovative development of the agricultural sector. The research reveals the essence of agro- innovation, which is the improvement of the relationship between the biosphere and the technosphere and the priority financing that leads to increased agricultural productivity, ensuring the country's food security, and improving the state of the natural environment in the face of climate change.

It is noted that stimulating innovative processes in the agricultural sector should be carried out in directions that transform agriculture into a dynamic, balanced, and adaptive system capable of continuous self-renewal in the face of evolving environmental and economic conditions.

It is clarified that world practice envisages two main approaches to formulating policies and models for innovative economic development and the corresponding financing mechanism: stimulating demand for innovation and stimulating the supply of innovative products.

It is proven that in Ukraine, the model of stimulating the supply of innovations currently predominates, driven by the concentration of state efforts and, accordingly, budget expenditures at various levels for the implementation of innovative development projects and increased funding from the budget for priority innovation projects. This approach has significant drawbacks and low effectiveness due to significant delays in budget funding, changes in priorities and

governments, chronic budget deficits, and reduced spending on innovation activities.

It is established that innovations in the agricultural sector have a complex nature and in the process of production mutually influence the impact of industry on agriculture, the processing industry, and infrastructure development. Financial support for the innovative development of the agricultural sector is fragmented since foreign technologies and foreign-made agricultural machinery are used. Due to the realization of raw materials, financial resources are limited and do not allow for financing the innovative development of the agricultural sector on equal terms with developed countries. It is noted that the financial possibilities of supporting the innovative development of the agricultural sector in Ukraine are based on activities with diminishing returns (raw material economy), whereas for developed countries, based on the priority development of activities with increasing returns (industrial production of high-tech products), they are not proportionate.

It is argued that an important component of regional agricultural policy is innovation policy, formed on the basis of an innovation and investment strategy for the development of the agricultural sector. This policy involves formulating the main goal, tasks, and mechanisms for its implementation. The main goal of this policy is to create favorable conditions for the successful implementation of innovative activities, ensuring the demand and supply of innovative products in all sectors of the agricultural sector, through the financing of technical and organizational technological renewal, improving the efficiency and environmental friendliness of agricultural production, forming an innovative agricultural economy. It is necessary to consider the resources that the region possesses, the needs for agricultural sector products to ensure a comprehensive approach to innovation implementation, the compliance of the strategy with sustainable agro- economic development, global trends in the development of the agricultural sector, and the formation of a regional network of growth points based on cooperation at the regional and interregional levels.

It has been established that when considering the financial component of the system of innovative development, it is necessary to form an effective financial mechanism to ensure the interaction of the innovation sector of the regional economy with the national and global spheres. In a narrow sense, this involves consolidating financial resources within the region for priority directions of innovative development in the agricultural sector based on the concept of sustainable development. In times of crisis, a lack of internal funds, low purchasing demand for innovative products, high costs of innovation, and a long payback period with high levels of risk negatively impact the innovative development of the agricultural sector.

The analysis conducted has shown that the key precondition for economic growth and innovative development in the agricultural sector is the comprehensive use of engineering in conjunction with financial engineering, and the creation of favorable conditions for engineering companies in the agricultural sector. The problem of disparity in prices for agricultural and industrial products, weak material-technical base of agriculture, technological backwardness in the face of changing natural-climatic conditions remains relevant. The instability of tax legislation and the cancellation of benefits for agricultural producers have led to a decrease in the sources of forming their own financial resources and the ability to finance innovative development. Innovative financial instruments and processes, as well as new financial technologies, are the objects of financial engineering in the agricultural sector, and their main task is to take into account the specificity and ensure sufficient financial resources for innovative development while minimizing risks in agricultural production.

Globalization processes have led to the formation and active development of the international finance system, creating innovative instruments for the financial services market that acquire a global character. The formation of a full-fledged capital market in Ukraine remains relevant, with one of its tasks being the concentration of financial resources for business and innovation development. Every innovative project requires financial resources, which are often lacking for project participants or idea authors. An efficiently functioning capital market is needed to mobilize these resources.

The main goal of forming a financing mechanism, as a structural element of financial support for the innovative development of the agricultural sector in the region, should be food security, increased competitiveness, and profitability based on the principles of environmental protection, balanced natural resource management, climate change mitigation, and sustainable development of rural areas.

It has been established that innovative activity has become an integral and necessary element of successful agricultural sector development, and the task of the state is to conduct effective financial and innovation policies to ensure its stable growth. The complex issues related to the qualitative financing of innovative processes, which require systematic and predictable approaches, can be addressed through a program-targeted approach to regulating the flow of investments aimed at innovative development. In conditions of limited financial resources that the state can allocate for innovation, improving the program- targeted approach to enhance the efficiency of budget funds directed at innovative development in the agricultural sector becomes particularly important.

The important role of the program-targeted approach in a market economy is determined by the fact that the market does not always allow for the full mobilization of additional financial resources for regional innovation development.

It is argued that when used within regional cluster strategies, the methods, mechanisms, and instruments of their financial support should possess significant integration potential, allowing agricultural enterprises, research institutions, experimental farms, small and medium-sized businesses to be unified into a single innovation space within the region. Another equally important integration aspect is the infrastructure of the regional innovation system, which should provide favorable conditions for the innovative development of the region.

The results of the impact of finances on the innovative development of the agricultural sector of the country and the region depend on the successful implementation of financial policies at the national, regional, and business entity levels. The key aspect is the financial policy of innovative development of the agricultural sector

at the national level, which is fundamental and decisive. Based on its priorities and components, a regional financial policy is formulated, taking into account the region's specificities and development strategy. An important component of financial policy is the evaluation of the effectiveness of innovation development and risk forecasting, allowing for the adaptation of the financial mechanism to changes and adjustments in financial policy at all three levels.

The analysis conducted has shown that the financial mechanism of innovative development of the agricultural sector should be considered as a system of elements for organization, mobilization, accumulation, generation, and utilization of financial resources, economic levers, and tools. The comprehensive combination of these elements allows achieving planned results in production, innovation implementation, and the release of innovative products. In the process of financial resource movement, the financial mechanism is closely related to two methods of regulating innovation development in the agricultural sector of the region: financial support and financial regulation. The financial mechanism of innovative development of the agricultural sector is an element of a rationally structured management system and a way to implement national innovation and financial policies concerning the formation and use of financial resources by all participants in the innovation chain, from idea inception to the implementation of innovative products and the support of the innovation development strategy based on principles of effective financing and information support of this process.

The financial mechanism of innovative development of the agricultural sector in the region, which represents the use of financial methods and levers to influence the formation of a financial support algorithm for innovation chain subjects, requires their adaptive application according to specific economic problems, stages of the innovation process, and financial capacity. The dissertation discusses the structure of the financial mechanism of innovative development of the agricultural sector.

It is noted that modern trends in financial support for the agricultural sector are undergoing certain changes, primarily in developed countries, with an emphasis on indirect support, ensuring

a guaranteed minimum income for farming, and financing technology transfer. An equally important task of innovation development for the agricultural sector of the European Union is the adaptation of agricultural production to global climate change and the preservation of rural settlements and the natural environment in the context of production intensification.

It is emphasized that quality innovation development is impossible without the development of industry as an activity with increasing returns, as a producer and consumer of innovative products, and as a generator of financial resources for innovation development. The development and prioritized financing of the processing industry on an innovative basis protects the agricultural sector from declining returns, contributes to increased competitiveness by producing products with high added value, extends the shelf life of perishable products, provides more even employment in rural areas, and promotes the development of rural territories.

If agricultural policy focuses on increasing the raw material component of the agricultural sector, i.e., specialization in declining returns, it leads to ecological problems and increased costs in agriculture, as well as a deficit of financial resources to address these issues. The impact of natural-climatic factors and changes in the global food market conditions leads to high risks of income loss or significant reduction for agricultural producers. This, in turn, reduces the financial capacity to implement innovations at the level of agricultural enterprises and the chances of building infrastructure for their development.

It is argued that for raw material economies where natural resources are intensively depleted, agriculture oriented towards the cultivation of highly profitable crops, neglecting crop rotation and soil fertility, the law of declining returns and the "resource curse" lead to predictable consequences, with the country falling into poverty. This, in turn, reduces the capacity to finance and produce innovations, increasing dependence on imported innovations aimed at strengthening the raw material component of the agricultural sector. The development of industrial production in modern conditions is a prerequisite for the innovative development of the agricultural

sector through the creation of modern high-productivity agricultural machinery, the use of advanced technologies and equipment in the food and processing industries, equipment for conducting research, and the implementation of IT. An essential aspect of innovative development in the agricultural sector is its financing by industry as a producer with increasing returns.

It is proven that in the agricultural sector, the economy of moderation should be based on the principles of approximation to economic balance, which can be achieved by prioritizing activities with increasing returns, such as the processing industry. This approach to the formation of the financing mechanism for innovation development makes economic development more pragmatic, and economic processes are subordinated to the well-organized activities of individuals, society, and the state.

It is argued that in the formation of the financing mechanism as a structure- forming element of financial support for the innovative development of the agricultural sector, it is advisable to use a tripartite approach based on the symbiosis of Keynesianism (in terms of government regulation), physiocrats' theory (in terms of the need for ecological agriculture and increased soil fertility), and the economy of moderation (in terms of adapting human, natural, financial, and material flows to the requirement of maintaining dynamic balance).

The dissertation discusses financing from the perspective of a structure- forming element of financial support. The development of a theoretical and methodological approach to the study of financing for the innovative development of the agricultural sector in the region is based on the theory of systems and systemic analysis of interdependence between the internal and external markets for agricultural products in the context of financial support parity from exporting countries of Ukraine's main competitors in the global agricultural product markets. Program budgeting, using cost-benefit analysis, allows for making optimal decisions regarding the allocation of funding and assessing the adequacy of achieved results in the implementation of programs at each stage of its execution.

It is noted that the funding of innovative development in the agricultural sector cannot be considered in isolation from the micro, meso, and macro levels, as the aspects and interconnections examined at each individual level are influenced by factors and processes occurring at other levels. All levels of financing must be in a state of mutual interdependence, coherence, and dependence on each other, correlating with the goals and outcomes of innovation development. The methodology of a systemic approach to researching the financing of innovative development in the agricultural sector involves studying the patterns, factors, and mechanisms of formation and utilization of financial resources as a complex system that includes specific components and interacts with other systems.

It is emphasized that the differentiation of innovation and financial policies according to goals and instruments, taking into account the specificities of each region, leads to a transition from centralized distribution of financial resources to decentralization and the development of competitive forms of support, both from the government and local self-government bodies.

Based on the analysis and generalizations conducted in the dissertation, methodological approaches and the selection of indicators for an integrated assessment of innovation potential are established, using the example of the Carpathian region. To calculate a single integrated indicator measuring the innovation potential of the macro region and the impact of funding on it, a method of multidimensional comparative analysis is used, allowing for the determination of key factors influencing funding for the innovative development of the agricultural sector in the region.

The financing of agricultural sector development from local budgets is considered, which allows for the consideration of regional specificity and priority investment directions. An analysis of regional programs for the development of the agricultural sector shows the absence of a clear strategy and dependence of funding volumes on the economic situation and budget revenues.

It is proven that the functioning of the agricultural sector based on the principles of an innovative economic development model with the implementation of an eco-friendly agriculture system is an urgent

need today. This approach will allow for a synergistic effect from two interconnected factors: environmental preservation and healthy nutrition. The implementation of support programs on a reversible and non-reversible basis allows for greater flexibility in promoting eco- friendly agriculture and taking into account the financial capabilities of the state.

It is noted that the development of eco-friendly agriculture requires the development of a new insurance system for producers of environmentally friendly products, processors, and distributors, taking into account the specificities of this market segment. The work groups risks in eco-friendly farming according to their similarity to traditional agriculture.

It is established that EU countries pursued the path of agricultural eco- modernization, having highly technological agriculture, developed infrastructure, guaranteed food security, and sufficient financial resources for its innovative development, which supports activities with growing returns. In EU countries, financial support for eco-friendly agriculture promotes the development of the agricultural sector, closely linked to the strategy of environmental protection and the development of rural areas, which is relevant for Ukraine. The unified approach to the development of eco-friendly agriculture in Ukraine will enable the achievement of highly competitive agricultural production, preservation and improvement of the natural environment, and a strong impulse for the development of rural areas.

It is proposed, with the aim of limiting the concentration of agricultural subsidies and the monopolization of the agricultural product market, to stimulate the implementation and development of eco-friendly agriculture systems based on the maximum utilization of organic fertilizers and the compensation of nutrient deficiencies through legislatively mandated comprehensive agricultural management with mandatory compliance with livestock density standards based on soil and climatic conditions.

In the dissertation, possible scenarios for the development of the agricultural sector are outlined, and based on these scenarios, possibilities and models for financing innovation development are considered. The proposed financial models for ensuring innovative

development of agricultural sector enterprises are aimed at finding the optimal financing option, based on financial capabilities and the expected eco-economic effect of innovation implementation.

It is emphasized that cluster organization and financing of innovation development in agro-industrial production involve the formation of closed cycles "scientific research, implementation, production, storage, processing, and sale of agricultural products" in a specific territory, using integration mechanisms with the use of corporatization and cooperation of material and financial resources to enable cluster participants to produce innovative competitive products and increase the profitability of all participants in the innovation chain. The development of the cluster financing model involves the wide involvement of all financial institutions in the financial cluster and will allow for more efficient implementation of the innovation development strategy in the agricultural sector. Financial clusters should become a new source of regional competitive advantages, promoting a multipolar distribution of growth points across its territory, ensuring uniformity and balance in spatial development. This will not only change the system of location factors but also the structure of the economic space and specialization aimed at the production of high-value-added products and meeting the region's needs for high-quality food products and raw materials for industry.

It is noted that the transition of the agricultural sector towards innovative development requires diversification of funding models for this process, especially the accelerated formation of venture financing institutions. A National Venture Company, formed on the principles of public-private partnership and aggregating state funds and financial resources of private funds, will ensure comprehensive innovative development. In the future, it is necessary to establish an integrated, interconnected system of sectoral and regional funds and companies with its participation, which will act as a catalyst for stimulating and supporting innovations in various regions and industries, including the agricultural sector. An algorithm for venture financing of innovative developments has been developed.

It is argued that the driver of innovative technology development and the factor that prompts government authorities to prioritize funding and engage in more active innovation development policies is the variable situation in international agricultural markets and the declining returns from economic activities in low-value-added agricultural production and its exports.

To stimulate the interest of local authorities in the innovative development of the agricultural sector, it is proposed to establish a Regional Agricultural Innovation Development Fund. The financial resources of the Fund are formed from two sources: the national fund and the funds of local self-government bodies. The more funds local authorities allocate, the more funds are received from the national fund.

The dissertation justifies and proposes formulas for determining the amount of benefits that enterprises and investors receive when implementing innovations. It is emphasized that the reconstruction and modernization of processing enterprises in Ukraine on a modern technological basis depends on the priorities that regions give to their socio-economic development. The urgent need in modern conditions is the development of innovative production, which will be the basis for economic progress (based on activities with increasing returns) and the establishment of an economically developed state, a full member of the European Union.

Keywords: *financial support, funding, financial-organizational mechanism, financial instruments, government support, innovative development, innovation activity, potential, agricultural sector, agricultural enterprises, region, ecological agriculture.*

***

051 «Економіка»

52. Тітенко З. М. Інвестиційно-інноваційне забезпечення фінансової безпеки підприємств аграрного сектору : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08 / Зоя Миколаївна Тітенко ; Мін-во освіти і науки України, Націон. ун-т біоресурсів і природокористування, Мін-во фінансів України, Державний податковий ун-т. – Київ, 2024. – 428 с.

АНОТАЦІЯ

У першому розділі «Теоретичні основи інвестиційно-інноваційного забезпечення фінансової безпеки підприємств аграрного сектору» здійснено ґрунтовний аналіз категорії «безпека», «національна безпека», «економічна безпека», «фінансова безпека держави» та «фінансова безпека підприємств», що дав змогу узагальнити існуючі підходи до визначення поняття фінансова безпека підприємств та визначити основні характеристики, що притаманні саме аграрним підприємствам. Під фінансовою безпекою автор пропонує розуміти комплексну категорію, яка характеризує ефективність використання наявних фінансових ресурсів із врахуванням загроз зовнішнього і внутрішнього середовища з метою розробки та реалізації фінансової стратегії підприємства, яка сприятиме досягненню загальних цілей його діяльності.

Виокремлено основні чинники вплив на фінансову безпеку та визначено їх позитивний і негативний вплив на досліджувану категорію. Уточнено понятійно-категоріальний апарат, зокрема зміста таких термінів «інвестиційна безпека аграрних підприємств», «інвестиційна привабливість», «інноваційний потенціал аграрних підприємств» «інвестиційно-інноваційний розвиток аграрних підприємств».

Сформульований автором понятійний апарат свідчить про логічний зв'язок між досліджуваними категоріями та їх суттєвий вплив на фінансову безпеку аграрних підприємств. Автором виділені основні напрямки інноваційного розвитку аграрних підприємств, що сприятимуть нарощенню рівня їх фінансової безпеки. Розроблено структурно-логічну схему фінансового забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку аграрних підприємств.

У другому розділі «Методологічні засади оцінки інвестиційно-інноваційного забезпечення фінансової безпеки підприємств аграрного сектору» визначено основні складові механізму управління фінансовою безпекою підприємств. Сформульовано механізм управління фінансовою безпекою аграрних підприємств, який на відміну від існуючих, передбачає існування послідовних та логічно пов’язаних етапів, що дозволяє враховувати ресурсне забезпечення та інвестиційно-інноваційний потенціал досліджуваних

підприємств з метою підвищення рівня їх фінансової безпеки. Виокремлено основні важелі управління механізмом забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств (інвестиційні, інноваційні, податкові, кредитні та екологічні). Враховуючи специфіку діяльності аграрних підприємств, визначено особливості розвитку інноваційної діяльності у досліджуваних підприємствах. Розроблено багаторівневий алгоритм оцінки рівня фінансової безпеки підприємств аграрного сектору, який відрізняється від існуючих проведенням наскрізної оцінки із визначеним переліком показників, що найбільш повно оцінюють рівень фінансової безпеки із врахуванням ризиків впливу на досліджувану категорію, що забезпечить формування стратегії ефективного розвитку підприємств.

Запропоновано оцінку фінансової безпеки аграрних підприємств здійснювати за допомогою інтегрального показника, за окремими його складовими (ресурсне забезпечення, фінансова стійкість, ділова активність, рентабельність), що найбільш повно оцінюють діяльність досліджуваних підприємств. Важливим є розмежування показників на стимулятори і дестимулятори для проведення ефективної оцінки, а також оцінка ризиків фінансової безпеки. Удосконалено концептуальний підхід до алгоритму впровадження інвестиційно-інноваційного механізму в діяльність аграрних підприємств, який, на відміну від існуючих, передбачає сукупність взаємопов'язаних факторів, завдань і принципів, що забезпечують підвищення ефективності діяльності підприємств та сприяють зміцненню рівня їх фінансової безпеки.

У третьому розділі «Діагностика рівня фінансової безпеки підприємств аграрного сектору» проведено аналіз тенденцій розвитку аграрних підприємств, результати якого дозволили обґрунтувати важливість підвищення рівня їх фінансової безпеки. Здійснена оцінка рівня фінансової безпеки підприємств різних типів за інтегральним показником, який включає аналіз чотирьох основних складових діяльності підприємства, а саме виробничий потенціал, фінансову стійкість, ділову активність та рентабельність.

Проведені дослідження дозволили констатувати значний дисбаланс результатів, зокрема найвищий рівень фінансової безпеки мали великі та середні підприємства. З метою визначення рівня фінансової безпеки підприємств окремих регіонів за аналогічною методикою проведені відповідні дослідження. Встановлено, що підприємства окремих регіонів, що мають достатній рівень ресурсного забезпечення і відповідно вищі показники фінансової стійкості за інтегральним показником фінансової безпеки значно випереджають підприємства інших регіонів. Виокремлено ризики, які загрожують рівню фінансової безпеки, зокрема: ризик втрати фінансової стійкості, ризик збитковості, ризик втрати ліквідності, ризик неефективної структури капіталу, інвестиційний ризик та податковий ризик.

Проведена оцінка рівня фінансової безпеки дозволила констатувати безпосередню її залежність від фінансового стану, при якому аграрне підприємство здатне протистояти вже існуючим та потенційним ризикам шляхом ефективного фінансового управління. Здійснений факторного аналізу рентабельності власного капіталу аграрних підприємств за допомогою трьохфакторної моделі«DuPont», що дало можливість визначити збільшення фінансової безпеки досліджуваних підприємств.

У четвертому розділі «Інвестиційно-інноваційна складова фінансової безпеки аграрних підприємств» обґрунтовано, що інвестиції безпосередньо впливають на результати діяльності підприємств, проте існує і зворотня залежність, зокрема підвищення фінансових результатів сприяє зростанню інвестиційної привабливості підприємств.

Встановлено, що існує тісний взаємозв’язок між обсягом залучених інвестицій та валовою доданою вартістю аграрного сектору, обсягом випуску продукції, отриманими фінансовими результатами та експортом аграрної продукції. Для аналізу залежності між обсягами капітальних вкладень та фінансовими результатами діяльності підприємств, здійснено групування аграрних підприємств окремих регіонів. Встановлено, що підприємства, у яких обсяг капітальних вкладень на 1 га сільськогосподарських угідь є вищим, отримали значно кращі фінансові результати діяльності.

Проведена оцінка інвестиційної привабливості аграрних підприємств окремих регіонів на основі якої, доведено, що підприємства у яких вищий рівень зазначеного показника, мають достатній рівень фінансової безпеки. Обґрунтовано, що підприємства окремих регіонів у яких достатньо високий рівень фінансування інноваційної діяльності мають значно вищі показники впровадження інновацій та реалізації інноваційної продукції. Встановлено, що існує дисбаланс між об'єктивними закономірностями суспільного розвитку і умовами отримання та впровадження інновацій. Здійснено систематизацію чинників інвестиційно-інноваційного розвитку аграрних підприємств, яка на відміну від існуючих, враховує специфіку діяльності, зокрема екологічну складову.

Виокремлено індикатори інноваційної та інвестиційної складової діяльності аграрних підприємств, що передбачає врахування наступної сукупності показників: інноваційна (рівень оновлення основних засобів, впровадження нових сортів рослин та порід тварин, патенти в галузі, обсяг інноваційних витрат) та інвестиційна (індекс капітальних інвестицій, частка прямих матеріальних інвестицій, питома вага інвестицій в сільському господарстві у загальній їх кількості).

У п'ятому розділі «Забезпечення розвитку інвестиційно-інноваційної складової фінансової безпеки з використанням економіко-математичного моделювання» розроблено структурно-логічну схему впливу загроз на рівень фінансової безпеки аграрних підприємств, яка передбачає ідентифікацію внутрішніх та зовнішніх загроз та аналіз зміни стану фінансової безпеки під їх впливом з метою розробки ефективних управлінських рішень.

Обґрунтовано необхідність запровадження поетапного підвищення рівня фінансової безпеки за рахунок інноваційного розвитку та дифузії знань з метою підвищення взаємодії окремих складових реалізації стратегії підвищення рівня фінансової безпеки. Розроблено алгоритм формування стратегії розвитку аграрних підприємств з метою зміцнення рівня їх фінансової безпеки, який передбачає послідовне виконання етапів (формування завдань, обґрунтування теоретичної, визначення практичної складової, вибір методів оцінки та аналізу отриманих результатів),

що дозволяє з урахуванням специфіки діяльності аграрних підприємств впроваджувати визначені стратегії у їх діяльність.

Запропоновано концептуальні підходи до моделювання інвестиційно-інноваційного розвитку аграрних підприємств, що сприятиме підвищенню рівня фінансової безпеки шляхом обґрунтування необхідності залучення інвестиційних ресурсів та здійснення узагальненої детермінації загроз та можливостей їх мінімізації. Доведено, суттєвий влив факторів зовнішнього і внутрішнього середовища на фінансову безпеку аграрних підприємств, що дало можливість обґрунтувати інноваційні методи нейтралізації ризиків.

Встановлено, що поряд із типовими для підприємств загрозами, в умовах війни, аграрні підприємства відчувають вплив ряду нових викликів. Зокрема, неможливості використання сільськогосподарських угідь, блокування експорту аграрної продукції, суттєве зростання цін на сировину і матеріали, що зумовило суттєвий диспаритет цін та значне руйнування інфраструктури аграрного виробництва.

Ключові слова: *безпека, ризик, загроза, фінансова безпека підприємства, аграрний сектор, фінансові ресурси, фінансування, фінансове управління, інвестиції, інновації.*

SUMMARY

A thorough analysis of the categories of «security», «national security», «economic security», «financial security of the state» and «financial security of enterprises» was carried out in the first section «Theoretical Foundations of Investment and Innovation Support for Financial Security of Agricultural Enterprises». It allowed to summarize existing approaches to the definition of the concept of financial security of enterprises and to identify the main characteristics inherent in agricultural enterprises.The author proposes to understand financial security as a complex category that characterizes the efficiency of use of available financial resources, taking into account threats from the external and internal environment, with a view to developing and implementing a financial strategy of an enterprise that will contribute to achieving the overall goals of its activities.

The main factors influencing financial security were allocated and their positive and negative impact on the studied category was determined. The author clarifies the conceptual and categorical apparatus, in particular, the content of such terms as «investment security of agrarian enterprises», «investment attractiveness», «innovative potential of agrarian enterprises», «investment and innovative development of agrarian enterprises». The conceptual apparatus formulated by the author shows a logical connection between the studied categories and their significant impact on the financial security of agricultural enterprises. The author allocates the main directions of innovative development of agricultural enterprises, which will contribute to increasing the level of their financial security. A structural and logical scheme of financial support for the investment and innovation development of agricultural enterprises was developed.

The main components of the mechanism of management of financial security of enterprises were defined in the second section «Methodological bases of assessment of investment and innovation provision of financial security of enterprises in the agrarian sector».

A mechanism for managing the financial security of agricultural enterprises was formulated, which, unlike the existing ones, provided for the existence of consistent and logically connected stages, which allowed taking into account the resource provision and investment and innovation potential of the studied enterprises in order to increase the level of their financial security. The main levers of management of the mechanism for ensuring the financial security of agricultural enterprises (investment, innovation, tax, credit and environmental) were allocated. Taking into account the specifics of the activities of agricultural enterprises, the peculiarities of the development of innovation in the studied enterprises were determined. A multi-level algorithm for assessing the level of financial security of agricultural enterprises was developed, which differed from the existing ones by conducting a cross-cutting assessment with a defined list of indicators that most fully assessed the level of financial security, taking into account the risks of impact on the studied category, which would ensure the formation of a strategy for the effective development of enterprises.

It was proposed to assess the financial security of agricultural enterprises using an integral indicator, according to its individual components (resource provision, financial stability, business activity, profitability), which most fully assess the activities of the studied enterprises. It is important to differentiate between stimulators and discouragers for an effective assessment, as well as to assess financial security risks. The conceptual approach to the algorithm of implementation of the investment and innovation mechanism in the activities of agricultural enterprises, which, unlike the existing ones, provides for a set of interrelated factors, tasks and principles that ensure an increase in the efficiency of enterprises and contribute to strengthening their financial security, was improved.

In the third section «Diagnostics of the Level of Financial Security of Agricultural Enterprises» the author analyzes the trends in the development of agricultural enterprises, the results of which allowed to substantiate the importance of increasing the level of their financial security. An assessment of the level of financial security of enterprises of various types was carried out using an integral indicator, which included an analysis of the four main components of the enterprise, namely production potential, financial stability, business activity and profitability.

The analysis of research results allowed to reveal a significant imbalance in the results, where large and medium-sized enterprises had the highest level of financial security. In order to determine the level of financial security of enterprises in certain regions, the relevant studies in accordance with the similar methodology were carried out and it was shown that enterprises in certain regions that had a sufficient level of resource provision and, accordingly, higher indicators of financial stability were significantly ahead of enterprises in other regions in accordance with the integral indicator of financial security.

Risks that threaten the level of financial security were identified. In particular: the risk of loss of financial stability, the risk of loss of profitability, the risk of loss of liquidity, the risk of inefficient capital structure, investment risk and tax risk. The assessment of the level of financial security made it possible to state its direct dependence on the

financial condition, in which an agricultural enterprise was able to withstand existing and potential risks through effective financial management. A factor analysis of the return on equity of agricultural enterprises using the three- factor DuPont model was carried out, which made it possible to determine the increase in the financial security of the studied enterprises.

Chapter 4, «Investment and Innovation Component of the Financial Security of Agricultural Enterprises», substantiates that investments directly affect the performance of enterprises, but there is also an inverse correlation , in particular, an increase in financial results contributes to the growth of investment attractiveness of enterprises. It was established that there was a close correlation between the volume of attracted investments and the gross value added of the agricultural sector, the volume of production, the financial results obtained and the export of agricultural products.

To analyze the correlation between the volume of capital investments and the financial performance of enterprises, the group working of agricultural enterprises in certain regions was carried out. It was shown that the financial results of the enterprises with higher capital investments per 1 ha of agricultural land were significantly better. An assessment of the investment attractiveness of agricultural enterprises in certain regions was carried out, on the basis of which it was proved that enterprises with a higher level of this indicator had a sufficient level of financial security. It was substantiated that enterprises in certain regions with a sufficiently high level of innovation activities financing had significantly higher rates of innovation implementation and sales of innovative products. It was established that there was an imbalance between the objective laws of social development and the conditions for obtaining and implementing innovations.

The factors of investment and innovation development of agricultural enterprises were systematized, which, unlike the existing ones, took into account the specifics of activity, in particular the environmental component. Indicators of the innovation and investment component of agricultural enterprises' activities were allocated. It involves taking into account the following set of indicators: innovation

(level of renewal of fixed assets, introduction of new varieties of plants and animal breeds, patents in the industry, the volume of innovation costs) and investment (capital investment index, share of direct material investments, share of investments in agriculture in their total amount).

In Chapter 5 «Ensuring the Development of the Investment and Innovation Component of Financial Security Using Economic and Mathematical Modeling», the author develops a structural and logical scheme of the impact of threats on the level of financial security of agricultural enterprises, which provides for the identification of internal and external threats and analysis of changes in the state of financial security under their influence in order to develop effective management decisions.

The necessity of introducing a phased increase in the level of financial security through innovative development and diffusion of knowledge in order to increase the interaction of individual components of the strategy for improving the level of financial security was substantiated. An algorithm for forming a strategy for the development of agricultural enterprises in order to strengthen the level of their financial security was developed, which provided for the sequential implementation of stages (formation of tasks, substantiation of the theoretical, determination of the practical component, selection of methods for evaluating and analyzing the results obtained), which allowed, taking into account the specifics of agricultural enterprises, to implement certain strategies in their activities.

The conceptual approaches to modeling the investment and innovation development of agricultural enterprises were proposed. It will help to increase the level of financial security by substantiating the need to attract investment resources and implementing a generalized determination of threats and opportunities for their minimization. The significant influence of external and internal environment factors on the financial security of agricultural enterprises was proved, which made it possible to substantiate innovative methods of risk neutralization. It was established that, along with the threats typical for enterprises, in the context of war, agricultural enterprises were experiencing a

number of new challenges. In particular, the impossibility of using agricultural land, blocking the export of agricultural products, a significant increase in prices for raw materials and supplies. It led to a significant price disparity and significant destruction of agricultural production infrastructure.

Keywords: *security, risk, threat, financial security of the enterprise, agricultural sector, financial resources, financing, financial management, investments, innovations.*

АЛФАВІТНИЙ ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК ДИСЕРТАНТІВ

Бенескул Артур Васильович 31
Бессарабова Вікторія Миколаївна 1
Бинюк Наталія Михайлівна 47
Бодунова Олеся Миколаївна 29
Бородій Ірина Василівна 2
Борса Вадим Вікторович 19
Варшамян Тигран Гарушович 3
Вільчинський Олександр Миколайович 49
Вітюк Дарія Любомирівна 30
Гончаров Микола Вікторович 4
Гусятинська Анастасія Миколаївна 42
Дишлева Ольга Ігорівна 5
Донков Сергій Вікторович 6
Жидовцев Антон Володимирович 7
Жидовцева Олена Сергіївна 8
Когут Сергій Сергійович 43
Корінна Надія Миколаївна 32
Корінь Інна Сергіївна 20
Красюк Ігор Петрович 9
Леснік Тетяна Миколаївна 23
Лісова Руслана Мирославівна.....21
Любезніков Дмитро Олексійович 33
Маркєлова Вікторія Миколаївна 34
Мацелюх Юлія Вікторівна.....24
Мироненко-Шульган Олена Миколаївна 35
Михайлова Олена Геннадіївна 28
Міщенко Рафаель Олександрович.....25

Муравський Олександр Юрійович 45
Нетяга Володимир Вікторович 10
Омельян Максим Валерійович 36
Острінський Владислав Олегович 11
Петричук Максим Володимирович 37
Попович Олег Васильович 12
Рябініна Наталія Олексіївна 22
Савенко Дмитро Олександрович 26
Самойленко Ігор Миколайович 13
Санжаров Валерій Анатолійович 48
Селівон Артем Миколайович 14
Сизоненко Антон Степанович 50
Сокур Марина Борисівна 44
Солдусова Аліна Вікторівна 15
Стрілецька Оксана Василівна 38
Сус Тарас Йосипович 51
Таранова Ольга Олександрівна 39
Тітенко Зоя Миколаївна 52
Христич Ірина Петрівна 16
Чайка Олена Сергіївна 17
Чепель Олександр Васильович 40
Чечетт Сергій Валеріянович 18
Шірінян Едвард Арамович 46
Шпак Інна Василівна 41
Яценко Іван Васильович 27

ПОКАЖЧИК НАЗВ ДИСЕРТАЦІЙ

Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів державного фінансового контролю в Україні 37

Бюджетне стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні 25

Витребування доказів у господарському процесі 14

Вплив фінансової нестабільності на валютний ринок України 23

Державна фінансова політика активізації інвестиційної діяльності в Україні 49

Дискреційні повноваження судів у адміністративному судочинстві України 5

Досудове відшкодування заподіяної шкоди кримінальним правопорушенням 33

Енергетична безпека в контексті інклюзивного розвитку економіки України 43

Забезпечення безпеки свідків у кримінальному процесі України 2

Забезпечення кримінологічної безпеки та запобігання злочинності у сфері використання цифрових технологій в Україні 31

Інвестиційно-інноваційне забезпечення фінансової безпеки підприємств аграрного сектору 52

Інституційне забезпечення розвитку кредитного ринку в Україні 24

Комунікації у публічному управлінні та адмініструванні: стратегічний аспект 28

Контрабанда в Україні: кримінально-правова та кримінологічна характеристика 10

Криміналістичне дослідження підписів і коротких рукописних записів, виконаних за допомогою технічних прийомів і засобів 9

Кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності 36

Кримінологічна характеристика рецидиву насильницької злочинності неповнолітніх 47
Кримінологічні засади впровадження міжнародних механізмів запобігання злочинності 30
Кримінологічні засади запобігання злочинності у сфері інформаційних технологій 29
Неідентифікаційні балістичні дослідження в кримінальному провадженні 13
Облік і контроль операцій трансфертного ціноутворення на засадах податкового комплаєнсу 45
Обмеження права власності під час кримінального провадження: теорія та сучасна практика 34
Пенітенціарна пробація та її роль у запобіганні рецидивної злочинності 16
Потенціал розбудови інституційного забезпечення фінансового ринку України 26
Правове забезпечення альтернативних систем оподаткування юридичних осіб 15
Правове забезпечення діяльності органів юстиції України у 20-30-х роках XX ст. 7
Правове регулювання видатків бюджету на національну безпеку та оборону 41
Правове регулювання запобігання правопорушенням у фінансовій сфері 18
Правове регулювання оподаткування ІТ-сектору 3
Правове регулювання сплати платежів з доходів від адвокатської діяльності 32
Правове регулювання укладення та виконання ЕРС-контрактів для потреб відновлювальної енергетики 11
Правове регулювання фінансової підтримки державою малого підприємництва в умовах фінансової кризи 35
Правовий статус інформації реєстру речових прав на нерухоме майно 39
Правові основи фінансово-господарської діяльності підприємств з державною часткою власності в Україні 1

Принцип верховенства права у податковій системі: теорія та практика 12
Принцип змагальності в кримінальному процесі: стан, проблеми реалізації, перспективи вдосконалення 38
Процесуальна незалежність арбітражного керуючого в процедурах банкрутства 6
Процесуально-правове становище свідка в кримінальному процесі: стан, проблеми, перспективи вдосконалення 40
Регулювання ринку інтелектуальної власності при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності в Україні 19
Регулювання трансфертного ціноутворення в процесі забезпечення фіскальної безпеки держави 20
Розвиток механізмів інформаційно комунікативної взаємодії органів публічного управління з громадськістю 42
Розвиток ринку банківських послуг в Україні 46
Розвиток ринку інвестиційних фінансових послуг в Україні 27
Соціальна та правова цінність жінки в Україні у добу Середньовіччя 8
Соціальний капітал як ресурс розвитку податкової служби України 22
Становлення та розвиток канонічного права в Західній Європі у XII - XIV століттях 48
Темпоральні характеристики адміністративного судочинства при вирішенні податкових спорів під час дії карантину 17
Теоретико-правові основи регулювання інформаційної безпеки в Україні 4
Теорія та практика запобігання злочинності неповнолітніх в Україні 50
Трансформація бізнес-моделей в умовах формування цифрової економіки в Україні 21
Фінансування інноваційного розвитку аграрного сектору 51
Формування системи управління екоінноваційними проєктами розвитку регіону 44

Довідково-бібліографічне видання

АНОТОВАНИЙ ПОКАЖЧИК ДИСЕРТАЦІЙНИХ РОБІТ ЗА 2023–2024 рр.

(наявних у фонді Наукової бібліотеки Державного податкового університету)

Науковий редактор
ЦИМБАЛЮК Світлана Ярославівна

Укладач
ГАЙДАЙ Наталія Петрівна

Відповідальний за випуск *Н. Б. Добрянська*

Відповідальний редактор *М. М. Грабарчук*

Верстка *Д. П. Завальніцька*

Здано до друку 08.12.2025. Формат 60×84/14
Папір офсетний № 1. Гарнітура «Times New Roman»
Ум. друк. арк. 13.6
Наклад 300 прим. Замовлення № 1138

Підготовлено до друку науково-організаційним відділом Державного податкового університету
08205, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 7669 від 20.09.2022